

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Abdullah KAYA

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
YARGI SİSTEMİ

Yüksek Lisans Tezi

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Murat ERDEM

Ankara 2019

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Abdullah KAYA
170380023

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
YARGI SİSTEMİ

Yüksek Lisans Tezi

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Murat ERDEM

Ankara 2019

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı 170380023 numaralı öğrencisi Abdullah KAYA'nın hazırladığı “**Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yargı Sistemi**” başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 20/06/2019 Perşembe günü saat 14.00'da yapılmış, tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Cavid ABDULLAHZADE

Jüri Üyesi (Danışman) : Dr. Öğr. Üyesi Murat ERDEM

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Erman BENLİ

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun 09/07/2019 tarih ve 15 sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

09/07/2019

Prof. Dr. Çetin ÖNDER
Müdür

ÖNSÖZ

15.11.1983 tarihinde kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin “Yargı Sistemi”, bu çalışma ile tarihsel süreciyle birlikte ele alınmıştır. Çalışma sırasında, zaten yeterince geniş olan konuyu daha fazla dağıtmamak adına, mukayeseli hukuka konu ile ilgisi oranında başvurulmuştur. Çalışma, KKTC mevzuatı üzerinden şekillendirilmiş, konu ile ilgili monografik çalışmalardan azami surette faydalanılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde, yargı sistemlerinin işleyişine ilişkin ilkelere ve endekslere yer verilerek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yargı sistemi, dava dosyası verileri üzerinden bu kapsamda değerlendirilmiştir. Ayrıca doktrinde ileri sürülmüş olan; mevzuata, bazı yargı kurullarına ve kurumlarına, İngiliz dönemi yasalarına ilişkin görüşlere ve tespit edilen sorunların çözümüne dair bazı önerilere de yer verilmiştir.

Haziran 2019

Abdullah KAYA

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazılması sürecinde bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana yol gösterip katkı sağlayan, saygıdeğer tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Murat ERDEM'e; tez çalışmam kapsamında ziyaret ettiğim Lefkoşa Kaza Mahkemesi ve Hukuk Dairesi'nde bana yardımcı olan hakimlere, savcılara, personellere ve Kıbrıslı hukukçulara; beni bu günlere getiren, maddi-manevi her türlü desteği benden esirgemeyerek her zaman yanımda olan aileme ve bu süreçteki sabrı ve desteği için ayrıca eşim Merve KAYA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
KISALTMALAR	xii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiv
TABLO LİSTESİ.....	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

KKTC YARGI SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1. KIBRIS ADASI'NIN KISA TARİHİ.....	1
1.1. Osmanlı İmparatorluğu Hakimiyetinden Önce Kıbrıs.....	1
1.2. Osmanlı İmparatorluğu Hakimiyetinde Kıbrıs	2
1.2.1. Osmanlı Dönemindeki Kıbrıs Yargı Sistemi	6
1.2.1.1. Kadılık Makamı	7
1.2.1.2. Mahkemeler	10
1.3. İngiltere-Kıbrıs Etkileşiminin Başlaması	13
2. İNGİLİZ DÖNEMİNDEKİ KIBRIS TÜRK YARGI SİSTEMİ.....	17
2.1. 1878-1914 Dönemi Kıbrıs Türk Yargı Sistemi	17

2.2. 1914-1960 Dönemi Kıbrıs Türk Yargı Sistemi	19
3. KIBRIS CUMHURİYETİ DÖNEMİNDEKİ TÜRK YARGI SİSTEMİ	21
4. KKTC’NİN DEVLETLEŞME SÜRECİNDE (1967-1983) KIBRIS TÜRK YARGI SİSTEMİ.....	24
4.1. Türk Geçici Yönetimi Dönemi (1967-1974)	24
4.2. Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Dönemi (1974-1975)	25
4.3. Kıbrıs Türk Federe Devleti Dönemi (1975-1983)	26

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ YARGI TEŞKİLATININ YAPISI

1. GENEL OLARAK.....	28
1.1. Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası Yargı Sistemi	29
1.2. KKTC Hukukunda Uygulanan Mevzuatlar	31
1.2.1. İngiliz Yargı Sisteminde Common Law ve Equity	33
1.2.1.1. Genel Hukuk (Ahkam-ı Umumiye) ve Ortak Hukuk (Common Law)	34
1.2.1.2. Hakkaniyet Hukuku (Nisfet Hukuku/Equity)	36
2. MAHKEMELER	42
2.1. İlk Derece Mahkemeleri (Alt Mahkemeler)	42
2.1.1. Genel Mahkemeler (Kaza Mahkemeleri)	43
2.1.1.1. Hukuki Konularda	43
2.1.1.2. Cezai Konularda	44
2.1.2. İhtisas Mahkemeleri	45
2.1.2.1. Ağır Ceza Mahkemesi	45

2.1.2.2. Çocuk Mahkemeleri	47
2.1.2.3. Aile Mahkemeleri.....	47
2.2. Üst Derece Mahkemeleri	48
2.2.1. Yüksek Mahkeme	48
2.2.1.1. Anayasa Mahkemesi Sıfatıyla.....	49
2.2.1.2. Yargıtay Sıfatıyla	50
2.2.1.3. Yüksek İdare Mahkemesi Sıfatıyla	52
2.2.1.4. Yüksek Mahkeme'nin Diğer Görev ve Yetkileri	54
3. BAŞSAVCILIK (HUKUK DAİRESİ)	56
4. YARGI İLE İLGİLİ DİĞER ORGANLAR.....	59
4.1. Yüksek Adliye Kurulu.....	59
4.2. Yüksek Savcılar Kurulu.....	62
4.3. Yüksek Seçim Kurulu.....	63
4.4. Genel Sekreterlik	69
5. YARGILAMA USULLERİ	72
5.1. Hukuk Yargılaması.....	72
5.1.1. Görev ve Yetki	72
5.1.1.1. Genel Olarak Yetkili Kaza Mahkemeleri.....	73
5.1.1.2. Özel Olarak Yetkili Kaza Mahkemeleri.....	73
5.1.1.3. İlk Derece Mahkemesi Olarak Yüksek Mahkeme ..	74
5.1.2. İspat ve Delil	75
5.1.2.1. Belgeye Dayalı (Belgesel) Şahadet	78
5.1.2.2. Şayia Şahadet	79
5.1.2.3. Teyit Edici Şahadet	80
5.1.2.4. Çevre Şahadeti.....	81
5.1.2.5. Bilirkişi Şahadeti	81

6.2.1.3. Başsavcı ve Başsavcı Yardımcısı Olarak Atanma ..	99
6.3. Avukat	101
6.3.1. Hukuk Meclisi	102
6.3.2. Staj ve Baro Sınavı	103
6.4. Bilirkişi	104
6.5. Noter (Tasdik Memuru)	106
7. KANUN YOLU: İSTİNAF	109
7.1. Ceza Mahkemelerince Verilen Kararlar	109
7.1.1. İstinaf Edilebilir Kararlar ve İstisnaları	109
7.1.2. Sanığın Suçu Kabul Etmesi Üzerine Verilen Mahkumiyet Aleyhine İstinaf	111
7.1.3. Başsavcı'nın İstinaf Yetkisi	112
7.1.4. İstinafın Süresi ve Sürenin Uzatılması	112
7.1.5. İstinaf Sonunda Yargıtay'ın Verebileceği Kararlar	113
7.2. HUKUK MAHKEMELERİNCE VERİLEN KARARLAR	115
7.2.1. İstinaf Edilebilir Kararlar	115
7.2.2. İstinafın Süresi ve Sürenin Uzatılması	116
7.2.3. İstinaf Sonunda Yargıtay'ın Verebileceği Kararlar	117
8. MAHKEME DIŞI UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YÖNTEMİ: TAHKİM	119
9. ASKERİ YARGI VE MAHKEMELERİ	123
9.1. İlk Derece Mahkemeleri	123
9.1.1. Askeri Mahkeme (Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi)	123
9.1.2. Disiplin Mahkemeleri	126
9.1.3. Üst Disiplin Mahkemeleri	128
9.2. Üst Derece Mahkemeleri	129
9.2.1. Askeri Yargıtay	129

9.3. Askeri Savcılık	130
----------------------------	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KKTC YARGI SİSTEMİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

1. GENEL OLARAK.....	131
2. YARGI SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİNE YÖNELİK KAPSAYICI İLKELER.....	132
2.1. Yargı Bağımsızlığı İlkesi.....	132
2.2. Yargısal Hizmetlere Erişebilirlik.....	134
2.3. Yargının Etkin İşleyişi.....	135
2.3.1. KKTC Üst Derece Mahkemesi (Yüksek Mahkeme).....	137
2.3.2. KKTC İlk Derece Mahkemeleri	140
2.3.2.1. Hukuk Davaları	140
2.3.2.2. Ceza Davaları	143
3. KKTC YARGI SİSTEMİNE İLİŞKİN DOKTRİNDEKİ BAZI GÖRÜŞLER VE ÖNERİLER.....	148
3.1. Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü'ne İlişkin.....	148
3.1.1. 2008 Usul Tüzüğü Değişikliği	148
3.2. Dava Layihalarına İlişkin	151
3.3. Yüksek Adliye Kurulu'na İlişkin	153
3.4. Anayasa ve Yüksek İdare Mahkemesi'ne İlişkin	156
3.4.1. Anayasa Mahkemesi.....	156
3.4.2. Yüksek İdare Mahkemesi	157
3.4.2.1. Kıta Avrupası ve Anglo-Sakson İdare (Yönetim) Hukukunun Farkları	158

3.4.2.2. Kıta Avrupası Yargı Sistemi İdare (Yönetim) Hukuku	158
3.4.2.3. Kaza Mahkemelerinin Yetkisi.....	159
3.4.2.4. Yüksek İdare Mahkemesi'nin Verdiği Ara Emirler	160
3.5. İngiliz Döneminden Kalan Mevzuatlar	161
3.5.1. İngilizce Metinler	161
3.5.2. Derleme Kapsamına Alınmayan Bazı İngiliz Yasalarının Uygulanması.....	162
3.5.3. İngiliz Dönemi Yasalarının Yorumlanması	162
3.5.4. Common Law ve Equity'nin İngilizce Olması ve Sürekli Yenilenmesi.....	164
3.5.5. Birleştirilmiş Mevzuatın Toplu Basımının Olmaması	164
4. TÜRK HUKUKU İLE KKTC YARGI SİSTEMİNİN ETKİLEŞİMİ	165
4.1. Türkiye ile KKTC Arasındaki Adli Yardımlaşma Sözleşmesi	166
4.1.1. Adli Yardımlaşma Sözleşmesi'ne İlişkin Bazı Sorunlar	167
SONUÇ	170
KAYNAKLAR.....	173
ÖZGEÇMİŞ.....	193

ÖZET

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yargı Sistemi

Kıbrıs Türklerinin milli hukukuna kavuşma süreci 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla tamamlanmıştır. Yargılamada rol alan kişilerin vatandaş olma olgusu, kanunların dili ve hukuki müesseseler de bu milliliğin devamı niteliğinde olup, ayrıca uluslararası hukuka entegrasyon anlamında mahkeme dışı çözüm yöntemi olan tahkim de mevzuatta yerini almıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti mahkemeleri iki dereceli sisteme sahip olup, ilk derece mahkemelerinin verdiği kararlara karşı yalnızca istinaf kanun yolu düzenlenmiştir. Ayrıca söz konusu yargı sisteminde adli yargı ve idari yargı ayrımı bulunmamakta ancak Yüksek İdare Mahkemesi sıfatıyla Yüksek Mahkeme görev yapmaktadır. Çalışmada, Kıbrıs Adası'nın tarihinden hareketle; geçmişten günümüze kadar mevzuat incelemesi yapılmış ve Anglo-Sakson yargı sistemi ile Kıta Avrupası yargı sistemine de konu ile ilgisi oranında yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde yargı sistemlerinin işleyişine ilişkin ilkelere ve endekslere yer verilmiş, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yargı sistemi, bu kapsamda değerlendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yargı sistemine ilişkin doktrinde ileri sürülen; mevzuata, bazı yargı kurullarına ve kurumlarına, İngiliz dönemi yasalarına ilişkin görüşlere ve tespit edilen sorunların çözümüne dair bazı önerilere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: KKTC, Kuzey Kıbrıs, Kıbrıs, yargı sistemi

ABSTRACT

Turkish Republic of Northern Cyprus Judicial System

The process of achieving the national laws of the Turkish Cypriots was completed in 1983 with the establishment of the Turkish Republic of Northern Cyprus. The fact of being a citizen, the language of law and legal institutions are the continuation of this nationality. In addition, arbitration which is an alternative dispute resolution (ADR), has taken place in the legislation in terms of integration into international law. The courts of the Turkish Republic of Northern Cyprus have a two-level jurisdiction system and appeal is the only the way of legal remedy against the decisions of the courts of first instance. Also, the judicial system does not differ from civil and criminal jurisdiction and administrative jurisdiction, but the Supreme Court acts as the Supreme Administrative Court. In this study, based on the history of Cyprus; legislation review has been examined from past to present; Anglo-Saxon judicial system and Continental European judicial system have been included in proportion to the issue. In the last part of the study, the principles and indices related to the functioning of the judicial system are included and the judicial system of the Turkish Republic of Northern Cyprus is evaluated within this scope. Also in this part, there have been legislation, some jurisdictions and institutions, opinions on the laws of the British period and some suggestions for the solution of identified problems which was mentioned in the doctrine about the Turkish Republic of Northern Cyprus.

Keywords: TRNC, Northern Cyprus, Cyprus, Judicial System

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CMUY	: Fasıl 155 Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası
dn.	: Dipnot
D. No	: Dağıtım Numarası
E.	: Emir
Ed.	: Editör
E.T.	: Erişim Tarihi
HSK	: Hakimler ve Savcılar Kurulu
HUMT	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Tüzüğü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
Md	: Madde
M.E.	: Milattan Evvel
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
n.	: Nizam
par.	: Paragraf
R.G.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
T.A.L.İ.D.	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TRNC	: KKTC

vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil-2.1: İngiliz Yargı Sistemi.....	33
Şekil-2.2: KKTC Yargı Örgütü.....	40
Şekil-2.3: Hukuk Dairesi'nin Yasa Tasarıları Hakkında Görüşü.....	56
Şekil-2.4: YSK Teşkilat Şeması.....	66
Şekil-2.5: Genel Sekreterlik Teşkilat Şeması.....	68

TABLO LİSTESİ

Tablo-3.1: 2016 Yılı Yüksek Mahkeme Dosya Verileri.....	134
Tablo-3.2: 2017 Yılı Yüksek Mahkeme Dosya Verileri.....	135
Tablo-3.3: 2018 Yılı Yüksek Mahkeme Dosya Verileri.....	136
Tablo-3.4: 2016 Yılı Hukuk Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı.....	137
Tablo-3.5: 2017 Yılı Hukuk Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı.....	138
Tablo-3.6: 2018 Yılı Hukuk Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı.....	138
Tablo-3.7: 2016 Yılı Ağır Ceza Mahkemeleri Dosya Verileri.....	155
Tablo-3.8: 2017 Yılı Ağır Ceza Mahkemeleri Dosya Verileri.....	155
Tablo-3.9: 2018 Yılı Ağır Ceza Mahkemeleri Dosya Verileri.....	155
Tablo-3.10: 2016 Yılı Ceza Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı.....	157
Tablo-3.11: 2017 Yılı Ceza Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı.....	157
Tablo-3.12: 2018 Yılı Ceza Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı.....	143

BİRİNCİ BÖLÜM

KKTC HUKUK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1. KIBRIS ADASI'NIN KISA TARİHİ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin hukuk kurumlarının tarihi süreçte yaşadığı değişimleri anlatmadan önce, Kıbrıs Adası'nın tarihine ve yaşanan olaylara kısa bir şekilde aşağıda değinilmiştir. Zira konunun anlaşılabilmesi için Kıbrıs tarihinin ve yaşanan olayların iyi bir şekilde bilinmesi gerekmektedir.

1.1. Osmanlı İmparatorluğu Hakimiyetinden Önce Kıbrıs

Anadolu'nun güneyinde, önemli bir merkezde yer alan Kıbrıs¹ Adası, konumu itibariyle (Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmeden önce) tarihte birçok devlet tarafından fethedilmeye çalışılmıştır. Ada, bugün her ne kadar Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Kıbrıs Rum kesimi olarak ayrılmış olsa da geçmişte birçok medeniyete, çok farklı kültürlerle ev sahipliği yapmıştır². Kıbrıs Adası'nda kurulan devletleri (Osmanlı Devleti'ne kadar) aşağıdaki gibi sıralayabiliriz³:

¹ "Kıbrıs" kelimesinin kökeni için bkz. **ALASYA, Halil Fikret**, *Kıbrıs Tarihi (M.E. 1450 - M.S. 1878) ve Belli Başlı Antikiteleleri* (Lefkoşa: M. Fikri Matbaası, 1939), s.9.; **HAKERİ, Bener Hakkı**, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi* (KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993), s.7.; GÜRGEN, İlknur **"M.Ö. 2. Binyılda Kıbrıs"**, *Tarihte Kıbrıs*, C.1, Ed. Osman KÖSE, (Akdeniz Karpaz Üniversitesi, 2017), 12–28, (13).; **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu- Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)**, (Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2000), s.4-5.

² Bkz. **FEHMİ, Hasan**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin El Kitabı* (Lefkoşa: Gelişim Ofset, 1987), s. 16 vd.

³ TUNCER TUTAMAN, Ferda, **"1489-1570 Kıbrıs'ta Venedik Hâkimiyeti"**, *Tarihte Kıbrıs*, C.1, Ed. Osman KÖSE, (Akdeniz Karpaz Üniversitesi, 2017), 97–114, (97).; **SERTER, Vehbi Zeki**, *"Osmanlılar Döneminde Kıbrıs'ta Türk Adaleti," XIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002), s.217–236.

- M.Ö. 1450-1320 Mısırlılar
- M.Ö. 333-301 Makedonlar
- M.Ö. 1320-1265 Hititler
- M.Ö.301-59-Mısırlılar (Ptolemeo devri)
- M.Ö. 1265-1000 Mısırlılar
- M.Ö. 59-M.S. 395 Romalılar
- M.Ö. 1000-709 Fenikeliler
- M.S. 395-1191 Bizanslar
- M.Ö. 709-669 Asurlular
- M.S. 1191-1192 Haçlı Şövalyeleri
- M.Ö.669-588 Bağımsız Krallıklar
- M.S. 1192-1489 Lusignanlar
- M.Ö. 588-525 Mısırlılar
- M.S. 1489-1570 Venedikliler
- M.Ö. 525-333 Persler (İran)

1.2. Osmanlı İmparatorluğu Hakimiyetinde Kıbrıs

Kıbrıs, Osmanlı İmparatorluğu tarafından alınmadan önce Venediklilerin (1489-1571) elindeydi⁴. Osmanlı, Girit Adası gibi korsan faaliyetler yürütülüp, geçen gemilere rahat verilmediği için Kıbrıs Adası'nın da alınmasını gerekli görmüştü⁵. Bu dönemde, savaş ilan edebilmek için şeyhülislam tarafından padişaha fetva verilmesi gerekiyordu. Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin seferin meşruluğuna ilişkin fetva⁶ vermesi üzerine fetih için gerekli idari ve askeri işlemler tamamlanmış ve fetih gerçekleşmişti⁷.

1571 yılında Kıbrıs'ın fethedilmesinin ardından, Lefkoşa⁸ merkez yapılmış ve Kıbrıs idari bakımdan "Beylerbeyilik" statüsüyle tahrir olunmuş⁹. Ardından vakit kaybedilmeksizin sayım yapılarak, Kıbrıs Beylerbeyiliği'ne Avlonya Sancakbeyi

⁴ Bu tarihlerden önce adada bulunan medeniyetler ve ada yaşamı hakkında bilgiler için bkz. GÜRGEN, İlknur "M.Ö. 2. Binyılda Kıbrıs", s.13 vd.; Ayrıca nüfus yapısı ve ekonomik durumu için bkz. **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs**, s.5 vd.; ERZEN, Arif, "Kıbrıs Meselesi", *Sosyoloji Konferansları*, S.4 (1963): 161–168.

⁵ **AKBULUT, İlhan**, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Osmanlı ve Kıbrıs Adalet Düzeni* (Cem Ofset, 1998), s.9.; **KONUR, İsmet**, *Kıbrıs Türkleri* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1938), s.16-17.; Kıbrıs Adası'nın fethedilme sebepleri için bkz. **BEDEVİ, Vergi H.**, *Kıbrıs Tarihi*, 2. Baskı (Lefkoşa: Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1966), s.94 vd.; Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, **Kıbrıs Seferi (1570-1571)**, C.3, 3.Kıs (Ankara: Gnkur. Basımevi, 1971), s.11-13.

⁶ Fetva metni için bkz. **SERTER**, "Osmanlılar Döneminde Kıbrıs'ta Türk Adaleti", s.220-229.; Fetva hakkında detaylı bilgi için bkz. **GERBER, Haim**, "Hukuk Sisteminde Fetva," *Osmanlı Hukukunda Fetva*, Ed. Süleyman KAYA, Yunus UĞUR ve Mustafa DEMİRAY (Klasik Yayınları, 2018), s.243–280.; **ALGÜL, Hüseyin**, "Osmanlı Devrinde Kıbrıs Seferinin Manevi Cephesi ve Ebussuud Efendi'nin Seferle İlgili Fetvası", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.2, S.2 (1987): 37–42.

⁷ **SERTER**, a.g.e., s.219.; Fetih hakkında bilgiler için bkz. **TUNCER TUTAMAN**, Ferda, "1489-1570 Kıbrıs'ta Venedik Hâkimiyeti", s.102 vd.; **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs**, s.12 vd.; **BEDEVİ**, a.g.e, s.103 vd.; **Kıbrıs Seferi (1570-1571)**, s.81 vd.

⁸ Bkz. **BOZKURT, İsmail**, *Evliya Çelebi'nin İzinde Kuzey Kıbrıs Seyahatnamesi* (Bengü Yayınları, 2011), s.69.

⁹ **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs**, s.17.

Muzaffer Paşa, Kıbrıs Kadılığı'na ise Ekmeleddin Efendi¹⁰ getirilmişti. Belirtmek gerekir ki yukarıda "... fethedilmesinin ardından," denilse de fetih tamamlanmadan (Mağusa fethedilmeden önce) Lala Mustafa Paşa Lefkoşa'yı almış, Muzaffer Paşa'yı Beylerbeyi olarak, Ekmeleddin Efendi'yi de Kadı olarak atamıştı. Oysaki bu atamalardan bir yıl sonra Kıbrıs Adası'nın fethi gerçekleşmişti. Bu durum; Kadı'ya verilen önemi ve derhal atama yapılabilecek kadar devlet tecrübesinin varlığını göstermektedir¹¹.

Fethin ardından adaya yeteri kadar cephane ve asker sevk edilmiş¹², ayrıca Tarsus, Alaiye, İçel sancakları ile Sis ve Zülkadiriye sancakları da Kıbrıs Adası'na bağlanmıştı. Adada, "*Kıbrıs Kanunnâmesi*¹³" çıkarılana dek "*Karaman Vilâyeti Kanunnâmesi*" uygulanmıştı¹⁴.

Venedik yönetiminin baskısı ve 1570-1571 yıllarındaki savaş nedeniyle ada nüfusu oldukça azalmıştı. Adada Türk idaresinin devamını sağlayabilmek için yeterli düzeyde Müslüman Türk'e ihtiyaç vardı. Bunu sağlayabilmek için Padişah'ın (II. Selim) 21.09.1571 tarihli fermanıyla İç Anadolu'da bulunan bazı şehir ve köylerden zorunlu iskan¹⁵ yapılması kararlaştırılmış, yaklaşık bir yıl sonra da (22 Eylül 1572); Alâiye

¹⁰ Atanan ilk "Kadı"nın Ekmelzade unvanını kullanan Saadeddin Efendi olduğuna dair bkz. **YURDAKUL, İlhami**, "Kıbrıs (Lefkoşa) Kadılığı ve Kadıları (1571-1878)," *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Uluslararası Sempozyum Bildiriler*, Ed. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ, İbrahim ÇAPAK ve Halil ORTAKÇI (İstanbul: Bağcılar Belediyesi, 2016), s.381-408, (381).

¹¹ TURHAN, Turgut, "**Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi**," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.57, S.2, (2008): s.253-286, (257).

¹² Bkz. ERDOĞRU, M. Akif, "**Kıbrıs Yenicerileri Üzerine Notlar (1593-1640)**", *Pax Ottomana Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç*, Ed. Kemal ÇİÇEK (Ankara, 2001), 309-324.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. **AKGÜNDÜZ, Ahmed**, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1994), s.635 vd.; **AKBULUT**, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Osmanlı ve Kıbrıs Adalet Düzeni*, s.79-80.

¹⁴ **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs**, s.17; "Fetihten sonra çıkarılan "Kıbrıs Kanunnâmesi"yle (23 Zilhicce 979) Venedik döneminde can, mal ve ırzlarından emin olmayan Kıbrıs Rumları, Türk yönetiminde emniyet ve huzura kavuştular ve Venedikliler döneminde verdikleri verginin yarısını vermekle yükümlü kıldılar. Feodal sistemin kaldırılarak lordların yüzyıllardır esiri olan halkın esaretten kurtarıldığı adada Osmanlı Devleti'nin ada halkının hukuk nizâmında yaptığı en büyük değişiklik, uzun zamandan beri devam eden ücretsiz mecburi çalışma angaryasını kaldırmak oldu. Öte yandan Lusignanlar ve Venedikliler döneminde halkın elinden alınan dinî hürriyet geri verilerek sürgünde olan Ortodoks başpiskoposunun adaya dönmesine müsaade edildi.": **a.g.e.**, s.18-19.

¹⁵ HALAÇOĞLU, Yusuf, "**Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta İskan Politikası**", *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, Ed. Ahmet AHMETBEYOĞLU ve Erhan AFYONCU (İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, 2001), 39-46.; 1571 yılındaki fetihten önce de Kıbrıs Adası'ndaki Türk varlığı için bkz. **HAKERİ**, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s.236-237.

(Antalya), Manavgat, İçel (Yozgat), Bozok (Alanya) ve Teke kadılarına hitaben yazılan *sürgün hükmü*¹⁶ hazırlanmıştı¹⁷.

Osmanlı İmparatorluğu Kıbrıs'ı bir koloni haline getirmeyi değil, bir yurt haline getirmeyi amaçlamıştı¹⁸. Çünkü imparatorluğun varlığını sürdürebilmesi için sağlam ve güvenilir bir toplum gerekliydi. Türk adaleti¹⁹ ve düzenini sağlayabilmek için, Osmanlı Devleti fethettiği topraklarda tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin başında da; önce orayı tahrir etmek, kanunları düzenlemek ve vergi²⁰ sistemini ıslah etmek gelmişti. Bu düzenlemelerin yanında bir de yukarıda bahsedildiği gibi iskan siyaseti (politikası) yürütülmüştü²¹.

Kıbrıs'ta nüfus düzenlemesi yapılırken Müslim-Gayrimüslim ayrımı yapılmamış, Özellikle büyük şehirlerde (başta Lefkoşa olmak üzere) Müslim ve Gayrimüslim unsurlar dengeli bir şekilde dağıtılmaya özen gösterilmişti²².

Ada'da idari teşkilat kurulmaya çalışılırken diğer taraftan da yerli halkın *gönlünü almak*²³ için lehlerine köklü değişiklikler yapılıyor, yerli halka eski ile yeni arasında tercih hakkı sunuluyordu. Rum halkı kendi rızası ile Osmanlı hukuk ve vergi sistemlerini

¹⁶ Kimlerin nereden, kaç kişi ve nasıl Kıbrıs'a sevk edileceği konusunda içeriği olan sürgün hükmü için bkz. **AKBULUT**, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Osmanlı ve Kıbrıs Adalet Düzeni*, s.10.; **SERTER**, "Osmanlılar Döneminde Kıbrıs'ta Türk Adaleti", s.230-231.

¹⁷ **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs**, s.18.; **AKBULUT**, a.g.e., s.9.; TC. Başbakanlık arşivlerine göre 1572 yılında Anadolu'dan Ada'ya, 1689 ailenin gelip yerleştiği anlaşılmaktadır. Bkz. **GAZİOĞLU, Ahmet C.**, *Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878*, 2. Baskı (Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (Cyrep), 2000), s.101-104.

¹⁸ **GAZİOĞLU**, *Kıbrıs'ta Türkler*, s.106.

¹⁹ 17.yy sonlarında Balkanlar'da esir olan ve Almanya'ya götürülen Türk savaş esirler, ancak Hristiyanlığı kabul ederek özgürlüklerine kavuşabilmekteydi. Kıbrıs fethedilirken, adaya takviye için gelen Venedik kuvvetlerinden bazı Venedik beyzadelerinin kaçarak Türk saflarına geçmeleri, Müslüman olmaları, yerli halk ile Türk kuvvetleri arasındaki ilişkiler, Türklerin savaş halinde bile rakiplerine ne derece insancıl ve adil göründüklerinin birer örneğidir: **AKBULUT**, a.g.e., s.13.

²⁰ Kıbrıs'ın fethinden önceki ve sonraki vergi karşılaştırmaları için bkz. **İNALCIK, Halil**, *Ottoman Policy and Admistiatiion in Cyprus After the Conquest (Ayrı Basım)* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1969), s.12 vd.

²¹ **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs**, s.17-18.

²² **AKBULUT**, a.g.e., s.12.; Ayrıca bkz. **ALASYA, Halil Fikret**, "Osmanlı Hükümeti Tarafından Ortodoks Kilisesine Verilen İmtiyazlar", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1971), s.131 vd.; **GÜLER, Ümit**, "17. ve 18. Yüzyıl Kıbrıs'ındaki Müslüman-Gayri Müslim (Zimmî) Hukukî İlişkileri Üzerine İslâm Medenî Hukuku Bağlamında Bir Değerlendirme", *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Uluslararası Sempozyum Bildiriler*, Ed. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ, İbrahim ÇAPAK ve Halil ORTAKÇI (İstanbul: Bağcılar Belediyesi, 2016), 230-249.

²³ Bu yönetime "Osmanlı İstimalet Siyaseti" denilmektedir; bkz. **AKBULUT**, a.g.e., s.12.; Ayrıca bkz. **İNALCIK**, *Ottoman Policy and Admistiatiion in Cyprus After the Conquest*, s.5.; **ÇEVİKEL, Nuri**, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası (1570-1878)*, (İstanbul: 47 Numara Yayıncılık, 2006), s.69 vd.

tercih etmiş²⁴, Anadolu'dan Kıbrıs'a getirilen Müslüman Türklerle de aynı haklara sahip tebaa statüsünü kazanmışlardı²⁵. Ada Rumları, 308 yıllık (1570-1878) Türk idaresinde varlıklarını korumuş, aynı zamanda kültürel, ekonomik ve siyasi açıdan da kendilerini geliştirme imkanı bulmuşlardı²⁶.

Ada'da Türk hakimiyetinin sağlanmasının ardından, padişah tarafından Kıbrıs'ta bulunan Türk yöneticilere bir ferman gönderilmiş ve bu fermanla Ada'da bulunan Hristiyanlara iyi davranılması gerektiği açıkça vurgulanmıştı²⁷.

Kıbrıs'ın beylerbeyilik statüsü 1670 yılına kadar devam etmiş; 1785 yılında ise Ada, Divân-ı Hümayun'a bağlı olan muhassıllık olmuştu. Kıbrıs, bu statüsünü 1839 Tanzimat'ın ilanına kadar korumuştu. Tanzimat'ın ilanından sonra da Cezayir-i Bahr-i Sefid²⁸ (Kaptanpaşa) eyaletine bağlı olan bir sancağa dönüştürülmüştü.

Ada, 1861'de Cezayir-i Bahr-i Sefid (Kaptanpaşa) eyaletinden ayrılmış ve İngiltere'ye devredilinceye kadar mutasarrıflık olarak kalmıştı²⁹.

²⁴ ÇİÇEK, Kemal, "Cemaat Mahkemesinden Kadı Mahkemesine Zimmîlerin Tercihi," *Pax Ottomana Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç*, Ed. Kemal ÇİÇEK (Haarlem-Ankara: Sota-Yeni Türkiye Yayınları, 2001), s.31-49.

²⁵ AKBULUT, a.g.e., s.12.

²⁶ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, s.20.; Bkz. ÇİÇEK, Kemal, "İki Toplumlu Bir Şehirde Adalet Arayışları: Lefkoşa Mahkemesinde Rumlar ve Türkler, (1698-1726)", *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, Ed. Ahmet AHMETBEYOĞLU ve Erhan AFYONCU (İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, 2001), 59-98.

²⁷ Fermanın şer'îye sicillerinden alınan özeti için bkz. BEDEVİ, Vergi H., "Kıbrıs Şer'î Mahkeme Sicilleri Üzerine Araştırmalar," *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1971), s.139-148.; Ayrıca bu fermana benzer diğer fermanlar için bkz. SERTER, "Osmanlılar Döneminde Kıbrıs'ta Türk Adaleti", s.217-236.

²⁸ Gelibolu Sancağı'nın çevresinin genişletilmesi ile Anadolu Beylerbeyliği'nden; Kocaeli, Sigla, Biga ve Rumeli Beylerbeyliği'nden; Eğriboz, İnebahtı, Mezistre, Karlıeli ve Midilli sancakları alınmak suretiyle kurulan bir eyalettir. Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyaleti'nin hudutları çeşitli nedenlerden dolayı zamanla değişmiş, imparatorluğun en güçlü devrinde, Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyaleti Doğu Akdeniz'de, İskenderun Körfezi'nden Cezayir-i Garb'a kadar bütün Akdeniz kıyılarını kapsamaktaydı; bkz. ÜNAL, Ayhan Afşin, "XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Cezayir-i Bahr-i Sefid (Akdeniz-Ege Adaları) ya da Kapdan Paşa Eyaleti," *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.12, (2002): s.251-261.

²⁹ *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, s.20.

1.2.1. Osmanlı Dönemindeki Kıbrıs Yargı Sistemi

Kıbrıs Adası'nın 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından alınmasının ardından Ada'ya Türkler yerleştirilmişti. Ada'nın alındığı dönem olan “Klasik Dönem”de hukuki yapı, imparatorluğun her yerinde aynı idi. Hukuksal açıdan dönemin en önemli özelliği, devletin merkezi yapılanmasıyla toplumsal-ekonomik yapısına İslam Hukuku'nun egemen olmasıydı³⁰. Haliyle adalet de İslam Hukuku çerçevesinde dağıtılmaktaydı³¹. Ada'daki Türk halkı, etnik kökenlerine bakılmaksızın “Müslüman” olarak anılmış ve imparatorluğun diğer bölgelerinde olduğu gibi İslam Hukuku'na tabi kılınmışlardı³².

Osmanlı İmparatorluğu yürürlükte bulunan şer'i kanunlara göre yönetilmekteydi. şer'i hukuk, Müslümanların günlük hayatı ile ilgili olan ticari işler, evlilik, suçlar ve cezalar gibi hususları düzenlemekteydi³³.

Konumuz itibarıyla Osmanlı dönemindeki Kıbrıs yargı sistemini daha iyi anlayabilmek adına, şer'i hukukun uygulayıcısı olan Kadılar ile Osmanlı mahkemeleri aşağıda ayrı başlıklarda ele alınmıştır.

³⁰ ZEKA, Mehmet, “Kıbrıs'ın Sivil ve Ağır Ceza Mahkemeleri'nde Osmanlı Devri'nde (1571-1878) Tatbik Edilen Kanunlara ve Bu Mahkemelerin Yapısı ve Tarihçesine Kısa Bir Bakış”, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1971), 175–183.

³¹ TURHAN, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, s.253-286, (257); Detaylı bilgi için bkz. İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen SEZEN, 16. Baskı (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011), s.71 vd.

³² TURHAN, a.g.m., s.253-286, (256).; Ayrıca bkz. Güven DİNÇ, “Kıbrıs'ta İhtidâ Hareketleri (1800-1878)”, *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.84 (2018), s.243-271.

³³ AN, Ahmet, “Kıbrıs'ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış” *Kıbrıs Türk Kültürü Üzerine Yazılar* (Lefkoşa: Kivılcım Yayınları, 1999), s.82–90.

1.2.1.1. Kadılık Makamı

Tanzimat öncesinde, temel yargı teşkilatı olan şer'îye mahkemelerinde yargılama kadı tarafından yapılmaktaydı³⁴. “Kada”nın karşılığı olan, yargılama kelimesinden türeyen ve hakim anlamına gelen “Kadı”, bir mahkeme hakimi olduğu kadar aynı zamanda bir noter, belediye başkanı ve şehirdeki vakıfların müfettişiydi³⁵.

Kıbrıs'ta Türk idaresinin başlamasından itibaren adli işler Kadı'nın başkanlığında şer'î mahkemelerce görülürdü³⁶. Kadı, kazadaki tüm davalara bakar ve kararlarını tek başına verirdi. Köylerdeki davalar (ihtilaflar) ise köy köy dolaşan naiblerce çözülürdü. Kadı, bir davaya bakarken kazanın ileri gelenlerinden seçilen, beş ya da altı kişilik bir jüri heyetini (Şühûdül-Hâl³⁷) de hazır bulundururdu. Kadı, hüküm vermekte bir tereddüt yaşarsa, müftüye başvurur ve alacağı fetvaya göre hüküm verirdi³⁸. Tüm bunlara rağmen davalı veya davacı mahkeme kararına itirazda bulunacaksa, Lefkoşa'daki Beylerbeyi'ne başvururdu. Bu başvuru ile Beylerbeyi'nin huzurunda yeniden yargılama yapılır, gerekirse Kadı'nın verdiği hüküm bozulabilirdi³⁹.

³⁴ Detaylı bilgi için bkz. **DEMİR, Abdullah**, *Medeni Yargılama Hukuku Osmanlı Mahkemesi* (İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2010), s.39 vd.; **ORTAYLI, İlber**, *Osmanlı Devleti'nde Kadı*, 3. Baskı (İstanbul: Kronik Kitap, 2017), s.19 vd.; **EKİNCİ, Ekrem Buğra**, *Osmanlı Hukuku (Adalet ve Mülk)*, 5.Baskı (İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2017), 367 vd.

³⁵ **ORTAYLI**, *Osmanlı Devleti'nde Kadı*, s.11.; Nevin ÜNAL ÖZKORKUT, “**Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti'ne Girişi**”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.52, S.4 (2003): 147–154.; Kadılık makamı için ayrıca bkz. **HALAÇOĞLU, Yusuf**, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, 4. Baskı (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998), s.124 vd.

³⁶ Bkz. **JENNINGS, Ronald C.**, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World 1571-1640* (New York: New York University Press, 1993), s.69 vd.

³⁷ Şühûdül-Hâl'in bugünkü anlamda jüri olmayıp, davanın o andaki izleyicileri olduğu, gelecekte o olayın herhangi bir sebeple gündeme gelmesi halinde bilgilerine başvurulacak tanıklar olduğu yönünde bkz. **ÖZKUL, Ali Efdal**, *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi (1726-1750)*, (Ankara: Dipnot Yayınları, 2010), s.83.; TAŞ, Hülya, “**Osmanlı Kadı Mahkemesindeki ‘Şühûdül-Hâl’ Nasıl Değerlendirilebilir?**”, *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.44 (2008): s.25–44.; AYDIN, Mehmet Akif, “**Mahkeme (Osmanlı Devleti'nde Mahkeme)**”, *DİA*, 27 (2003): s.341–344.; **EKİNCİ**, *Osmanlı Hukuku (Adalet ve Mülk)*, s.377.

³⁸ Fetva-Kaza ilişkisi için bkz. **GEDİKLİ, Fethi**, “**Osmanlı Mahkemesi'nde Fetva Kullanımı ve Fetva-Kaza İlişkisi**”, *Osmanlı Hukukunda Fetva*, Ed. Süleyman KAYA, Yunus UĞUR ve Mustafa DEMİRAY (Klasik Yayınları, 2018), s.201–226.; **ASLAN, Nası**, “**Osmanlı Hukuku'nun Oluşumunda Fetva ve Kaza Münasebeti**”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.2, S.4, (1999): 85–100.; Fetva-Kanun ilişkisi için ayrıca bkz. **KENANOĞLU, M.Macit**, “**Osmanlı Devleti'nde Kanun-Fetva İlişkisi ve Örfi Fetva Kavramı**”, *Osmanlı Hukukunda Fetva*, Ed. Süleyman KAYA, Yunus UĞUR ve Mustafa DEMİRAY (Klasik Yayınları, 2018), s.111–148.

³⁹ **AKBULUT**, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Osmanlı ve Kıbrıs Adalet Düzeni*, s.82-83.

Rumeli Kazaskeri tarafından tayin edilen Kadılar sadece şer'i işlerle ilgilenmiyor, yönetime dair işlerle de ilgileniyorlardı. Kazanın en büyük sivil ve adli amiri sayılan Kadı'nın başlıca üç görevi vardı⁴⁰:

a) Hakimlik: Kadı, her şeyden önce kendi bölgesindeki davalara bakardı. Kadı, hakimlik görevini yürütürken; mahkeme katipleri⁴¹, muhızırbaşı ve muhızırlar da kadıya yardımcı olurdu⁴². Bir dava görülürken, yukarıda belirtildiği gibi Kadı'nın yanında bir de heyet (Şühûdü'l-Hâl) yer alır ve şer'îye sicillerine işlenen davalarla ilgili kayıtlarda bu kişilerin de imzaları bulunurdu⁴³. Köylerdeki davalara köy köy gezen naibler bakar, ayrıca Kadı'nın yokluğunda da naiblerden biri Kadı'ya vekalet ederdi⁴⁴. Kadı'nın yanında bir de müşavir sayılan müftü bulunur ve kendisine bildirilen meseleler hakkında fetva çıkarırdı.

b) İdare Amirliği: Kadı, bu görevi ile vatandaş ile hükümet arasındaki ilişkileri düzenlerdi. Kadı, istenen vergileri hanelere böler, halkın sorunlarını dinler, resmi haberleşmeleri şer'îye sicillerine kaydeder, kazanın asayişini sağlardı⁴⁵. Kadı, idare amirliği görevini icra ederken; Subaşı, Asesbaşı, Muhtesip ve Kethüda, Kadı'ya yardım ederdi⁴⁶.

⁴⁰ **AKBULUT**, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Osmanlı ve Kıbrıs Adalet Düzeni*, s.83.; **BEDEVİ**, *Kıbrıs Tarihi*, s.127 vd.

⁴¹ Mahkeme katipleri, kadılar ya da naibler gibi eğitim almaktaydı. Katipler kadılar gibi eğitildikleri için, bir kadı görevden alındığında, öldüğünde veya kadının görev süresi bittiğinde yeni kadı gelinceye kadar muhassıllar tarafından katiplerin emaneten kadılığa atandığı görülmüştür. Belirtmek gerekir ki bu yola çok sık başvurulmazdı: Bkz. **ÖZKUL**, *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi*, s.64.

⁴² Muhızır kavramı için bkz. **ÖZCOŞAR**, İbrahim, "**Osmanlı Mahkemelerinde Muhızır Kavramı**" *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, S.4 (2004): s.235–241.; **DEMİR**, *Medeni Yargılama Hukuku Osmanlı Mahkemesi*, s.50-52.; Kadı yardımcıları için bkz. **DEMİR**, a.g.e., s.46 vd.; **ÖZKUL**, a.g.e., s.63 vd.

⁴³ Lefkoşa Şer'î Mahkemesi'ne ait sicilleri içeren 54 tane defter bulunmaktadır. Bu defterlerin ilk sırada olanı (1 numaralı defter) 1580-1594 yılları arasındaki kayıtları içermektedir. Bu durumda şu iki durum akıllara gelmektedir: Ya Osmanlı ilk 9 yılında kayıt tutmamıştır ya da bu defterlere ulaşamamıştır: bkz. **AN**, "**Kıbrıs'ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış**", s.82-90, (82).; Ayrıca bkz. **GEDİKLİ**, Fethi, "**Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer'îye Sicilleri**", *T.A.L.İ.D.*, C.3, S.5 (2005): 187–213.

⁴⁴ **BEDEVİ**, a.g.e., s.127.

⁴⁵ Şer'îye sicilleri incelendiğinde; 1580-1888 (Bu tarih 54 numaralı son defterin tutulduğu yıldır) yılları arasındaki dava türleri, düzenlenen senetler, vakfiyeler, esnaf teftişleri, narhlar, payitahttan gelen ferman ve emirlere ait kayıtlar bizlere o günkü yaşam şartlarını ve yönetime ilişkin bilgileri en sağlıklı şekilde aktarmaktadır: **AN**, a.g.m., s.82-90, (82-83).

⁴⁶ **Subaşı**: Türk devletlerinde ordu kumandanı, Osmanlılarda şehirlerin güvenliğini sağlayan görevli. Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/subasi>. (Son E.T.: 22.06.2019).

Asesbaşı: Yeniçeri ağa bölüklerinden birini teşkil eden aseslerin amiridir. Ases, kelime olarak Arapça asse (عسن) fiil kökünden ism-i fâil olup "bekçi" anlamına gelen "âss"ın çoğuludur. Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/asesbasi>. (Son E.T.: 02.06.2019).

c) *Belediye Başkanlığı*: Kadı, bulunduğu kazanın aynı zamanda belediye başkanıydı. Başkanlık görevi münasebetiyle fiyatlara narh koyar, alım-satım işlerini kontrol ederdi. Ayrıca temizlik ve imar faaliyetlerini düzenler, evlenme-boşanma, miras gibi meseleleri de hallederdi. Kadı, bu işleri yürütürken kendisine yardım eden birçok görevli bulunmaktaydı.

Kadılarının en önemli görevi, İslami kurallara göre adaleti sağlamaktı. Her bir Kadı'nın şer'i işlerle ilgilendiği, hukuki ve cezai davalara bakıp hüküm verdiği şer'îye mahkemeleri bulunuyordu. Ancak son dönemlerde, şer'îye mahkemelerinin yetkileri sadece evlenme, boşanma, miras, nafaka konuları ile sınırlı kaldı. Kadı'nın idam cezasına hükmetmesi durumunda, maktulün varisleri diyetini alarak sanığı affettirebilirdi⁴⁷.

Özel hukuk alanında Kadı'nın davaya bakabilmesi; yapılan bir şikayete veya açılan bir davaya bağlıydı. Ceza hukuku alanında ise, kişilere karşı işlenmiş bir suç varsa zarar görenin (ya da varislerinin), Allah'a karşı işlenmiş bir suç varsa herhangi bir Müslüman'ın şikayeti gerekliydi. Ayrıca yukarıda belirtildiği gibi Kadılar, kendilerine gelen davaları (hukuk veya ceza) şeriat hükümlerine göre çözerdi. Mahkemeye başvuru şekle tabi olmayıp, bir dilekçe veya mahkemeye başvurarak ihtilaf konusunun çözülmesini talep etmek yeterliydi⁴⁸.

Yönetim bakımından Kıbrıs, dönem dönem sayıları 4 ile 17 arasında değişen kazalara ayrılarak, her kazanın başında Rumeli Kazaskeri tarafından tayin edilen bir Kadı, Lefkoşa'daki yönetim merkezinde de bir Başkadı bulundurulurdu⁴⁹. Kaza kadılarının üzerinde, Lefkoşa'daki kadılık bulunmaktaydı. Lefkoşa'da bulunan Başkadı'nın, diğer kadıların işlemlerini ve devlet işlerini denetleme yetkisi vardı. Bu sebeple, Lefkoşa kadıları, en güvenilir kişiler arasından seçilmekteydi⁵⁰.

Muhtesip: İslam şehirlerinde çarşı ve pazar esnafını din kurallarına göre denetleyen görevli, belediye memuru. Bkz. TDK <http://sozluk.gov.tr/>. (Son E.T.: 02.06.2019).

Kethüda: Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimse, kâhya. Bkz. TDK <http://sozluk.gov.tr/> Ayrıca bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kethuda>. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁴⁷ AN, "Kıbrıs'ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış", s.82-90.; **ALASYA, Halil Fikret**, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1964), s.86.

⁴⁸ **AKBULUT**, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Osmanlı ve Kıbrıs Adalet Düzeni*, s.19.

⁴⁹ AN, **a.g.m.**, s.82-90, (83).

⁵⁰ **ALASYA**, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, s.86.

Bir yolsuzluk olayı gerçekleştiğinde, reaya hükümdara dilekçe yazıp gönderirdi. Hükümdar ise İstanbul'dan güvendiği birini yollayarak denetleme yaptırırdı. Böylece işler düzenli ve adil bir biçimde yürütülürdü⁵¹.

1.2.1.2 Mahkemeler

Osmanlı İmparatorluğu, kuruluşundan itibaren şer'i kaza usulünü benimsemiş ve Tanzimat dönemine gelinceye kadar şer'i mahkemelerde her türden hukuki ihtilaf çözüme kavuşturulmuştu⁵². Şer'i mahkemelerde Kadı'yla birlikte sayıları değişen yardımcıları bulunmaktaydı. Kadıların yargı işlerini yürüttüğü ve her an ulaşılabildikleri belli bir yerleri olmasına karşın, şer'îye mahkemelerinin belli bir fiziki makamı yoktu⁵³. Bu sebeple kadı, genellikle kendi evinde, camide, mescitte, medresede görevini yerine getirmekteydi⁵⁴.

Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin her yerine uzanan ve Müslümanlığın kutsal kanunlarını oluşturan şer'îye kanunlarına dayanan bir yargı örgütü vardı. Osmanlı İmparatorluğu Kıbrıs Adası'nı fethettiğinde burada da şer'i mahkemeleri kurdu⁵⁵. Dini kurallara göre işleyen şer'îye mahkemelerinde hukuk ve ceza davalarında tek bir yargılama yöntemi işletilmekteydi⁵⁶.

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte yapılacak olan ıslahatlara, Osmanlı idaresi altında bulunan Kıbrıs da dahil edilmişti⁵⁷. 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile kazaların

⁵¹ ALASYA, *Kıbrıs Tarihi (M.E. 1450 - M.S. 1878) ve Belli Başlı Antikiteleleri*, s.75.; Kadıların denetim yöntemi için ayrıca bkz. ORTAYLI, *Osmanlı Devleti'nde Kadı*, s.61-62.

⁵² AYDIN, "Mahkeme (Osmanlı Devleti'nde Mahkeme)", s.341-344.; Tanzimat'ın ilanından önce Osmanlı yargı teşkilatı ve şer'îye mahkemeleri için bkz. EKİNCİ, Ekrem Buğra, *Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri* (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2004), s.237 vd.; CİN, Halil / AKYILMAZ, Gül, *Türk Hukuk Tarihi*, 4.Baskı (Konya: Sayram Yayınları, 2011), s.166 vd.

⁵³ Bu konu hakkındaki tartışmalar için bkz. AYDIN, a.g.m., s.341-344.

⁵⁴ GÜLER, Ümit, "17. ve 18. Yüzyıl Kıbrıs Şer'i Mahkemeleri ve Şer'îye Sicillerine Bir Bakış", *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi*, C.1, S.2 (2017): s.136-149.; DEMİR, *Medeni Yargılama Hukuku Osmanlı Mahkemesi*, s.34.; ORTAYLI, a.g.e., s.67-70.

⁵⁵ ALASYA, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, s.92.

⁵⁶ Şer'îye sicillerindeki dava kayıtlarına göre, 19. yüzyılın ortalarına kadar Kıbrıs'ta görülen her dava Türk Mahkemelerinde görülmekteydi: BEDEVİ, "Kıbrıs Şer'i Mahkeme Sicilleri Üzerine Araştırmalar", s.139-148.

⁵⁷ Tanzimat dönemindeki Osmanlı Hukuku için bkz. MUMCU, Ahmet, "Tanzimat Döneminde Türk Hukuku," *Adalet Kitabı*, ed. Halil İNALCIK, Bülent ARI, Selim ASLANTAŞ (Ankara: Kadim Yayınları, 2012), s.207-228.

yönetimi kadılarından kaymakamlara; nahiyeler de naiblerden, nahiye müdürlerine devredildi⁵⁸.

Osmanlı İmparatorluğu, adalet anlayışını geliştirmek, demokratikleştirmek için şer'i mahkemelerin yanında çeşitli ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla başka mahkemeler ve divanlar da kurmuştu⁵⁹. Tanzimat'tan sonra Kıbrıs'ta kurulan bu mahkeme ve divanlar şunlardı⁶⁰:

a) *Meclis-i Deavi*: Nizami mahkemelerin⁶¹ bir türü olup, her kazada hukuk ve ceza davalarına bakan Meclis-i Deavi (Dava Kurulu) olarak adlandırılan mahkemeler vardı. Kadı'nın başkanlığında iki Müslüman ve iki Hristiyan olmak üzere toplam dört üyesi bulunan bu mahkemeler, bin kuruşa kadar olan sivil davalara bakardı. Cezai konularda ise azami üç ay veya asgari beş yüz kuruşa kadar ceza verebilirdi. Meclis-i Deavi'de, şer'i kanunları ilgilendiren davalar, Müslüman olmayan kişiler arasındaki ihtilaflar sebebiyle görülecek olan davalar ve ticari davalar görülmezdi⁶². Belirtmek gerekir ki bu mahkemelerde Hristiyan olan kişilerin şahitliği kabul edilmezdi. Ancak 1847'den sonra bu durum ortadan kaldırılarak, Hristiyanların şahitliği de geçerli hale getirilmişti. Bu mahkemelerce verilecek olan hükümlerin kesinleşebilmesi için kaymakam onayı gerekmektedir⁶³. Ayrıca önemli olan ceza davalarında Lefkoşa'ya danışılırdı⁶⁴.

b) *Ticaret Mahkemesi*⁶⁵: 1839 yılında Tanzimat Fermanı hükümlerine göre kurulması gereken Meclis-i Ticaret (Ticaret Mahkemesi), Sadrazam'ın emri ile 1854 yılında Larnaka'da kurulmuştu⁶⁶. Başkan ve altı üyeden oluşan bu mahkeme, yabancılar ile ilgiliydi. Ticaret Mahkemesi'nin başkanı ya Larnaka Müdürü ya da Vali'ydi. Kalan

⁵⁸ **AKBULUT**, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Osmanlı ve Kıbrıs Adalet Düzeni*, s.86.

⁵⁹ **ALASYA**, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, s.92.

⁶⁰ Tanzimat sonrası şer'îye mahkemelerinin durumu için bkz. **EKİNCİ**, *Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri*, s.267 vd.

⁶¹ Nizami mahkemeler hakkında detaylı bilgi için bkz. **EKİNCİ**, a.g.e., s.125 vd.

⁶² **HILL**, *Kıbrıs Tarihi (Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948)*, s.179.

⁶³ **ALASYA**, a.g.e., s.92.

⁶⁴ **AN**, "Kıbrıs'ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış", s.82-90, (86); **HILL**, a.g.e., s.180.

⁶⁵ Ticaret mahkemeleri hakkında bkz. **EKİNCİ**, a.g.e., s.105 vd.; Tanzimat Fermanı'na göre Larnaka'da, üyeleri Türk, Rum ve Avrupalı olan Ticaret Mahkemeleri kurulmalıydı. Ancak eski vali Osman Bey ve yandaşları ile Reaya Meclisi'nin Rum üyelerinin eski rejim yanlısı olmasından dolayı bu mahkemelerin kurulması engellenmişti. Açılması engellenen bu mahkemeler ancak 1854 yılında kurulabilmişti: Bkz. **AN**, "Kıbrıs'ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış", s.82-90, (84); **HILL, George**, *Kıbrıs Tarihi (Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948)*, çev. Nazım Can SERBEST (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), s.180.

⁶⁶ **AN**, a.g.m., s.82-90.; **HILL**, *Kıbrıs Tarihi (Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948)*, s.181.

üyelerin dördü Türk, ikisi ise Rum'du. Bu mahkemenin kurulması için yapılan başvurular ya vilayete ya da Rodos'taki nazırlığa bildirilirdi⁶⁷.

Ticaret Mahkemesi'nin kurulmasına en çok Avrupalı tüccarlar, özellikle de Fransızlar sevinmişti. Çünkü Rumlardaki borçlarını bu mahkemeler vasıtasıyla geri alabiliyorlardı. Meclis-i Ticaret, valilerce Lefkoşa'ya taşınmış, ancak orada tüccarların ve Avrupalıların bulunmaması sebebiyle, mahkeme yeniden Larnaka'ya getirilmişti⁶⁸. Larnaka'daki bu mahkeme adanın bütün ticari davalarına bakıyordu⁶⁹.

c) *Meclis-i Kebir*: 1856 yılında Islahat Fermanı'nın ilanı ile Meclis-i Kebir, adanın bütün idari işlerinin görüşülüp karara bağlandığı Divan'ın yerini almıştı. Meclis-i Kebir zaman zaman sivil mahkeme görevi de üstlenmişti⁷⁰. Lefkoşa'da bulunan Meclis-i Kebir, Türk valinin başkanlığında haftada bir kez toplanmaktaydı. Ancak üye sayısı 8'den 13'e çıkarılmıştı. 13 üyenin 9'u Müslüman Türklerden olup, bu 9 kişiden 6'sı da memuriyet görevi sebebiyle üye sayılmaktaydı⁷¹. Hristiyanlardan oluşan 4 üyenin biri Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu idi. Geriye kalan 3 Hristiyan üyenin biri Ortodokslar tarafından seçilen Kocabaşı, diğer iki üye de Ermeni ve Maronit toplumları tarafından seçilen kişilerdi⁷². Meclis-i Kebir, yönetim ve maliyeye ilişkin tüm konularda yetkiliydi. Kaza mahkemeleri de buraya başvurabilmekteydi⁷³.

d) *Meclis-i Temyiz*⁷⁴: Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine doğru Lefkoşa'da, Meclis-i Temyiz ve Meclis-i Tahkik kurulmuştu. Mahkeme başkanı Başkadı (Molla) idi. Lefkoşalılar, üç Müslüman ve üç Hristiyan üye seçerdi. Üyeler 300 kuruş maaş alırdı. Bu mahkemelerde Kaza Mahkemeleri'nin davaları ile önemli ceza davaları görülürdü. Meclis-i Temyiz, 3 yıldan fazla hapis cezası veremezdi⁷⁵. Bu gibi durumlarda

⁶⁷ ALASYA, a.g.e., s.93.

⁶⁸ AN, "Kıbrıs'ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış", s.82-90, (87); HILL, *Kıbrıs Tarihi (Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948)*, s.181.

⁶⁹ FEHİM, Teoman, *Yavru Vatan Kıbrıs'ı Tanıyalım* (Ankara: Hakikat Yayınları, 1964), s.12.

⁷⁰ AKBULUT, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Osmanlı ve Kıbrıs Adalet Düzeni*, s.87.

⁷¹ Memuriyet görevi sebebiyle üye sayılan 6 kişi şöyledir: Lefkoşa Kadısı (Molla), Müftü, Hazine Müdürü, Evkaf Müdürü, Hazine Malları Müdürü, Başmukayyit. Ayrıca Hristiyan üyelerden Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu da memuriyet görevi sebebiyle üye sayılmakta idi: Bkz. AN, a.g.m., s.82-90.

⁷² AN, a.g.m., s.82-90.

⁷³ HILL, a.g.e., s.178.

⁷⁴ EKİNCİ, *Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri*, s.213 vd.

⁷⁵ Bir başka kaynağa göre üç yıldan fazla hapis cezası verebilmekteydi. Yargıtay tarafından verilen cezaların kesinleşmesi, mutasarrıfın onayına bağlı idi: bkz. ALASYA, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, s.93.

Rodos'ta bulunan nazırlığa danışmak gerekirdi. Ölüm cezası verileceği hallerde ise İstanbul'un onayı istenmekte idi. Bu mahkemede Hristiyanlar şahitlik yapabilmekteydi⁷⁶.

e) *Kilise Mahkemeleri*: Rumlara ait dini ve ailevi problemler ile insanların kişiliklerini ilgilendiren hususi problemlerin Rum Ortodoks Kilisesi'ne bağlı kilise mahkemelerince çözümlendiği görülmekteydi. Ayrıca kiliseye yapılan vasiyetler ile bunlara bağlı işlemlerin düzenlenmesi de kilisenin kanunlarına göre yapılmakta idi. 1660 yılında reayanın gayrı resmi koruyucusu ve temsilcisi olarak Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin başpiskoposu ve üç metropolit, İstanbul hükümetince tanınmış, 1754 yılından itibaren de resmileşmişti. Kilise Mahkemeleri bağımsızlığını, Sultan Aziz'in 1864 yılında Başpiskopos Sofronius'a gönderdiği bir beraat ile kazanmıştır. Kilise Mahkemeleri'nin çalışma şartlarını düzenleyen 5 ferman, başpiskoposluk arşivinde saklanmaktadır⁷⁷.

1861 yılında Kıbrıslıların isteği ile ada "mutasarrıflık", yani bağımsız bir vilayet statüsü kazandı. Böylece ada doğrudan Saray'ın idaresi altına girmiş oldu⁷⁸.

1.3. İngiltere-Kıbrıs Etkileşiminin Başlaması

Osmanlı İmparatorluğu, 1878 tarihli Osmanlı - Rus Savaşı sonucunda yenilmiş ve yenilgiye bağlı olan siyasi sebeplerle Osmanlı ile İngiltere arasında imzalanan 04.06.1878 tarihli İttifak Anlaşması⁷⁹ ile İngiltere'nin Kıbrıs Adası'yla olan hukuki ilişkisi başlamıştı. İki maddesi olan bu antlaşma ile İngiltere, Osmanlı'nın Asya'daki topraklarını korumak için garanti veriyordu⁸⁰. Şöyle ki; antlaşmanın 1. maddesi ile İngiltere; Kars ve Ardahan Rusya'nın elinde bulunduğu müddetçe ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanacak olan barış anlaşmasında belirlenecek olan sınırları Rusya ihlal ederse, Osmanlı Devleti'ni silahlı kuvvet kullanarak koruma yükümlülüğü üstlenmişti. Osmanlı

⁷⁶ HILL, a.g.e., s.180.

⁷⁷ AN, "Kıbrıs'ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış", s.82-90, (83).

⁷⁸ AKBULUT, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Osmanlı ve Kıbrıs Adalet Düzeni*, s.85.

⁷⁹ Diğer bir adıyla "Savunma Paketi": bkz. SARICA, Murat/TEZİÇ, Erdoğan/ESKİYURT, Özer, *Kıbrıs Sorunu* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975), s.4.; AKBULUT, İlhan, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukuk Sistemi", *İstanbul Barosu Dergisi*, C.75, S.4, (2001): s.1030-1046.

⁸⁰ Anlaşma metni için bkz. ERİM, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C.1 (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1953), s.401-402.; *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs*, s.22-23.

Devleti, bu yükümlülüğün yerine getirilebilmesi için gerekli hazırlıkların yapılabilmesi amacıyla Kıbrıs Adası'nı İngiltere'ye tahsis etmişti⁸¹.

Osmanlı Devleti, Kıbrıs Adası'nı kayıtsız ve şartsız bir şekilde değil, vekaleten ve geçici bir şartla İngiltere'ye bırakmıştı. İşte bu geçicilik şartını düzenlemek amacıyla 1 Temmuz 1878'de Ek Protokol imzalanmıştı⁸². Ek Protokolün 6. maddesine göre; Rusya'nın Kars'ı ve Ermenistan'da fethettiği toprakları Osmanlı Devleti'ne iade etmesi durumunda, İttifak Anlaşması (4 Haziran 1878) sona erecek ve İngiltere Kıbrıs Adası'nı boşaltacaktı⁸³.

Her iki anlaşma metni incelendiğinde; Kıbrıs Adası'nın hukuki durumu, uluslararası hukuk anlamında kendini göstermektedir. Şöyle ki; adanın mülkiyeti hala Osmanlı Devleti'ne ait iken, kullanımı fiilen İngiltere'ye devredilmişti⁸⁴. Başka bir deyişle, Osmanlı Devleti, ada üzerindeki hükümlerlik haklarını terk etmemiş, imzalanan anlaşmalar sebebiyle geçici bir süreyle Kıbrıs Adası'nın yönetimini İngiltere'ye bırakmıştı⁸⁵.

Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti 1914 yılında katılmış ve İngilizler de bunu, adayı ilhak etmek için bir fırsat bilmişlerdi. Savaşta İngiltere "İtilaf Devletleri", Osmanlı Devleti ise "İttifak Devletleri" arasında yer alarak karşı karşıya gelmişlerdi. İngilizler bu durumdan faydalanarak, Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmasından bir hafta sonra yani 5 Kasım 1914 tarihinde "Kıbrıs Hükümet Gazetesi Özel Sayısı"nda; iki devletin savaşı sebebiyle 1878 Anlaşması ve diğer antlaşmaların sonlandırıldığını, Kıbrıs Adası'nın İngiliz topraklarından olduğunu ilan etmişti⁸⁶.

⁸¹ **TOLUNER, Sevin**, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977), s.11-12.

⁸² **SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT**, *Kıbrıs Sorunu*, s.4.; Ek Protokol metni için bkz. **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs**, s.23-24.; **GAZİOĞLU, Ahmet C.**, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878-1960) - Statü ve Anayasa Meseleleri*, C.1 (İstanbul: Ekin Basımevi, 1960), s.13-14.

⁸³ **TOLUNER**, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, s.12.

⁸⁴ Kıbrıs'ın İngiltere'ye devrine ilişkin ferman için bkz. **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs**, s.25 vd.

⁸⁵ **SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT**, a.g.e., s.4.; **TURHAN**, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (265).

⁸⁶ **SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT**, a.g.e., s.5.; **TOLUNER**, a.g.e., s.12.

Türkiye, Kıbrıs Adası'nın ilhakını 24.07.1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile tanımıştı. Antlaşması'nın sadece üç maddesi doğrudan Kıbrıs ile ilgiliydi. Bu maddeler (16., 20. ve 21. maddeler) şöyledir⁸⁷:

Madde 16⁸⁸: “Türkiye, işbu Andlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu Andlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği [kaderi], ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir.

İşbu maddenin hükümleri, Türkiye ile sınırdaş olan ülkeler arasında komşuluk durumları yüzünden kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümlere halel vermez.”

16. maddede belirtilen “ilgililer”den olan Türkiye, diğer adalarla⁸⁹ birlikte Kıbrıs Adası'nın kaderi konusunda da söz hakkını saklı tutmuştur⁹⁰.

Madde 20: “Türkiye, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen, Kıbrıs'ın [İngiltere'ye] katılımını tanıdığını bildirir.”

Maddeye göre Türkiye, Kıbrıs Adası üzerindeki haklarından vazgeçtiğini açıkça beyan etmiştir. Ancak yukarıda açıklandığı üzere İngiltere, Kıbrıs üzerindeki hakkından (herhangi bir sebeple) vazgeçtiği takdirde adanın kaderi ilgililerce (Türkiye de dahil olmak üzere) düzenlenecektir⁹¹.

Madde 21: “5 Kasım 1914 tarihinden Kıbrıs adasında yerleşmiş bulunan Türk uyrukları, yerel kanunun saptadığı şartlar içinde, İngiliz uyrukluğunu edinecekler ve bu kimseler Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Bununla birlikte, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak iki yıllık bir süre içinde, Türk uyrukluğunu seçme yetenekleri

⁸⁷ Lozan Antlaşması'nın maddeleri için bkz. **SEHA, Meray L.**, *Lozan Barış Konferansı- Tutanaklar, Belgeler*, Tk.2, C.2 (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1973), s.7-8.

⁸⁸ Madde bu halini alıncaya kadar yaşanan tartışmalar için bkz. **SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT**, *Kıbrıs Sorunu*, s.6.

⁸⁹ Lozan Antlaşması'nın 15.maddesi ile İtalya'ya bırakılan adalar (12 ada) da bu maddenin kapsamındadır, bkz. **SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT**, a.g.e., s.6, dn.7.

⁹⁰ **GAZİOĞLU**, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878-1960) - Statü ve Anayasa Meseleleri*, s.232.

⁹¹ **SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT**, a.g.e., s.7.

olacaktır; bu durumda, seçme hakkını (option) kullandıkları tarihi izleyecek oniki ay içinde Kıbrıs adasından ayrılmaları zorunlu olacaktır.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte Kıbrıs adasında yerleşmiş olup da, bu tarihte, yerel kanunun öngördüğü şartlar içinde yapılmış başvurma üzerine İngiliz uyrukluğunu edinmiş bulunan ya da edinmekte olan Türk uyrukları da bu yüzden Türk uyrukluğunu yitireceklerdir.

Şurası kararlaştırılmıştır ki, Kıbrıs Hükümetinin, Türk Hükümetinin rızası olmaksızın Türk uyrukluğundan başka bir uyrukluk edinmiş olan kimselere, İngiliz uyrukluğunu reddetme yeteneği olacaktır.”

Kıbrıs Adası'nın İngiltere'ye verilmesini sağlayan Lozan Antlaşması, 06.08.1924 tarihinde İngiltere tarafından onaylanmıştır⁹².

⁹² SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT, Kıbrıs Sorunu, s.7.

2. İNGİLİZ DÖNEMİNDEKİ KIBRIS TÜRK YARGI SİSTEMİ

Yukarıda anlatıldığı üzere Ada, İngilizlere 1878 yılında tahsis edilmişti. Bu tahsis 1914 yılına kadar devam etmiş, 1915 yılına gelindiğinde İngiltere tek taraflı olarak Kıbrıs Adası'nı ilhak etmiş ve bu durum 1923 Lozan Antlaşması ile kabul edilmişti. Bu yaşanan olaylar sebebiyle, Kıbrıs Adası'nın İngiliz idaresinde bulunduğu dönemi ikiye ayırarak (1878-1914 Dönemi ve 1914-1960 Dönemi) incelemek gerekmektedir⁹³.

2.1. 1878-1914 Dönemi Kıbrıs Türk Yargı Sistemi

Bu dönemde Kıbrıs Adası'nın yönetimi İngiltere'de, mülkiyeti ise Osmanlı Devleti'ndeydi. Bu sebeple, adada Osmanlı hukukunun uygulanmaya devam edildiği düşünülse de durum tam olarak böyle olmamıştı. İngiltere, yönetimi fiilen devralması ile (Ada her ne kadar Osmanlı'ya ait olsa da) bazı yasama tasarruflarına girişmişti. Bu tasarruflar, adanın idaresini sağlamaya yönelik olup, yavaş yavaş Osmanlı Hukuku'nu da yok ediyordu. Başka bir deyişle, Kıbrıslı Türkler, giderek İngiliz hukukuna tabi olmaya başlamıştı⁹⁴.

İngilizler, Kıbrıs Adası'na geldiklerinde yerleşik bir yargı sistemi bulmuştu⁹⁵. Cezai uyuşmazlıklar, İngilizler için önem taşıyordu. Çünkü ilk defa geldikleri bu adada toplumsal düzenin korunması oldukça önemliydi. İngilizlerin, çok önem verdiği bu konu sebebiyle, Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm topraklarında uygulanan ceza kanununun⁹⁶ uygulanmasına devam edilmişti. Diğer taraftan, şer'i mahkemenin Müslümanlar üzerindeki; cemaat mahkemesinin de Gayrimüslimler üzerindeki aile hukukundan doğan yetkileri devam ettirilmiş⁹⁷ ve Mecelle de yürürlükte kalmıştı.

İngilizlerin Ada'ya gelmelerinden bir müddet sonra (1879);

⁹³ TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi.", s.253-286 (264-265).

⁹⁴ TURHAN, *a.g.m.*, s.253-286, (265).; NEOCLEOUS, *Andreas*, *Introduction to Cyprus Law* (Limassol: Yorkhill Law Publishing, 2000), s.11.

⁹⁵ NEOCLEOUS, *a.g.e.*, s.11.

⁹⁶ 1858 değişiklikleriyle beraber Fransa'dan iktibas edilen kanun; bkz. TURHAN, *a.g.m.*, s.253-286, (265).

⁹⁷ TURHAN, *a.g.m.*, 253-286, (265).; NEOCLEOUS, *a.g.e.*, s.11.; AN, "Kıbrıs'ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış", s.82-90.

- Gezici Mahkemeler,
- Bölge Mahkemeleri,
- Yüksek Mahkeme, kurulmuş ve tüm anlaşmazlıklarda bu mahkemeleri yetkili kılmışlardı⁹⁸.

İngiliz idaresi, adaya geldiğinde mevcut olan sistem ile birlikte kendi getirdiği sistemi 1882 yılına kadar uygulamıştı. Belirtmek gerekir ki, 1882’de yapılan değişikliklerle, şer’iye mahkemelerinin yetkisinde olan birçok konu, Bölge Mahkemeleri’nin yetkisine dahil edilerek şer’iye mahkemelerinin yetkisi oldukça daraltılmıştı⁹⁹. Yüksek Mahkeme, aile hukukundan kaynaklanan bazı uyuşmazlıkları ilk derece mahkemesi sıfatıyla görüyordu. Ancak bu davalar Bölge Mahkemelerinin yetkisine dahil edilmiş ve Yüksek Mahkeme bu uyuşmazlık türleri bakımından bir temyiz mahkemesi olarak görev yapmaya başlamıştı¹⁰⁰.

⁹⁸ Yüksek mahkeme temyiz mahkemesi olup, şer’iye ve cemaat mahkemelerinin münhasır yetkisine giren haller dışında; velayet, nafaka, evliliğin geçersizliği, iptali ve sona ermesi gibi tüm hukuki ve cezai davaların son mercii idi. bkz. TURHAN, “**Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi**”, s.253-286, (266).; **NEOCLEOUS**, *Introduction to Cyprus Law*, s.11-12.

⁹⁹ AN, “**Kıbrıs’ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış**”, s.82-90.; TURHAN, **a.g.m.**, s.253-286, (266).

¹⁰⁰ TURHAN, **a.g.m.**, s.253-286, (266).; **NEOCLEOUS**, a.g.e., s.11.; “*Belirtmek gerekir ki, İngilizler, Osmanlı hukuk uygulamasını mahkemeler sahnesinden silme yolundaki bu girişimlerini çok geçmeden Rum Ortodoks hukuk uygulamasına da yöneltmişlerdir. Bu bağlamda velayet ve evlat edinme dışında kalan konularda Rum cemaat mahkemelerinin de yetkisi kaldırılarak bu mahkemelerin yetkisine giren uyuşmazlık alanları bölge mahkemelerine verilmiş ve uygulama Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasına kadar sürmüştür.*”: TURHAN, **a.g.m.**, s.253-286, (266).

2.2. 1914-1960 Dönemi Kıbrıs Türk Yargı Sistemi

İngilizler bu dönemde, Kıbrıs Adası'nda hem yargı örgütünü tekrar yapılandırmış hem de yeni maddi hukuk kuralları¹⁰¹ getirerek toplumu şekillendirmiştir. Böylece İngilizler, adada kalıcı hale gelmek istemişlerdi¹⁰². İngiliz idaresi bu politikasında başarılı da olmuştu. 1914-1960 arasında İngiliz idaresinin yaptığı yasama tasarrufları sebebiyle bugün Kıbrıs yargı sisteminin (KKTC de dahil olmak üzere) Anglo-Sakson hukukuna dayandığı söylenebilmektedir¹⁰³.

İngilizler döneminde çıkarılan ve zamanla yürürlükten kalkmayan yukarıdaki yasalar¹⁰⁴, Kıbrıs Cumhuriyeti (Güney Kıbrıs) Anayasası'nın 188. maddesi uyarınca aynen yürürlükte kalmıştır¹⁰⁵. Aynı doğrultuda, 1914-1960 yıllarında yürürlüğe giren yasalardan 21.12.1963'e kadar yürürlükte olanlar; hem KTFD Anayasası hem de KKTC Anayasası'nın geçici maddeleri ile Kıbrıs Türk yargı sistemi içinde yürürlükten kaldırılmamıştır¹⁰⁶. Keza Hukuk Muhakemeleri Usulü Yasası (HMUY), Haksız Filler

¹⁰¹ "Davacıların Korunması Yasası, Yabancı Mahkeme Kararlarının Karşılıklı Tanınması Yasası, Nafaka Emirlerinin Uygulanması Yasası, Yeminler Yasası, Dava Zamanaşımı Yasası, Şahadet Yasası, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası, Hukuk Muhakemeleri Usulü Yasası, Adalet Mahkemeleri Yasası, Yeminler Yasası gibi yasalar, İngiliz İdaresinin usul hukuku alanında çıkardığı en önemli yasalardır. Aynı şekilde, Evlenme Yasası, Deniz Ticaret Yasası, Çalışma Saatleri Yasası, Poliçeler Yasası, İflas Yasası, Belediyeler Yasası, Taşınmaz Mal Vergisi, Gelir Vergisi gibi vergi yasaları, Haksız Filler Yasası, Sözleşmeler Yasası, Vergi Tahsili Yasası, Taşınmaz Mal Edinme Yasası, Veraset Yasası, İlköğretim, Ortaöğretim, İngiliz Okulu gibi eğitime ilişkin yasalar, Sendikalar Yasası, Pasaport Yasası, Muhaceret Yasası, Evlad Edinme Yasası gibi yasalarda İngiliz idaresinin Kıbrıs toplumunu şekillendirmek ve adadaki toplumsal yaşama sahip çıkarak adada kalıcı olma yolunda getirdiği maddi hukuk kurallarını içeren yasalardır.": bkz. TURHAN, a.g.m., 253-286, (266-267).; Maddi hukuk-usul hukuku ayrımı için ayrıca bkz. ERDOĞAN, Ersin, "Anglo-Sakson Hukukunda 'Maddi Hukuk Kuralı-Usul Hukuku Kuralı' Ayrımı", Prof. Dr. Ejder YILMAZ'a Armağan, C.1, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2014), s.841-865.

¹⁰² TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (267); İngilizlerin Kıbrıs Adası'nda kalıcı olma yolundaki ilk tasarrufları ve gelen tepkiler için bkz. GAZİOĞLU, Ahmet C., *Enosis Çemberinde Türkler*, 2.Baskı (Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (Cyrep), 2000), s.41 vd.

¹⁰³ TURHAN, a.g.m., s.253-286, (267).

¹⁰⁴ Bkz. dn. 101.

¹⁰⁵ **Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 188. maddesi:** "Bu Anayasanın hükümleri ve bu maddenin aşağıdaki hükümleri mahfuz kalmak şartı ile, bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan bütün kanunlar, bu Anayasa gereğince yapılan, hale göre, herhangi bir kanunla veya cemaat kanunu ile, gerek değiştirme, gerek ilave veya gerekse kaldırma sureti ile, tadil edilmeye kadar; bahis konusu tarihte ve bundan sonra yürürlükte kalırlar ve bahis konusu tarihten itibaren bu Anayasaya uymaları için yapılması gerekli tahvillerin yapılması suretile yorumlanır ve uygulanır. (...)": Bkz. http://www.parliament.cy/images/media/assetfile/Syntagma_TU.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

¹⁰⁶ **Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası'nın geçici 1. maddesi:** "(1) 16 Ağustos 1960 tarihli Anayasanın ve bu Anayasaya uygun olarak, 21 Aralık 1963 tarihine kadar kabul edilmiş mevzuatın; 28 aralık 1967 tarihli Kıbrıs Türk Yönetimi temel kurallarının ve tadillerinin ve bunlara uygun olarak kabul edilmiş mevzuatın ; Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi yürütme kurulu ve meclisinin 13 ve 18 Şubat 1975 tarihlerinde birleşik olarak

Yasası, Sözleşmeler Yasası, Ceza Yasası, Ceza Muhakemeleri Usul Yasası ve Şahadet Yasası bu yıllardan gelen ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri tarafından sık sık uygulanan yasalardandır¹⁰⁷.

Tüm anlatılanlar ışığında, 1914-1960 yılları arasında Kıbrıs Türk yargı sistemi ile ilgili olarak şunlar söylenebilir: İngilizler, 1924'te kaldırılan şer'i mahkemelerin yetkisini korumuş ve 1951'de Türk Aile Yasası'nı, 1954'te de Türk Aile Mahkemeleri Yasası'nı yürürlüğe koymuşlardır. Söz konusu iki yasadan yola çıkarak incelenen (1914-1960 yıllarını kapsayan) dönemde adada Kıbrıs Türk yargı sisteminin varlığından bahsedebilmek mümkün değildir¹⁰⁸.

yaptıkları toplantılarda alınan kararların ve bunlara uygun olarak kabul edilmiş mevzuatın ; bu anayasanın kurallarına veya bu anayasa uyarınca uyulacak kurallara aykırı olmayanları, yürürlükte kalır.

(2) Bu Anayasada öngörülen yasalar, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak altı ay içinde yapılır.

(3) Bu Anayasada öngörülen yasalar, yürürlüğe konuluncaya ve örgütler kuruluncaya kadar bu maddenin (1). fıkrasında belirtilen Anayasal kurallar ile mevcut mevzuat yürürlükte kalır ve örgütler görevlerine devam ederler."

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nın geçici 4. maddesi: "(1) Bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte olan mevzuat, bu Anayasa kurallarına aykırı olmadığı ölçüde yürürlükte kalır.

(2) Kıbrıs Türk Federe Meclisinin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve Bağımsızlık Bildirisini onaylayan 15 Kasım 1983 tarihli ve 50 sayılı kararı da, bu Anayasa kurallarına aykırı olmadığı ölçüde yürürlükte kalır.

(3) Yürürlükte olan mevzuat hakkında, bu Anayasaya aykırılığı iddiası ile, bu anayasanın 147. maddesinde belirtilen kişi, kurum ve kuruluşlar, Anayasa Mahkemesinde iptal davası açabilirler. İptal davası açma hakkı, cumhuriyet Meclisinin göreve başladığı tarihten başlayarak altmış günlük süre sonunda düşer. 148. madde kuralları saklıdır.

(4) Bu madde uyarınca yürürlükte sayılan mevzuat, Anayasa gücünde veya Anayasa nitelikli mevzuat sayılmaz ve mevzuatın niteliğine göre, herhangi bir yasa ile veya bu Anayasanın yetkili kıldığı organ kararı ile iptal edilebilir, değiştirilebilir veya yürürlükten kaldırılabilir."

¹⁰⁷ TURHAN, "**Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi**", s.253-286, (267).; NECATİGİL, Zaim M., Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları (Lefkoşa: Işık Kitabevi, 2015), s.16 vd.

¹⁰⁸ TURHAN, a.g.m., s.253-286 (267).

3. KIBRIS CUMHURİYETİ DÖNEMİNDEKİ TÜRK YARGI SİSTEMİ

Kıbrıs Cumhuriyeti; Zürih (1958), Londra (1959) ve Lefkoşa (1960) Antlaşmaları ile kurulmuştu¹⁰⁹. Bu antlaşmalar uyarınca, Türk veya İngiliz vatandaşlığını seçmeyen Kıbrıs Türkleri, Tesis Antlaşması uyarınca re'sen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin vatandaşı olmuşlardı¹¹⁰.

Ortada yeni kurulan ve bağımsız olan bir devlet vardı. Bu devletin kökeni ne olursa olsun Kıbrıs Cumhuriyeti yargı sistemine tabi idi. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın "Umumi Hükümler" başlığı altındaki 1. maddeye göre; *"Kıbrıs Devleti, bu Anayasa gereğince, Cumhurbaşkanı Kıbrıs Elen Cemaatı tarafından seçilen bir Elen ve Cumhurbaşkanı Muavini Kıbrıs Türk Cemaatı tarafından seçilen bir Türk olan, başkanlık rejimine sahip bağımsız ve egemen bir Cumhuriyettir."* Türkler ve Rumlar açısından bu sisteme bakıldığında; Cumhuriyet, iki toplumlu bir yapıda olmasına rağmen, sistemin içinde Türkleri ve Rumları ilgilendiren düzenlemeler mevcuttu. Cumhuriyet döneminde Kıbrıs'ın yargı sistemi ele alınırken, iki ana noktanın önemle vurgulanması gerekmektedir¹¹¹:

- 1) Anglo-Sakson hukukuna dayanan temel karakter,
- 2) İki toplumlu yapının özellikleri.

Kıbrıs Cumhuriyeti hukuk düzenine bakıldığında; yargı sisteminin kesin olarak İngiliz Hukuku'na dayandığı söylenebilir¹¹². Keza Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na göre (188. madde); İngiliz döneminin yasalarından Anayasa'ya aykırı olmayanlarla,

¹⁰⁹ Bkz. **ERGİNEL, Taner**, *Uluslararası Hukuk ve Kıbrıs Türkleri* (Dünya Kıbrıs Türkleri Kongresi Yayını-1, Tarih yok), s.6 vd.; Antlaşmaların içeriği ve hukuki niteliği hakkında bkz. VATANSEVER, Müge, **"Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi"**, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.12, Özel Sayı (2010): 1487–1530, (1502).

¹¹⁰ **TURHAN, Turgut**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2002), s.45 vd.; Kıbrıslı Türklerin vatandaşlık tarihi için ayrıca bkz. **TURHAN, Turgut**, *Ada Yazıları (2007-2009)* (Ankara: Yetkin Basımevi, 2010), s.79 vd.

¹¹¹ **TURHAN**, **"Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi"**, s.253-286, (268).; **NEOCLEOUS**, *Introduction to Cyprus Law*, s.18.

¹¹² **DAYIOĞLU**, Salih, **"KKTC'de Yargısal Yapı"** *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası*, (Şubat 1999), *TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları*, Ed. Kamil B. RAİF (Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu, 1999), s.59–73.; **NECATİGİL**, Zaim, **"KKTC'de Hukuk Sistemi"** *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası*, (Şubat 1999), *TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları*, Ed. Kamil B. RAİF (Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu, 1999), s.114–141.; **TURHAN**, **a.g.m.**, s.253-286, (268).

yürürlükten kaldırılmayanlar aynen yürürlükte kalacaktı. Böylece devletin yapısı açıkça bugün de etkisi devam eden İngiliz Hukuku'na dayandırılmıştı¹¹³.

Belirtmek gerekir ki, Kıbrıs Cumhuriyeti yargı sistemini oluşturan mevzuat, yalnızca İngiliz döneminden kalıp yürürlükleri saklı olan yasalar değildi. Söz konusu yasalarla birlikte, gerekli görülen alanlarda Kıbrıs Cumhuriyet Meclisi de, yeni yasama faaliyetlerinde bulunarak sistemi genişletmiştir¹¹⁴.

Cumhuriyet'in iki toplumlu yapısı ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 87. maddesi gereği, her toplumun kendi meclisi tarafından düzenlenmesi zorunlu olan bazı alanların varlığı sebebiyle, bu sistemde doğrudan doğruya Kıbrıs Türk toplumunu ilgilendiren düzenlemelere rastlamak da mümkündür. Örneğin: "Türk Cemaat Meclisi Seçim Yasası", "Türk Cemaat Meclisi Vakıflar ve Din İşleri Yasası", "Resmi Tatil ve Anma Günleri Yasası", "Evlilik Dışı Çocuklar Yasası" gibi yasalar, doğrudan doğruya Kıbrıs Türk toplumunu ilgilendiren yasalara örnek gösterilebilir¹¹⁵.

Cumhuriyet döneminde doğrudan Kıbrıs Türklerini ilgilendiren düzenlemeler veya yapılanmalara değinecek olursak¹¹⁶;

- *Başsavcılık (Hukuk Dairesi)*; Cumhuriyet Anayasası'na göre, Cumhurbaşkanı ile yardımcısı, Yüksek Mahkeme hakimi olma şartlarını taşıyan iki kişiyi "Başsavcı" ve "Başsavcı Yardımcısı" olarak atayabilir. Ancak bu iki makamın sahibi aynı cemaate mensup olamazdı¹¹⁷. Anlaşılabacağı üzere, Cumhuriyet Adliyesi'nin daimi üyesi olan;

¹¹³ TURHAN, *"Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi"*, s.253-286, (268).; NECATİGİL, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.1.; NEOCLEOUS, *Introduction to Cyprus Law*, s.30.; İngiliz hukuku hakkında genel bilgiler için bkz. JENKS, Edward/ÖZYÖRÜK, Mukbil, *"İngiliz Hukuku Hakkında Genel Bilgiler"*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.7, S.1 (1950): 40–79.

¹¹⁴ Örneğin, *"Cumhuriyet Ordusu Yasası"*, *"Kıbrıs Cumhuriyeti Vatandaşlık Yasası"*, *"Dışişleri Bakanlığı Yasası"*, çeşitli vergi ve vergi tahsili yasaları, *"Seçim Yasası"*, *"Merkez Bankası Yasası"*, *"Deniz Ticareti Yasası"*, *"Adalet Mahkemeleri Yasası"*, *"Türk Belediyeleri Yasası"* gibi yasalar devletin temel politik ve ekonomik örgütlenmesini sağlayan yasalardır: TURHAN, a.g.m., 253-286, (269).

¹¹⁵ TURHAN, a.g.m., 253-286, (269).

¹¹⁶ Bu düzenleme ve yapılanmalar bugün hem Kıbrıs Rum Yönetimi'ni hem de KKTC'yi ilgilendirmektedir.

¹¹⁷ Başsavcılık kurumunda başkan veya yardımcısının mensup olduğu cemaate ilişkin konularda karar alınmadan önce, duruma göre birinin diğeriyle istişare etme mecburiyeti vardı. Örneğin Türklerle ilgili bir konuda karar alacak olan Rum Başsavcı'nın, Türk yardımcısıyla istişare etmesi zorunluydu: bkz. NEOCLEOUS, a.g.e., s.26-27; TURHAN, a.g.m., s.253-286, (269).

ayrıca Bakanlar Kurulu ile bakanlıkların hukuk müşavirliklerini yapan Başsavcı ya da Başsavcı Yardımcısı Türk olmalıydı¹¹⁸.

- *Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Adalet Mahkemesi*: Söz konusu mahkemelerin üyeleri Cumhurbaşkanı ile yardımcısı tarafından atanmaktaydı. Fakat Anayasa Mahkemesi, bir (bağımsız) başkan ile Türk ve Rum hakimlerden oluşmakta; Yüksek Adalet Mahkemesi ise yine bir (bağımsız) başkan ile bir Türk ve iki Rum hakimden oluşmakta idi. Ancak 1963 yılında başlayan toplumlararası çatışmaların ardından söz konusu mahkemelerin işlevi kalmadığı için, Rum temsilcilerin çıkardığı bir yasa ile bu mahkemeler kaldırılmış ve yalnızca (günümüzde de görev yapan) Yüksek Mahkeme kurulmuştu¹¹⁹.

Bugün için geçerliliği olmayan Cumhuriyet yargı sisteminin alt mahkemelere ilişkin düzenlemelerine de değinecek olursak; alt mahkemeler Anayasa'nın 159. maddesinde düzenlenmişti¹²⁰. Anılan madde hükmüne göre; Türklerin davalarına Türk hakimler, Rumların davalarına da Rum hakimler bakacaktı. Davacısı/davalısı veya suçlusu/zarar göreni ayrı ayrı cemaatlara mensup olan davalar ise Yüksek Mahkeme tarafından atanan hakimlerce görülecekti¹²¹.

¹¹⁸ TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", 253-286, (269).; Daha detaylı bilgi için bkz. **Mehmet KÖKSAL**, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı* (İstanbul: Legal Yayınları, 2018), s.211-212.

¹¹⁹ **NECATİGİL**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.1, dn.2.; TURHAN, **a.g.m.**, s.253-286, (270).; Daha detaylı bilgi için bkz. **KÖKSAL**, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, 212 vd.

¹²⁰ **Cumhuriyet Anayasası'nın 159. maddesi**:

1. Davacısı ve davalısının aynı Cemaata mensup olduğu bir hukuk davasına, yalnız bu Cemaate mensup hakim veya hakimlerden mürekkep bir hukuk mahkemesi bakar.

2. Suçlusu ile zarar gören şahsı aynı Cemaata mensup olan veya zarar gören şahsı bulunmayan bir ceza davasına, aynı Cemaata mensup hakim veya hakimlerden mürekkep bir ceza mahkemesi bakar.

3. Davacısı ve davalısı ayrı Cemaatlara mensup olan bir hukuk davasına, Yüksek Mahkemece tayin edilen her iki Cemaata mensup hakimlerden mürekkep bir mahkeme bakar.

4. Suçlusu ve zarar gören şahsı ayrı Cemaatlara mensup olan bir ceza davasına, Yüksek Mahkemece tayin edilen her iki Cemaata mensup hakimlerden mürekkep bir mahkeme bakar.

5. Tüm hakkında tahkikat; ölen şahs Elen Cemaatına mensup olduğu takdirde bir Elen hakim ve ölen şahs Türk Cemaatına mensup olduğu takdirde bir Türk hakim tarafından yapılır. Ayrı Cemaatlara mensup birden fazla ölü bulunduğu hallerde ölüm tahkikatı, Yüksek Mahkemenin göstereceği hakim tarafından yapılır.

6. Bir hukuk veya ceza mahkemesinin herhangi bir hüküm veya emri, mahkeme Elen hakim veya Elen hakimlerden mürekkep bir mahkemenin Elen memurları tarafından, mahkeme Türk hakim veya Türk hakimlerden mürekkep ise mahkemenin Türk memurları tarafından ve diğer hallerde davayı gören mahkemenin göstereceği memurlar tarafından icra veya infaz edilir.

¹²¹ TURHAN, **a.g.m.**, 253-286, (270).; DAYIOĞLU, "KKTC'de Yargısal Yapı", s.59-73.

4. KKTC’NİN DEVLETLEŞME SÜRECİNDE (1967-1983) KIBRIS TÜRK YARGI SİSTEMİ

Kıbrıs Türk toplumu için Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ömrü pek uzun olmamış, Cumhuriyetin üçüncü yılından itibaren meydana gelen olaylar neticesinde Türkler devlet idaresinden çekilmişlerdi¹²². Kıbrıslı Türklerin devlet idaresinden çekildiği ve *devletleşme süreci* olarak adlandırılan bu dönemde Türkler tarafından;

- 1967-1974 yılları arasında Türk Geçici Yönetimi,
- 1974-1975 yılları arasında Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi,
- 1975-1983 yılları arasında Kıbrıs Türk Federe Devleti,
- 1983 yılında ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Bu süreçte oluşan farklı yapılanmalar, aynı devlet felsefesine dayansa da hukuki yapı birbirinden farklı özellikler taşımıştır¹²³. Bu sebeple konu, her siyasi örgütlenmeye göre ayrı ayrı ele alınacaktır.

4.1. Türk Geçici Yönetimi Dönemi (1967-1974)

1963 olayları ile birlikte Cumhuriyet idaresinden dışlanan Kıbrıs Türk toplumu; birlikte yaşama arzu ve isteğini sağlayacak olan toplumsal bir düzen kurma amacıyla, toplumsal işlerini tek elden yürütmek, mevcut karışıklıklara ve yetki çatışmalarına bir son vermek istiyorlardı. Yeniden yapılanmanın ifadesi olan bu yönetim, hiçbir zaman hayata geçirilememiştir¹²⁴. Bu sebeple, Türk Geçici Yönetimi, ayrıntılı bir anayasa yapmamış ve Türk toplumunun tabi olacağı kuralları içeren 19 maddeden oluşan bir belge yayınlamıştı. Bu belge ile Kıbrıs Anayasası yürürlükten kaldırılmamış ayrıca 21 Aralık 1963 tarihine kadar kabul edilen Cumhuriyet Yasalarının da yürürlükte olduğu belirtilmişti. Türk Geçici Yönetimi, yürürlükteki Kıbrıs Anayasası’nı ve yasaları uygulayabilmek adına bu

¹²² GAZİOĞLU, Ahmet C., *Kıbrıs’ta Cumhuriyet Yılları ve Ortaklığın Sonu 1906-1964, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı (4)*, (Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (Cyrep), 2003), s.358 vd.; İSMAİL, Sabahattin, *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Doğuşu-Çöküşü ve KKTC’nin Kuruluşu (1960-1983)*, (İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 1992), s.68 vd.

¹²³ TURHAN, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, s.253-286, (270).

¹²⁴ Türk Geçici Yönetimi’nin amaç ve özellikleri için bkz. SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT, *Kıbrıs Sorunu*, s.157 vd.

19 maddedeki; yasama, yürütme¹²⁵ ve yargıyı ayırmak zorunda kalmış ve Kıbrıslı Türklerin devletleşme sürecini başlatmıştır¹²⁶.

Türk bölgelerinde uygulanacak olan kurallar; Temsilciler Meclisi'ne seçilmiş olan on beş Türk üye ile Türk Cemaat Meclisi üyelerinden oluşan “Türk Geçici Yönetimi Meclisi” tarafından konulmuştur¹²⁷. Son olarak, başkan yardımcısının teklifi ile atanan Türk hakimlerce yargı faaliyetlerinin yürütüldüğünü de söylemek gerekir. Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere, “devletleşme süreci”nin ilk zamanlarında Kıbrıs Türk yargı sistemi, Cumhuriyet Hukuku'na bağlı kalmış, başka bir ifadeyle hukuk kurallarının esas itibarıyla Anglo-Sakson hukukuna dayandığı olgusu değişmemiştir. İlk başlarda Cumhuriyet hukukunu koruma eğiliminde olan Kıbrıs Türk toplumunun Cumhuriyet idaresinden ayrılarak yeni bir yapılanmaya gitmesi zorunluluk arz etmiş ve İngiliz hukukundan yavaş yavaş uzaklaşarak iki başlı bir yapıya doğru yol alınmaya başlanmıştı¹²⁸.

4.2. Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Dönemi (1974-1975)

Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi yalnızca bir yıl süren kısa bir zaman dilimini ifade etmektedir¹²⁹.

Bu dönemin yasama faaliyetlerine bakacak olursak; sistem Geçici Yönetim dönemiyle aynı olduğundan Kıbrıs Türk yargı sistemine dair yeni bir şeyler söylemek zordur. Fakat meclis, “Doğum ve Ölümleri Kayıt Yasası”, “Kolcular Yasası” gibi devletleşmeye dair yasaları çıkarmaya devam etmiş, özellikle bugünkü 9/1976 sayılı

¹²⁵ Yürütme hakkında bilgi için bkz. **SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT**, *Kıbrıs Sorunu*, s.159.

¹²⁶ TURHAN, “**Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi**”, s.253-286, (271).; **SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT**, a.g.e., s.158-160.

¹²⁷ Bu kurallara örnek vermek gerekirse; “*Adalet Mahkemeleri Yasası*”, “*Türk Bölgelerine Giriş ve Çıkışı Kontrol Yasası*”, “*Türk Cemaatına Mensup Olmayanlara Gayrimenkul Mal Satışını Men Eden Yasa*”, “*Temsilciler Meclisi ve Cemaat Meclisi Seçimlerine İlişkin Yasa*”, “*Ateşli Silahlar Yasası*”, “*Kıbrıs Türk Silahlı Kuvvetleri Yasası*”, “*Din İşleri Dairesi Yasası*”, “*Kıbrıslı Türklerin Türkiye’de Çalışma İmkânlarını Düzenleyen Yasa*”, “*Askeri Ceza ve Usulü Yasası*” gibi yasalar Geçici Yönetim tarafından yürürlüğe konulan yasalardan sadece bazılarıdır: bkz. TURHAN, **a.g.m.**, s.253-286, (271).

¹²⁸ TURHAN, **a.g.m.**, s.253-286, (272).

¹²⁹ Kıbrıs Türk Geçici Yönetimi ilk başlarda ismini “Türk Yönetimi”ne çevirmiş ve Eylül 1974 tarihinde de yönetimin aldığı bir kararla “Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi” adını almıştır: bkz. TURHAN, **a.g.m.**, s.253-286, (272).

Mahkemeler Yasası'nın temelini teşkil eden Adalet Mahkemeleri Yasası ve Yurttaşlık Yasası'nı da yürürlüğe koymuştur¹³⁰.

4.3. Kıbrıs Türk Federe Devleti Dönemi (1975-1983)

Kıbrıslı Türklerin devletleşme süreci içindeki en önemli evre, "Kıbrıs Barış Harekatı" sonrası Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasıdır¹³¹.

Kıbrıs Türk toplumu bu dönemde kendi Anayasasını¹³² yapmış ve devleti tüm unsurlarıyla çalışır hale getirerek eşit bir federasyon için Rum kesimini beklemeye başlamıştı¹³³. Bir bütün olarak bakıldığında; bu dönemde Kıbrıs Türk yargı sisteminin, tam olarak Cumhuriyet yargı sisteminden, bir başka deyişle Anglo-Sakson yargı sisteminden uzaklaştığını söylemek mümkün değildir¹³⁴.

Kıbrıs Türk Federe Devleti sistemi¹³⁵ Kıbrıs Cumhuriyeti devlet sisteminden oldukça farklı bir yapıya sahip olup, bazı yasalar hala İngiliz döneminden kalmıştır.

¹³⁰ TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (272).; Yurttaşlık Yasası'nın genel olarak değerlendirmesi için bkz. ULUOCAK, Nihal, "Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Kanunu'na İlişkin Kritik Bir İnceleme", *Kıbrıs Türk Federe Devletinin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları Sempozyum, 6-7 Mayıs 1982* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1983), s.69-108.

¹³¹ TURHAN, a.g.m., s.253-286, (272).; Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasına yol açan siyasi gelişmeler için bkz. TOLUNER, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, s.352 vd.; BARUTÇU, Ecmel, *Hariciye Koridoru* (Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1999), s.122-123.; Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin tarihsel işlevi için bkz. AYDOĞDU, Ahmet, *Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci* (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2005), s.151-152.; SABAHATTİN, İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1998), s.160-161.; Ayrıca bkz. SAKMAR, Ata, "Kıbrıs Türk Federe Devleti Vatandaşlığı Üzerine Genel Düşünceler", *Kıbrıs Türk Federe Devletinin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları Sempozyum, 6-7 Mayıs 1982* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1983), s.63-68.

¹³² Anayasa metni için bkz. SARICA/TEZİÇ/ESKİYURT, *Kıbrıs Sorunu*, s.413 vd.

¹³³ SABAHATTİN, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s.161.

¹³⁴ İngiliz döneminden kalan bazı yasalar her ne kadar yavaş yavaş yürürlükten kaldırılıyor veya Türk toplumunun ihtiyaçlarına uyumlu hale getirilmeye çalışılıyorsa da mevzuatın ağırlıklı olarak Cumhuriyet dönemi ve bu dönemin yürürlükte bıraktığı İngiliz yasalarına dayandığı da bir gerçektir. Ancak bu gerçeğe rağmen, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin 1975 yılında bir anayasa yapmak suretiyle, varlığını bağımsız bir devlet olarak devam ettirmek istediğini ve bu isteğinin doğal bir sonucu olarak, anayasasında öngörülen esas ve usul çerçevesinde yasama faaliyetinde bulunmak istediğini dünya kamuoyuna açıkladığını da unutmamak gerekir; bkz. TURHAN, a.g.m., s.253-286, (273).

¹³⁵ Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası'na bakıldığında; "yurttaşlık (md.53)", "seçme, halkoylamasına katılma ve seçme-seçilme hakkı (md.54)", "siyasi parti kurma (md.56)", "kamu görevine girme (md.58)", "yurt görevi (md.60)", "Federe Devlet Meclisi (md.63)", "Yasa koyma, değiştirme, af ilan etme ve bütçe kanunlarını yapma (md.65)", "yürütme (md.78)", "devlet başkanı ve bakanlar kurulu (md.79, md.85)" gibi bir devletin temel politik örgütlenmesinde bulunan tüm müesseselerin ayrıntılı olarak düzenlediği görülmektedir; bkz. TURHAN, a.g.m., s.253-286, (273).

Ancak sistemin yavaş yavaş Türk hukukundan da etkilenen kendine has bir sisteme kaydığı görülmektedir¹³⁶.

Kıbrıs Türk Federe Meclisi, bir “devlet meclisi” olup, 1975-1983 yılları arasında, yapılan yasama faaliyetleri ile Kıbrıs Türk toplumunu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ne taşımıştır¹³⁷.

1974 yılından sonra yürürlüğe konan yasalara bakıldığında bu yasaların birçoğunun Türkiye Cumhuriyeti yasaları örnek alınarak hazırlanmıştır. Bu sebeple Federe Devlet zamanındaki Kıbrıs Türk yargı sistemi, Kıbrıs Cumhuriyeti’nden (başka bir deyişle Anglo-Sakson yargı sisteminden) gittikçe uzaklaşmış ve tekrar Türk yargı sistemine doğru yaklaşarak karma bir yapıya bürünmüştür¹³⁸.

Federe Devlet dönemindeki yargı örgütünün yapısı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yargı sisteminde de (Federal devlet olma konusundaki unsurlar hariç olmak üzere¹³⁹) aynen korunduğundan bu konu aşağıda ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

¹³⁶ KÖKSAL, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.215.; TURHAN, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, s.253-286, (274).

¹³⁷ “Anayasası ile (geç.md.1), İngiliz döneminin, 21 Aralık 1963 tarihine kadar Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisinin, Türk Cemaat Meclisinin, Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi Meclisi’nin ve Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yasama Meclisi’nin çıkardığı yasaların yürürlüğünü saklı tutan Kıbrıs Türk Federe Devleti, kendi meclisinin çıkardığı, değiştirdiği veya yürürlükten kaldırdığı yasalarla bütüncül bir hukuk sistemi kurmuş ve bu sistem de bugünkü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hukuk sisteminin esasını oluşturmuştur. Bu bağlamda, “Halk Oylaması Yasası”, “Siyasal Partiler Yasası”, “Tapu ve Kadastro Yasası”, “Motorlu Araçlar Yasası”, “Taşınmaz Mallar Yasası”, Para ve Kambiyo İşleri Yasası”, “Kamu Görevlileri Yasası”, “Askeri Bölgeler Yasası”, “Bankalar Yasası”, “Sosyal Sigortalar Yasası”, “Güvenlik Kuvvetlerinin Kuruluşu Yasası”, “Emeklilik Yasası”, “Yedek Subaylık Yasası”, “Kamu Alacaklarının Tahsili Yasası”, “Sayıştay Yasası”, “Kira Yasası” gibi yasalar, Federe Devlet Meclisince yürürlüğe konulan ve “devlet” adı verilen tüm müesseseseleşmiş siyasi iktidarların hukuki yapılarında bulunan yasalara sadece birkaç örnektir.”: bkz. TURHAN, a.g.m., s.253-286, (274).

¹³⁸ TURHAN, a.g.m., s.253-286, (274-275): “Ancak önemle altını çizmek gerekir ki, Kıbrıs Türk Hukuk sisteminin Anglo-Saxon ve Türk hukuk sistemlerinin bileşiminden meydana gelen özgün bir yapıya doğru yol almakta olduğuna yönelik bu tespit, bir devletin hukuk sisteminin usul hukuku kısmının alt yapısını oluşturan kurallardan ziyade maddi hukuk kısmının alt yapısını oluşturan kurallara yönelik bir tespittir. Diğer bir ifadeyle Anglo-Saxon hukukundan Türk hukukuna doğru olan bu kayma usul hukuku alanında değil maddi hukuk alanında olmuştur. Tam tersine, Federe Devlet Meclisi, yürürlükte olduklarını kabul ettiği İngiliz döneminden kalma usul yasalarıyla, bunların yanında yürürlüğe koyduğu “Yüksek Adliye Kurulu Yasası”, “Hukuk Dairesi Yasası” ve “Mahkemeler Yasası” gibi yasalarla, yargı örgütü ve usul hukuku alanlarında Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde oluşturulan hukuka bağlı kalmaya devam etmiştir. Günümüzde Kıbrıs Türk Hukuk sisteminin Anglo-Saxon hukuk sistemine dayandığını söyleyenler, kanımızca, hukuk uygulamasında daha çok öne çıkan ve daha fazla göze batan yargı örgütü ve yargılama usulünü dikkate alarak bu yargıya varmaktadırlar.”

¹³⁹ Bkz. KÖKSAL, a.g.e., s.218.

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ YARGI TEŞKİLATININ YAPISI

1. GENEL OLARAK

Federal devlet düzeni Kıbrıs'ta kurulamayınca, Rumlarla eşit şartlarda görüşmek amacıyla halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkı (*self-determination*) kullanılarak 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir¹⁴⁰.

KKTC'nin ilanından sonra 2 Aralık 1983 tarihinde yapılan Meclis toplantısında, Meclis'in, yetmiş üyeli "Kurucu Meclis"e dönüşmesi kabul edilmiş ve kurucu olan bu Meclis'e Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nı yapmak, seçimleri gerçekleştirmek ve bu süre zarfında da gereken yasama faaliyetlerini icra etme görevi verilmişti. Bir başkan ile on dört üyeden oluşan Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı "Anayasa Tasarısı", 8 Haziran 1984 tarihinde halkın görüşüne sunulmuş¹⁴¹, ardından Kurucu Meclis'in 12 Mart 1985 tarihinde çalışmalarını tamamlaması ile birlikte 05.05.1985 tarihinde halkoylamasına gidilmiş, (halkın %70'inin evet oyu ile) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası 07.05.1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹⁴². 1985

¹⁴⁰ KÖKSAL, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.218.; NECATİGİL, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.4.; "Kuruluş Kararı" ve "Bağımsızlık Bildirgesi" için bkz. AYDOĞDU, *Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci*, s.177 vd.; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilan süreci için bkz. EROĞLU, Hamza, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarih Süreci ve Son Gelişmeler," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.18, S.54 (2002): s.735–793.; SABAHATTİN, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s.176 vd.; KKTC'nin ilanı ve buna yönelik tepkiler için bkz. BOSTANCI, Mustafa, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.34, S.50 (2015): s.317–355.

¹⁴¹ Bkz. 8 Haziran 1984 gün ve 57 sayılı Resmi Gazete Ek-I, Bölüm-II.

¹⁴² NECATİGİL, a.g.e., s.4.; TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (275).; SAĞLAM, Fazıl, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri* (Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 2016), s.3-4.; Ayrıca Anayasal sorunlar için bkz. SAĞLAM, a.g.e., s.4 vd.

Anayasası'na bakıldığında, KKTC devlet sisteminin temellerinin Federe Devlet zamanında atıldığını söylemek gerekir¹⁴³.

Bugünkü Kıbrıs Türk yargı sisteminin çerçevesi 1985 Anayasası'nın 136-158 maddeleri ile çizilmiştir.

KKTC yargı sistemine geçmeden önce konuyu daha iyi anlayabilmek adına KKTC ile de etkileşim içinde olan Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası yargı sistemlerine kısaca değinmek gerekir.

1.1. Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası Yargı Sistemi

Günümüzde en yaygın kullanılan ve bilinen iki yargı sistemi vardır: Anglo-Sakson¹⁴⁴ ile Kıta Avrupası¹⁴⁵ yargı sistemi. Mahkemelerin fonksiyonu ve hakimlerin görevi bu iki sistemde birbirinden farklıdır. Anglo-Sakson yargı sistemi; İngiltere, Kanada (Quebec hariç), ABD (Louisiana hariç), Avustralya, Güney Afrika, Yeni Zelanda, Hindistan ve eski İngiliz sömürgesi (konumuz bakımından KKTC) birçok farklı ülkede uygulanmaktadır¹⁴⁶.

Anglo-Sakson yargı sisteminde hakim görevi, izleyici konumunda tarafsız kalarak davanın iki tarafı arasındaki mücadeleyi yönetmektir. Bu sistemde gerçeği taraflar arar ve kendi mücadeleleri sonucunda gerçek ortaya çıkar. Kıta Avrupası yargı sisteminde ise hakim inisiyatif ele alır ve gerçeği doğrudan kendisi arar. Bir ülkenin hakimiyet ya taraflar arasındaki mücadelede tarafsız kalarak mücadeleyi izler ya da inisiyatif ele alarak gerçeği kendisi arayıp bulur. Bu iki görev birbirinden farklı kavramlardır¹⁴⁷.

¹⁴³ TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", 253-286, (275-276).

¹⁴⁴ Anglo-Sakson hukuk sisteminin diğer bir ismi de "İçtihat Hukuku Sistemi"dir: bkz. **ERGİNEL, Taner**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları* (Okman Matbaası, 2017), s.35.; İngiliz yargı sistemi ile ilgili genel bilgiler için bkz. BOZLAK, Ayhan, "İngiltere Yargı Sisteminde Mahkeme ve Savcılıkların Denetimi ile Hâkim ve Savcılar Hakkındaki Soruşturmanın Yapılma Usulleri" *Adalet Dergisi*, S.36 (2010): 1-21; SCHWARZ, Andreas B., "İngiliz Hukuku ve Kontinental Hukuk", çev. Hıfzı VELDET, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.3 (1937): 215-236.

¹⁴⁵ Kıta Avrupası deyiminden İngiltere'nin dışındaki Avrupa ülkelerini ifade etmektedir. Bkz. **KALABALIK, Halil**, *Temel Hukuk Bilgisi*, 9.Baskı (Ankara: Seçkin Yayınları, 2018), s.153.; Kıta Avrupası hukukunun ortak özellikleri için ayrıca bkz. **KALABALIK**, a.g.e., s.154.

¹⁴⁶ **EKİNCİ, Bezar Eylem**, *Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2019), s.166, dn.705.; **KALABALIK**, *Temel Hukuk Bilgisi*, s.154.; **GÖZLER, Kemal**, *Genel Hukuk Bilgisi*, 18. Baskı (Ekin Yayınevi, 2018), s.4.

¹⁴⁷ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.17.

Yargı alanında, 1999'da İngiltere'de Woolf reformu gerçekleşmiştir¹⁴⁸. Bu reformun bir bölümü, İngiliz yargı sisteminin temel ilkelerine uygun olmakla birlikte, bir bölümü de bazı Kıta Avrupası yargı sistemi ilkelerini Anglo-Sakson sistemin içine almıştır¹⁴⁹.

Anglo-Sakson sistemi Adversarial'dir. Adversarial yargılama sistemi, yargılamanın iki eşit tarafın mücadelesi şeklinde gerçekleşmesi demektir. Hakim bu sistemde, yargılama süresince mümkün olduğu ölçüde pasif kalır, inisiyatifi ele almaz. Hakim; tarafları dinler, onların mücadelesini izler ve yönetsel kararlarla, taraflardan birinin diğerine haksızlık yapmasını veya haksız avantaj elde etmesini önler. Duruşmayı da yine tarafsızlığını koruyarak ve tarafların mücadelesini izleyerek yönetir. Başka bir deyişle, dava karar aşamasına gelinceye kadar hakimin fazla bir müdahalesi olmaz. Kıta Avrupası yargı sisteminde ise yargılama yöntemi "Inquisitorial" şeklindedir. Yani yargılama, hakimin araştırması veya soruşturması şeklinde yürütülür. Hakim davada aktif bir rol üstlenerek (tarafların iddialarını da dikkate almak kaydıyla) kendi araştırması ve soruşturması ile otoriter bir şekilde gerçeği bulur. Sonuç olarak; *adversarial* yöntemi için *izleyici* yöntem, *inquisitorial* yöntemi ise *araştırmacı* yöntem şeklinde Türkçeleştirebiliriz¹⁵⁰.

Adversarial yargılama yönteminde, hakimin izleyici konumunda olması, dava karar aşamasına gelince sona ermektedir. Karar aşamasında hakimin yetkileri Kıta Avrupası sisteminin hakimlerine göre daha fazladır. Bu durumu ceza hukukundan bir örnekle açıklayacak olursak; bir suçun cezası yasa da 8 yıla kadar hapis ise bu sayının tek başına pek bir önemi yoktur. Şöyle ki, hakim hiç ceza vermemekle 8 yıl ceza vermek arasında takdir yetkisine sahiptir. Hakimin karar verme sürecinde yol gösterici olan yasa değil, geçmiş içtihatlardır. Geçmiş içtihatlara bakıldığında somut olaya benzer koşullarda 4 ay hapis cezası onaylanmışsa, hakim buna göre davranır. Somut olayın koşulları daha ağırsa 4 aydan fazla, daha hafifse 4 aydan az hapis cezası verilecektir. Şunu da belirtmek gerekir ki; bir olaya uygulanacak hiçbir içtihat yok ise o zaman hakim, takdir yetkisini kullanmak kaydıyla ilk kez ceza takdir etme yoluna gidecektir¹⁵¹.

¹⁴⁸ Bu reform adını, İngiltere'nin Başhakimi olan Sir Harry Woolf'ten almıştır: bkz. **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.19.

¹⁴⁹ **ERGİNEL**, a.g.e., s.19.

¹⁵⁰ **ERGİNEL**, a.g.e., s.35-37.

¹⁵¹ **ERGİNEL**, a.g.e., s.47.

Anglo-Sakson yargı sisteminde içtihatların sabit kalma gibi bir zorunluluğu yoktur. Koşulları değişmişse, o suçun yarattığı tehlike artmış ya da azalmışsa hakim bu durumları gerekçelendirdikten sonra geçmişte verilenden daha ağır veya daha hafif bir cezaya hükmedebilir¹⁵².

1.2. KKTC Hukukunda Uygulanan Mevzuatlar

Buraya kadar anlatılan ve açıklanan konulardan da görüldüğü üzere, el değiştiren egemenlikler ve ortaya çıkan çeşitli siyasi oluşumlar sebebiyle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin yargı sistemi, kesintisiz bir şekilde tek bir devlet çatısı altında oluşmamıştır. Günümüzde KKTC hukukunun, ülke şartlarına uydurulmuş Anglo-Sakson hukukuna dayalı olan "hukuk mozaigi" olduğu söylenmektedir¹⁵³. Bu sebeple, uygulanan mevzuatın, her dönemde yeniden tanımlanması ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaç sebebiyle KKTC kanun koyucusu 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 38. maddesi ile KKTC yargı örgütünün uygulayacağı mevzuatı tanımlamıştır¹⁵⁴. Anılan maddeye göre, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti Mahkemeleri aşağıdaki mevzuatı uygular:

- Anayasa,
- Anayasa uyarınca konulan yasalar,
- Anayasa'ya aykırı olmayan yürürlükteki mevzuat,
- Anayasa'ya aykırı veya Anayasa ile bağdaşmazlık halinde olmadıkça, Ahkamı Umumiye ve Nisfet Hukuku ilkeleri,
- Temel Evkaf Kuralları¹⁵⁵ (Ahkamül Evkaf),

¹⁵² ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabalar*, s.49.

¹⁵³ Bkz. DAYIOĞLU, "KKTC'de Yargısal Yapı", s.59-73, (73).

¹⁵⁴ TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (281).; DAYIOĞLU, *a.g.e.*, s.59-73.; NECATİGİL, "KKTC'de Hukuk Sistemi", 114-141.

¹⁵⁵ Günümüzde de evkaf ve vakıflarla ilgili birçok kural yasa ile düzenlenmiştir. Örneğin, Fasil 337 Evkaf ve Vakıflar Yasası: bkz. NECATİGİL, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.16, dn.42.; "KKTC mahkemeleri tarafından uygulanacağı Mahkemeler Yasasında belirtilmiş olan bu kurallar, aslında Vakıflar Hukukuna ilişkin kurallar bütününden başka bir şey değildir. İslam ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi, Osmanlı idaresinde bulunduğu yıllar içinde Kıbrıs'ta da çok sayıda vakıf kurulmuştur. Öyle ki, sayıları 700'ü aşan bu vakıflara ait taşınmazların, adanın % 30'unu dahi kapsadığı rivayet olunur. İşte "Ahkamü'l- Evkaf" olarak anılan kurallar, yıllar boyu süren vakıf uygulaması dâhilinde oluşturulmuş bulunan kurallardır. Bu kurallar İngiliz ve Kıbrıs Cumhuriyeti dönemlerinde de uygulanma imkânı bulmuşlardır. İngiliz döneminden başlayarak vakıf malların sayısı özellikle İngilizler ile Rumların aralarında kurdukları şaibeli ilişkiler sonunda giderek azalmıştır. Ancak bu azalmaya rağmen, vakıflara ilişkin bu kurallar, vakıflar hukukundan doğan uyumsuzlukların çözümünde temel kaynak olarak kabul edilmektedirler.": bkz. TURHAN, *a.g.m.*, s.253-286, (283).

- 21 Aralık 1963 tarihinde yürürlükte olan Deniz Hukukuna ilişkin mevzuat¹⁵⁶.

KKTC yargı örgütünün yürürlükteki mevzuatının (yasa, tüzük ve yönetmelikler) Anayasa'ya aykırı olmadığı müddetçe birincil kaynak olarak uygulanacağı tartışmasıdır. Ancak sistemin kendine özgü yapısı sebebiyle, mevzuatın hangi zaman dilimi içinde yürürlükte olduğunun üzerinde durulması gerekir¹⁵⁷. KKTC Anayasası'nın geçici 4. maddesi ile;

- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu 16.08.1960 tarihine kadar İngiliz sömürge yönetimi,

- 21 Aralık 1963 tarihine kadar Kıbrıs Cumhuriyeti,

- Türk Cemaat Meclisi,

- Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi Meclisi,

- Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yasama Meclisi,

- Kıbrıs Türk Federe Devleti Kurucu Meclisi,

- Kıbrıs Türk Federe Meclisi,

- KKTC Kurucu Meclisi,

- KKTC Cumhuriyet Meclisi tarafından yürürlüğe konan ve henüz yürürlükten kaldırılmamış olan tüm yasalar, tüzükler ve yönetmelikler Anayasa'ya aykırı olmamak şartıyla yürürlükte bırakılmıştır¹⁵⁸.

Açıklığa kavuşturulması gereken diğer husus da, aşağıda ayrı başlıklar altında ele alınan *Ahkam-ı Umumiye - Common Law* ve *Nisfet Hukuku - Equity* konularıdır. Ancak bu konulara geçmeden önce İngiliz yargı sisteminde *common law* ve *equity*'nin konumu hakkında bazı bilgiler vermek gerekir.

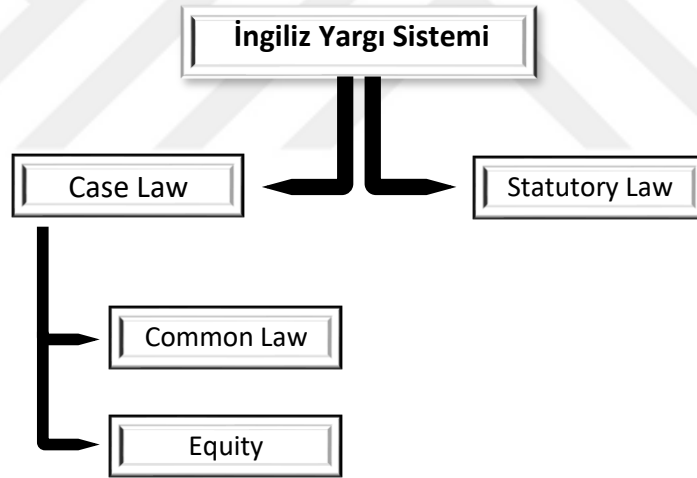
¹⁵⁶ Deniz hukuku Kıbrıs Adası'nda 1893 Kıbrıs Deniz Hukuku Yetkisi Emirnamesi (*Cyprus Admiralty Jurisdiction Order*) ile düzenlenmiş olup, bu emirnamenin 237.maddesine göre emirnamenin kapsamadığı konularda (mümkün olduğu oranda) İngiltere mevzuatı uygulanacaktır: bkz. **NECATİGİL**, a.g.e., s.16, dn.43.

¹⁵⁷ TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (282).

¹⁵⁸ **NECATİGİL**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.16.; TURHAN, **a.g.m.**, s.253-286, (282).

1.2.1. İngiliz Yargı Sisteminde Common Law ve Equity

İngiliz hukuku¹⁵⁹, gerek Fransız hukuk çevresine dahil olan Kıta Avrupası hukuk düzenlerinden, gerekse Alman hukuk çevresine giren Kıta Avrupası hukuk düzenlerinden oldukça farklıdır. İngiliz hukukunda hukuki kavramlar sistematik olarak düzenlenmemiştir. Ayrıca bir Medeni Kanun, Ticaret Kanunu ve Medeni Yargılama Usul Kanunu da yargı sisteminde yer almamaktadır. İngiliz yargı sistemi, olaylara ve mahkeme kararlarına dayanmakla birlikte, bu yargı sisteminde dikkatli bir şekilde yaşama dair ilişkiler gözlemlenerek problemler ele alınır ve tartışılır. Kararlar somut ve tarihsel bir bakış açısıyla gerekçelendirilir. İngiliz hukuku, içtihatlarla geliştirilen *case law* ve kanunlardan oluşan *statutory law* olmak üzere iki alandan oluşmaktadır. *Case law* günümüzde de önemini koruyan iki alt kategoriden oluşmaktadır. Bunlar; *common law* ve *equity*'dir¹⁶⁰.

Şekil-2.1: İngiliz Yargı Sistemi¹⁶¹

¹⁵⁹ İngiliz hukuk tarihi için bkz. OĞUZ, Arzu, *Karşılaştırmalı Hukuk* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2003), s.255 vd.

¹⁶⁰ OĞUZ, *Karşılaştırmalı Hukuk*, s.254.

¹⁶¹ Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Daha önce verilen mahkeme kararlarına dayanan bir sistem olan *case law*'a göre yeni verilecek olan bir karar, kendisinden önce benzer konularda verilen kararlara dayanmalıdır. Aynı zamanda, bu ilkeye göre alt derece mahkemeleri, üst derece mahkemeleri tarafından verilen kararlara da uymalıdır.

Mahkeme tarafından yaratılan hukukun (*case law*) karşısında, yasalar tarafından belirlenen hukuk olan statutory law yer almaktadır¹⁶². Kıta Avrupası'nda yasalar ve tüzükler arasında yapılan ayırımı olduğu gibi, *statutory law* alanında da parlamento tarafından çıkarılan *statute*'ler ve parlamento dışı çıkarılan *statute*'ler ayırımı yapılmaktadır¹⁶³.

Şimdi KKTC yargı sistemi içerisindeki *common law* ve *equity* kavramlarını anlatacak olursak;

1.2.1.1. Genel Hukuk (Ahkam-ı Umumiye) ve Ortak Hukuk (Common Law)

Yukarıda anlatıldığı üzere *common law*, KKTC yargı sisteminin bir parçasıdır. İngiliz *common law*'u Kıbrıs yargı sistemine ilk kez 1935 Adalet Mahkemeleri Yasası ile girmiştir (1935 Adalet Mahkemeleri Yasası'nın 49/c maddesi)¹⁶⁴. Ancak İngiliz yasalarından “*Acts of Parliament*” ya da “*Statute*” olarak adlandırılan yasalar KKTC'de uygulanmamaktadır¹⁶⁵.

Konuya geçmeden önce *Ahkam-ı Umumiye* kavramıyla ilgili bazı hususları açıklığa kavuşturmak gerekir. Şöyle ki; *common law* kavramı, 1960 Adalet Mahkemeleri Yasası (29. madde) ile 1976 Mahkemeler Yasası'nda (38. madde) “*Ahkam-ı Umumiye*” olarak çevrilmiştir. Her ne kadar çeviri bu şekilde yapılsa da, *Ahkam-ı Umumiye* “genel kurallar” anlamında olup, *common law* ile eş anlamlı değildir. *Common law*'un çevirisi “ortak hukuk”, “geleneksel hukuk”tur¹⁶⁶. Ortak hukuk (*common law*), İngilizlerin örf ve adetlerinden kaynaklanan ve on ikinci yüzyıldan bu yana hakim kararlarıyla gelişen

¹⁶² Bkz. KALABALIK, Temel Hukuk Bilgisi, s.155.

¹⁶³ Parlamento tarafından çıkarılan *statute*'ler ve parlamento dışı çıkarılan *statute*'ler için bkz. OĞUZ, *Karşılaştırmalı Hukuk*, s.269-270.

¹⁶⁴ ULUNAY, Ergin Adnan, “KKTC Hukuk Sisteminde Ortak Hukuk” *Journal of Cyprus Studies*, C.5, S.1-2 (1999): 81-87.

¹⁶⁵ NECATİGİL, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları, s.17.

¹⁶⁶ AKGÜLEN, Alper Tunga, *İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce Hukuk Sözlüğü*, 2.Baskı (Hatiboğlu Yayınları, 2010), s.39.; NECATİGİL, a.g.e., s.17.; TURHAN, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, s.253-286, (282-283).

hukuk kurallarının bütünüdür¹⁶⁷. Bu kurallar, *judge made law* (hakim tarafından yapılan yasa) olarak da adlandırılır¹⁶⁸.

Adalet ve mantık ölçülerine uygun olarak geliştirilen ve toplumun değişen ihtiyaçlarına göre düzenlenebilen *common law* ilkeleri İngiltere’de genellikle haksız fiiller ve sözleşmeler alanında sıklıkla kullanılmaktadır. KKTC’de hala uygulanmakta olan Fasil 148 Haksız Fiiler Yasası ile Fasil 149 Sözleşmeler Yasası ve Fasil 174 Ceza Yasası ile Fasil 155 Ceza Muhakemeleri Usul Yasası İngiliz Koloni Devri’nden kalmıştır. Bu yasalar, İngiltere’de yürürlükte olan *common law* kuralları esas alınarak hazırlanmıştır. Başka bir deyişle, Kıbrıs İngiliz yönetimindeyken, yargı kararlarından oluşan *common law* ilkeleri, yazılı yasa kuralları olarak düzenlenmiştir. Diğer yandan; şirketler¹⁶⁹, emtia satışları¹⁷⁰ ve poliçeler¹⁷¹ ile ilgili yasalar İngiliz Parlamentosu tarafından yapılan yasa metinlerinden (statute laws) esinlenerek düzenlenmiştir. KKTC’nin yargı sistemi, İngiliz hukukundan etkilenecek gelişmiş ve 1974 yılından sonra “Devlet” olmanın getirdiği yükümlülüklerden dolayı mevcut yasaların gözden geçirilmesi yanında toplumsal ihtiyaçlarla uyumlu bazı yeni yasaların yapılması da zorunlu hale gelmiştir¹⁷².

Anlaşılabacağı üzere *common law* ilkelerinin önemli bir bölümü KKTC yargı sistemine yazılı olarak İngiliz döneminden intikal etmiştir. Belirtmek gerekir ki, yazılı kuralların yorumunda sorun çıkması halinde, ilgili konularda KKTC hukuku ve İngiliz hukuku ilkelerinden faydalanmak mümkündür¹⁷³.

Haksız Fiiller Yasası ve Sözleşmeler Yasası yorumlanırken, İngiliz hukukundaki yasa yorumlama teknikleri kullanılır. Yasada kullanılan terimler *common law*’da o terimlere hangi anlamlar yüklenmişse o anlamda kullanılmış sayılır. Belirtilen her iki yasa da *common law* ilkelerini genel olarak yansıtsa da bazı durumlarda farklı düzenlemeye

¹⁶⁷ ULUNAY, “KKTC Hukuk Sisteminde Ortak Hukuk”, s.81–87.; KALABALIK, *Temel Hukuk Bilgisi*, s.155.

¹⁶⁸ DAYIOĞLU, “KKTC’de Yargısal Yapı”, s.59-73.; “*Common law* çoğu kez “civil law” (medeni hukuk) ile karşılaştırılmaktadır. Batı Avrupa ülkelerinin birçoğundaki sistem medeni hukuk sistemidir. Medeni hukuk genelde yazılı yasa metinlerinden kaynaklanmaktadır. Diğer yandan, *common law* ilkeleri genelde yargıçların vermiş olduğu kararlardan kaynaklandığından bunlara yargıçların yaptığı hukuk kuralları (“judge-made law”) da denilmektedir.”: bkz. NECATİGİL, a.g.e., s.17.

¹⁶⁹ Bkz. Fasil 113.

¹⁷⁰ Bkz. Fasil 267.

¹⁷¹ Bkz. Fasil 262.

¹⁷² NECATİGİL, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.20-21.

¹⁷³ NECATİGİL, a.g.e., s.18.; TURHAN, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, s.253-286.

gidildiği de görülebilmektedir¹⁷⁴. Ancak burada şunu belirtmek gerekir: yapılan değişiklikleri *common law* ilkelerini değiştirecek şekilde değil, *common law*'ı yürürlükte tutacak şekilde yorumlamak gerekir. Şu da bir gerçektir ki; KKTC'de “*common law* mutlaktır, değiştirilemez” gibi bir izlenim doğru değildir. Cumhuriyet Meclisi'nden geçecek bir yasa Anayasa'ya aykırı olmamak kaydıyla *common law*'u değiştirebilir¹⁷⁵.

KKTC'de *common law*'un uygulandığı diğer bir alan Yüksek Mahkeme tarafından çıkarılabilen emirnameler (*prerogative writs*) ile alakalıdır. Aşağıda anlatıldığı üzere¹⁷⁶, KKTC Anayasası'nın 151/3 maddesine göre; Yüksek Mahkeme Yargıtay sıfatıyla;

- *Habeas Corpus*,
- *Mandamus*,
- *Prohibition*,
- *Quo warranto*,

- *Certiorari* emirnamelerini çıkarmaya yetkilidir¹⁷⁷. KKTC'de bu emirnameler *common law* ilkelerine göre çıkarılmaktadır. Uygulanan usul kuralları ise İngiliz Yüksek Mahkemesi'nin 1964 yılından önce kullandığı usul kurallarıdır¹⁷⁸.

1.2.1.2. Hakkaniyet Hukuku (Nisfet Hukuku/Equity)

Mevzuat içinde sayılan diğer bir konu da *nisfet hukuku*¹⁷⁹ kurallarıdır. Yukarıda anlatıldığı üzere *Ahkam-ı Umumiye*'nin çaresiz olduğu durumlarda, adaleti tesis etmek amacıyla *nisfet hukuku* ilkeleri yargı sisteminde yerini almıştır¹⁸⁰.

¹⁷⁴ “Örneğin sözleşmelerin ifasını olanaksız hale getiren Bölüm 149 (Sözleşmeler Yasası) 56. maddesi, Ortak Hukuk'un (common law) ilgili kuralının aynısı değildir. Bilakis ilgili Ortak Hukuk (common law) kuralı 56. madde ile büyük ölçüde değiştirilmiştir ve ilgili Ortak Hukuk (common law) ilkesi 56. madde ile yürürlükte bırakıldığı oranda geçerlidir.”: bkz. ULUNAY, “KKTC Hukuk Sisteminde Ortak Hukuk”, 81–87, (82).

¹⁷⁵ NECATİGİL, a.g.e., s.18.

¹⁷⁶ Bkz. s.50 vd.

¹⁷⁷ Bu emirnamelerin ne anlama geldiklerine dair bkz. s. 51-52.

¹⁷⁸ “Bu yöntem (usul kuralları) *Papa Ioannou v. Superintendent of Prisons* (1956) 21 C.L.R.134 davasında belirtilmiştir.”: bkz. NECATİGİL, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları, s.301, dn.8.

¹⁷⁹ 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın “*nasfet*” olarak ifade ettiği ancak doğrusunun “*nisfet*” veya “*nesafet*” olduğu yönünde bkz. TURHAN, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, s.253-286, (283).

¹⁸⁰ DAYIOĞLU, “KKTC'de Yargısal Yapı”, s.59-73.

Equity ilkeleri KKTC’de uzun bir süre uygulanmamıştı. Oysaki *equity* ilkelerinin Kıbrıs’ta uygulanması kanuni bir zorunluluktur. Yukarıda anlatıldığı gibi 1960’ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda yapılan ilk yasalardan olan 1960 Adalet Mahkemeleri Yasası ile yeni kurulan Cumhuriyet’te hangi yasaların uygulanacağı açıkça sayılmıştı. Sayılan yasalarda *equity* ilkeleri de vardı. Daha sonra KTFD’de yapılan ve halen yürürlükte olan 1976 Mahkemeler Yasası’nda da aynı düzenleme yer almaktadır¹⁸¹.

Nisfet hukuku (equity) kavramı da İngiliz Hukuku kökenli olup, hakkaniyet ve adaleti simgeleyen bir kelimedir¹⁸². *Equity* ilkeleri ilk önce İngiltere’de *Court of Chancery* olarak adlandırılan mahkeme tarafından ortaya çıkarılmıştır. *Court of Chancery*’nin kurularak bu ilkelerin getirilmesindeki amaç, *common law*’un uygulanması sırasında ortaya çıkan boşlukların hakkaniyete uygun ve adaletli bir şekilde doldurmasıdır¹⁸³. Öyle ki; *equity* olmasaydı, *common law* yaşayamazdı¹⁸⁴. *Common law*’dan ayrı olarak gelişen ve varlığını sürdüren *equity* ilkeleri, 1873 yılından bu yana yalnızca *Court of Chancery* tarafından değil, herhangi bir mahkeme tarafından da uygulanabilmektedir¹⁸⁵. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; *equity* ile *common law* bertaraf edilemez¹⁸⁶.

Equity ilkesini en iyi açıklayan müesseselerden birisi *trust* müessesidir. İngiliz hukukunda düzenlenen *trust* hukuku, bütünüyle *equity*’nin bir sonucudur¹⁸⁷. *Equity*’den ortaya çıkan hukuk alanları arasında; *trust* hukuku¹⁸⁸, güven ilişkileri, ticaret ve şirketler hukuku ile yukarıda belirtildiği üzere, *common law*’ın uygulanması sırasında ortaya çıkan boşlukların giderilmesi yer almaktadır¹⁸⁹. *Trust*, farklı alanlarda ortaya çıkan hukuki

¹⁸¹ ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.134.

¹⁸² OĞUZ, *Karşılaştırmalı Hukuk*, s.265.; ERGİNEL, a.g.e., s.134.

¹⁸³ PENNER, J.E., *The Law of Trusts*, 11th Edition (Oxford University Press, 2019), s.1-4; OĞUZ, *Karşılaştırmalı Hukuk*, s.267.; KARAYALÇIN, Yaşar, “İngiliz Hukukunda ‘Trust’ ve Avrupa Hukuku”, Prof. Dr. Ali BOZER’e Armağan (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1998), s.651–687, (657).; MAIMONE, Claudio, *Trust Hukuku (İngiliz Hukuku Kaynaklı Trust Hukukunun Temel İlkeleri)* (İstanbul: Legal Yayınları, 2013), s.12-13.

¹⁸⁴ PARRY, B. Clive/SUR, Fadıl H., “İngiliz Hukuk Sistemi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C.1, S.3 (1943): 442–458, (454).

¹⁸⁵ NECATİGİL, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.19.

¹⁸⁶ OĞUZ, a.g.e., s.267.; *Equity* hakkında detaylı bilgi için bkz. WORTHINGTON, Sarah, *Equity* (Clarendon Law Series), 2nd Edition, Oxford University Press, 2006, s.3 vd.

¹⁸⁷ MAIMONE, *Trust Hukuku*, s.18.

¹⁸⁸ Bkz. MAIMONE, a.g.e. s.31 vd.

¹⁸⁹ PENNER, *The Law of Trusts*, s.1.; MAIMONE, a.g.e. s.18.; *Equity* prensipleri için bkz. MAIMONE, a.g.e. s.24-25.

boşlukları gidermek için, İngiliz hukukunda güven ilişkisi temel alınarak geliştirilen ve çok geniş uygulama alanı olan bir müessesedir¹⁹⁰. *Trust*, çok geniş bir kavram olduğu için, tanımlama yapmak zordur¹⁹¹. Ancak bir güven ilişkisi olan *trust*'ın genel olarak bir tanımını yapmak gerekirse¹⁹²; *trust*, güvenilen kişinin (*trustee*) güven varlıklarını bir başkasının yararına (*the beneficiary*) yönetmekle görevli olduğu bir ilişkidir. Bu güven ilişkisinde üç taraf vardır: Kurucu kişi (*the settlor*), güvenilen kişi (*the trustee*) ve lehdar (*the beneficiary*). Bu güven ilişkisi, güven varlıklarını, güvenilen kişiye (*the trustee*) devreden kurucu kişi (*the settlor*) tarafından kurulur¹⁹³.

Equity ilkelerini daha iyi anlamak adına bir örnek vermek gerekirse¹⁹⁴: “*Equity* ilkelerine göre bir kimsenin Mahkemeye temiz ellerle gelmesi gerekir. Diyelim ki bir araziniz var ve bir kişinin orada ev yapmasına izin verdiniz. Bir süre sonra bu kişiyi evden çıkarmak için dava açarsanız yasaların dar yorumuna göre tahliye emri almaya hakkınız vardır. Çünkü arazinin tapusu sizdedir. Evlerin arazinin mütemmim cüzü (ayrılmaz parçası) olduğunu belirten yasalar vardır. Yani ev, üzerinde yapıldığı arazinin sahibine ait olacaktır. Buna rağmen evi inşa eden kişinin oradan çıkarılması haksızlık olacaktır. Çünkü ona ev inşa etme iznini mal sahibi vermiştir. Böyle bir durumda ‘Equity’ ilkelerini dikkate alan Mahkemenin davacıya şöyle demesi gerekir: İlk bakışta haklı görünüyorsun. Ancak yine de ‘Equity’ ilkeleri tahliye emri verilmesine engeldir. Çünkü davalının orada ev yapmasına razı oldun. Mahkemeye temiz ellerle gelmiş değilsin.” Somut olay adaletini sağlayan ve esnek bir hukuk olarak gelişen *equity*, kıta Avrupası yargı sistemindeki “dürüstlük kuralı” genel ilkesi (Türk hukukundaki TMK’nın 2. maddesi) gibidir¹⁹⁵.

¹⁹⁰ KARAYALÇIN, “İngiliz Hukukunda ‘Trust’ ve Avrupa Hukuku”, s.651-687 (662).

¹⁹¹ Bkz. KÜÇÜKGÜNGÖR, Erkan, “Anglo-Amerikan Hukukunda Trust Kavramı, Trust’ın Tarihi Gelişimi ve Roma Hukukuna Dayanan Kıta Avrupası Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, C.23, S.2 (2005): s.3–28, (11).

¹⁹² Bkz. BENLİ, Erman / EMİN BENLİ, Hande, “Legal and Economic Considerations on the Efficacy of the Civil Law Fiduciary System Compared to the Common Law Trust under the Debates on the Dual Property System”, *Business Law Review*, C.36, S.1 (2015): s.5–9, (s.5, dn.3, ayrıca bkz. dn.4.); MAIMONE, a.g.e. s.36 vd.

¹⁹³ BENLİ, Erman / EMİN BENLİ, Hande, “Legal and Economic Considerations on the Efficacy of the Civil Law Fiduciary System Compared to the Common Law Trust under the Debates on the Dual Property System”, *Business Law Review*, C.36, S.1 (2015): s.5–9, (s.5, dn.3)

¹⁹⁴ Bkz. ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.135.

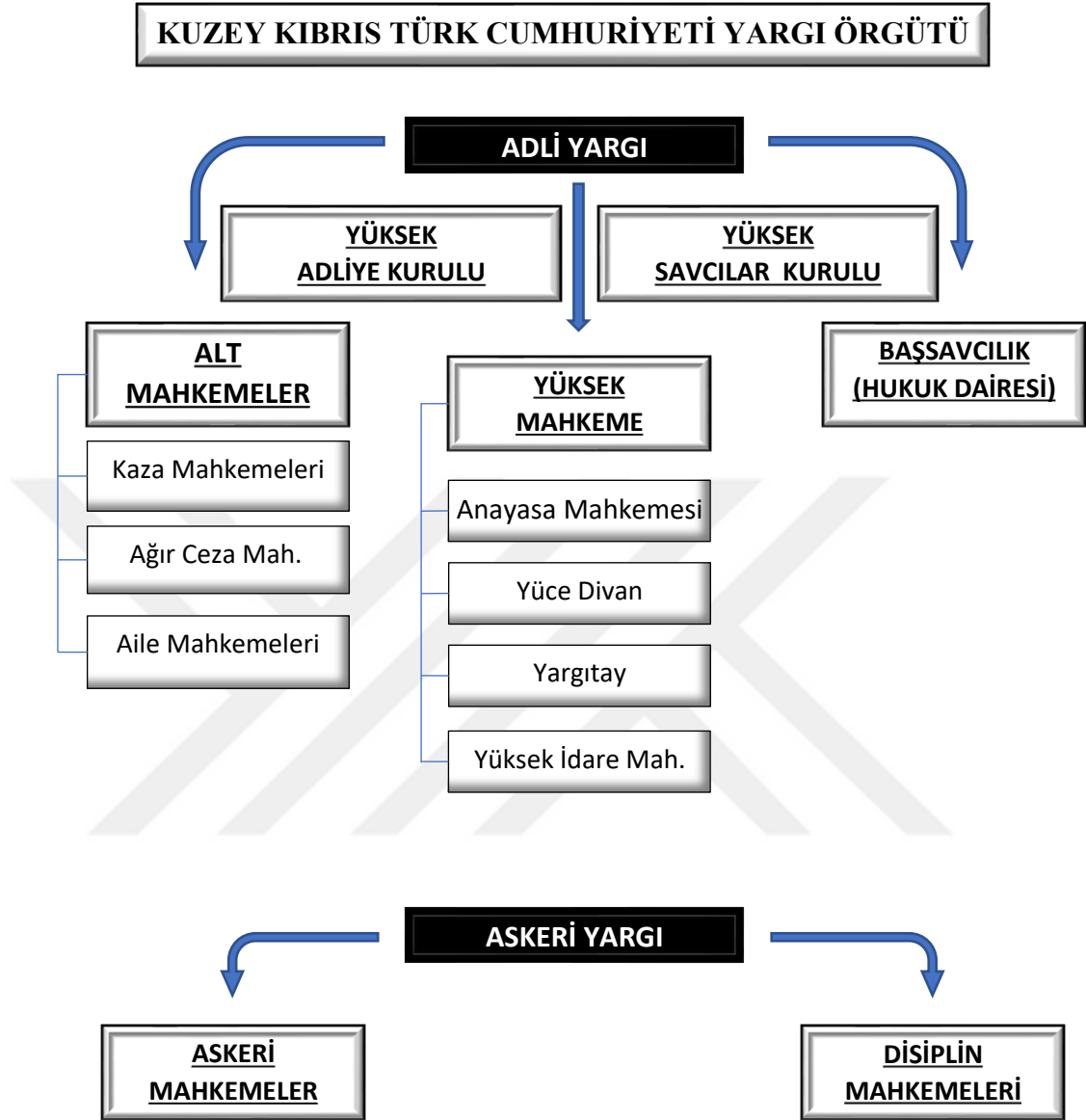
¹⁹⁵ OĞUZ, *Karşılaştırmalı Hukuk*, s.266.

İngiltere’de “emanetçinin sorumluluğu” konusunda birçok hukuk kuralı *equity* ilkeleri ile düzenlenmiştir. KKTC’de ise bu ilkelerin birçoğu yasalaştırılarak yazılı hale getirilmiştir. Örnek vermek gerekirse; 193 fasıl numaralı “Trustee Law” ile bu ilkelerin bir kısmı yasalaştırılmıştır. Bunun gibi yasalar ile *equity* ilkeleri derlenerek bir araya getirilmektedir¹⁹⁶.

Anglo-Sakson yargı sistemi içinde yer alan KKTC yargı sistemine ilişkin yukarıdaki genel girişin ardından yargı kurumlarına geçmeden önce, KKTC yargı örgütünü bir şema ile belirtmek ve ardından bu kurumları açıklamak faydalı olacaktır:

¹⁹⁶ **NECATİGİL**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.20.

Şekil-2.2: KKTC Yargı Örgütü¹⁹⁷

¹⁹⁷ Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yargı örgütü, yukarıda da değinildiği gibi birkaç farklılık dışında Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'ndan gelen Anglo-Sakson yargı örgütüne dayanan ve Federe Devlet zamanında da aynen korunan bir yapıya sahiptir¹⁹⁸.

Yukarıda şema ile gösterilen yargı kurumları ve yapıları aşağıda incelenmiştir:

¹⁹⁸ DAYIOĞLU, “KKTC’de Yargısal Yapı”, s.59-73.; TURHAN, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, s.253-286, (276).

2. MAHKEMELER

2.1. İlk Derece Mahkemeleri (Alt Mahkemeler)

KKTC’de ilk derece mahkemeleri “Alt Mahkemeler” olarak adlandırılmaktadır. Alt mahkemeler, KKTC’nin idari yapısı dikkate alınarak, Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde hazırlanarak yürürlüğe giren 17 Mart 1976 tarihli ve 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın kısmen değiştirilmiş şekliyle düzenlenmiştir¹⁹⁹.

Anayasa’nın 155. maddesine göre alt mahkemelerin (ilk derece mahkemelerinin) kuruluşu, görev ve yetkileri yasa ile düzenlenir. Bu kural, yukarıda da belirtildiği gibi, 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası ile gerçekleşmiştir. Söz konusu yasaya göre alt mahkemeler, “Kaza Mahkemeleri” adı altında faaliyet göstermekte, Yüksek Mahkeme’ye verilen yargısal yetkiler dışındaki tüm yetkileri kullanmaktadır²⁰⁰. Alt mahkemelerce verilen her türlü karar Yargıtay sıfatıyla Yüksek Mahkeme’ye istinaf edilebilmektedir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 37. maddesi)²⁰¹.

9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın üçüncü bölümünde düzenlenen “Alt Mahkemeler” başlığı altında;

- Kaza Mahkemeleri (16-29 maddeler),
- Ağır Ceza Mahkemeleri (30-31 maddeler),
- Aile Mahkemeleri (32-36 maddeler) yer almaktadır.

Alt Mahkemeler kendi içinde değişik yetkilerle donatılmıştır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

¹⁹⁹ TURHAN, “*Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi*”, s.253-286, (277).

²⁰⁰ Belirtmek gerekir ki; 16/1999 Sayılı Bütçenin Hazırlanması ve Uygulanmasına İlişkin Kurallar Yasası’nın 2. maddesine göre; Mahkemeler, Hukuk Dairesi, Sayıştay Başkanlığı, Kamu Hizmeti Komisyonu Başkanlığı ve Yüksek Yönetim Denetçisi (Ombudsman) “Müstakil Kuruluş” olarak adlandırılır. Görüldüğü üzere 16/1999 sayılı Yasa’da, mahkemeler de “müstakil kuruluş” niteliğinde düzenlenmiştir. Aynı Yasa’nın 4. maddesi uyarınca, müstakil kuruluşlar kendi gelir ve gider tahminlerini Maliye Bakanlığı’na gönderir. Bu bakımdan, mahkemelerin bütçesi de genel bütçe içerisinde yer almaktadır.

²⁰¹ DAYIOĞLU, “*KKTC’de Yargısal Yapı*”, s.59-73.; KÖKSAL, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.223.; SAĞLAM, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri*, s.223.; <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/cevap3.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

2.1.1. Genel Mahkemeler (Kaza Mahkemeleri)

Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti, yetki alanlarına ayrılır. Ayrılan her bir yetki alanında ise bir Kaza Mahkemesi kurulur. Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele ve Lefke ilçeleri, birer yetki alanı sayılmaktadır (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 16/2-3 maddeleri). Kaza Mahkemesi başkanı olabilmek için en az on yıl, Kaza Mahkemesi kıdemli hakimi olabilmek için sekiz yıl ve Kaza Mahkemesi hakimi olabilmek için ise beş yıl mesleki deneyim gerekmektedir. Buradaki “mesleki deneyim” tabirinden kasıt; Kıbrıs'ta avukat, hakim, savcı veya askeri savcı olarak çalışmış olmaktır (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 19/2 maddesi).

Kaza mahkemelerince verilen her karar, Yargıtay sıfatıyla Yüksek Mahkeme'ye istinaf edilebilmektedir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 37. maddesi) ²⁰².

Kaza mahkemeleri hukuki ve cezai konularda görev yapmaktadır²⁰³. Şöyle ki:

2.1.1.1. Hukuki Konularda

Anayasa ve yasalar uyarınca (Yüksek Mahkeme'nin ilk derece mahkemesi olarak yetkili olduğu durumlar hariç) Kaza Mahkemesi, hukuk davalarına ilk derece mahkemesi olarak bakar ve baktığı bu davayı karara bağlar (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 25/1 maddesi).

Kaza Mahkemesi, kural olarak tek hakimle görev yapmaktadır. Ancak bir Kaza Mahkemesi hakimi, 200.000 TL'ye kadar olan davaları, tek hakimden oluşan Kaza Mahkemesi olarak karara bağlamaya yetkilidir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 25/1 maddesi). 200.000 TL'nin üzerindeki davaları ise bir Kaza Mahkemesi başkanı veya bir kıdemli Kaza Mahkemesi hakimi karara bağlayabilir²⁰⁴.

Yukarıda belirtildiği gibi kaza mahkemeleri kural olarak tek hakimlidir. Ancak ihtilaf miktarı veya konusunun değeri 2.000.000 TL ve yukarısı olan davaları en az bir Kaza Mahkemesi başkanı veya Kaza Mahkemesi kıdemli hakiminin başkanlığında;

²⁰² <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/cevap3.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

²⁰³ SAĞLAM, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri*, s.224.; KÖKSAL, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.224.

²⁰⁴ Üst sınır 2.000.000 TL (iki milyon Türk lirası)'dır: bkz. 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 25/1 maddesi.

- Bir Kaza Mahkemesi kıdemli hakimi veya
- Bir Kaza Mahkemesi hakiminin bulunduğu iki hakim karara bağlamaya yetkilidir²⁰⁵.

Uyuşmazlık miktarının, yetkiyi aşıp aşmadığına bakılmaksızın bir Kaza Mahkemesinin hakimi herhangi bir davada;

- Davalı isbat-ı vücut kaydı için saptanan süre içinde isbat-ı vücut kaydı yapmadığı halde kabul edilen kısım hakkında,
- Taraflardan birinin duruşmada hazır bulunmadığı halde kabul edilen kısım hakkında,
- Yürürlükteki mahkeme tüzükleriyle saptanmış olan süre zarfında taraflardan birinin gerekli olan dilekçeyi vermemesine rağmen kabul edilen kısım hakkında,
- Mahkeme tüzükleri uyarınca seri yargılama hükmü için istidaya (dilekçeye) rağmen kabul edilen kısım hakkında,
- Taraflardan birinin, talebi tamamen veya kısmen kabul etmesi durumunda, kabul edilen kısım hakkında, hüküm vermeye yetkilidir. Ayrıca davanın esasını karara bağlamamak kaydıyla herhangi bir davada emir vermeye de yetkilidir²⁰⁶.

2.1.1.2. Cezai Konularda

Kaza Mahkemesi, tek hakim olarak (Başkan veya kıdemli hakim de dahil olmak üzere) oturum yapmaktadır. Kaza Mahkemesi başkanı, Kaza Mahkemesi kıdemli hakimi veya Kaza Mahkemesi hakimi, azami beş yıl hapis veya 200.000 TL para cezasını gerektiren bir fiil ile suçlanan kişileri serian (seri şekilde) yargılamaya yetkilidir²⁰⁷. Ayrıca cezaya ek olarak veya cezanın yerine; mahkum ettiği kişiyi azami 200.000 TL'ye

²⁰⁵ 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 25/1. maddesi; "Mahkeme tüzüklerine bağlı kalmak koşuluyla, bu madde maksatları bakımından bir davada ihtilaflı miktar veya dava konusunun değeri dava açıldığında talep olunan miktar veya dava konusu olarak ileri sürülen değer olmayıp o davadaki tarafların layihalarında gerçekten ihtilaflı olan veya işlem sırasında taraflarca kabul edilen veya istida üzerine mahkemece karara bağlanan miktar veya değerdir.": 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 25/3. maddesi.

²⁰⁶ 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 25/2. maddesi.

²⁰⁷ Bir mahkeme bir ceza davasında yargılama yaparak, vereceği bir kararla ceza davasını neticelendirme yetkisine sahipse, yapılan bu yargılamaya serian (seri şekilde) yargılama denir. Örneğin; Lefkoşa Kaza Mahkemesi'nde sanık aleyhine açılan bir ceza davasında, suçun 7 yıla kadar hapis cezası gerektirmesi durumunda, Lefkoşa Kaza Mahkemesi'nin davayı karara bağlamaya yetkisi yoktur. Mahkeme böyle bir davayı Ağır Ceza Mahkemesi'ne havale edebilir; bkz. **SÖZMENER, Hasan, Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku, C.1, 2. Baskı (Lefkoşa: TipografArt Basım Yayın, 2014), s.419-420.**

kadar tazminat ödemesine de hükmedebilir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 27/1 maddesi). Yargılamaya başlandıktan sonra çıkarılan bir yasa ile cezanın artması durumunda Kaza Mahkemesinin yetkisi devam eder²⁰⁸.

9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 27/1. maddesinde belirtilen kurallara bakılmaksızın, Kaza Mahkemesi başkanı, Kaza Mahkemesi kıdemli hakimi veya Kaza Mahkemesi hakimi; (Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmek yerine) Başsavcı'nın yazılı rızası ile on yıla kadar hapis cezası veya 400.000 TL'ye kadar para cezası gerektiren bir suç hakkında (tek hakimli olarak) yargılama yapabilir. Ancak, hükmedilen ceza veya tazminat, yukarıda belirtilen ceza veya tazminat sınırını aşamaz (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 27/2 maddesi).

Uygulamada Başsavcı'nın yazılı rızası, sanık Ağır Ceza Mahkemesi'ne havale edilmeden önce verilmekte ve bu rıza Kaza Mahkemesine bildirilmektedir. Tek hakimden oluşan Kaza Mahkemesi Başsavcı'nın bu rızasını kabul etmek zorunda değildir²⁰⁹.

2.1.2. İhtisas Mahkemeleri

2.1.2.1. Ağır Ceza Mahkemesi

Ağır Ceza Mahkemesi, Kaza Mahkemesi düzeyinde olan bir mahkeme olup, heyet halinde çalışmaktadır. Ağır Ceza Mahkemelerinde, Yüksek Mahkeme tarafından görevlendirilen üç Kaza Mahkemesi başkanı, üç Kaza Mahkemesi kıdemli hakimi ve üç Kaza Mahkemesi hakimi görev yapar. Ancak, Yüksek Mahkeme gerekli gördüğü hallerde, kıdemli Kaza Mahkemesi hakimi yerine Kaza Mahkemesi hakimini de görevlendirebileceği gibi; duruma göre, Ağır Ceza Mahkemesi'ne başkanlık etmek üzere bir Kaza Mahkemesi başkanı yerine bir Kaza Mahkemesi kıdemli hakimini de görevlendirebilir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 30/2 maddesi).

Ağır Ceza Mahkemelerinin heyeti üç hakimden oluşur. Yasal açıdan üç Kaza Mahkemesi hakiminin heyette bulunması yeterlidir. Ancak uygulamada heyet; bir başkan, bir kıdemli hakim ve bir Kaza Mahkemesi hakiminden oluşmaktadır²¹⁰.

²⁰⁸ VEZİROĞLU, Çetin/GÜMÜŞ, Aysun, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, 2012, s.51.

²⁰⁹ SÖZMENER, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.1, s.421.

²¹⁰ <http://mahkemeler.net/cgi-bin/cevap3.aspx> (Son E.T.: 02.06.2019).

Ceza yetkisi ile donatılan ve ilk derece mahkemesi olan “Ağır Ceza Mahkemesi”, Kaza mahkemelerinin yetkisi dışında kalan (5 yılın üzerinde hapis cezası veya 200.000 TL'nin üzerinde para cezası gerektiren) suçlara bakıp onları karara bağlamaya yetkilidir. Ayrıca verilecek cezaya ek olarak veya cezanın yerine; suçtan zarar gören lehine en fazla 1.000.000 TL'ye kadar tazminat ödenmesine de hükmedebilir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 31/3 maddesi).

9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 30/1. maddesine göre; Ağır Ceza Mahkemeleri Lefkoşa, Gazimağusa ve Girne ilçelerinde kurulur. Ancak şu anda Girne'de Ağır Ceza Mahkemesi bulunmamaktadır. Fiili duruma ve görevlendirmeye göre Lefkoşa Ağır Ceza Mahkemesi'nin yetki alanı Güzelyurt ve Girne ilçelerini; Gazimağusa Ağır Ceza Mahkemesi'nin yetki alanı ise İskele ilçesini de kapsamaktadır²¹¹.

Ağır Ceza Mahkemelerinin olmadığı kazalarda ve adli tatil (1 Temmuz-14 Eylül) döneminde gezici ceza mahkemeleri davalara bakmaktadır²¹².

Ağır Ceza Mahkemesinin oturumları, Yüksek Mahkeme tarafından duruşma salonu olarak belirlenen ve mahkemelerin yetki alanında bulunan binada yapılır. Ancak mahkeme başkanının takdiri ve Yüksek Mahkeme'nin izni ile oturumlar şehir içinde veya dışında başka bir binada da yapılabilir²¹³.

Son olarak şunu da belirtmek gerekir; Ağır Ceza Mahkemeleri İngiltere'de gerek oluşum gerek yetki açısından Yüksek Mahkeme'ye denk sayılır ve Yüksek Mahkeme denetimine tabi değildir. Ancak KKTC'de, Ağır Ceza Mahkemeleri ilk derece mahkemesi (alt mahkeme) olarak kabul edilir²¹⁴.

²¹¹ **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.1, s.415.; Adı geçen ilçeler ve yerleşim yerleri için bkz. Mülki Yönetim ve Bölümleri Yasası'na ekli birinci cetvel.; KKTC Mahkemeleri 2018 Yılı Faaliyet Raporu'na göre; “Ağır Ceza Mahkemeleri, Lefkoşa, Gazimağusa ve Girne ilçelerinde oturum yapmaktadır. Lefkoşa Ağır Ceza Mahkemesi, Güzelyurt ve Lefke Mahkemelerinin, Gazimağusa-Girne Ağır Ceza Mahkemesi, İskele Mahkemesinin yetki alanına giren ağır ceza davalarını da görmektedir.”: bkz. <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

²¹² TURHAN, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, s.253-286, (278).

²¹³ **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, s.50-51.

²¹⁴ Bkz. Birleştirilmiş Yargıtay Asli Yetki/İstinaf, 04.08.1991 tarih ve 1,2/1991, D. No: 1/1991 sayılı karar: **HAKKI, Murat Metin**, *Yargıtay Kararları Işığında Kıbrıs Hukuku (1966-2017)*, Cilt 1 (Lefkoşa: Işık Kitabevi, 2018), s23.

2.1.2.2. Çocuk Mahkemeleri

Ceza hukuku ile ilgili olan bir diğer mahkeme de, “Çocuk Suçları Yasası” kapsamında kurulmuş olan Çocuk Mahkemeleri’dir. Bu yasaya göre Çocuk Mahkemesi; bir çocuk veya genç kişi ile bir erginin aleyhinde müştereken yapılan suçlamalar dışında, çocukların veya genç kişilerin aleyhinde yapılan suçlamaları dinlemek için oturum yapan Kaza Mahkemesi’nin herhangi bir üyesini ifade etmektedir (Fasıl 157 Çocuk Suçları Yasası’nın 2. maddesi).

Yasaya göre *çocuk*, on dört yaşından küçük bir kişiyi; *Genç kişi* ise, on dört ile on altı yaş arasındaki bir kişiyi ifade etmektedir (Fasıl 157 Çocuk Suçları Yasası’nın 2. maddesi).

Çocuk mahkemesi, Kaza Mahkemesinin duruşmalarının yapıldığı yerden başka bir yerde veya başka bir zamanda duruşma yapar. Kanunun getirdiği istisnalar dışında ilgili kişiler dışında mahkeme salonuna kimse alınmaz (Fasıl 157 Çocuk Suçları Yasası’nın 5. maddesi).

Anlaşıldığı üzere ceza yetkisini kullanmakta olan kaza mahkemeleri, aynı zamanda çocuk mahkemeleridir. Çocuk mahkemelerinin oluşumu ve yetkisi cezai konularda görev yapan kaza mahkemeleri ile aynıdır²¹⁵. Yukarıda da belirtildiği gibi tek hakimli olan bu mahkemelerde Kaza Mahkemesi hakimleri görev yapar²¹⁶.

2.1.2.3. Aile Mahkemeleri

Aile mahkemeleri, kişi ve aile hukuku ve dini konular ile ilgili hukuk davalarına bakan tek hakimli mahkemelerdir. Aile mahkemeleri, bir Kaza Mahkemesi başkanı, bir Kaza Mahkemesi kıdemli hakimi veya bir Kaza Mahkemesi hakiminden oluşur (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 32. maddesi). Her kazanın aile mahkemesi, (yetki alanı içindeki yabancılar da dahil olmak üzere) herhangi bir kişi tarafından yapılan müracaatlara veya açılan davalara bakar (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 33. maddesi). Bu mahkemelerde, özel bir yasa olan Aile Yasası’nda düzenlenen; nişanlanma, evlenme, boşanma, velayet, vesayet, nesep, nafaka, mal rejimleri gibi aile hukukuna

²¹⁵ SÖZMENER, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.1, s.425.

²¹⁶ DAYIOĞLU, “KKTC’de Yargısal Yapı”, s.59-73.

ilişkin konular ve davalar çözüme kavuşturulur²¹⁷. Aile mahkemeleri tarafından verilen her karar, Yargıtay sıfatıyla Yüksek Mahkeme'ye istinaf edilebilmektedir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 35, 37. maddeleri).

Mahkemeler Yasası'nın yürürlüğe girmesinden önce "Türk Cemaat Mahkemeleri" olarak görev yapan aile mahkemeleri, Kıbrıs Türk yargı sisteminin tarihi gelişimine uygun olan bir yargı birimidir²¹⁸. Şöyle ki, aile hukukunu ilgilendiren olaylar, İngilizlerden bu yana genel mahkemelerin yetkisi dışında bırakılmış ve Müslümanlarla Gayrimüslimlerin aile hukuku ve kişilik hukuku ihtilafları farklı mahkemelerde görülmüştü²¹⁹. 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 36. maddesi Türk Cemaat Mahkemeleri olarak isimlendirilen aile mahkemelerine ilişkin mevzuatı yürürlükten kaldırmamış, ancak Anayasa'ya ve yasalara aykırı olan kuralların mahkemeler tarafından uygulanmasını yasaklamıştır.

2.2. Üst Derece Mahkemeleri

2.2.1. Yüksek Mahkeme

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'na göre, bir Yüksek Mahkeme vardır. Diğer mahkemelerde olduğu gibi Yüksek Mahkeme'nin yapısı da İngiliz döneminden KKTC'ye geçmiştir²²⁰.

KKTC Anayasası'nın, "Yüksek Mahkemenin Oluşumu ve Görev Bölümü" başlıklı 143. maddesine göre; Yüksek Mahkeme, bir başkan ve yedi üyeden oluşmakta olup, ülkede görev yapan en üst düzeydeki mahkemedir.

KKTC yargı sisteminde Türkiye Cumhuriyeti'nde olduğu gibi birden fazla üst derece mahkemesi mevcut değildir. KKTC Yüksek Mahkemesi; Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan, Yargıtay ve Yüksek İdare Mahkemesi sıfatlarıyla görevini icra etmektedir (KKTC Anayasası'nın 143/2 maddesi). Anayasa tarafından öngörülen bu fonksiyonlar yerine getirilirken, Yüksek Mahkeme organik bir ayrıma tabi tutulmamıştır. Hakimlerin

²¹⁷ TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (278).

²¹⁸ KÖKSAL, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.225.; SAĞLAM, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri*, s.225.

²¹⁹ TURHAN, *a.g.m.*, s.253-286, (278).

²²⁰ TURHAN, *a.g.m.*, s.253-286, (278).

fonksiyonel olarak görevlendirilmesi esas alınarak yargı görevinin yerine getirilmesi sağlanmıştır²²¹.

2.2.1.1. Anayasa Mahkemesi Sıfatıyla

Anayasa Mahkemesi sıfatıyla görev yapan Yüksek Mahkeme'nin heyeti; bir Başkan ve dört Yüksek Mahkeme hakiminden oluşur. Yüksek Mahkeme'nin en son atanan iki hakimi, yedek hakim olarak görev yapar. Başkanın oturumda bulunmaması durumunda, en yüksek kıdeme sahip olan hakim oturuma başkanlık eder (KKTC Anayasası'nın 143/3 maddesi). Mahkeme, çalışmalarını duruşmalı olarak yürütür, sadece dosya üzerinde işlem yapmaz²²².

Anayasa Mahkemesi sıfatıyla Yüksek Mahkeme'nin yetkilerini şu şekilde sıralayabiliriz²²³:

- Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi veya herhangi bir organ tarafından yapılan itiraz üzerine, devlet organları arasındaki uyuşmazlık ve itirazları kesin olarak karara bağlamak (KKTC Anayasası'nın 145. maddesi),

- Cumhurbaşkanı; bir yasayı veya bir yasanın herhangi bir maddesini ya da Cumhuriyet Meclisi'nin herhangi bir kararını yayımlamadan önce, bunların Anayasa'ya uygunluğu konusunda Anayasa Mahkemesi tarafından (istek halinde) Cumhurbaşkanı'na görüş bildirilir (KKTC Anayasası'nın 146. maddesi),

- Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi'nde temsil edilen siyasal partiler, siyasal gruplar, en az dokuz milletvekili veya kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda diğer kurum, kuruluş veya sendikalar; bir yasanın, kararnamenin, tüzüğün, Cumhuriyet Meclisi içtüzüğünün, Cumhuriyet Meclisi kararının, yönetmeliğin veya bunların herhangi bir kuralının Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla iptal davası açarlarsa, bu davaları karara bağlamak (KKTC Anayasası'nın 147. maddesi),

²²¹ **NECATİGİL**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.81.; **SAĞLAM**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri*, s.226.

²²² **KÖKSAL**, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.226.; **TURHAN**, **a.g.m.**, s.253-286, (279).; **DAYIOĞLU**, *"KKTC'de Yargısal Yapı"*, s.59-73.

²²³ **DAYIOĞLU**, **a.g.m.**, s.59-73.; **TURHAN**, *"Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi"*, s.253-286, (279).; **KÖKSAL**, **a.g.e.**, s.226.

- Yargılamanın herhangi bir aşamasında (istinaf aşaması da dahil olmak üzere) karara etkili olabilecek herhangi bir yasanın, kararın veya yasa maddesinin, Anayasa'ya aykırı olduğu meselesini (mahkemece Anayasa Mahkemesine taşınması üzerine) karara bağlamak (KKTC Anayasası'nın 148. maddesi),

- Anayasa'nın maddelerinin yorumunun istenmesi durumunda bu yorumu yapmak²²⁴,

- Yüce Divan sıfatıyla Cumhurbaşkanı, Başbakan veya Bakanları ilgili suçlarından dolayı yargılamak (KKTC Anayasası'nın 144/2 maddesi)²²⁵,

- Siyasal partilerin mali yönden denetimini yapmak ve Anayasa'nın 71. maddesindeki kurallara aykırı hareket eden siyasal partilerin kapatılması davalarına bakmak (KKTC Anayasası'nın 71/4-7 maddeleri).

2.2.1.2. Yargıtay Sıfatıyla

Alt mahkemelerin, hukuk veya ceza davalarında verdiği kararlar istinaf edildiğinde, Yüksek Mahkeme'nin (Yargıtay sıfatıyla) verilen kararları inceleme yetkisi doğar. Yüksek Mahkeme, Başkan ve iki Yüksek Mahkeme hakimiyle veya yalnızca üç Yüksek Mahkeme hakimiyle toplanarak Yargıtay sıfatıyla görevini icra eder. Başkan'ın oturumda bulunmadığı durumlarda en kıdemli hakim oturuma başkanlık eder (KKTC Anayasası'nın 143/4 maddesi).

Yüksek Mahkeme, KKTC yargı sisteminin en üst istinaf merciidir. Alt mahkemeler (Kaza Mahkemeleri ile Ağır Ceza Mahkemeleri) tarafından verilen bütün kararları (istinaf edilmesi halinde) inceleyerek sonuçlandırır (KKTC Anayasası'nın 151/1 maddesi)²²⁶.

Anayasa'nın 151/1 maddesinde; "Yargıtay, Devlette en yüksek istinaf mahkemesidir; ..., herhangi bir mahkeme kararının istinafına ait davalara bakmak ve karara bağlamak yetkisine sahiptir." denilmektedir. Maddedeki "en yüksek istinaf

²²⁴ KKTC Anayasası'nın 149. maddesine göre, bunu yaparken Anayasa ile ilgili komite raporları ile Meclis tutanaklarından da yararlanılır.

²²⁵ 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası'nda da benzeri bir kural vardı. 1975'ten beri yürürlükte olan bu anayasa kuralına rağmen bu zamana kadar Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapılmamıştır: bkz. DAYIOĞLU, "KKTC'de Yargısal Yapı", s.59-73.

²²⁶ KÖKSAL, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.227.; TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (279).

mahkemesi” kavramından “adli yargının” en yüksek istinaf mahkemesi anlaşılmalıdır. Şöyle ki; istinaf, idari yargı için de söz konusudur. Anayasa’nın 143/4-son maddesine göre “Tek hakim tarafından verilecek kararlara karşı üç hakimden oluşan Yüksek İdare Mahkemesi’ne istinafen başvurulabilir.” Buna göre, tek hakimli idari davaların istinaf mercii Yargıtay değil, Yüksek İdare Mahkemesi’dir. Yine Anayasa’nın 157/1 maddesine göre askeri mahkeme tarafından verilen kararların son inceleme mercii Askeri Yargıtay’dır²²⁷.

Yüksek Mahkeme, bir istinafi karara bağlarken, ilk derece mahkemesinin davaya ilişkin tutanaklarını esas alır, ancak olgularla alakalı bulgular ve kararlar ile bağlı değildir. Yüksek Mahkeme Yargıtay sıfatıyla istinaf dosyası kapsamında tüm tanıkları gözden geçirmeye, gerekli görürse daha fazla tanık dinlemeye ya da davanın yeniden görülmesi amacıyla alt mahkemeye göndermeye yetkilidir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 37/3 maddesi)²²⁸.

Yukarıda anlatılan temel görevler yanında Yargıtay sıfatıyla görev yapan Yüksek Mahkeme’nin, tamamıyla İngiliz hukukundan gelen ve Türk hukukuna yabancı olan şu yetkileri de bulunmaktadır (KKTC Anayasası’nın 151/3 maddesi)²²⁹:

- *Habeas Corpus*: Yetkisiz tutuklamanın kaldırılması emirnamesi düzenlemek,
- *Mandamus*: Bir yetkinin kullanılmasını sağlamak amacıyla emirname düzenlemek,
- *Prohibition*: Herhangi bir mahkeme veya yargısal nitelikte yetki kullanan bir makamın yanlış bir kararının uygulanmasını engellemek için emirname çıkarmak,
- *Quo warranto*: Bir makamın herhangi bir yetkiye dayanılarak işgal edildiğinin soruşturulmasına ilişkin emirname çıkarmak,
- *Certiorari*: Herhangi bir mahkeme veya yargısal yetki kullanan bir makamın kararının iptali için emirname çıkarmak.

²²⁷ SAĞLAM, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri, s.234.

²²⁸ NECATİGİL, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları, s.8-9.

²²⁹ TURHAN, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, s.253-286, (280-281).; NECATİGİL, a.g.e., s.9.

Bu emirnamelerden en sık kullanılanları, *Prohibition* ve *Certiorari*'dir²³⁰.

Belirtmek gerekir ki, *Prohibition* ve *Certiorari* emirnameleri alt mahkemelerin kararlarına karşı verilebildiği için, Yüksek Adliye Kurulu kararları (Yüksek Mahkeme tarafından) bu emirnameler ile denetlenemez²³¹.

2.2.1.3. Yüksek İdare Mahkemesi Sıfatıyla

Kıbrıs, İngiliz yönetiminde iken gelişmiş bir yönetim hukuku mevcut değildi. O dönemdeki yönetsel kararların denetimi üst makamlara ya da yürütme organına yapılan başvurularla mümkündü. Bunlardan ayrı olarak yargısal nitelikteki yönetsel kararların denetimi için kullanılabilen emirnameler de zamanın Yüksek Mahkemesi tarafından verilebilmekteydi. İlk defa 1960 Anayasası'nın 146. maddesi ile Kıbrıs'ta çağdaş bir yönetsel yargı sisteminin temelleri atılmış, daha sonra bu sistem KKTC Anayasası'nın 152. maddesi ile günümüzde uygulanma imkanı bulmuştur²³².

Yüksek İdare Mahkemesi sıfatıyla Yüksek Mahkeme'nin görevi; yürütsel veya yönetsel (idari) bir organ, makam veya kişinin bir kararının, işleminin veya ihmalinin;

- Anayasa'ya aykırı olması,
- Mevzuat kurallarına aykırı olması,

- Söz konusu organ, makam veya kişiye verilen yetkinin aşılması veya kötüye kullanılması, suretiyle meşru menfaati zarar gören kişilerin; bu işlem veya kararı, idari bir dava olarak Yüksek Mahkeme'ye taşınmaları halinde ortaya çıkmaktadır²³³. Meşru menfaati zarar gören kişilerin yapacağı başvuru; kararın, işlemin veya ihmalin öğrenildiği

²³⁰ KKTC Anayasası'nın idari davalarla ilgili 152. maddesine rağmen, *Prohibition* ve *Certiorari* emirnamelerinin yönetsel organları denetlemek için kullanılıp kullanılamayacağı yönündeki tartışma için bkz. **NECATİGİL**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.9-10.; Aynı tartışmaya ilişkin Yüksek Mahkeme'nin Yargıtay/Asli Yetki 1/79 sayılı kararı ve ayrıca Yargıtay/Asli Yetki 1/85 sayılı kararı için bkz. <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

²³¹ **NECATİGİL**, *a.g.e.*, s.10.; Ayrıca bkz. Yüksek Mahkeme'nin Yargıtay/Asli Yetki 1/82 sayılı kararı: <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

²³² **NECATİGİL**, *a.g.e.*, s.7.; 1960 Anayasası, Türkiye'de ve Yunanistan'da yürürlükte olan yönetsel yargı sistemine benzeyen bir sistemi Kıbrıs'a getirmiştir: bkz. **NECATİGİL**, "**KKTC'de Hukuk Sistemi**", 114-141.

²³³ **TURHAN**, "**Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi**", s.253-286, (280 vd.); KKTC Anayasası'nın 152/1-2 maddeleri.

tarihten itibaren yetmiş beş gün içinde yapılmalıdır (KKTC Anayasası'nın 152/3 maddesi).

Yasa ile gösterilen durumlar²³⁴ saklı kalmak kaydıyla, Yüksek İdare Mahkemesi sıfatıyla Yüksek Mahkeme'ye yapılan başvurular²³⁵, Yüksek İdare Mahkemesi'nde görevli olan tek hakim tarafından incelenerek karara bağlanır. Tek hakimin vereceği kararlara karşı da Yüksek İdare Mahkemesi'nin üç hakimden oluşan heyetine istinafen başvurulabilir²³⁶. Ancak üç hakimden oluşan heyetin verdiği kararlar kesindir²³⁷. Tek hakimin verdiği kararlara karşı istinaf başvurusu yapılmaması halinde; tek hakim tarafından verilen bu kararlar, üç hakimden oluşan Yüksek İdare Mahkemesi'nin kararı gibi işlem görür²³⁸.

Yüksek İdare Mahkemesi sıfatıyla Yüksek Mahkeme'ye yapılan başvurular neticesinde mahkeme aşağıdaki şekilde kararlar verebilir²³⁹:

- Söz konusu kararı, işlemi veya ihmali tamamen veya kısmen onayabilir,
- Söz konusu karar veya işlemin kısmen veya tamamen hükümsüz ya da etkisiz olduğuna ve herhangi bir sonuç doğurmayacağına karar verebilir,
- Başvuru konusu bir ihmal ise, bu ihmalin tamamen veya kısmen yapılmaması gerektiğine ya da yapılması gerektiğine karar verebilir.

²³⁴ Bkz. 60/1990 sayılı Yüksek İdare Mahkemesi Yasası'nın 2. maddesi: "Bu Yasaya ekli Cetvelde gösterilen durumlarla ilgili olarak yapılan başvuruların duruşması, üç yargıçtan oluşan Yüksek İdare Mahkemesi tarafından yapılarak karara bağlanır." Ekli cetvelde gösterilen durumlar ise şu şekildedir:

1) Bakanlıkların işlem ve kararları.

2) Yerel yönetimlerin işlem ve kararları.

3) İskan Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası uyarınca oluşturulan Komisyonların işlem ve kararları.

4) Kamu Hizmeti Komisyonunun işlem ve kararları

5) Motorlu Araçlarla Yolcu ve Eşya Taşınması (Denetim) Yasasının 4'üncü maddesi uyarınca oluşturulan İzin Kurulunun işlem ve kararları.

6) Yukarıda sıralanan organ ve kuruluşların ihmalleri.;

KÖKSAL, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.228.; DAYIOĞLU, "KKTC'de Yargısal Yapı", s.59-73.

²³⁵ İngiliz hukuk sisteminde (dolayısıyla KKTC'de) Kıta Avrupası'nda olduğu gibi adli yargı-idari yargı ayrımı yoktur. Başka bir deyişle KKTC'de ayrı olarak ilk derece idare mahkemesi bulunmamaktadır: bkz. **WADE, Sir William/FORSYTH, Christopher**, *Administrative Law*, Eleventh Edition (Oxford University Press, 2014), s. 8 vd.; AZER, Can, "KKTC İdari Yargısında İstinafa Genel Bir Bakış", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.29, S.128 (2017): 169–186.

²³⁶ KKTC Anayasası'nın 143/4 maddesinin 2.paragrafı.; 60/1990 sayılı Yüksek İdare Mahkemesi Yasası'nın 4/2 maddesi.

²³⁷ 60/1990 sayılı Yüksek İdare Mahkemesi Yasası'nın 4/1 maddesi.

²³⁸ **KÖKSAL**, *a.g.e.*, s.228.; DAYIOĞLU, *a.g.m.*, s.70.

²³⁹ KKTC Anayasası'nın 152/4 maddesi.; TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (280-281).; DAYIOĞLU, *a.g.m.*, s.59-73.; **KÖKSAL**, *a.g.e.*, s.228.

Yüksek İdare Mahkemesi'nce verilen kararlar, KKTC içindeki tüm organlar ve makamlar için bağlayıcıdır. Kararın yerine getirilmediği için zarar gören kişiler, kararın yerine getirilmemesinde kusuru bulunan kurum, organ veya makam aleyhine yetkili Kaza Mahkemesinde tazminat davası açabilirler (KKTC Anayasası'nın 152/5-6 maddeleri)²⁴⁰.

Son olarak, Yüksek İdare Mahkemesi'nin danışmanlık görevi yoktur. KKTC'de devletin danışmanlık görevini Başsavcılık (Hukuk Dairesi) yapmaktadır²⁴¹.

2.2.1.4. Yüksek Mahkeme'nin Diğer Görev ve Yetkileri

Anayasa'nın 153. maddesi uyarınca Yüksek Mahkeme'nin kuruluşu, oluşumu, işleyişi, görev ve yetkileri (Anayasa'da belirtilen kurallar saklı kalmak koşuluyla) yasa ile düzenlenir. Buradaki yasadaki kasıt 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'dır. Mahkemeler Yasası'nın 6 ile 15. maddeleri Yüksek Mahkeme'ye ayrılmıştır²⁴².

Yüksek Mahkeme'ye verilen en önemli yetkilerden biri de mahkeme tüzüklerini yapma yetkisidir (KKTC Anayasası'nın 154. maddesi)²⁴³. Bu yetkiye göre Yüksek Mahkeme, kendisinin veya bir başka mahkemenin usul kurallarını düzenlemek için Anayasa ve yasalarda belirlenen kurallar çerçevesinde mahkeme tüzüklerini yapar. Ayrıca Yüksek Mahkeme, aşağıdaki amaçlar için mahkeme tüzüklerine kurallar da koyabilir:

- Mahkeme oturumlarının düzenlenmesi ve herhangi bir amaç için hakimlerin görevlendirilmesi,
- Yüksek Mahkeme'deki veya başka bir mahkemedeki istinaf veya diğer işlemlerin gereğinden fazla olduğu veya adaletin gerçekleştirilmesini geciktirmek amacıyla yapıldığı görünenlerin seri yargılama usulü ile karara bağlanmaları,
- Mahkemelerdeki yargılama giderlerinin düzenlenmesi,
- Mahkemelerin kayıt kalemlerinin oluşumu ve mahkemelere bağlı kamu görevlilerinin yetki ve görevlerinin saptanması ve düzenlenmesi,

²⁴⁰ TURHAN, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (281).; DAYIOĞLU, "KKTC'de Yargısal Yapı", s.59-73.; KÖKSAL, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.228.

²⁴¹ NECATİGİL, "KKTC'de Hukuk Sistemi", 114-141.; Başsavcılık (Hukuk Dairesi) için bkz. s.56 vd.

²⁴² SAĞLAM, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri*, s.239-240.

²⁴³ SAĞLAM, *a.g.e.*, s.240.

- Mahkeme tüzüklerindeki herhangi bir kurala ilişkin gereken sürenin belirlenmesi.

Son olarak, Yüksek Mahkeme'nin bir başka fonksiyonuna da değinmekte fayda vardır. Şöyle ki; KKTC'de avukatların yüz kızartıcı bir suçtan dolayı mahkum edilmesi ya da Baro Disiplin Kurulu'nca yüz kızartıcı, hileli veya mesleğe yakışmayan bir davranış sebebiyle suçlu bulunması durumunda ilgili avukat hakkında, mevzuatın öngördüğü (meslekten geçici olarak uzaklaştırma veya ihraç cezası da dahil olmak üzere) ceza verilebilir. İşte, Disiplin Kurulu tarafından verilen kararların denetimi, Yüksek Mahkeme tarafından yapılmaktadır. Yüksek Mahkeme, bu denetleme sonucunda kararı onayabilir, iptal edebilir ya da ilgili avukat hakkında uygun gördüğü bir karara hükmedebilir²⁴⁴.

²⁴⁴ DAYIOĞLU, “KKTC’de Yargısal Yapı”, s.59-73.; KÖKSAL, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.228.

3. BAŞSAVCILIK (HUKUK DAİRESİ)

Savcılarının görev yaptığı ve KKTC adliyesinin daimi üyesi olan Başsavcılık (Hukuk Dairesi), hükümetten bağımsız bir kurumdur. Başsavcılık, ceza davalarında polisin adli şubesidir. Hukuk davalarında ise; Devlet'in, Cumhurbaşkanı'nın, Başbakan'ın, Bakanların ve diğer devlet organlarının hukuk danışmanlığını yapar. KKTC Anayasası ceza davalarında son sözü söyleme yetkisini Başsavcı'ya vermiştir. Başsavcı, hükümetten bağımsız olarak son sözü söyleme yetkisine sahiptir. Hukuk davalarında ise böyle bir durum söz konusu olmayıp, savcılığın görüşü bağlayıcı değildir²⁴⁵.

Cumhuriyet Anayasası'ndan KKTC yargı sistemine taşınmış olan Başsavcılık kurumu ile ilgili kurallar Anayasa'nın 158. maddesi ile 72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nda düzenlenmiştir²⁴⁶.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukuk Dairesi'nin başkanı Başsavcıdır. Başsavcı'nın yokluğunda kendisine Başsavcı Yardımcısı vekillik eder. Başsavcı, Yüksek Mahkeme hakimi olabilmek için gerekli niteliklere sahip kişiler arasından atanır ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Adliyesi'nin daimi üyesidir. Başsavcı, Yüksek Mahkeme hakimlerinin bağlı olduğu kurallar çerçevesinde görev yapar. Başsavcı'nın görevine ancak Yüksek Mahkeme hakimlerine uygulanan usullere göre son verilebilir (KKTC Anayasası'nın 158/1-2 maddeleri).

Başsavcı, her takvim yılı sonunda Hukuk Dairesi'nin genel işleyişi ve görevlerinin yürütülmesinde görülen aksaklık veya varsa nedenleri hakkında; Cumhurbaşkanı'na, Cumhuriyet Meclisi'ne ve Bakanlar Kurulu'na rapor vererek alınmasını gerekli gördüğü önlemler hakkında tavsiyelerde bulunur (KKTC Anayasası'nın 158/7 maddesi).

Böylece hükümetin danışmanlığını yapan Hukuk Dairesi, Türkiye'de Danıştay'ın yaptığı bazı görevleri de üstlenmiştir²⁴⁷.

KKTC'de hazırlanan yasa tasarıları ile ilgili Hukuk Dairesi'nden görüş almak bir gelenek haline gelmiştir. Şöyle ki; yasa tasarıları Cumhuriyet Meclisi'ne sunulmadan

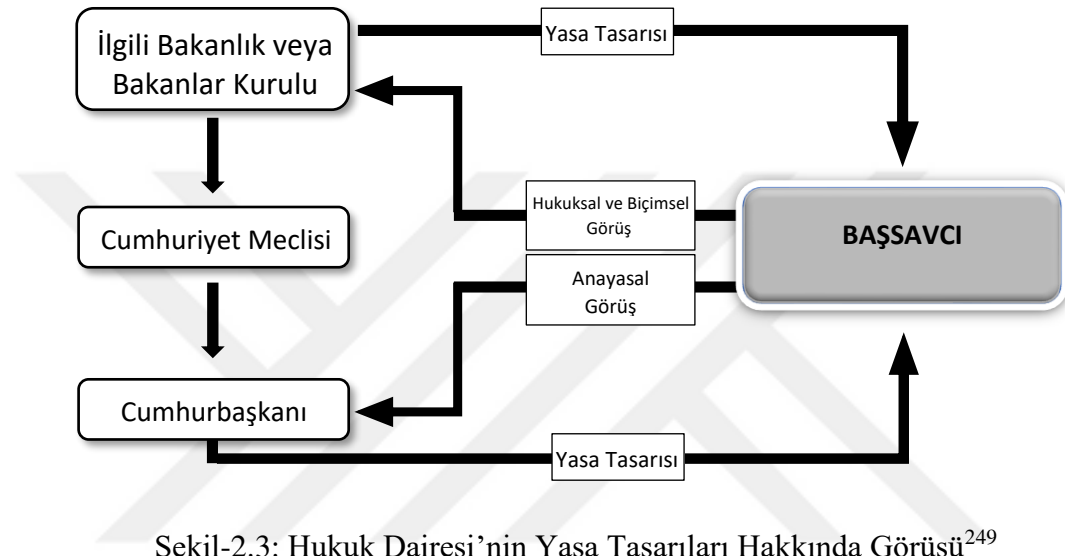
²⁴⁵ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.46.; Devlet organlarının savcılıktan aldığı görüşün herhangi bir avukattan veya hukuk danışmanından alınan görüşten farkı olmadığı, buna rağmen hukuk davalarında alınan savcılık görüşünün ceza davalarında olduğu gibi bağlayıcı olduğu konusunda yanlış bir algı olduğu yönünde bkz. **ERGİNEL**, a.g.e., s.46.

²⁴⁶ **NECATİGİL**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.91.

²⁴⁷ **NECATİGİL**, a.g.e., s.92.

önce Hukuk Dairesi'ne (görüş almak için) gönderilir, Hukuk Dairesi de hukuksal yönden bu tasarıları inceleyerek ilgili Bakanlık veya Bakanlar Kurulu'na görüşünü bildirir. Cumhuriyet Meclisi'nde yasaların kabulü ve Resmi Gazete'de yayımlanmak üzere Cumhurbaşkanı'na sunulmalarından sonra da, Cumhurbaşkanlığı bunları anayasal açıdan incelenmek üzere bir daha Başsavcı'nın görüşüne sunar²⁴⁸.

Bu anlatılanları bir şema ile gösterecek olursak:

Şekil-2.3: Hukuk Dairesi'nin Yasa Tasarıları Hakkında Görüşü²⁴⁹

KKTC Anayasası'nın 152. maddesi uyarınca, Yüksek Mahkeme'nin Yüksek İdare Mahkemesi sıfatıyla baktığı davalarda, devletin temsilcisi Hukuk Dairesi'dir. Devlet aleyhine açılan hukuk davaları, Başsavcı aleyhine açılmaktadır. Hatta devlet, bir davada taraf olmasa bile, hukuksal bir sorun ortaya çıktığında, bu konuda mahkemeye görüş bildirmek için Başsavcı *amicus curiae*²⁵⁰ sıfatıyla mahkemeye çağırılır ve Başsavcı burada kanun sözcüsü gibi hareket eder²⁵¹.

²⁴⁸ NECATİGİL, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları, s.92.

²⁴⁹ Yazar tarafından hazırlanmıştır.

²⁵⁰ "Mahkemenin dostu" anlamına gelen ve Latince bir kelime olan "amicus curiae" ile devam etmekte olan bir davada konuyla ilgilenen gerçek veya tüzel üçüncü kişiler, sundukları dilekçeyle (lahiya-amicus curiae briefs) mahkemeyi bilgilendirmektedirler. Roma hukukundan gelen amicus curiae kavramı İngiliz common law sistemine aktarılmıştır: Bkz. BAŞLAR, Kemal, "Anayasa Yargısında Yeniden Yapılanma" *Demokrasi Platformu*, S.2 (2005): 87-112.

²⁵¹ NECATİGİL, a.g.e., s.92.

Son olarak, Başsavcı'nın Baro ve avukatlarla ilgili olan görevleri, Avukatlar Yasası'nda yapılan değişiklik ile Baro'nun kendi kurullarına devredilmiştir. Ancak avukat adaylarının Baro'ya kaydolmadan önce girmesi gereken sınavı düzenleyen ve kayıtlarını onaylayan Hukuk Meclisi'nin başkanı Başsavcı'dır (Fasıl 2, Avukatlar Yasası'nın 3/1 maddesinin 1.par.)²⁵².

²⁵² Bkz. **NECATİGİL**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.93.

4. YARGI İLE İLGİLİ DİĞER ORGANLAR

4.1. Yüksek Adliye Kurulu

İlk kez 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda düzenlenen Yüksek Adliye Kurulu, daha sonra 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası ile yargı bağımsızlığı çerçevesinde Adalet Bakanlığı'nın yerine kurulmuştur²⁵³. Oluşumu KKTC Anayasası tarafından düzenlenmiş olan bu kurulun, Türkiye Cumhuriyeti yargı örgütündeki Adalet Bakanlığı ile Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun görevlerini üstlenmiş olduğunu söyleyebiliriz²⁵⁴.

KKTC Anayasası'na göre Yüksek Adliye Kurulu;

- Yüksek Mahkeme'nin başkanı ve hakimleri²⁵⁵ (Başkan ve 7 hakim),
- Cumhurbaşkanı'nın atayacağı bir üye,
- Cumhuriyet Meclisi'nin atayacağı bir üye,
- Cumhuriyet Başsavcısı,
- Barolar Birliği'nin seçeceği bir üyeden²⁵⁶ oluşmaktadır.

On iki üyeden oluşan Yüksek Adliye Kurulu'nun başkanı, Yüksek Mahkeme Başkanı'dır²⁵⁷. Cumhurbaşkanı'nın atayacağı üye, Cumhuriyet Meclisi'nin atayacağı üye

²⁵³ Yüksek Adliye Kurulu'nun KKTC Anayasalarındaki yeri için bkz. **ERHÜRMAN, Tufan**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku* (Lefkoşa: Işık Yayınevi, 2012).s.113 vd.; Buna karşılık İngiltere'de farklı gelişmeler olduğu ve eskiden mevcut olmayan Adalet Bakanlığı'nın kurulduğu yönünde bkz. **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.22.

²⁵⁴ **TURHAN**, "Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi", s.253-286, (276).

²⁵⁵ Yüksek Adliye Kurulu'nun Yüksek Mahkeme hakimi olan üyeleri, görevlerine devam etmektedir. Bu sebeple Kurul'u ilgilendiren bir karar, Kurul'da yer alan bir hakimin önüne gelebilmektedir. Bunun Anayasa'dan kaynaklanan bir durum olduğu yönündeki Yargıtay kararı için bkz. Yüksek Mahkeme'nin 06.01.1982 tarihli ve Asli Yetki/istinaf, 1/1982 ve D. No:1/1982 sayılı kararı.; Ayrıca bkz. **EKİNCİ**, *Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları*, s. 260.

²⁵⁶ Barolar Birliği tarafından seçilen üyenin fiilen avukatlık mesleğini icra etmesinin, ilk derece mahkemesi (alt mahkeme) hakimleri üzerinde olumsuz bir etki yaratacağı yönünde bkz. **DAYIOĞLU**, Salih S., "K.K.T.C. Anayasasında Yargının Yeri ve Anayasa Yargısı," *Anayasa Yargısı Dergisi*, C.9 (1992), s.376.

²⁵⁷ **Yüksek Adliye Kurulu Yasası'nın 5. maddesine göre**; "Yüksek Adliye Kurulu Başkanı'nın geçici olarak görevden ayrılması veya görevini yapamaması halinde, Yüksek Mahkemenin en Kıdemli Yargıcı kendisine vekâlet eder."

ve Barolar Birliği'nin seçeceği üyelerin görev süresi üç yıl olmakla birlikte, süresi biten üye yeniden seçilebilir²⁵⁸.

Yargı kurulları, hakim sayısına göre bir ayrıma tabi tutulduğunda üç farklı yapı ile karşılaşılmaktadır²⁵⁹. Şöyle ki;

- Kurulda yer alan üyelerin tamamının hakimlerden oluşması²⁶⁰,
- Kurulda hakim olmayan üyelere de yer verilmesi (karma yapı),
- Hakimlere hiç yer verilmeyen kurullar.

Yukarıda görüldüğü üzere Yüksek Adliye Kurulu'nda hakimler dışında üyeler de bulunduğu Kurul, karma nitelikli bir yapıya sahiptir. Yüksek Adliye Kurulu'nun oluşumunda, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda sadece Yüksek Mahkeme hakimleri yer almaktaydı. Ancak 1975 KTFD Anayasası'ndan itibaren Kurul bugünkü halini almıştır.

Yüksek Adliye Kurulu'nun görevlerine gelecek olursak;

- Yargının genel işleyişi, düzenli çalışması, hakimlerin ve mahkemelere bağlı kamu görevlilerinin görevlerine devamları, işlerin verimli bir biçimde yürütülmesi, hakimlerin yetişmeleri ve mesleğin vakar ve onurunu korumaları gibi gerekli düzenlemelerde bulunur (KKTC Anayasası'nın 141/3-a maddesi; Yüksek Adliye Kurulu Yasası'nın 10/1-a maddesi).

²⁵⁸ **KKTC Anayasası'nın 141/1-2 maddesi;** **Yüksek Adliye Kurulu Yasası'nın 2. maddesi;** **Yüksek Adliye Kurulu Yasası'nın 3. maddesi:** *"Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Meclisi tarafından atanan üyelerden birinin veya Barolar Birliğinin seçeceği üyenin istifası, ölümü veya görevini sürekli olarak yapmasını engelleyecek akli veya bedensel bir rahatsızlığı olması halinde, ilgili makam veya organ tarafından, böyle bir üyenin yerine; bir ay içinde yenisi atanır veya seçilir."*; **Yüksek Adliye Kurulu Yasası'nın 6. maddesi:** *Ancak "...öngörülen bir aylık sürenin içinde boşalan üyenin yerine yenisinin atanmaması veya seçilmemesine veya Yüksek Adliye Kurulunda münhal bulunmasına bakılmaksızın, Yüksek Adliye Kurulu toplanabilir ve yetkilerini kullanabilir."*

²⁵⁹ **EKİNCİ,** *Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları*, s. 233 vd.

²⁶⁰ Yüksek yargı kurullarında tamamının yargıçlardan oluştuğu ülkelere örnek olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi gösterilebilir. Yüksek Mahkeme'nin 13 yargıcı aynı zamanda Yargı Kurulu'nu (*Supreme Council of Judicature*) oluşturmaktadır. Yargı kurullarının tümüyle hakimlerden oluşması durumunda *"korporatizm"* sorunu ile karşılaşıldığına dair bkz. **EKİNCİ,** *a.g.e.*, s. 235 vd.; Ayrıca bkz. Venice Commission, **Judicial Appointments**, European Commission for Democracy Through Law Report, Adopted by the Venice Commission at Its 70th Plenary Session, CDL-AD(2007)028, (Venice, 16-17 March 2007), parag. 27: <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282007%29028-e>. (Son E.T.: 02.06.2019).

- Her takvim yılının sonunda yargı işlerinin durumu ve bunların yürütülmesinde aksaklık (veya varsa nedenleri) hakkında Cumhurbaşkanı'na, Cumhuriyet Meclisi'ne ve Bakanlar Kurulu'na rapor verir ve alınmasını gerekli gördüğü tedbirler hakkında tavsiyelerde bulunur (KKTC Anayasası'nın 141/3-b maddesi; Yüksek Adliye Kurulu Yasası'nın 10/1-b maddesi).

- (Anayasa'nın 138. maddesi saklı kalmak kaydıyla) hakimlerin atanmaları, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici/sürekli olarak değiştirilmesi, görevlerine son verilmesi ve disiplin konuları hakkında karar verme yetkisine sahiptir (KKTC Anayasası'nın 141/4 maddesi; Yüksek Adliye Kurulu Yasası'nın 10/2 maddesi)²⁶¹.

Yüksek Adliye Kurulu'nun kararları idari niteliktedir ve yargı denetimine açıktır. KKTC Anayasası'nda Kurul kararlarına karşı yargı yolunu engelleyen herhangi bir hüküm yer almamakta, nitekim 152. maddede; *“Yüksek İdare Mahkemesi, yürütsel veya yönetsel bir yetki kullanan herhangi bir organ, makam veya kişinin bir kararının, işleminin veya ihmalinin, bu Anayasanın veya herhangi bir yasanın veya bunlara uygun olarak çıkarılan mevzuatın kurallarına aykırı olduğu veya bunların söz konusu organ veya makam veya kişiye verilen yetkiyi aşmak veya kötüye kullanmak suretiyle yapıldığı şikayeti ile kendisine yapılan başvuru hakkında, kesin karar vermek münhasır yargı yetkisine sahiptir.”* düzenlemesi yer almaktadır. Bu bakımdan Yüksek Adliye Kurulu kararlarına karşı başvurulacak olan merci Yüksek İdare Mahkemesi'dir²⁶².

Son olarak, Yüksek Adliye Kurulu'nun toplantı yeter sayısı sekiz, karar yeter sayısı ise üye tamsayının salt çoğunluğudur ve kararlar gizli oyla alınır (35/1985 sayılı Yüksek Adliye Kurulu Yasası'nın 7-8 maddesi).

²⁶¹ “...belirtilen yetkilerin tümünün Kurul'a verilmiş olması Yüksek Mahkeme Başkanı tarafından kullanılacak yetkileri en alt düzeye indirmektedir. Kurul'un her konuda toplanıp karar alması çoğu zaman güçtür. Halbuki yargının işleyişi ve yargıçlar ile mahkemelere bağlı kamu görevlilerinin görevlerine devamları gibi konularda Yüksek Mahkeme Başkanı'na yetki verilmiş olsa idi, bu gibi konularda seri usulde pratik önlemlerin alınması belki kolaylaşmış olabilirdi.”: bkz. **NECATİGİL**, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları, s.80-81.

²⁶² **EKİNCİ**, Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları, s. 280.; Ayrıca Kurul üyelerinin ağırlıklı olarak Yüksek Mahkeme yargıçlarından oluşması nedeniyle, verilen kararın Yüksek Mahkeme yargıcının verdiği karar gibi değerlendirilmesi yönündeki tartışmalar için bkz. **EKİNCİ**, a.g.e., s.282 vd.

4.2. Yüksek Savcılar Kurulu

Başsavcı, Başsavcı Yardımcısı ve savcıların; atanması, meslekte ilerlemesi, görev veya görev yerlerinin geçici ya da sürekli olarak değiştirilmesi, görevlerine son verilmesi ve disiplin konuları hakkında tüm yetkiler 72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası ile Yüksek Savcılar Kurulu'na verilmiştir (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 5. maddesi)²⁶³.

Bağımsız bir organ olan Yüksek Savcılar Kurulu;

- Başsavcı,

- Başsavcı Yardımcısı,

- Yüksek Mahkeme'nin Başkan ve üyeleri arasından belirli bir süre veya belli bir toplantı için yetkili kılacağı bir üye,

- Başsavcı Yardımcısı Muavinleri,

- En Kıdemli Kaza Mahkemesi Başkanı,

- Kıdemli Savcı ve Savcıların iki yıl için görev yapmak üzere kendi aralarında gizli oyla seçecekleri iki savcıdan oluşur (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 3/1 maddesi).

Yukarıda belirtildiği gibi Başsavcı ve Başsavcı Yardımcısı'nın atanması Yüksek Savcılar Kurulu tarafından yapılmaktadır. Yapılan bu atamanın Cumhurbaşkanı tarafından onaylanması gerekir. Atanma onayı üzerine; Başsavcı ve Başsavcı Yardımcısı, Cumhurbaşkanı'nın huzurunda "Bağlılık Yemini"ni eder (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 5/3,4 maddeleri)²⁶⁴.

Yüksek Savcılar Kurulu'na hiçbir organ, makam veya kişi, kurula veya üyelerine karşı emir ve talimat veremez, tavsiye ve telkinlerde bulunamaz. Ayrıca kurul kararlarının yerine getirilmesi yasal nedenler dışında geciktirilemez (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 3. ve 4. maddeleri).

²⁶³ NECATİGİL, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.91.

²⁶⁴ Bkz. s.101.

Yüksek Savcılar Kurulu, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Kararlar gizli oyla alınır (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 3/5 maddesi).

Common law yargı sistemi uygulanan ülkelerde hakimler ve savcılar arasındaki fark Kıta Avrupası yargı sistemine göre daha belirgindir. *Common law* yargı sisteminin uygulandığı KKTC'de hakimler ve savcılar hukuki statü açısından birbirinden farklıdır. Bu açıdan KKTC'de iki ayrı yargı kurulu oluşturulması; Yüksek Adliye Kurulu'nda Başsavcı'nın, Yüksek Savcılar Kurulu'nda da Yüksek Adliye Kurulu Başkanı'nın üye olarak yer alması, yargı bağımsızlığı açısından ve her iki kurul arasındaki ilişki bakımından oldukça önemlidir²⁶⁵.

4.3. Yüksek Seçim Kurulu

KKTC Anayasası'nın 69. maddesine göre; seçimler ve halkoylamaları, yargı organlarının genel yönetimi ve denetimi altında yapılır.

Dünyanın çoğu ülkesinde seçimlerde ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözen ve noktalayan yargıdır. KKTC'de seçimler fiilen hakimlerin kontrolünde gerçekleşmektedir. Hakimler, seçimlerle ilgili anlaşmazlıkları çözenin yanında, seçimleri gerçekleştiren kamu görevlilerinin başında da bulunmaktadır. Hakimlerden oluşan Yüksek Seçim Kurulu, seçimlerle ilgili tüm anlaşmazlıklarda son sözü söylemektedir²⁶⁶.

KKTC'de; merkezde bir Yüksek Seçim Kurulu, her ilçede bir ilçe seçim kurulu, seçim çevrelerine konacak her sandık için de bir sandık kurulu oluşturulmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu; bir başkan, dört asil ve iki yedek üyeden oluşur. Başkan ve üyeler görevde olan hakimler arasından, Yüksek Mahkeme tarafından gizli oy ve salt çoğunlukla seçilir (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 17. maddesi).

Yüksek Seçim Kurulu için başkan ve üye seçimi, beş yılda bir ocak ayının ilk haftasında yapılır. Bu süre içinde üye sayısında azalma olursa derhal yeni seçim yapılır (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 18. maddesi).

²⁶⁵ EKİNCİ, *Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları*, s. 228-229.; Ayrıca bkz. GÖNENÇ, Levent, "Dünyada ve Türkiye'de Yüksek Yargı Kurulları", *Anayasa Çalışma Metinleri-4* (TEPAV, 2011), s.6.

²⁶⁶ ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.13-14.; DAYIOĞLU, "KKTC'de Yargısal Yapı", s.73.

Yüksek Seçim Kurulu'nun başlıca görev ve yetkileri şunlardır (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 20. maddesi)²⁶⁷:

1) KKTC seçim bölgelerinde seçimin veya halkoylamasının güven içinde yürütülmesini sağlamak için gereken bütün önlemleri almak ve bu hususta gerekli genelgeleri zamanında yapmak, seçim ve halkoylaması işlerini denetlemek,

2) İlçe Seçim Kurullarına oy sandıklarını ve 5/1976 sayılı Yasa'da öngörülen diğer seçim araç ve gereçlerini göndermek,

3) Seçimlere katılan siyasal partilerin oy verme gününden en az doksan gün önce kurulmuş olup olmadığını ve tüzel kişilik kazanıp kazanmadığını incelemek ve seçime katılıp katılamayacağına karar vermek,

4) Kütük düzenleme işlerinin başından seçim veya halkoylaması sonuçlarının kesinleşmesine kadar 5/1976 sayılı Yasa'da söz konusu edilen işlemlerin gerektirdiği cetvel, alındı belgesi, tutanak, seçmen kartı gibi her türlü basılı kağıt ve defterlerin, uzmanların yardımı ile şekillerini saptayıp ihtiyaca yetecek sayıda bastırılmasını ve ilçe seçim kurullarına yollanmasını sağlamak,

5) İlçe Seçim Kurullarının kuruluşunu sağlamak, İlçe Seçim Kurullarının oluşumunu, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, oy verme gününden önce ve itiraz konusunun gerektirdiği süratle, kesin karara bağlamak,

6) Adaylığa ait itirazlar hakkında Yasa gereğince kesin karar vermek,

7) İlçe seçim kurullarınca oy verme günü, işlemler hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları derhal inceleyip kesin karara bağlamak,

8) İlçe Seçim Kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları inceleyip kesin karara bağlamak,

9) Seçim ve halk oylamalarından sonra, kendisine süresi içinde yapılan; seçimin sonucuna etkili olacak ve o bölge seçiminin/halk oylamasının veya seçilenlerin bir/birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek nitelikte itirazları (alt kurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın) inceleyip kesin karara bağlamak,

²⁶⁷ KKTC Anayasası'nda belirtilen görevler için bkz. 69. madde.

10) İlçe Seçim Kurulları Başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak,

11) Devlet Başkanlığı ile milletvekilliği aday beyanname ve listelerini alındı belgesi karşılığında almak,

12) Aday beyanname veya listelerini ilan etmek, bunlar hakkında yapılacak itirazları incelemek, bu beyanname veya listelerden geçerli olmayanlar hakkında karar vermek, geçici ve kesin aday listelerini yerlerine göndermek ve ilan etmek,

13) Seçimlere 5/1976 sayılı Yasa kurallarına ters bir biçimde müdahale edildiği kanısına vardığında, bu müdahaleleri önlemek için gerekli önlemleri almak,

14) Daimi Seçmen Kütükleri Bürolarının çalışmalarını programlamak, yönlendirmek, yönetmek ve denetlemek,

15) 5/1976 sayılı Yasa'nın 37/1. maddesi gereğince, sayım ve yazım sonuçlarını, seçimlere katılan siyasal partilere vermek,

16) 5/1976 sayılı Yasa'da ile kendisine verilen başkaca görevleri yerine getirmek.

İlçe Seçim Kurulları, Yüksek Seçim Kurulu'nun atayacağı bir hakimin başkanlığında, bir başkan ve hakimler ile savcılar arasından atanan iki asli ve bir yedek üyeden oluşur. Ancak Başsavcı ve Başsavcı Yardımcısı bu kapsama girmez (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 21/1 maddesi).

İlçe Seçim Kurullarının başlıca görev ve yetkileri şunlardır (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 23. maddesi):

1) İlçe bölgesinde seçimin veya halkoylamasının düzenle yürütülmesi için gerekli olan bütün tedbirleri alarak seçim ve halkoylaması işlerini denetlemek,

2) Sandık kurullarını kurmak,

3) İlçedeki sandık kurullarına, oy sandıklarını ve 5/1976 sayılı Yasa'da yazılı diğer seçim ve halkoylaması araç ve gereçlerini göndermek,

4) Sandık kurullarının oluşturulmalarına, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyerek karara bağlamak,

5) Sandık kurulları başkanlıklarınca, seçim ve halkoylaması işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak,

6) İlçe bölgesindeki sandık kurullarından gelen tutanakları birleştirerek, ilçe seçim veya halkoylaması tutanağını düzenlemek ve bu tutanağı seçim ve halkoylaması işlerine ait diğer evrak ile birlikte Yüksek Seçim Kurulu'na derhal teslim etmek,

7) Cumhurbaşkanlığı ile milletvekilliği seçimleri dışındaki aday beyanname veya listelerini alındı belgesi karşılığında almak,

8) 5/1976 sayılı Yasa ile kendisine verilen başkaca görevleri yerine getirmek.

Sandık kurulu, bir başkan ile iki asil ve iki yedek üyeden oluşur. İlçe Seçim Kurulu, sandığın konacağı seçim çevresi içindeki veya dışındaki kamu görevlileri arasından bir sandık kurulu başkanı seçer. Sandık kurulu üyeliklerinden biri, İlçe Seçim Kurulu tarafından iyi ün sahibi olmakla tanınmış seçmenler veya kamu görevlileri arasından seçilir. Aynı yöntemle bir de yedek üye seçilir. Sandık kurulu üyelerinin ikincisi yine İlçe Seçim Kurulu tarafından, ihtiyar heyeti üyeleri arasından ad çekme sureti ile belirlenir. Aynı şekilde bir de yedek üye seçilir. Bu seçilen üyelere ek olarak, seçime katılan her siyasal parti ve bağımsız adayların birer temsilcisi de sandık kuruluna üye olur (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 25-26. maddeleri).

Yüksek Seçim Kurulu'nun, İlçe Seçim Kurullarının, Sandık Kurullarının; başkanı, asli ve yedek üyeleri, göreve başlamadan önce kurul önünde sırayla şöyle yemin ederler (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 30. maddesi):

"Hiçbir etki altında kalmaksızın, hiç kimseden korkmadan, seçim (veya halkoylaması) sonuçlarının tam ve doğru olarak belirmesi için görevimi yasalara göre, dosdoğru yapacağıma namusum, vicdanım ve bütün mukaddesatım üzerine and içerim."

5/1976 sayılı Yasa'da kesin olduğu belirtilmeyen kurul kararlarına karşı, her kurulun bağlı olduğu üst kurul, itiraz merciidir. Yüksek Seçim Kurulu'nun, re'sen veya itiraz üzerine vereceği kararlar kesindir (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 149. maddesi).

İtiraz yazılı veya sözlü olarak yapılabilir. Ancak Yüksek Seçim Kurulu'na yapılacak itirazların yazılı olması gerekir (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 150. maddesi).

Her türlü seçimin veya halkoylamasının devamı sırasında, Yüksek Seçim Kurulu'nun aldığı veya itiraz yoluyla verdiği kararlar dışında kalan;

- İşlemler, tedbirler ve sair işlemler ile,

- 5/1976 sayılı Yasa'da başka bir mercie şikayet veya başvurma yolu gösterilmemiş ve alt kurulların görev sınırlarını aşmış olan veya bu nitelikte bulunan yasaya aykırı hareketlerden dolayı; seçme yeterliğine sahip yurttaşlar, siyasal partiler veya bunların tüzüklerine göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri, gözlemciler, adaylar ve milletvekilleri tarafından yazılı olarak doğrudan doğruya, Yüksek Seçim Kurulu'na şikayet edilebilir (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 167. maddesi).

Yüksek Seçim Kurulu, evrak üzerinden inceleme yapar. Ayrıca gerekli gördüğü tüm soruşturma ve inceleme işlemlerini de yapar. Gerekli mercilerden her türlü bilgi ve belgeleri ister. Kurul Başkanı, gerek ve ihtiyaca göre bu işlerde çalışmak üzere Yüksek Mahkeme kamu görevlilerini de görevlendirebilir (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 168/1-2 maddeleri).

Yüksek Seçim Kurul'u, yapılan itiraz ve ihbarları kendisine verildiği tarihten başlayarak en geç on beş gün içinde bir karara bağlar. Kurulun kararı kesindir. Aleyhine hiçbir mercie ve yasa yoluna başvurulamaz (5/1976 sayılı Seçim ve Halk Oylaması Yasası'nın 168/3-4. maddeleri).

Son olarak, yukarıda anlatılan görevleri yerine getiren ve adalete hizmet eden Yüksek Seçim Kurulu'nun teşkilat şeması ise aşağıdaki gibidir:

Şekil-2.4: YSK Teşkilat Şeması²⁶⁸

²⁶⁸ Bkz. <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/teskilat.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

4.4. Genel Sekreterlik

Yüksek Mahkeme tarafından çıkarılan²⁶⁹, 2000 Mahkeme Kayıt Kalemleri (Kuruluşu ve Memurların Yetki ve Görevleri) Tüzüğü ile mahkemelerde çalışan kamu personellerinin unvanı, görevi, sayısı ve yükümlülükleri belirlenmiştir. Tüzüğe göre KKTC mahkemelerinde görev yapan tüm kamu görevlileri idari açıdan Genel Sekreterlik'e bağlıdır. Genel Sekreter, Yüksek Adliye Kurulu ile Yüksek Mahkeme'nin genel sekreterliğini yapmaktadır²⁷⁰.

Genel Sekreter'in ve Genel Sekreterliğe bağlı birimlerin görevlerine geçmeden önce, Genel Sekreterlik teşkilatını bir şema ile gösterecek olursak²⁷¹:

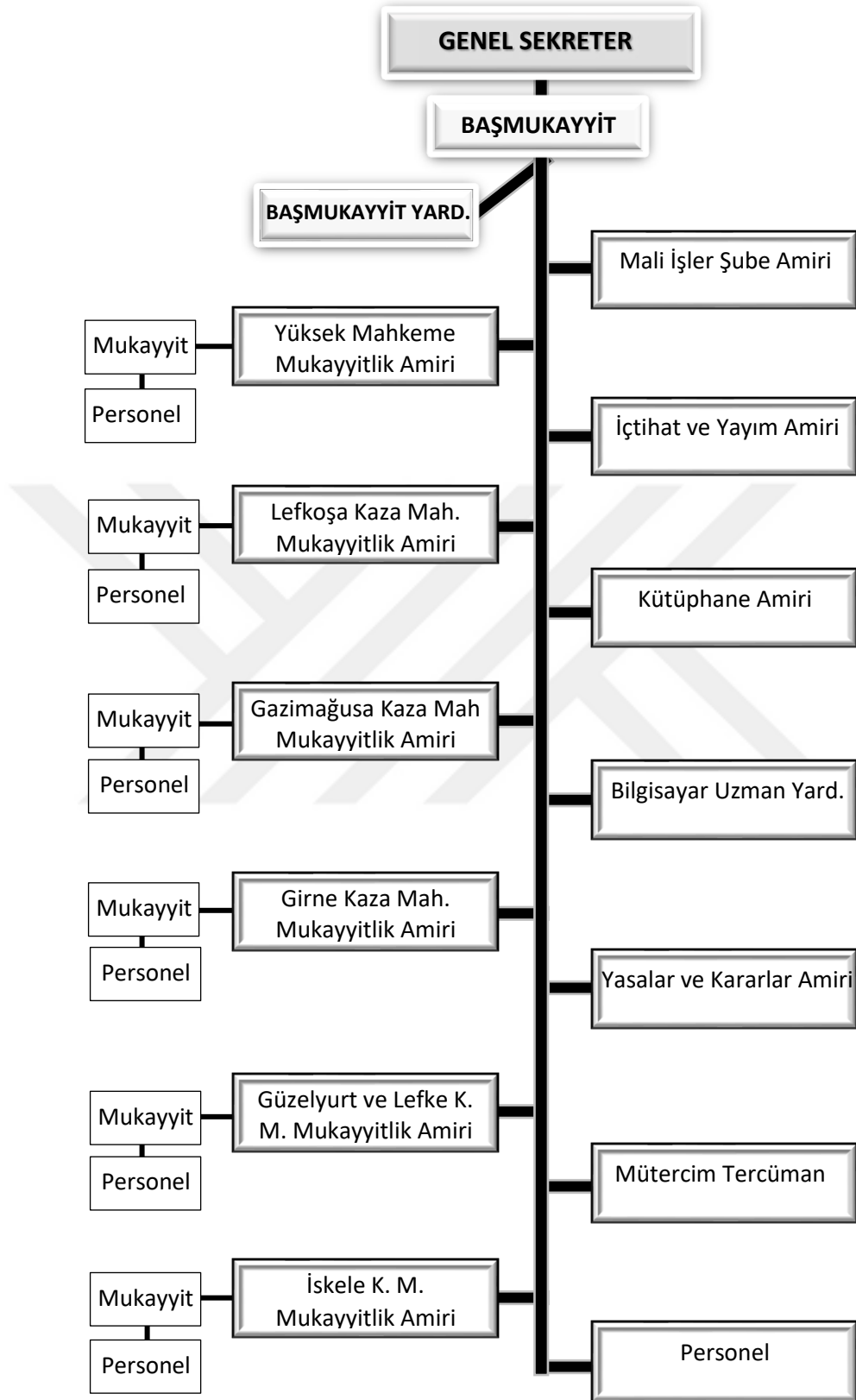

²⁶⁹ **KKTC Anayasası'nın 154/2-ç maddesi:** (1) Yüksek Mahkeme, kendisinin veya herhangi bir diğer mahkemenin uygulama ve usul kurallarını düzenlemek için bu Anayasa ve yasalarda belirlenen kurallar çerçevesinde mahkeme tüzükleri yapar. (2) Bu maddenin (1). fıkrasının genelliği saklı kalmak üzere Yüksek Mahkeme, aşağıdaki amaçlar için, mahkeme tüzüklerine kurallar koyabilir: ... (ç) Mahkemelerin kayıt kalemlerinin oluşumu ve mahkemelere bağlı kamu görevlilerinin yetki ve görevlerinin saptanması ve düzenlenmesi; ...

9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 81. maddesi: "Yüksek Mahkeme bu Yasanın uygulanması için gerekli gördüğü tüzükleri ve Yargıç yetkileri ile Ağır Ceza Mahkemesinin tazminatla ilgili yetki miktarını düzenleyen bu Yasanın 25'inci, 27'nci ve 31'inci maddelerindeki miktarları gerekli gördüğü hallerde en çok on katına kadar artıran Mahkeme tüzüğü yapabilir."

²⁷⁰ **KÖKSAL**, Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı, s.223.

²⁷¹ Şemada yer alan tüm birimlerin görevi değil, sadece Genel Sekreter'in ve Başmukayyit'in görevleri anlatılmıştır. Diğer birimlerin görevleri için bkz. 2000 Mahkeme Kayıt Kalemleri (Kuruluşu ve Memurların Yetki ve Görevleri) Tüzüğü.

Şekil-2.5: Genel Sekreterlik Teşkilat Şeması²⁷²

²⁷² Bkz. <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/teskilat.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

Genel Sekreter'in görev, yetki ve sorumluluklarını şu şekilde sıralayabiliriz²⁷³:

- Yüksek Adliye Kurulu ile Yüksek Mahkeme'nin genel sekreterliğini yapmak,
 - Mahkeme Mukayyitlikleri'nin uyumlu bir şekilde çalışmalarını gözetmek, planlamak ve denetlemek; yürütülen kamu hizmetlerinin yasa, tüzük ve yönetmelikler çerçevesinde uygulanmasından sorumlu olmak,
 - Mahkemenin yasa ve tüzüklerini hazırlamak ve revizyonunu sağlamak,
 - Mahkeme mukayyitliklerinde çalışan personelin tayin, terfi, nakil ve diğer özlük işlerine ait işlemleri düzenlemek,
 - Mahkemelerin bütçesinin hazırlanması ve mali işlerin mevzuata uygun bir şekilde yürütülmesi işlemlerini yönetmek ve denetlemek.
- KKTC'de Baş İcra Memuru olan Başmukayyit'in görev, yetki ve sorumlulukları ise:
- Yüksek Mahkeme Kayıt Kalemi'nin çalışmalarından doğrudan doğruya sorumlu olmak,
 - Genel Sekreter'in yokluğunda Yüksek Mahkeme ile Yüksek Adliye Kurulu'nun sekreterliğini yapmak ve mahkemelerin yönetiminde yardımcı olmak,
 - Herhangi bir yasa, mahkeme tüzüğü ve diğer mevzuat ile saptanan görevleri yapmak,
 - KKTC. yargı organının Baş İcra Memuru olarak görev yapmak, İcra memurlarına nezaret etmek ve onları kontrol etmek,
 - Tüm Kaza Mahkemesi Kayıt Kalemleri'nin çalışmalarına nezaret etmek, usul ve muamelelerini koordine etmek,
 - Kendisine verilen diğer uygun görevleri yapmak.

Başmukayyide bağlı iki Başmukayyit Yardımcısı bulunur. Bu yardımcılar, Başmukayyit görevini ifa ederken yardımda bulunur. Yüksek Mahkeme'de ve tüm Kaza mahkemelerinde görevlendirilen mukayyitler, yukarıda sayılan kişiler dışında mahkeme memurları ve diğer personelle görevini icra etmektedir²⁷⁴.

²⁷³ Bkz. 2000 Mahkeme Kayıt Kalemleri (Kuruluşu ve Memurların Yetki ve Görevleri) Tüzüğü: İkinci Cetvel (Madde 3); Mahkemeler Genel Sekreter Kadrosu Hizmet Şeması.

²⁷⁴ **KÖKSAL**, *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, s.224.

5. YARGILAMA USULLERİ

5.1. Hukuk Yargılaması

5.1.1. Görev ve Yetki

Görev kavramı, davanın hangi yargı düzeni içerisinde ve hangi mahkemede açılabileceği; yetki kavramı ise görevli olan mahkemenin hangi yerdeki mahkeme olduğu ile ilgilidir. Yetki genellikle coğrafya ile belirlenir. Başka bir ifadeyle “Hangi yerdeki mahkeme?” sorusuna verilecek cevap yetkili mahkemeyi işaret etmektedir. Görev, kamu düzenindendir ve zamana bağlı olmadan yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilir. Görevsizlik ileri sürülmese bile mahkeme tarafından resen dikkate alınır²⁷⁵. Buna karşılık yetkisizlik kamu düzeniyle alakalı olmayıp, resen dikkate alınamaz ve yargılamanın her aşamasında ileri sürülemez.

Görev konusu önceki bölümlerde anlatıldığı için konuyu tekrar etmeme açısından yukarıdaki açıklamalara bakılmalıdır²⁷⁶.

9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 16/3 maddesine göre 33/98 sayılı Mülki Yönetim ve Bölümleri Yasası’nın 3. maddesine bağlı birinci cetvelde ilçe olarak öngörülen; Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele ve Lefke ilçelerinin her biri, bir yetki alanı sayılır.

9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 24. maddesine göre yer itibarıyla yetkili mahkemeler üçe ayrılmaktadır²⁷⁷:

- a) Genel olarak yetkili kaza mahkemeleri,
- b) Özel olarak yetkili kaza mahkemeleri,
- c) İlk derece mahkemesi olarak Yüksek Mahkeme.

²⁷⁵ SÖZMENER, Hasan, *Medeni Usul-1 (Hukuk Usulü Tüzüğü Dava Celpnameleri)*, C.1 (Lefkoşa, 2008), s.117-118.

²⁷⁶ Bkz. s.43vd.

²⁷⁷ SÖZMENER, *Medeni Usul-1*, C.1, s.121.

5.1.1.1. Genel Olarak Yetkili Kaza Mahkemeleri

Mahkemeler Yasası'nın 24/1-b maddesine göre davanın açıldığı tarihte davalının veya davalılardan herhangi birinin Kaza Mahkemesi'nin yetki alanında ikamet etmesi ya da iş yapması durumunda genel yetki söz konusudur. Yetki kamu düzeniyle alakalı olmadığından, taraflar yapacakları bir anlaşma ile bir Kaza Mahkemesini yetkili hale getirebilirler. Yetkisiz bir mahkemeyi yetkili hale getirmenin bir başka yolu da; davalının yer itibariyle yetki itirazında bulunmamasıdır. Davalı, dilekçesinde yer itibariyle itirazda bulunsan bile sonra bu itirazı gündeme getirmeyerek de mahkemeyi yetkili hale getirebilir²⁷⁸.

5.1.1.2. Özel Olarak Yetkili Kaza Mahkemeleri

Mahkemeler Yasası'na göre, genel yetkiye ek olarak bazı durumlarda diğer kaza mahkemeleri de yetkili olmaktadır. Özel olarak yetkilendirilen kaza mahkemeleri şunlardır²⁷⁹:

a) Dava sebebi kısmen veya tamamen yetki alanı içinde doğmuş olan Kaza Mahkemesi yetkilidir²⁸⁰.

b) Dava sebebinin kısmen veya tamamen KKTC Devleti sınırları dışında Güney Kıbrıs'ta meydana gelmiş olması halinde yetkili mahkeme davacının ikamet ettiği yer mahkemesidir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 24/1-c maddesi).

c) Tarafların dava açıldığı zaman KKTC Devleti sınırları dışında ikamet etmesi durumunda yetkili mahkeme Lefkoşa Kaza Mahkemesi'dir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 24/1-c maddesi)²⁸¹.

d) Dava konusu taşınmaz bir mal ise yetkili mahkeme taşınmaz malın bulunduğu yerin Kaza Mahkemesi'dir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 24/2 maddesi).

²⁷⁸ SÖZMENER, *Medeni Usul-1*, C.1, s.122.

²⁷⁹ Bkz. SÖZMENER, *a.g.e.*, s.123.

²⁸⁰ 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 24/1-a maddesi; Aynı Yasa'nın 2.maddesine göre; "Dava sebebi; dava hakkı veren tüm olgu ve nedenlerden oluşur. Ancak, sözleşmelerden doğan davalarda sözleşmeler bir kaza bölgesinde yapılp diğer bir kaza bölgesinde ihlal edildiklerinde her iki bölgedeki yetkili mahkemelerin herhangi birinde dava açabilmek için dava sebebi doğmuş sayılır."

²⁸¹ Bkz. Yüksek Mahkeme'nin Yargıtay/Hukuk, 09.12.1997 tarihli ve No: 8/1995, D. No: 16/97 sayılı kararı: <http://mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=yh&yile=1997>. (Son E.T.: 02.06.2019).

Özel yetki kuralları arasında yukarıda yer alan, 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 24/2. maddesinde özel bir durum vardır. Yetkinin kamu düzeninden olmaması kuralının aksine, taşınmaz mallara ilişkin yetki kamu düzenindendir. Başka bir ifade ile şekle tabi olmadan yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilir, ileri sürülme bile mahkeme tarafından resen dikkate alınır. Taşınmaz mallara ilişkin yetki kuralları ayrıca genel yetki kurallarını bertaraf eder. Söz konusu taşınmaz mal olduğunda tek yetkili mahkeme taşınmaz malın bulunduğu yer mahkemesidir²⁸².

Son olarak, taraflardan en az birinin uluslararası örgüt/kurum/kuruluş olması şartıyla, ilgili uluslararası sözleşmeden kaynaklanacak ihtilafların çözülmesi için sözleşmenin tarafları; ilgili uluslararası örgütün/kurumun/kuruluşun merkezinin bulunduğu ülke mahkemesini sözleşme ile münhasıran yetkili kılabilirler. Söz konusu ihtilaflara ilişkin dava ve/veya müracaatlarda, yukarıdaki genel yetki kurallarına bakılmaksızın, sözleşmede belirtilen mahkeme yetkili olur. Yetkisizlik kararı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti mahkemeleri tarafından itiraza gerek olmaksızın re'sen verilebilir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 24/3 maddesi).

5.1.1.3. İlk Derece Mahkemesi Olarak Yüksek Mahkeme

Alt mahkemelere ait olan bazı yetkiler kanuni düzenlemeler ile Lefkoşa'da bulunan Yüksek Mahkeme'ye verilmiştir. Örneğin Fasil 337 Evkaf ve Vakıflar Yasası bazı konularda ilk derece mahkemesi olarak Yüksek Mahkeme'yi görevlendirmiştir. Şöyle ki; 9. maddenin 8. fıkrasına göre²⁸³; *“Bir vakfiyenin tescilinden mağdur olan herhangi bir kişi, bu Yasa (Fasil 337 Evkaf ve Vakıflar Yasası) uyarınca yapılan Mahkeme Tüzüklerine bağlı kalınması koşuluyla tescilin iptali veya değiştirilmesi için Mahkemeye istida yapabilir ve Mahkeme tüm ilgili tarafları dinlemesi üzerine uygun göreceği emri verir.”* İstisnai olan bu gibi durumlarda, Yüksek Mahkeme'nin verdiği kararlar (ilk derece mahkemesi olarak) kesin olmayıp, istinaf yoluna başvurulabilir²⁸⁴.

²⁸² SÖZMENER, *Medeni Usul-1, C.1, s.126*.

²⁸³ Fasil 337 Evkaf ve Vakıflar Yasası'nın 2. maddesine göre “Mahkeme” kelimesinden Yüksek Mahkeme anlaşılmalıdır.

²⁸⁴ SÖZMENER, a.g.e., s.128.

5.1.2. İspat ve Delil

KKTC’de, hukuk davalarında ispatı kimin yapacağı sorusuna hemen cevap verilemez. Hukuk davalarında kimin neyi ispat edeceği dilekçelerin (layihaların) incelenmesinin ardından anlaşılmaktadır. Ancak genel kural davacının davasını ispat etmesidir. Davacı davasını, davalının zayıf savunmasına dayanarak değil, kendi iddiası ve sunacağı şahadetle ispat etmek zorundadır. Burada hemen şu konuyu açıklamak gerekmektedir: KKTC ispat hukukunda “şahadet” terimi Türk yargı sistemindeki durumun aksine daha geniş bir içeriğe sahiptir. Yani “şahadet” neredeyse bütün delilleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır²⁸⁵.

Davacı davasını ispat ederken tüm hususları ispat etmesi gerekmemektedir. Davacının, delilini ortaya koyduktan sonra ortaya çıkan durumun aksini ispat davalıya düşmektedir²⁸⁶.

Davanın karşı tarafının ihtilaf konusu yapmadığı iddiaların ispatı gerekmez. İhtilaf konusu yapılan olguların ispat külfetinin kime ait olduğunu belirlerken “olumlu iddia” olup olmadığına bakılmalıdır²⁸⁷. Hukuk davalarında olumlu iddiada bulunan iddiasını ispatlamakla yükümlüdür. Olumsuz iddiaların ise ispatı gerekmemektedir²⁸⁸.

Hangi tarafın ispat külfeti altında olduğunu tespit ederken, “olumlu iddia” kuralının yanında bazı durumlarda ispat, belli bir tarafa yüklenebilmektedir. Örneğin; ihtiyaç sebebiyle tahliye davalarında davacı, ihtiyacının ve mahkemenin vereceği tahliye kararının makul olduğunu ispat eder. Ancak tahliye kararı verilmesinin, verilmemesine kıyasla daha büyük zorluklar yaratacağını ispat etmek ise davalıya düşmektedir²⁸⁹.

²⁸⁵ KONURALP, Haluk, “**Medeni Usul Hukukunda Duruşma Safhası ve Delillerin Değerlendirilmesi**”, *TC-KKTC Karşılaştırmalı Hukuk Sempozyumu (Kasım 2000)*, Ed. Rabia BALKANLI (Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 2001), 115–134, (126).

²⁸⁶ **SÖZMENER, Hasan**, *Medeni Usul-1 (Hukuk Usulü Tüzüğü Dava Celpnameleri)*, C.2 (Lefkoşa, 2008), s.695.; Bkz. Yüksek Mahkeme’nin; Yargıtay/Hukuk 08.04.2004 tarihli ve D. No:6/2004 sayılı kararı: <http://mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=yh&yile=2004>. (Son E.T.: 02.06.2019).

²⁸⁷ “Olumlu iddia”ya örnek olarak; “...verdim.”, “...aldım.”, “....kusurludur.” gibi iddialar gösterilebilir. Bunların tam tersi de (vermedim, almadım) “olumsuz iddia” olur.

²⁸⁸ **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1*, C.2, s.690.

²⁸⁹ Bkz. Yüksek Mahkeme’nin; Yargıtay/Hukuk 31.01.1986 tarihli ve D. No: 3/1986 sayılı kararı: <http://mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=yh&yile=1986>. (Son E.T.: 02.06.2019).

İspat konusu içinde karineye de değinmek gerekmektedir. Karine; bilinen bir olaydan, bilinmeyen bir olayın veya hukuksal durumun varlığı ya da yokluğu sonucunun çıkarılmasıdır²⁹⁰. Karineler temel olarak;

- a) Kanuni karineler,
- b) Fiili karineler olarak ikiye ayrılmaktadır.

Kanuni karine, kanunlarda belli bir olaydan belli olmayan bir olay için sonuç çıkarılmasıdır. Burada sonuç kanun hükümleri uyarınca çıkarılır²⁹¹. Fiili karine ise, bir hukuk kuralına dayanmaksızın tarafların vakıa iddialarının doğruluğu veya bir delilin değeri hakkında hakim bir kanaate varmasına yarayan, hayat tecrübesine dayanan değer yargılarıdır²⁹².

Bir başka sınıflandırmaya göre ise karineler;

- a) Adi karineler,
- b) Kesin karineler olarak ikiye ayrılmaktadır.

Adi karineler, aksi ispatlanabilen karinelerdir. Kesin karineler ise aksi ispatlanamayan karinelerdir²⁹³.

İspat ve karine ilişkisine bir örnek vermek gerekirse; anne/baba ile evlat, avukat ile müvekkil, hasta ile doktor arasında güvene dayalı bir ilişkinin olduğu kabul edilir. Bu kişiler arasında hukuki bir ilişki meydana gelmiş, ancak bu ilişkide bir tarafın uğradığı zarar ile diğer tarafın elde ettiği menfaat arasında büyük bir dengesizlik varsa, bu gibi hukuki işlemlerde nüfuz suiistimali yapıldığına dair bir karine doğar. Örneğin; bir hasta 90.000 TL değerindeki arabasını kendi doktoruna 20.000 TL karşılığında satıp teslim ederse söz konusu satış işleminde doktorun hastasına nüfuz suiistimali yaptığı kabul edilir. Burada nüfuz suiistimali olduğunu, hastanın ispat etmesi gerekmemektedir. Davalı olan doktor, nüfuz suiistimalinin olmadığını ispat etmelidir. Bu gibi güvene dayalı ilişkiler dışındaki olaylarda açılan davalarda nüfuz suiistimali olduğunu iddia eden taraf,

²⁹⁰ PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 6. Baskı (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2018), s.328 vd.; ARSLAN, Ramazan ve diğerleri, *Medeni Usul Hukuku*, 4.Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2018), s382 vd.; Ayrıca bkz. TOPUZ, Gökçen, *Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2012).

²⁹¹ Bkz. Fasil 154 Ceza Kanunu'nun 11, 14. maddeleri.

²⁹² PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, s.329.

²⁹³ Bkz. SÖZMENER, Hasan, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku, C.2*, (Lefkoşa: Okman Printing, 2016), s.1393.

bu iddiasını ispatlamakla yükümlüdür. Başka bir ifadeyle yukarıda verilen örnekte, söz konusu araba doktora değil de kişinin komşusuna satılmış olsaydı, nüfuz suiistimali olduğuna dair davacı ispatta bulunacaktı²⁹⁴.

Hukuk davalarında ispatın derecesi “ihtimaller dengesi”dir²⁹⁵. Ceza davalarında ise iddia makamı makul şüphenin ötesine geçmelidir. Başka bir deyişle, hukuk davalarında taraflar ispat etmekle yükümlü oldukları hususları ihtimaller dengesi esasına göre ispatlar²⁹⁶. İhtimaller dengesine göre ispat edilmesi gereken hususun gerçek olduğunun ispatı gerekmemektedir. İspat edilmesi gereken hususun doğru olma ihtimali ortaya konmuşsa, ispat külfetinin yerine getirildiği kabul edilir. Mutlak surette gerçeklik değil, gerçek olma ihtimali aranmaktadır²⁹⁷. Ancak bazı istisnai durumlarda ispat, ihtimaller dengesinin biraz üzerinde olmalıdır²⁹⁸.

Hukuk davalarında ispatın derecesi yukarıda belirtildiği gibi ihtimaller dengesi olmakla beraber, eğer iddia edilen hususlar yazılı belgelerle ispat edilirse bu belgelerin aksi kuvvetli bir delille (şahadetle) ispat edilmelidir²⁹⁹. Bir fiil hem suç oluşturuyor hem de hukuki sorumluluğa yol açıyorsa, hukuk davası bakımından aranacak olan ispat, yine ihtimaller dengesi esaslarına dayanacaktır³⁰⁰.

İspat konusunda bir hususa değinmek gerekir: KKTC’nin hukuk ve ceza mahkemelerinde görülen duruşmalar; Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerindeki gibi zabıt katibi vasıtası ile değil, bir kayıt cihazı (stenograf) ile kaydedilmektedir. Bu duruşma kayıtları arşivlenmekte ve bu sayede tarafların duruşma anına ilişkin sonradan ortaya çıkan itirazları, arşivlenen kayıtlar ile giderilebilmektedir.

²⁹⁴ **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1*, C.2, s.694.; Bkz. Yüksek Mahkeme’nin, Yargıtay/Hukuk 27.06.2007 tarihli ve No: 73/2002, D. No: 6/2007 sayılı kararı: <http://mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=yh&yile=2007>. (Son E.T.: 02.06.2019).

²⁹⁵ **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1*, C.2, s.697.

²⁹⁶ Bkz. Yüksek Mahkeme’nin, Yargıtay/Hukuk 08.04.2004 tarihli ve No: 56/2003, D. No:6/2004 sayılı kararı: <http://mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=yh&yile=2004>. (Son E.T.: 02.06.2019).

²⁹⁷ **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1*, C.2, s.697.

²⁹⁸ Bkz. Yüksek Mahkeme’nin, Yargıtay/Hukuk 31.10.1991 tarihli ve No: 34/1990, D. No: 14/1991 sayılı kararı: <http://mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=yh&yile=1991>. (Son E.T.: 02.06.2019).

²⁹⁹ **SÖZMENER**, a.g.e., s.698.; Bkz. Yüksek Mahkeme’nin, Yargıtay/Hukuk 01.12.1997 tarihli ve No: 41/1995, D. No: 14/1997 sayılı kararı: <http://mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=yh&yile=1991>. (Son E.T.: 02.06.2019).

³⁰⁰ **SÖZMENER**, a.g.e., s.710.

Deliller konusuna gelecek olursak; Fası 9 Şahadet Yasası'nda kesin delil-takdiri delil ayrımı bulunmamaktadır. Adı geçen yasada yalnızca belge tanımı ve nelerin belge olarak kabul edildiğı hüküm altına alınmıştır. Yasada deliller, her ne kadar belge ve bilirkişi dışında bir ayrıma tabi tutulmasa da şu ayrımlar yapılabilir³⁰¹:

- a) Belgeye Dayalı (Belgesel) Şahadet,
- b) Şayia Şahadet,
- c) Teyit Edici Şahadet,
- d) Çevre Şahadeti,
- e) Bilirkişi Şahadeti.

5.1.2.1. Belgeye Dayalı (Belgesel) Şahadet

Şahadet Yasası'nın 2. maddesine göre belge; *"... her türlü yayın veya yazılı veya basılı ve ayrıca bir hususu kayda geçirmek amacıyla bir cisim üzerinde kullanılması tasarlanan harf, rakam, şekil veya işaret yolu ile veya bu yollardan birden fazlası ile ifade edilen veya tanımlanan herhangi bir hususu kapsar. Bu paragraftaki ifadenin genelliğine hâle gelmeksizin belge aşağıdakileri de içerir:*

(a) Harita, plan, kroki veya taslak,

(b) Fotoğraf,

(c) Disk, ses kayıt bantları, ses bantları veya başka bir aracın kullanımı ile elde edilen optik gösteri olmayan ses veya yazılı veya basılmış olan veya olmayan mahkemeye sunulması mümkün olan her türlü kayıt,

(ç) Band, mikro band, negatif, film veya video bandı, optik gösterilerin olduğu veya bir metnin kayıtlı olduğu elektronik disk veya bir veya birden fazla optik kayıt veya ses veya basılı kaydın olduğu veya bir aletin kullanılması ile Mahkemeye sunulması mümkün her türlü elektronik kayıtlar."

³⁰¹ **ÖZRAŞIT, Ticen**, *Türk, İngiliz ve KKTC Medeni Usul Hukuklarında Deliller ve Delillerin Toplanması İlişkin Temel Kavramlar İle Güncel Sorunlar* (İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2017), s.79 vd.

KKTC’de elektronik belgelerin delil değeri, Türk ve İngiliz hukuk sistemlerinden farklıdır. KKTC yargı sisteminde, elektronik belgelerin delil değeri 33/2006 sayılı Değişiklik Yasası ile Fasl 9 Şahadet Yasası kapsamına girmiştir³⁰². Şahadet Yasası’nın 5A/1 maddesine göre; “*Bilgisayardan elde edilen belgenin içeriğinde yer alan bir beyan, herhangi bir ceza veya hukuk işleminde şahadet olarak kabul edilir. (2)’nci fıkrada belirtilen şartların mevcut olması halinde ise bu beyan sözlü şahadet olarak kabul edilir.*”

Belgeler, şahadet hukuku açısından 8’e ayrılabilirler³⁰³:

- a) Resmi Belgeler,
- b) Özel Belgeler (Fasl 9 Şahadet Yasası’nın 4. maddesi),
- c) Sicil Kayıtları (Fasl 9 Şahadet Yasası’nın 18. maddesi),
- d) Yurtdışında Düzenlenen Belgeler (Fasl 9 Şahadet Yasası’nın 17. maddesi),
- e) Bilgisayar Belgeleri (Fasl 9 Şahadet Yasası’nın 5A, 5B, 5C maddeleri),
- f) Banka Defterleri (Fasl 9 Şahadet Yasası’nın 20. maddesi),
- g) Mikro Fotoğraf Kopyaları (Fasl 9 Şahadet Yasası’nın 19. maddesi),
- h) Yazılı Sözleşmeler.

5.1.2.2. Şayia Şahadet

Şayia; yayılmış haber, yaygın söylenti anlamına gelmektedir³⁰⁴. Şayia şahadet ise, beş duyu organından en az biri ile algılanabilen şahadet anlamına gelmektedir. Başkaları tarafından elde edilen bilgilere dair verilir. Mahkeme, genel olarak böyle bir şahadetin sunulmasına müsaade etmez. Bazen belgeye dayalı (belgesel) şahadet de şayia şahadet niteliği kazanabilmektedir. Şöyle ki; ihtilafa konu olan bir belge, düzenleyicisi tarafından ve ancak orijinal haliyle mahkemeye sunulabilir. Düzenleyicisinin sunmadığı bir belgenin içeriği şayia şahadettir. Kural olarak böyle bir belgenin sunulmasına müsaade edilmez³⁰⁵.

Anlaşılacağı üzere şayia şahadetin sunulamaması mutlak değildir ve istisnası vardır: Şayia şahadet, sadece beyanların içeriğinin doğru olduğuna dair ispatta bulunmak

³⁰² **ÖZRAŞIT**, *Türk, İngiliz ve KKTC Medeni Usul Hukuklarında Deliller ve Delillerin Toplanmasına İlişkin Temel Kavramlar ile Güncel Sorunlar*, s.80.; Elektronik ortamlardan doğabilecek ispat sorunları için bkz. a.g.e., s.87 vd.

³⁰³ Bkz. **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1*, C.2, s.754 vd.

³⁰⁴ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=297110 (Son E.T.: 02.06.2019).

³⁰⁵ **ÖZRAŞIT**, a.g.e., s.80.

için kullanılırsa şahadet olarak kabul edilir. Başka bir deyişle, eğer amaç bir kişinin söylediklerinin doğruluğunu kanıtlamak ise, verilecek olan şahadet şayia şahadet olur ve kabul edilmez. Ancak söylenen sözlerin doğruluğu değil de sadece söylendiğine dair bir ispatta bulunmak isteniyorsa geçerli bir şahadet olarak kabul edilebilir³⁰⁶.

5.1.2.3. Teyit Edici Şahadet

Kural olarak mahkeme, inandığı tek bir tanığın tanıklığına (şahadetine) dayanarak karar verebilir. Ancak bazı davalar vardır ki davanın önemi ve tanığın durumu gereği daha dikkatli davranılmalıdır. İşte bu düşüncenin bir sonucu olarak bazı davalarda bir tanığın şahadeti karar vermeye yetmemekte, bu tanığın şahadetinin esasa ilişkin noktalarda başka bir şahadet ile teyit edilmesi aranmaktadır. İşte buna teyit edici şahadet, denmektedir³⁰⁷. Başka bir deyişle birbirini esasa ilişkin noktalarda teyit eden iki ayrı şahadettir.

Teyit edici şahadetin arandığı davalar ikiye ayrılmaktadır:

- a) Kanun gereği teyit edici şahadetin arandığı davalar³⁰⁸,
 - i) Nişanın bozulması davaları (Fasıl 9, 6. madde)
 - ii) Ölen kişinin terekesi üzerinde bir hak talebinde bulunma (Fasıl 9, 7. madde)
- b) İçtihat kararları gereği teyit edici şahadetin arandığı davalar.
 - i) Evlilik ile ilgili karı koca arasındaki davalar,
 - ii) Çocuk şahitlerle ilgili davalar.

Belirtmek gerekir ki; yasa gereği teyit edici şahadet aranan davalarda, mahkeme teyit edici şahadeti aramak zorundadır. Ancak içtihat gereği olan davalarda böyle bir zorunluluk yoktur.

³⁰⁶ **ÖZRAŞIT**, *Türk, İngiliz ve KKTC Medeni Usul Hukuklarında Deliller ve Delillerin Toplanmasına İlişkin Temel Kavramlar ile Güncel Sorunlar*, s.81.

³⁰⁷ **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1, C.2*, s.700.

³⁰⁸ Bu davalardan birinde birbirini teyit eden iki tanığın şahadeti olsa bile mahkeme inanmak zorunda değildir: Bkz. **SÖZMENER**, a.g.e., s.701-702.

5.1.2.4. Çevre Şahadeti

Çevre şahadeti, doğrudan olmayan ancak esasa ilişkin konularda sonuç çıkartılmasına yarayan şahadettir. Bu şahadet, olgular hakkında bir sonuca varılmasına yardımcı olur. Örneğin; (A), aracını park etmek isterken, park halinde olan (B)'nin aracına çarpmıştır. (A) savunmasında olay saatinde park yerinde bulunduğunu fakat (B)'nin aracına çarpmadığını belirtmektedir. (B)'nin kazaya ilişkin sunduğu fotoğraflarda her iki aracın da hasarlı olduğu ve araçların boya izlerinin uyduğu anlaşılmaktadır. Burada sunulan delil, çevre şahadetidir³⁰⁹.

Yukarıda anlatılan teyit edici şahadetin her ikisinin de tanık şahadeti olması gerekmemektedir. Bazen çevre şahadet de teyit edici şahadet olabilmektedir³¹⁰.

Çevre şahadet, şayia şahadetle karıştırılmamalıdır. Şayia şahadet, kural olarak, geçerli olmayan ve kabul edilmemesi gereken bir şahadetken, çevre şahadet geçerli ve kabul edilebilir bir şahadet türüdür³¹¹.

5.1.2.5. Bilirkişi Şahadeti

Bilirkişi konusu aşağıda “Yargılamada Görev Alan Kişiler” başlığı altında anlatılmıştır³¹². Konuyu tekrarlamamak için genel olarak bahsedecek olursak;

Bilirkişi, çözümü özel bilgi ve teknik gerektiren konularda bilgisine başvurulabilen özel eğitilmiş kişidir. Bilirkişi normal tanıktan farklı olarak özel ve teknik bilgiye, mesleki tecrübeye sahiptir. KKTC’de bilirkişilerin verdiği raporlar veya belgeler şahadet (delil) olarak ibraz edilebilmektedir.

³⁰⁹ **ÖZRAŞIT**, *Türk, İngiliz ve KKTC Medeni Usul Hukuklarında Deliller ve Delillerin Toplanması İlişkin Temel Kavramlar ile Güncel Sorunlar*, s.83-84.

³¹⁰ Bkz. **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1, C.2*, s.702.

³¹¹ **SÖZMENER**, a.g.e., s.991.

³¹² Bkz. s.104 vd.

5.2. Ceza Yargılaması

5.2.1. Görev ve Yetki

Ceza yargılaması bakımından mahkemelerin görevleri önceki bölümlerde anlatıldığı için ilgili bölümlere bakılması gerekmektedir³¹³.

Yetki konusunda ise, KKTC’de ceza yetkisi kullanan mahkemeler şunlardır³¹⁴;

- a) Yüksek Mahkeme (Anayasa veya yasaların ilk derece mahkemesi olarak yetki vermesi halinde),
- b) Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi,
- c) Ağır Ceza Mahkemeleri
- d) Kaza Mahkemeleri
- e) Çocuk Mahkemeleri
- f) Askeri Mahkeme (Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi)

5.2.1.1. İlk Derece Mahkemesi Olarak Yüksek Mahkeme

Üst derece mahkemesi olan Yüksek Mahkeme bazı istisnai durumlarda mevzuat gereğince ilk derece mahkemesi olarak ceza davası görmeye yetkilidir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 26/1 maddesi). Yüksek Mahkeme’nin yapacağı yargılama neticesinde verilen karara karşı istinaf kanun yoluna gidilebilir.

5.2.1.2. Yüce Divan Sıfatıyla Anayasa Mahkemesi

KKTC Anayasası’nın 144/2. maddesine göre; Anayasa Mahkemesi, yürürlükteki mevzuat çerçevesinde, Cumhurbaşkanı’nı, Başbakan’ı ve Bakanları, ilgili suçlarından dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar ve Yüce Divan kararları kesindir³¹⁵.

³¹³ Bkz. s.44 vd.

³¹⁴ **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.1, s.413.

³¹⁵ Detaylı bilgi için bkz. **SÖZMENER**, a.g.e., s.61 vd.

5.2.1.3. Ağır Ceza Mahkemeleri

Ağır Ceza Mahkemeleri, kaza mahkemelerinin görev alanı dışında kalan suçlara ilişkin ceza davalarına bakmakla görevlidir³¹⁶.

Anayasa kuralları saklı kalmak kaydıyla, Ağır Ceza Mahkemesi, yürürlükteki Ceza Kanunu veya herhangi bir yasa ile cezalandırılabilen ve aşağıdakilerle suçlanan kişileri yargılamaya yetkilidir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 31/1 maddesi):

- (a) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti ülkesinde işlenen suçlar,
- (b) KKTC Devleti sınırları dışında (Güney) Kıbrıs'ta işlenen suçlar,
- (c) Yabancı bir ülkede KKTC Devleti hizmetinde iken bir KKTC Devleti vatandaşı tarafından işlenen suçlar,
- (d) KKTC Devleti nezdinde kaydı olan bir gemi veya uçakta işlenen suçlar,
- (e) Yasa ile gösterilen diğer yerlerde veya hallerde işlenen suçlar³¹⁷.

Ağır Ceza Mahkemelerinin yer bakımından yetkileri (bölgesel yetkileri) ise şu şekildedir:

9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 30/1. maddesine göre; Ağır Ceza Mahkemeleri Lefkoşa, Gazimağusa ve Girne ilçelerinde kurulur. Ancak şu anda Girne'de Ağır Ceza Mahkemesi bulunmamaktadır³¹⁸. Fiili duruma ve görevlendirmeye göre;

- Lefkoşa Ağır Ceza Mahkemesi'nin yetki alanı, Mülki Yönetim ve Bölümleri Yasası'na ekli Birinci Cetvel'de öngörülen Güzelyurt, Lefke ve Girne ilçelerine ait yerleşim yerleri sınırlarını,

³¹⁶ Ağır ceza mahkemelerinin görevi için Bkz. s.45.

³¹⁷ Bkz. Fasil 154 Ceza Yasası'nın 5. maddesi.; Detaylı bilgi için ayrıca bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.1, s.55 vd.

³¹⁸ **SÖZMENER, Hasan**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.1, 2. Baskı (Lefkoşa: TipografArt Basım Yayın, 2014), s.415.; KKTC Mahkemeleri 2018 Yılı Faaliyet Raporu'na göre; "Ağır Ceza Mahkemeleri, Lefkoşa, Gazimağusa ve Girne ilçelerinde oturum yapmaktadır. Lefkoşa Ağır Ceza Mahkemesi, Güzelyurt ve Lefke Mahkemelerinin, Gazimağusa-Girne Ağır Ceza Mahkemesi, İskele Mahkemesinin yetki alanına giren ağır ceza davalarını da görmektedir.": bkz. <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>, s.3. (Son E.T.: 02.06.2019).

- Gazimağusa Ağır Ceza Mahkemesi'nin yetki alanı ise yukarıda belirtilen cetvelde öngörülen İskele ilçesine ait yerleşim yerleri sınırlarını da kapsar.

Yer bakımından yetkili Ağır Ceza Mahkemesi'ni belirlerken suçun işlendiği yer bakımından da ikili bir ayırım yapabiliriz:

a) KKTC Devleti sınırları içinde işlenen suçlar: Ağır Ceza Mahkemesi, kural olarak yetki alanı içinde işlenen suçlarla itham edilen kişileri yargılama yetkisine sahiptir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 26/1 maddesi). Ancak bir suçun;

- İkiden fazla Ağır Ceza Mahkemesi'nin yetki alanında,
- Bir yetki alanından bir mil mesafede,
- Kısmen bir yetki alanı veya alanlarında işlenmiş olması halinde; suç, bu yetki alanlarının herhangi birinde işlenmiş sayılır ve bu yetki alanlarındaki herhangi bir Ağır Ceza Mahkemesi yetkili olur (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 26/2 maddesi).

b) KKTC Devleti sınırları dışında işlenen suçlar: Yukarıda anlatılanların yanında Ağır Ceza Mahkemesi, KKTC Devleti sınırları dışında Kıbrıs'ta suç işleyenleri de yargılama yetkisine sahiptir. KKTC dışında işlenen suçlar Lefkoşa Ağır Ceza Mahkemesi'nin yetki alanında işlenmiş sayılır (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 31/2-B maddesi).

5.2.1.4. Kaza Mahkemeleri

Cezai konularda kaza mahkemelerinin görevleri yukarıda anlatılmıştır³¹⁹. Ancak burada şu konuya değinmekte fayda vardır: Bir ithamnamede sanık aleyhine, hem Ağır Ceza Mahkemesi'nin hem de Kaza Mahkemesinin görev alanına giren suçlar yer aldığı anda, görevli mahkeme Ağır Ceza Mahkemesi olur. Başka bir deyişle Kaza Mahkemesi; ağır cezalı olan bir suç ile ağır cezalı olmayan bir suç birlikt e veya ayırarak dahi karara bağlayamaz. Burada “ithamname” kavramına açıklık getirmek gerekir. KKTC’de ağır cezalı olan bir dava, yetkili Kaza Mahkemesine “ithamname”

³¹⁹ Bkz. s.44 vd.

adı altında dosyalanır³²⁰. Kaza Mahkemesi sanığı Ağır Ceza Mahkemesi'ne havale ederse, sanık aleyhine iddianame diğer bir adıyla ikamename düzenlenir³²¹.

Önem arz eden başka bir konu da; Ağır Ceza Mahkemesi'nin görevine giren bir suçun ithamnamesinde hangi mahkemenin adının yazılacağıdır. KKTC'de tüm ceza davaları kaza mahkemelerinde açılır. Kaza mahkemeleri, ağır cezalı olan davaları Ağır Ceza Mahkemelerine havale ederler³²². Ağır Ceza Mahkemeleri, Kaza Mahkemelerinin kendilerine havale ettikleri ceza davalarına bakabilirler. Başka bir ifadeyle, ithamnamede Kaza Mahkemesi'nin adı, iddianamede ise Ağır Ceza Mahkemesi'nin adı yer alır³²³.

5.2.1.5. Çocuk Mahkemeleri

Fasıl 157 Çocuk Suçluları Yasası, suç işleyen çocukların ve gençlerin çocuk mahkemelerinde yargılanmaları hususunu düzenlemektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere adı geçen yasaya göre *çocuk*, on dört yaşından küçük bir kişiyi; *Genç kişi* ise, on dört yaşında veya daha büyük ancak on altı yaşından küçük olan bir kişiyi ifade etmektedir (Fasıl 157 Çocuk Suçluları Yasası'nın 2. maddesi).

Çocuk mahkemelerinin görevleri, cezai konularda görev yapan kaza mahkemelerinin görevlerinden biraz farklıdır. Yukarıda belirtildiği gibi bir Kaza Mahkemesi cezai konularda azami beş yıl hapis veya 200.000 TL para cezası gerektiren fiillere ilişkin serian (seri şekilde) yargılama yapma yetkisine sahiptir. Halbuki çocuk mahkemesi, 16 yaşından küçük olan çocuk sanığı (adam öldürme suçlaması hariç) herhangi bir suçlamadan (ithamdan) dolayı seri usulde yargılayabilme yetkisine sahiptir³²⁴. Çocuk ya da genç; adam öldürme dışındaki bir suçtan dolayı çocuk mahkemesinde veya adam öldürme suçundan dolayı başka bir mahkemede yargılanırken, tüm ilgili mahkemeler Çocuk Suçluları Yasası'nın kurallarını uygulamak zorundadır (Fasıl 157 Çocuk Suçluları Yasası'nın 12/1 maddesi). Örneğin Fasıl 157'nin 12/2. maddesine göre; hiçbir çocuk, hiçbir durumda hapis cezası alamaz. Genç kişilere ise son çare olarak hapis cezası verilebilir.

³²⁰ Detaylı bilgi için bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, s.171 vd.; **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.1, s.410 vd.

³²¹ Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.1, s.417.

³²² Bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, s.328 vd.

³²³ Bkz. **SÖZMENER**, a.g.e., s.416-417.

³²⁴ **SÖZMENER**, a.g.e., s.426.

5.2.1.6. Askeri Mahkeme (Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi)

KKTC Anayasası'nın "Askeri Yargı" başlıklı 156/1. maddesi, askeri yargının askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütüleceğini belirtmektedir. Yine Anayasa'nın 156/4. maddesine dayanılarak 34/1983 sayılı "Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi ile Güvenlik Kuvvetleri Yargıtayı'nın Kuruluşu ve Yargılama Usulü Yasası" çıkarılmıştır. Her ne kadar Anayasa'da "askeri mahkemeler" ibaresi yer alsa da, 34/1983 sayılı yasa ile tek bir askeri mahkeme kurulmuş ve adına da "Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi" denilmiştir³²⁵. Bu konu aşağıda detaylı olarak anlatılmıştır³²⁶.

5.2.2. İspat ve Delil

KKTC ceza hukuku Anglo-Sakson yargı sisteminin etkisi altında gelişmiştir. Bu nedenle Kıta Avrupası yargı sisteminden oldukça farklıdır. KKTC'de ceza yöntemi "adversarial" veya "accusatorial" sistem esaslarına dayanır. Bu sistemde sanık suçlanır, ancak hakim suçu araştırma yoluna gitmez. Ayrıca ceza davalarında şikayetçinin davaya müdahil olarak katılması söz konusu değildir³²⁷.

Bir sanık, mahkeme huzurunda yargılanırken aleyhindeki suçlamaları kabul etmiyorsa; sanığın ilgili suçu veya suçları işlediğini, iddia makamı ispatlamalıdır. Başka bir deyişle, suçun işlendiğini gösteren her türlü olgu, iddia makamı tarafından sunulacak olan sözlü, yazılı şahadetle ve maddi delillerle ispatlanmalıdır. Hatta suçlamayı kabul eden sanığın, davaya konu suçu işlediğini dahi iddia makamı ispat etmelidir. İspat külfeti, yargılamanın başından sonuna kadar iddia makamındadır ve ispatta bulunurken makul şüphenin ötesine geçmelidir³²⁸.

³²⁵ Bkz. SÖZMENER, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.1, s.428 vd.

³²⁶ Bkz. s.123 vd.

³²⁷ NECATİGİL, "KKTC'de Hukuk Sistemi", s.136-137.; ŞEFİK, Narin Ferdi, "KKTC Ceza Hukukunda Duruşma Safhası ve Delillerin Değerlendirilmesi", *Türkiye Cumhuriyeti-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Karşılaştırmalı Hukuk Sempozyumu (Kasım 2000)*, Ed. Rabia BALKANLI (Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 2001), 87-101.

³²⁸ SÖZMENER, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.1399-1400.; **Makul Şüphe**: "Mahkemenin değer verdiği şahadet ışığında, sanığı suça bağlayan her olgunun gerçekleştiğine ve gerçek olduğuna mahkemenin hiç duraksamadan tatmin olması gerekir. Eğer mahkeme, değer verdiği şahadet ışığında, sanığı suça bağlayan bir olgunun gerçekleştiği ve gerçek olduğu konusunda duraksıyorsa ve sanığı suça bağlayan bir olgunun gerçekleşmemiş ve gerçek olmadığı ihtimali ortaya çıkıyorsa, böyle bir duraksamanın veya şüphenin, makul şüphe ölçüsüne ulaştığı kabul edilmelidir.": bkz. SÖZMENER, a.g.e., C.2, s.1411

Ceza davalarında karineler önem teşkil etmektedir³²⁹. Sanık, masum olduğunu ispatlamak zorunda değildir. Ancak iddia makamının ispatladığı olgulardan sanığın suçlu olabileceğine yönelik fiili bir karine ortaya çıkmış olabilir. Böyle bir durumda sanığın, söz konusu fiili karineyi çürütmesi gerekmektedir. Sanık karineyi çürütürken, hukuk davalarında olduğu gibi “ihtimaller dengesi” esasına bağlı kalınacaktır. Yani sanık ispatta bulunurken delillerinin tamamen doğru olduğunu ispatlamakla yükümlü değildir³³⁰.

Ceza davalarına ilişkin usul kuralları arasında hukuk davalarında olduğu gibi olguların kabul edilmesine dair bir düzenleme bulunmamaktadır³³¹.

KKTC ceza usul hukukunda şahadette sözlülük esastır. Hukuk davalarında ise belgeye dayalı (belgesel) şahadet daha fazla yer almaktadır. Ancak hukuk davalarındaki kadar olmasa da ceza davalarında da belgeye dayalı şahadet kullanılmaktadır³³².

Anlaşılabileceği üzere bir ceza davasında ispat faaliyetinde bulunurken yukarıda da anlatıldığı gibi;

- a) Belgeye Dayalı (Belgesel) Şahadet
- b) Asli (doğrudan doğruya, direkt, vasıtasız) Şahadet,
- c) Şayia Şahadet.
- d) Teyit Edici Şahadet,
- e) Çevre Şahadeti, esas alınır.

Şahadet türlerini anlatmadan önce ispat ve delil konusunda şu önemli konuya da değinmek gerekir: Genel olarak kabul edildiği üzere hukuka aykırı olarak elde edilen deliller kullanılamamaktadır³³³. Başka bir deyişle “zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir”. Ancak KKTC’de hukuka aykırı delillerin yasaklanmasına dair özel bir düzenleme olmayıp, daha esnek bir yapı söz konusudur. Burada önemli olan hukuka aykırı olarak elde edilen delil değil, yargılamanın adil bir şekilde görülüp görülmediğidir³³⁴. Bu durum

³²⁹ Karineye ilişkin bkz. s.76.

³³⁰ SÖZMENER, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.1393.

³³¹ SÖZMENER, *a.g.e.*, s.976.

³³² SÖZMENER, *a.g.e.*, s.1227.

³³³ Bkz. Fatih ÖZKUL, “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu,” *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S.9 (2017): 397–425.; Recep GÜLŞEN, “Yargıtay Kararları Işığında Hukuka Aykırı Aramada Elde Edilen Delillerin Ceza Muhakemesinde Değerlendirilmesi” *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, C.3, S.2 (2015): 227–252.

³³⁴ SÖZMENER, *a.g.e.*, s.1392.

Yüksek Mahkeme'nin Yargıtay sıfatıyla baktığı bir davada: "...İstinafin dinlenmesi esnasında zehirli ağacın meyvesinin kullanılmaması gerektiği ileri sürülerek birçok Amerikan (US Supreme Court) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına atıfta bulunulmuştur. İddia makamı ise bu konuda İngiliz içtihatlarını tercih etmiştir. KKTC'de ceza ile ilgili mevzuatımız İngiltere'den gelmiştir. Gerek Fasil 154 gerekse Fasil 155 yürürlüğe girdikleri tarihteki İngiltere'deki ceza mevzuatını yansıtmaktadırlar. Nitekim her iki Yasa'nın 3. maddeleri spesifik olarak bu Yasaların yorumu için İngiliz içtihatlarına bakılmasını öngörmektedir. Yine yukarıda ifade edildiği gibi 9/1976 Mahkemeler Yasası'nın 3. maddesi altında da Common Law³³⁵ mevzuatımızın bir parçası olmaya devam etmektedir..." şeklinde ifade edilmiştir³³⁶. Anlaşılacağı üzere common law etkisi altında olan KKTC yargı sisteminde, hukuka aykırı deliller noktasında Kıta Avrupası'ndaki durumun aksi söz konusudur.

5.2.2.1. Belgeye Dayalı (Belgesel) Şahadet

Yukarıda Fasil 9 Şahadet Yasası'nın 2. maddesinde yapılan belgeye ilişkin tanımlamalar ve açıklamalar ceza davaları için de geçerlidir. Ancak yukarıda belirtilen belge türlerine şunlar da ilave edilmelidir³³⁷:

- Alınan raporlar ve şahadetnameler,
- İlk soruşturmada alınmış olan yeminli ifadeler (Fasil 9 Şahadet Yasası'nın 11. maddesi).

³³⁵ "Eski Birleşik Krallık hukuku özellikle 18. yy'a kadar her türlü delilin kabul edildiği bir sistemdi. Ancak günümüzde esnek yaklaşım benimsenmektedir. Hakime yasak delilleri değerlendirmede takdir hakkı veren Common Law ise 1984'te yürürlüğe giren Polis ve Ceza Delil Yasası (The Police and Criminal Evidence Act) ile bu hususu ilkesel olarak düzenlemiştir. Buna göre hakim takdir hakkını kullanırken muhakemenin dürüstlüğü esasını gözetir. Eğer hukuka aykırılık halinde o delilin kabul edilmesi mahkemenin dürüstlüğüne ağır şekilde etkiliyorsa o delil kabul edilmez, aksi halde delil kabul edilebilir. Hakim takdir yetkisi vardır.": Beytullah ÇETİN, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yasak Yollarla Edinilmiş Delillerin Değerlendirilmesi", Prof. Dr. Nevzat TOROSLU'YA ARMAĞAN, C.1, (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015), 271-290, (279).

³³⁶ Yüksek Mahkeme'nin; Yargıtay/Ceza, 04.01.2012 tarihli ve No: 68-69-70-71-72-73/2010, D. No:1/2012 sayılı kararı.

³³⁷ Bkz. s.78.; SÖZMENER, Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku, C.2, s.1231 vd.

5.2.2.2. Asli Şahadet

Asli şahadet, ihtilaflı konulara ilişkin olarak, araya başkaları girmeksizin elde edilen ve tanığın beş duyu organından en az birisi ile algılayarak aktardığı şahadettir. Ayrıca bir belgenin orijinali ve maddi bir delilin kendisi de bu şahadet türüne girmektedir. Bu türden olan şahadetler bir ceza davasında sunulan en iyi şahadet olarak kabul edilir³³⁸.

5.2.2.3. Şayia Şahadet

Şayia şahadete ilişkin yukarıda yapılan tanım ve açıklamalar ceza davaları için de geçerlidir³³⁹. Ancak yukarıda yapılan açıklamalara ek olarak ceza davalarına ilişkin şunları söyleyebiliriz;

Şayia şahadetin duruşmalarda ibraz edilmesine kural olarak izin verilmediği, ancak bazı istisnalarının olduğundan bahsedilmişti. Ceza davaları bakımından, yukarıda anlatılanlar dışında kalan istisnalar şöyledir³⁴⁰:

- a) Suç mağdurunun yaptığı ilk şikayet (ilk anlatım)³⁴¹,
- b) Ölüm anı beyanları,
- c) Sanıkların itiraflarını içeren veya onlardan alınan sözlü/yazılı beyanlar,
- d) Mağdurun sağlığı ile ilgili beyanları.

5.2.2.4. Teyit Edici Şahadet

Ceza davaları bakımından teyit edici şahadet; teyit edilmesi gereken şahadeti, suçun işlendiği ve bu suçun sanık tarafından işlendiği hususlarında teyit eden şahadettir³⁴². Mahkeme, teyit edilmesi gereken şahadete inanmamışsa, böyle bir şahadetin teyit edilmesine gerek yoktur³⁴³.

Teyit edici şahadetin bir başka şahit tarafından verilen sözlü şahadet olması gerekmez. Teyit edici şahadet; çevre şahadeti veya belgesel şahadet de olabilir³⁴⁴.

³³⁸ Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.990-991.

³³⁹ Bkz. s.79.

³⁴⁰ Bkz. **SÖZMENER**, *a.g.e.*, s.1004 vd.

³⁴¹ Fasil 9 Şahadet Yasası'nın 10. maddesi.

³⁴² Teyit edici şahadete ilişkin bkz. Yüksek Mahkeme'nin; Ceza/İstinaf, 22.02.1974 tarihli ve 1/1974 sayılı kararı; Yargıtay/Ceza, 04.02.2013 tarihli ve No: 2/2012, D. No: 2/2013 sayılı kararı.

³⁴³ Bkz. **SÖZMENER**, *a.g.e.*, s.1296 vd.

³⁴⁴ **SÖZMENER**, *a.g.e.*, s.1297.

Örneğin cinsel suçlarda mağduru muayene eden doktorun düzenlediği rapor teyit edici şahadettir³⁴⁵. Ayrıca sanığın hal, hareket ve söylediği yalanlar da teyit edici şahadet sayılabilmektedir³⁴⁶.

Yukarıda anlatıldığı üzere kural olarak mahkeme, inandığı tek bir tanığın tanıklığına (şahadetine) dayanarak karar verebilir. Ancak bazı durumlarda, esasa ilişkin noktalarda birbirini teyit eden iki ayrı şahadete ihtiyaç duyulur.

Teyit edici şahadetin arandığı davalar ikiye ayrılmaktadır:

- a) Kanun gereği teyit edici şahadetin arandığı davalar³⁴⁷,
 - i) Küçük yaştaki çocuğun yeminsiz şahadeti (Fasıl 9, 9. madde)
 - ii) Yalan şahadet verilmesi ile ilgili görülen davalar (Fasıl 154, 112. madde)
 - iii) Fuhşa teşvik ile ilgili görülen davalar (Fasıl 154, 157. madde)
- b) İctihat kararları gereği teyit edici şahadetin arandığı davalar³⁴⁸,
 - i) Bir sanığın, suç ortağı olan diğer sanığın mahkemedeki şahadeti ile mahkum olması durumunda,
 - ii) Bir sanığın cinsel bir suçtan yargılandığı davalar.

Belirtildiği üzere; yasa gereği teyit edici şahadet aranan davalarda, mahkeme teyit edici şahadeti aramak zorundayken, icthad gereği olan davalarda böyle bir zorunluluk yoktur. Mahkemenin teyit edici şahadetin arandığı davalarda teyit edici şahadet olmaksızın karar vermesi bir bozma sebebidir³⁴⁹.

³⁴⁵ Bkz. Yüksek Mahkeme'nin; Yargıtay/Ceza, 16.05.2011 tarihli ve No: 11/2010, D.No:8/2011 sayılı kararı.

³⁴⁶ Bkz. Yüksek Mahkeme'nin; Birleştirilmiş Yargıtay/Ceza, 28.02.1979 tarihli ve 46/1978, 47/1978 sayılı kararı; Yargıtay/Ceza, 04.02.2013 tarihli ve No: 6/2012, D. No: 2/2013 sayılı kararı.

³⁴⁷ Bu davalardan birinde birbirini teyit eden iki tanığın şahadeti olsa bile mahkeme inanmak zorunda değildir: Bkz. **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1*, C.2, s.701-702.

³⁴⁸ Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.1298 vd.

³⁴⁹ **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.1298.

5.2.2.5. Çevre Şahadeti

Çevre şahadete ilişkin yukarıda yapılan tanım ve açıklamalar ceza davaları için geçerlidir³⁵⁰. Ancak birkaç şey daha ekleyecek olursak;

Çevre şahadet parça parça ele alınıp değerlendirildiğinde, hiçbir kısım tek başına sanığın suçlu olduğunu inandırıcı bir şekilde ortaya koyamaz. Ancak diğer delillerle değerlendirildiğinde sanığın suçlu olduğu ortaya çıkarılabilir. Uygulamada ceza davalarının genelinde hem asli hem de çevre şahadetin ikisi birlikte sunulmaktadır³⁵¹.

5.2.2.6. Bilirkişi Şahadeti

Bilirkişi konusu aşağıda “Yargılamada Görev Alan Kişiler” başlığı altında anlatılmıştır³⁵². Ancak ceza davalarına ilişkin birkaç şey söyleyecek olursak;

Bilirkişilerin ceza davalarındaki esas görevi, bilimsel yöntem ve verilerin kullanılarak sonuca varılması gereken durumlarda, bu yöntem ve verileri kullanarak vardıkları sonucu, mahkemenin karar vermesine yardımcı olmak amacıyla mahkemeye sunmalarıdır. Esasen kararı verecek olan bilirkişi değil, mahkemedir. Asli şahadetin bulunduğu durumlarda, bilirkişi şahadeti asli şahadetin desteklenmesi için kullanılabilir. Asli şahadet ile bilirkişi şahadeti arasında çelişkiler olduğunda, mahkeme doğrudan bilirkişi şahadetini kabul edemez³⁵³. Ancak bazı durumlarda bilirkişi şahadeti kaçınılmazdır. Bu gibi durumlarda bilirkişi şahadetinin eksikliği bozma sebebi olmaktadır³⁵⁴.

³⁵⁰ Bkz. s.79.

³⁵¹ Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.991 vd.

³⁵² Bkz. s.104 vd.

³⁵³ **SÖZMENER**, *a.g.e.*, s.1366.; Yüksek Mahkeme’nin; Ceza/İstinaf, 18.01.1972 tarihli ve 2/1972 sayılı kararı; Yargıtay/Ceza, 28.01.1991 tarihli ve No: 14/1990, D. No: 2/1991 sayılı kararı; Yargıtay/Ceza, 17.06.1994 tarihli ve No: 28/1992, D. No: 5/1994 sayılı kararı.

³⁵⁴ Yüksek Mahkeme’nin; Yargıtay/Ceza, 30.04.2004 tarihli ve No: 13/2003, D. No: 8/2004 sayılı kararı.

6. YARGILAMADA GÖREV ALAN KİŞİLER

6.1. Hakim

Görevlerinde bağımsız olan hakimler, Anayasa'ya, yasalara, hukuka ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler (KKTC Anayasası'nın 136/1. maddesi). Hakimlik görevinin yerine getirilmesinde; dürüstlük, mesleğe yaraşırılık, ehliyet ve özen esastır. Hakim, görevi dışında da dürüstlüğü ve mesleğin onurunu korumak zorundadır (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 4/8 maddesi). Hakimler yargı organının daimi üyesidirler ve Anayasa, 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası ve diğer yasalarda gösterilen haklara sahiptirler (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 4/1,2 maddesi).

Hakimler:

- Anayasa ve 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası kuralları saklı tutulmak kaydıyla diğer bütün konularda kamu görevlilerine dair yasa ve tüzüklerin kapsamına girerler.

- Yasalar uyarınca kazandıkları emeklilik, ikramiye veya benzeri diğer hakları saklı tutulmak kaydıyla, Yüksek Adliye Kurulu'na sunacakları bir dilekçe ile istedikleri zaman istifa edebilirler.

- Yasalarda belirtilenlerden başka, genel ve özel hiçbir görev alamaz, resmi görevleri dışında hiçbir iş yapamaz; Devlet veya kamu kuruluşlarının herhangi bir yüklenme işini doğrudan doğruya veya dolaylı kabul edemezler (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 4/3-5 maddesi.; KKTC Anayasası'nın 138/3 maddesi).

Hakimler, görevlerini tarafsızlık içinde ve herkesi eşit muameleye tabi tutarak yerine getirirler (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 4/7 maddesi). Hakimler görevlerinden uzaklaştırılmaz, kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz³⁵⁵, bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması yolu ile de olsa kazanılmış haklarından yoksun bırakılamaz³⁵⁶.

³⁵⁵ Yüksek Mahkeme Başkanı ve hakimleri altmış beş yaşını, diğer hakimler altmış yaşını bitirinceye kadar görev yaparlar: KKTC Anayasası'nın 138/2 maddesi.

³⁵⁶ KKTC Anayasası'nın 137/1 maddesi; "Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla, görevlerini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar, meslekleri ile bağdaşmayan işler yapanlar ve meslekte kalmaları caiz olmadığına karar verilenler hakkında, yasa ile konan istisnalar saklıdır.": KKTC Anayasası'nın 137/2 maddesi.

Hakimler aleyhinde, yargısal görevleri sırasında ve yargısal işlemleri ile ilgili olarak söyledikleri söz ve eylemlerden dolayı kovuşturma yapılamaz (KKTC Anayasası'nın 137/3 maddesi).

6.1.1. Staj ve Atanma

Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası hukuk sistemleri, hakimlerin atanması konusunda çok farklı yol izlemişlerdir. Kıta Avrupası yargı sistemine tabi olan ülkelerde hakimlerin mesleğe alınması, bürokratik bir sistemle gerçekleşmektedir³⁵⁷. Bu sistemde hakimler; genellikle teorik ve pratik mesleki hazırlık eğitimlerinden geçerek ilk derece mahkemesi (alt mahkeme) hakimi olarak göreve başlar ve performanslarıyla doğru orantılı olarak üst düzey pozisyonlara terfi edebilirler³⁵⁸. Anglo-Sakson sisteminde ise ilk derece mahkemesi (alt mahkeme) hakimleri genelde deneyimli avukatlar arasından seçilmektedir³⁵⁹. Hakimlik eğitimi de bu noktada farklılık göstermektedir. Şöyle ki; İngiltere'de hukuk eğitimi avukatlık, Kıta Avrupası ülkelerinde ise genellikle hakimlik mesleği temel alınarak verilmektedir. Bu nedenle Kıta Avrupası yargı sisteminin aksine, İngiltere'de hakim olabilmek için; girilen yazılı bir sınav ve verilen özel bir mesleki eğitim yoktur³⁶⁰. Uzun yıllar avukat olarak çalışan deneyimli hukukçular, başarılı olmaları durumunda hakim olarak seçilirler³⁶¹. Yani hakimlik mesleğinin kaynağı avukatlıktır. Bunun en önemli nedeni, hakimlerin sadece hukuku uygulamaması, aynı zamanda geliştirdiği içtihatlarla da hukukun oluşumuna katkıda bulunmasıdır³⁶².

Önceki bölümlerde yapılan açıklamalarda da belirtildiği gibi İngiliz yargı sistemi, KKTC'de de uygulanmaktadır. Dolayısıyla yukarıda hakimlik mesleğine ilişkin yapılan

³⁵⁷ Bu sisteme "kariyer yargıçlığı" da denilmektedir: bkz. **EKİNCİ**, *Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları*, s. 167.

³⁵⁸ Kıta Avrupası hukuk sisteminde, hakimlerin atanması ve kariyerlerine ilişkin düzenlemeler için bkz. **EKİNCİ**, a.g.e., s. 166 vd.; Türkiye Cumhuriyeti'ndeki hakim ve savcı adaylarının nitelikleri, atanması, görevine son verme ile özlük hakları için bkz. **ALDEMİR, Hüsnü**, *Hakimlik ve Savcılık Mesleğinin Temel Esasları*, 2.Baskı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), s.266 vd., atanmış olan hakim ve savcılarının ilerleme ve yükselmeleri hakkında bilgi için ayrıca bkz. 299 vd.

³⁵⁹ Bkz. **GÖNENÇ, Levent**, "Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı", *Anayasa Çalışma Metinleri-3* (TEPAV, 2011), s.15.

³⁶⁰ **YOLCU, Serkan**, İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Bağımsızlığı Alanındaki Gelişmeler (Ankara: Seçkin Yayınları, 2011), s.119.

³⁶¹ OĞUZ, Arzu, "Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü" Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.52, S.4 (2003): s.1-40, (18).

³⁶² **EKİNCİ**, a.g.e., s.174.; Ayrıca bkz. KKTC Anayasa Mahkemesi'nin 26.6.2003 tarihli ve 24/2002, (D.4/2003) sayılı kararı.

açıklamalar KKTC için de geçerlidir. Yani KKTC’de hakimlik mesleğini icra etmek için girilen bir sınav, meslek öncesi verilen özel bir eğitim (staj) yoktur³⁶³. KKTC’de, en az 5 yıl avukatlık yapan tecrübeli kişiler hakim olarak kürsüye çıkarılmaktadır. Bu konu ilk derece hakimi ve üst derece hakimi olmak üzere ikili bir ayırım yapılarak aşağıda incelenmiştir.

6.1.1.1. İlk Derece Mahkemesi (Alt Mahkeme) Hakimi Olarak Atanma

Kaza Mahkemesi başkanları, Kaza Mahkemesi kıdemli hakimleri ve Kaza Mahkemesi hakimleri Yüksek Adliye Kurulu tarafından, Kurul’un belirlediği usule göre, Anayasa ve ilgili yasa kuralları uyarınca atanırlar (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 18. maddesi)³⁶⁴.

Kaza Mahkemesi başkanlığına, Kaza Mahkemesi kıdemli hakimliğine ve Kaza Mahkemesi hakimliğine atanabilmek için aşağıdaki şartların varlığı aranmaktadır (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 19. maddesi):

- a) Hakimlik mesleğinin gerektirdiği ahlak, seciye, yeterlik ve verimliliğe sahip olmak,
- b) Kaza Mahkemesi başkanı bakımından en az on; kaza mahkemesi kıdemli hakimi bakımından en az sekiz ve Kaza Mahkemesi hakimi bakımından en az beş yıl Kıbrıs’ta avukat olarak icrai meslek etmiş olmak³⁶⁵,
- c) Hakimlik vakar ve onuru ile veya 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 4. maddesindeki ilkelerle bağdaşmayan; haysiyet ve itibar kırıcı, görev icaplarına uymayan herhangi bir suçtan (affa uğramış veya sabıka kaydı silinmiş olsa bile) kesin hüküm giymemiş olmak,
- d) Yukarıdaki (c) bendinde belirtilen fiillerden dolayı disiplin cezası almamak gereklidir.

Son olarak, alt mahkeme hakimliği görevine atananlar görevlerine başlamadan önce Yüksek Mahkeme huzurunda aşağıdaki bağlılık yeminini ederler (9/1976 sayılı

³⁶³ OĞUZ, Arzu, “Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü”, s.1–40, (18).; EKİNCİ, Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları, s.197.

³⁶⁴ KKTC Anayasası’nın 160. maddesindeki hüküm saklıdır.

³⁶⁵ Bu bend bakımından “icrai meslek”; hakimlik, savcılık veya askeri savcılık görevindeki hizmeti de kapsar.

Mahkemeler Yasası'nın 5. maddesi): "...görevinde Kıbrıs Türk Toplumuna ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne bağlı kalacağıma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nı, yasalarını ve diğer mevzuatını koruyacağıma, görevimi doğruluk, tarafsızlık ve hakka saygı duygusu içinde, sadece vicdanımın emrine uyarak yapacağıma namusum üzerine yemin ederim."

6.1.1.2. Üst Derece Mahkemesi Hakimi Olarak Atanma

Yüksek Mahkeme Başkan ve hakimleri Yüksek Adliye Kurulu tarafından, Kurul'un belirlediği usule göre, Anayasa ve ilgili yasa kuralları uyarınca atanırlar³⁶⁶ ve atamaları Cumhurbaşkanı tarafından onaylanır.

Yüksek Mahkeme Başkan ve hakimlerinin, sıfatları ne olursa olsun Anayasa'nın ve yasaların kendilerine yüklediği görevler dışında bir görev alması, herhangi bir kurul veya komitede çalışması mümkün değildir. Ayrıca yürütme ve yasama organları ile Başsavcı'nın yetki ve görev alanlarına giren konularda faaliyette bulunamazlar. Ancak, uluslararası veya toplumlararası toplantılara katılabilirler (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 4/6 ve 10. maddeleri).

Yüksek Mahkeme'nin Başkanı, Yüksek Mahkeme hakimleri arasından atanır.

Yüksek Mahkeme hakimi olarak atanabilmek için aşağıdaki şartların varlığı aranmaktadır (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 8. maddesi):

- a) Mesleğin gerektirdiği ahlak, seciye, yeterlik ve verimliliğe sahip olmak,
- b) 65 yaşını doldurmamış olmak,
- c) En az 15 yıl Kıbrıs'ta avukat olarak icrai meslek etmiş olmak³⁶⁷,

d) Hakimlik vakar ve onuru ile veya 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 4. maddesindeki ilkelerle bağdaşmayan; haysiyet ve itibar kırıcı, görev icaplarına uymayan herhangi bir suçtan (affa uğramış veya sabıka kaydı silinmiş olsa bile) kesin hüküm giymemiş olmak,

³⁶⁶ KKTC Anayasası'nın 121. maddesi saklı kalmak koşuluyla.

³⁶⁷ Bu bend bakımından "icrai meslek"; hakimlik, savcılık veya askeri savcılık görevindeki hizmeti de kapsar.

e) Yukarıdaki (d) bendinde belirtilen fiilerden dolayı disiplin cezası almamak gereklidir.

Yüksek Mahkeme Hakimliği görevine atananlar, görevlerine başlamadan önce Cumhurbaşkanı huzurunda aşağıdaki bağlılık yeminini ederler (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 5. maddesi):

“...görevinde Kıbrıs Türk Toplumuna ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne bağlı kalacağıma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nı, yasalarını ve diğer mevzuatını koruyacağıma, görevimi doğruluk, tarafsızlık ve hakka saygı duygusu içinde, sadece vicdanımın emrine uyarak yapacağıma namusum üzerine yemin ederim.”

6.2. Savcı

Savcılık, genel olarak ceza soruşturması yapmaya yetkili olan ve hiyerarşik bir yapısı olan bir devlet organıdır³⁶⁸. Yukarıda da belirtildiği gibi Anglo-Sakson yargı sisteminde savcıların görevi Kıta Avrupası'nda olduğundan daha farklıdır. Anglo-Sakson yargı sisteminde savcı, polisin “Adli Şubesi”dir. Yani Türkiye’de savcıların yaptığı işi KKTC’de polis yapmaktadır. Anglo-Sakson yargı sisteminde savcı, devletin hukuk danışmanı olup, ceza davalarında ise polisin avukatlığını yapmaktadır.

Anglo-Sakson yargı sisteminde, hukuk davalarında olduğu gibi ceza davalarında da Adversarial yargılama yöntemi (eşit tarafların karşılıklı mücadelesi) esastır. Ceza davalarında bu yönteme *accusatorial* yargılama yöntemi denilmektedir. Bu yöntemde bir tarafta polisin “Adli Şubesi”, diğer tarafta da sanık vardır. Savcıların “devletin avukatları” olması ve diğer avukatlarla eşit konumda olması sebebiyle Anglo-Sakson yargı sisteminde ceza davaları, polis ve sanık arasında eşit koşullarda bir mücadele olarak geçer. Bir tarafta polisin avukatı konumunda olan savcı, diğer tarafta sanığın avukatı karşılıklı olarak mücadele eder. Bu mücadelede savcı, hukuk bilgisi ve avukatlık yeteneği ile polisin adli şubesine yardım eder. Anglo-Sakson yargı sisteminde savcı, sanığı mahkum etmeye çalışmaz, aksine sanığın mahkum olması için çalışan polisin yasalara uygun olarak hareket etmesini sağlayarak kamu yararını gerçekleştirir. Savcının başarısı

³⁶⁸ GÖKÇE, Teoman, “*Karşılaştırmalı Hukukta Savcılık*” *Adalet Dergisi*, S.13 (2002): <http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/13.sayi/4teoman.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

sanığı mahkum etmesi ile ölçülmez. Savcı, tarafsız bir tutum içinde gerçeği ortaya çıkarır ve yasaları amacına uygun bir şekilde uygulanmasını sağlarsa başarı elde eder³⁶⁹.

Anglo-Sakson yargı sisteminde eşitlik ilkesi gereğince duruşma salonunda savcı ile sanık avukatı aynı seviyede bir sırada otururlar³⁷⁰. Hatta savcılar, avukatlarla aynı cübbeyi giymektedir. Kıta Avrupası yargı sisteminde ise yargılama devlet adına yapıldığından savcı ile sanık avukatı eşit statüde değildir³⁷¹.

6.2.1. Staj ve Atanma

Hakimlik stajına ilişkin yukarıda yapılan açıklamalar savcılık mesleği için de geçerlidir. Yani mesleğe başlamak için girilen merkezi bir sınav ve staj anlamında özel bir eğitim bulunmamakta, savcılar da avukatlar arasından seçilmektedir. Ancak yukarıda anlatılanlardan farklı olarak burada “savcı yardımcılığı” kurumu bulunmaktadır. Bu kurum aşağıda anlatılmıştır:

6.2.1.1. Savcı Yardımcısı Olarak Atanma

KKTC’de hakimlik mesleğinin aksine savcılık mesleğinde “savcı yardımcılığı” kurumu bulunmaktadır. Savcı yardımcısı olabilmek için (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası’nın 22A/1 maddesi);

a) Avukatlık staj süresini (on iki ay) tamamlamak ve Baro tarafından yapılan sınavda başarılı olmak,

b) KKTC’de beş yıl avukatlık yapma (icra-i meslek etmiş olmak) dışında, Kaza Mahkemesi yargıcı olarak atanabilmek için aranan nitelikleri taşımak olmak gerekir.

Savcı yardımcıları, Yüksek Savcılar Kurulu’nca aday olarak atanırlar. Bu yardımcılık kurumu, savcılığa aday olan bir kimsenin bu mesleğe yakınlığını ve uyumunu sağlamak amacıyla uygulanan bir deneme süresidir. Aday olarak atanan savcı yardımcıları, Kaza Mahkemesi yargıcı olabilmek için gereken icrai meslek süresi kadar

³⁶⁹ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.44-45.

³⁷⁰ Kıta Avrupası hukuk sistemi ile Anglo-Sakson hukuk sisteminde (common law ülkelerinde) hakimler ile savcıların yargı sistemi içindeki konumu birbirinden farklıdır. Bunun en önemli sebeplerinden biri, common law’da çekişmeli yargılama/itham sistemi; Kıta Avrupası’nda ise tahkik sistemi olarak yer alan hukuk geleneklerindeki teorik farklılıktır. Bkz. **EKİNCİ**, *Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları*, s.182.

³⁷¹ **ERGİNEL**, a.g.e., s.45.

(beş yıl) adaylık dönemi geçirirler. Ancak belirtmek gerekir ki savcı yardımcısı olarak atanmaların, atanmadan önce avukat olarak geçirdiği süre, Yüksek Savcılar Kurulu tarafından dikkate alınır (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 22A/2 maddesi).

Deneme dönemi içinde savcı yardımcılarını, gözetim ve denetim altında bulundurulur. Bu dönemde adayın yetişmesi, görevi ile uyum sağlaması ve görevini etkinlik ve verimlilikle yerine getirebilecek kapasiteye ulaşması sağlanır. Savcı yardımcılarının çalışmaları, genel durumu ve davranışları her yıl Yüksek Savcılar Kurulu tarafından değerlendirilir. Adaylık dönemi sonunda Kurulu tarafından başarısızlığı saptanan savcı yardımcılarının görevle ilişkileri kesilir ve bu durum yazı ile kendilerine bildirilir (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 22A/3-5 maddeleri).

Savcı yardımcılarını, Anayasa'nın ve yasaların savcılara verdiği tüm görevleri yapar ve Başsavcı'nın devrettiği yetkileri tıpkı savcılar gibi kullanırlar. Savcı yardımcılarını yaptıkları tüm işlemlerden savcılar gibi sorumludurlar (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 22A/7 maddesi).

6.2.1.2. Savcı Olarak Atanma

KKTC'de savcı olarak atanabilmek için, Kaza Mahkemesi hakimi olarak atanabilme kriterleri aranır (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 20. maddesi). Şöyle ki;

- a) Savcılık mesleğinin gerektirdiği ahlak, seciye, yeterlik ve verimliliğe sahip olmak,
- b) En az beş yıl Kıbrıs'ta avukat sıfatıyla icrai meslek etmiş olmak,
- c) Savcılık vakar ve onuru ile veya 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 4. maddesindeki ilkelerle bağdaşmayan; haysiyet ve itibar kırıcı, görev icaplarına uymayan herhangi bir suçtan (affa uğramış veya sabıka kaydı silinmiş olsa bile) kesin hüküm giymemiş olmak,
- d) Yukarıdaki (c) bendinde belirtilen fiillerden dolayı disiplin cezası almamak gerekir.

Savcılar, kural olarak Kaza Mahkemesi hakimlerinin bağlı olduğu koşullarda görev yaparlar ve görevlerine Kaza Mahkemesi hakimlerine uygulanan usul ve esaslar uyarınca son verilebilir (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 21. maddesi).

Kıdemli savcı olarak atanabilmek için ise, Kaza Mahkemesi başkanı atanabilmek için gerekli olan nitelikler aranır (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 17. maddesi). Yani aşağıdaki kriterlerin varlığı aranır;

- a) Savcılık mesleğinin gerektirdiği ahlak, seciye, yeterlik ve verimliliğe sahip olmak,
- b) En az on yıl Kıbrıs'ta avukat sıfatıyla icrai meslek etmiş olmak,
- c) Savcılık vakar ve onuru ile veya 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 4. maddesindeki ilkelerle bağdaşmayan; haysiyet ve itibar kırıcı, görev icaplarına uymayan herhangi bir suçtan (affa uğramış veya sabıka kaydı silinmiş olsa bile) kesin hüküm giymemiş olmak,
- d) Yukarıdaki (c) bendindeki fiillerden dolayı disiplin cezası almamış olmak gereklidir.

Kıdemli savcılar, kural olarak Kaza Mahkemesi başkanlarının bağlı olduğu koşullarda görev yaparlar ve görevlerine Kaza Mahkemesi başkanlarına dair usul ve esaslar uyarınca son verilebilir (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 18. maddesi).

6.2.1.3. Başsavcı ve Başsavcı Yardımcısı Olarak Atanma

KKTC'de Başsavcı ve Başsavcı Yardımcısı olarak atanabilmek için, Yüksek Mahkeme Yargıcı olarak atanma kriterleri aranır (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 11 ve 13. maddeleri). Şöyle ki;

- a) Mesleğin gerektirdiği ahlak, seciye, yeterlik ve verimliliğe sahip olmak,
- b) 65 yaşını doldurmamak,
- c) En az 15 yıl Kıbrıs'ta avukat sıfatıyla icrai meslek etmiş olmak,
- d) Savcılık vakar ve onuru ile veya 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 4. maddesindeki ilkelerle bağdaşmayan; haysiyet ve itibar kırıcı, görev icaplarına uymayan herhangi bir suçtan (affa uğramış veya sabıka kaydı silinmiş olsa bile) kesin hüküm giymemiş olmak,
- e) Yukarıdaki (d) bendindeki fiillerden dolayı disiplin cezası almamak gerekir.

Başsavcı;

- KKTC’de ceza soruşturmalarının emniyet (polis) makamları tarafından yapılmasına rağmen, kamu yararı gereğince, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti mahkemelerinde herhangi bir suç hakkında dava açmak, davayı izleme, devralma, devam ettirme veya ettirmeme yetkisine haizdir. Kovuşturmanın kesin yönetim ve sorumluluğu ceza mahkemelerinde Başsavcı’ya aittir (KKTC Anayasası’nın 158/4-a maddesi).

- Gerekli gördüğü hallerde; yayımlayacağı bir emirnameyle; davasız çözümlenmesine yasa ile olanak tanınan yol trafik suçlarını kovuşturmak üzere, kendi direktif ve sorumluluğu çerçevesinde, uygun göreceği bir polisi yetkilendirebilir (KKTC Anayasası’nın 158/4-b maddesi).

- Gerekli gördüğü hallerde, yayımlayacağı bir emirname ile bakanlıkların veya diğer kamu kuruluşlarının taraf olduğu davalarda, ilgili bakanlık veya diğer kamu kuruluşlarında görevli olan ve avukatlık yapmak ehliyetine sahip olan bir hukukçuyu, bu davaları mahkemelerde yürütmekle yetkilendirebilir (KKTC Anayasası’nın 158/4-c maddesi).

- Devletin taraf olduğu hukuk ve Anayasa davalarında³⁷² Devleti veya organlarını temsil etme yetkisine sahiptir (KKTC Anayasası’nın 158/5 maddesi).

- Her takvim yılının sonunda, Hukuk Dairesi’nin genel işleyişi ve görevlerinin yürütülmesinde görülen aksaklıklar hakkında; Cumhurbaşkanı’na, Cumhuriyet Meclisi’ne ve Bakanlar Kurulu’na rapor vererek alınmasını gerekli gördüğü önlemler hakkında tavsiyelerde bulunur (KKTC Anayasası’nın 158/7 maddesi).

- Anayasa’nın 71. maddesinde belirtilen kurallara aykırı hareket eden siyasi partilerin, kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi sıfatıyla Yüksek Mahkeme’de dava açma yetkisi de Başsavcı’nındır (KKTC Anayasası’nın 71/7 maddesi)³⁷³.

Başsavcı ve Başsavcı Yardımcısı olarak atananlar, görevlerine başlamadan önce Cumhurbaşkanı’nın huzurunda aşağıdaki bağlılık yeminini ederler (72/1991 sayılı Hukuk

³⁷² Buradaki Anayasa davaları, KKTC Anayasası’nın;

-145. maddesini (organlar arası yetki uyumsuzluğu),

-146. maddesini (yasaların anayasaya aykırılığı iddiası),

-147. maddesini (iptal davası) de kapsamaktadır. Bkz. **NECATİGİL**, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, s.92.

³⁷³ Bkz. **NECATİGİL**, a.g.e., s.92.

Dairesi Yasası'nın 5/4 maddesi): "...görevinde Kıbrıs Türk Toplumuna ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne bağlı kalacağıma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nı, yasalarını ve diğer mevzuatını koruyacağıma, görevimi doğruluk, tarafsızlık ve hakka saygı duygusu içinde, sadece vicdanımın emrine uyarak yapacağıma namusum üzerine yemin ederim."

Başsavcı ve yardımcısı, kural olarak Yüksek Mahkeme hakimlerinin bağlı olduğu koşullarda görev yaparlar ve görevlerine Yüksek Mahkeme hakimlerine uygulanan usul ve esaslar uyarınca son verilebilir (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 21. maddesi).

Son olarak Başsavcı, Başsavcı Yardımcısı, kıdemli savcılar ve savcılar, yasalara göre yapılan atamalar çerçevesinde Askeri Savcılık veya Sıkıyönetim halinde Sıkıyönetim Komutanlığında Hukuk Danışmanlığı görevini de yaparlar (72/1991 sayılı Hukuk Dairesi Yasası'nın 26. maddesi).

6.3. Avukat

Avukat; hak ve yasa işlerinde isteyenlere yol göstermeyi, mahkemelerde/devlet dairelerinde başkalarının hakkını aramayı, korumayı meslek edinen ve bunun için yasanın gerektirdiği şartları taşıyan kimsedir³⁷⁴.

KKTC avukatlık yapabilmek için şu şartların varlığı aranmaktadır (Fasıl 2, Avukatlar Yasası'nın 4. maddesi):

- a) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
- b) Yirmi yaşını doldurmuş olmak,
- c) İyi ahlak sahibi olmak ve Avukatlar Yasası'nın 17. maddesi uyarınca disiplin cezası gerektirecek bir davranışta bulunmamak,

Ayrıca;

- d) KKTC, Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Kuzey İrlanda veya İrlanda Cumhuriyeti üniversitelerinin herhangi birinin

³⁷⁴ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ccfe82a7697b5.81342531. (Son E.T.: 02.06.2019).; Tarihçe için bkz. YILMAZ, Ejder, "Bir Meslek Olarak Düünden Yarına Doğru Avukatlık", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.44, S.1 (1995): 193–208.

(haberleşme yoluyla olmamak üzere, en az üç yıllık eğitim veren) hukuk fakültesinden mezun olmak³⁷⁵ veya

e) İngiltere³⁷⁶, Kuzey İrlanda, İrlanda Cumhuriyeti’nde Barrister-at-Law veya İskoçya’da avukat olmak,

f) Yukarıdaki (d) ve (e) maddelerinde gösterilen niteliklerden birinin kazanılmasının ardından en az beş yıllık kıdeme sahip *icrai meslek eden*³⁷⁷ bir avukatın ofisinde on iki aydan az olmamak kaydıyla staj görmek³⁷⁸,

g) Baro tarafından (Hukuk Meclisi’nin gözetimi ve talimatı altında) yapılan sınavı geçmek³⁷⁹.

Bu genel bilgilerden sonra ikili bir ayırım yapılarak “Hukuk Meclisi” ve “Avukatlık Stajı” başlıkları aşağıda ele alınmıştır.

6.3.1. Hukuk Meclisi

Hukuk Meclisi; avukat olarak kaydedilmek isteyen kişilerin başvurularını kabul etmek ve bu başvurular hakkında karar vermek, sınav yapmak, ruhsat vermek (şahadetname ısdar etmek) ve Avukatlık Yasası’nda öngörülen diğer işleri yerine getirmekle görevlidir (Fasıl 2, Avukatlar Yasası’nın 3/2 maddesi).

Hukuk Meclisi’nin başkanı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başsavcısı, onun yokluğunda ise Başsavcı Yardımcısı’dır. Ancak her ikisinin de bulunmaması durumunda

³⁷⁵ Hukuk Meclisi; Avukatlar Yasası’nın 4/d-iv maddesi uyarınca, haberleşme yoluyla olmamak koşuluyla, zaman zaman Resmi Gazete’de çıkaracağı bir ilanla saptayacağı başka herhangi bir üniversite veya kurumdan da mezun olma şartı getirebilir. Ancak Avukatlar Yasası’nın 4/d maddesinin i, ii, iii bentlerinde gösterilen üniversite veya kurumların niteliklerine eşit bir geçerlilik taşımayan bu gibi herhangi bir üniversite veya kurumu saptayamaz.

³⁷⁶ Bkz. HAMSON, C. J., “İngiltere’de Avukatlık Mesleği”, Çev. Münci KAPANI, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.6, S.1 (1951): 292–297.

³⁷⁷ Avukat olarak icrai meslek etmek:

a) Herhangi bir kişi veya Devlet adına, herhangi bir işlem başlatmak veya yürütmek için mahkeme, hakim veya mahkeme memuru önüne çıkmayı;

b) Herhangi bir mahkemedeki işlemle ilgili olarak kullanılması tasarlanan herhangi bir belgeyi, ücret karşılığı hazırlamayı veya incelemeyi, ifade eder: bkz. Fasıl 2, Avukatlar Yasası’nın 2. maddesi.

³⁷⁸ Bir kişi; Başsavcı’yı, en az beş yıllık kıdeme sahip icrai meslek eden bir avukatın ofisinde staj görme olanağını sağlayamadığı hususunda ikna ettiği takdirde, bu kişi Başsavcılık’ta staj görme hakkına sahip olur: bkz. Fasıl 2, Avukatlar Yasası’nın 4-e maddesi.

³⁷⁹ Son zamanlarda yapılan sınavların zorlaştığı yönünde bkz. ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.190.

hazır bulunan kıdemi en yüksek Yüksek Mahkeme hakimi Hukuk Meclisi'nin toplantılarına başkanlık eder. Hukuk Meclisi;

- Başkan,

- Yüksek Mahkeme'nin kendi üyeleri arasından iki yıl süreyle görevlendireceği üç Yüksek Mahkeme hakimi,

- Baro Konseyi Başkanı,

- Baro Konseyi tarafından iki yıl süreyle görevlendirilecek, en az on yıl icrai meslek yapmış olan üç avukat, olmak üzere toplam sekiz üyeden oluşur (Fasıl 2, Avukatlar Yasası'nın 3/1 maddesinin, 1.par.).

Hukuk Meclisi, üye sayısındaki münhale bakılmaksızın üye sayısının salt çoğunluğu ile toplanabilir. Meclis, toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar alır. Oyların eşit olması durumunda yapılan öneri reddedilmiş sayılır (Fasıl 2, Avukatlar Yasası'nın 3/1 maddesinin, 2.par.).

6.3.2. Staj ve Baro Sınavı

Avukat olarak çalışabilmek için yukarıda belirtilen kriterlerin yanında en az beş yıl kıdemi olan ve *icrai meslek eden*³⁸⁰ bir avukatın ofisinde on iki aydan az olmamak kaydıyla staj görmek gerekir. Avukat olarak göreve başlayabilmek için on iki aylık bu staj yetmemekte, ayrıca Baro tarafından bir de sınav yapılmaktadır. Şubat, Haziran ve Ekim aylarında olmak üzere yılda toplam üç defa yapılan bu sınav aşağıdaki konuları içermektedir (Fasıl 2, Avukatlar Yasası'nın 5/2-3 maddesi):

a) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası,

b) Avukatlar Yasası ve 1981 Avukatlar (İcrai Meslek ve Etiket) Tüzüğü,

c) Mahkemeler Yasası,

d) Herhangi bir mahkeme tüzüğü de dahil olmak üzere, ceza ve hukuk davalarında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde uygulanan usul ve işlemler (Ceza Yasası, Ceza ve Hukuk Yargı Usulü),

³⁸⁰ Bkz. dn.377.

e) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde uygulanan Şahadet Yasası,

f) Hukuk Meclisi'nin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası ve yasalarından seçeceği konular. (Şuanda yapılan sınavlarda seçilen konular şunlardır³⁸¹: Aile Yasası, Şirketler Yasası, Akitler Yasası, Haksız Fiiller Yasası, 17/81 Kira Denetim Yasası, İdare Hukuku, Taşınmaz Mallar - Veraset ve Tevarüs)

Bir stajyer avukatın sınava girebilmesi için en az dört aylık bir staj yaptığını ispatlaması gerekir (Fasıl 2, Avukatlar Yasası'nın 5/6 maddesi). Yani baro tarafından yapılan sınava girebilmek için on iki aylık stajın bitmesi beklenmemekte, en az 4 ay yapılan stajın ardından sınava girilebilmektedir. Bu sınavın ve on iki aylık stajın ardından en az bir yıl avukatlık yapan (icrai meslek eden) kişiler avukat olarak kaydedilebilirler³⁸². Anlaşıldığı üzere KKTC'de, Türkiye'de olan durumun aksine mahkeme stajı bulunmamakta, yalnızca avukat yanında staj yapılmaktadır.

6.4. Bilirkişi

İngiliz yargı sisteminde Kıta Avrupası yargı sistemindeki anlamıyla bilirkişiler yoktur³⁸³. Bu nedenle bilirkişi raporlarının hazırlanması için davalar ertelenmemektedir. KKTC'de bilirkişilik görevini, “uzman tanık” olarak tarafların mahkemeye çağırdığı kişiler yapmaktadır³⁸⁴. Nitekim bilirkişi, bir davanın çözüme kavuşturulması bakımından önem taşıyan, tespiti özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hususlarda mahkeme (veya diğer adli organlar) tarafından oy ve görüşüne başvurulmuş bağımsız ve tarafsız, uzman kimliği bulunan üçüncü kişi veya kişilerdir³⁸⁵. Hakim, hukuki bilgi dışında kalan teknik ve özel bilgiye ihtiyaç duyduğu hallerde bilirkişiye başvurur. Uzman tanık ise, tarafların

³⁸¹ Konular ve bu konulara ilişkin çıkmış sorular için bkz. <http://www.kibristurkbarolarbirligi.org/site/sayfa.aspx?pkey=29>. (Son E.T.: 02.06.2019).

³⁸² **KKTC Adalet Sistemi (Yuvarlak Masa Toplantı Tutanakları)**, Ed. Kamil B. RAİF, (KKTC Barolar Birliği, DEKAP, DAÜ-SAM Ortak Yayını, 2007), s.275.

³⁸³ Bkz. Oğuz POLAT/A. Taner GÜVEN, “İngiliz, Amerikan ve Türk Hukukunda Bilirkişilik Uygulamalarının Karşılaştırılması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.28, S.119 (2015): 97–114.

³⁸⁴ ERGİNEL, Taner, “**TC/KKTC Ceza Hukuku Mukayesesi**”, *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası*, (Şubat 1999) *TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları*, Ed. Kamil B. RAİF (Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 1999), 142–156, (154).

³⁸⁵ **TANRIVER, Süha**, *Hukukumuzda Bilirkişilik* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), s.25.

kendi iddialarını güçlendirmek gayesiyle mahkemeye tanık sıfatıyla çağırdıkları ve konuya ilişkin detaylı bilgiye sahip olan kişidir³⁸⁶.

Fasıl 9 Şahadet Yasası'nda "bilirkişi" kavramı yer almaktadır. Adı geçen yasanın 12/2. maddesine göre "bilirkişi" deyimi;

a) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kamu hizmetinde zaman zaman:

- i) Patoloji uzmanı,
- ii) Devlet kimyageri,
- iii) Jeoloji ve Maden Dairesi Müdürü olarak asaleten veya vekaleten görev yapan memurları,

b) Yüksek Mahkeme Başkanı'nın tavsiye ve yardımı ile Bakanlar Kurulu'nca Resmi Gazete'de yayınlanan bir emirname ile bilirkişi olarak kamuya duyurulan memur veya kişileri ifade eder.

Bilirkişi olarak kabul edilen bu memur ve kişiler; incelenmek, tahlil edilmek veya rapor hazırlamak için kendilerine sunulan bir madde veya şey hakkında belge (şahadetname) veya rapor düzenleyebilir.

KKTC mahkemeleri, Hukuk Muhakemeleri Usul Tüzüğü'ne uymak kaydıyla hukuk işleminden doğan bir konuyu tarafların rızası ile soruşturma veya rapor için resmi veya özel bir bilirkişiye havale edebilir. Bilirkişinin vereceği rapor mahkemece tamamen veya kısmen kabul edilebilir. Rapor kabul edildiğinde (hale göre raporun tümü veya kabul edilen kısmı) bir hüküm veya emir gibi icra edilebilir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 44. maddesi).

Bir hukuk işleminde mahkeme;

a) Ayırt etme gücüne sahip tüm tarafların rıza gösterdiği hallerde,

b) Dava veya işlemin;

- i) Belgelerin detaylı incelenmesini,
- ii) Herhangi bir bilimsel veya yerel araştırmanın yapılmasını gerektirdiği hallerde,

c) İhtilaf konusunun tamamen veya kısmen hesap işlerine ilişkin olduğu hallerde, bütün dava veya işlemin incelenip karara bağlanmasını, tarafların isteği üzerine veya

³⁸⁶ KÜLAHÇI, Şölen, "KKTC Aile Yasası'nda Yasal Mal Rejimi" *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.60, S.3 (2011): 571–591, (586).; **TANRIVER**, *Hukukumuzda Bilirkişilik*, s. 27 vd.

re'sen bir bilirkişiye (özel veya resmi) havale edebilir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 45/1 maddesi).

Bilirkişinin, uygunsuz bir davranışta bulunması halinde, mahkeme özel bilirkişiyi azledebilir. Ayrıca bilirkişi tarafından verilen (sunulan) kararı da iptal edebilir (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 45/2 maddesi).

Bir resmi veya özel bilirkişiye yapılan havalelerde, söz konusu bilirkişiler mahkeme görevlisi sayılır (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 46/1 maddesi). Bilirkişi, dosyayı incelediği sırada, ortaya çıkan yasal sorunları, mahkemenin görüşünü almak üzere özel bir sorun olarak re'sen veya mahkemenin emri üzerine sunar (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 47. maddesi).

6.5. Noter (Tasdik Memuru)

Noter kelimesi, “not tutan, süratle yazı yazan, seri yazı yazan” anlamına gelen ve Latince bir kelime olan “notarus”tan gelir. Noter, hukuki güvenliği sağlamak ve anlaşmazlıkları önlemek için yapılan işlemleri belgeleyen ve resmileştiren kamu görevlileridir³⁸⁷. Tarihin her evresinde, kişiler arasındaki hukuki ilişkilerin belirli şekillere uygun olarak düzenlenmesi ve bunlara resmiyet kazandırılması ihtiyacı hissedilmiştir. Böylece günün ihtiyaçlarına göre bugünkü anlamıyla noterlik müessesesi doğmuştur³⁸⁸.

Günümüzde Latin, Anglo-Sakson ve Devletçi noterlik sistemi olmak üzere üç farklı noterlik sistemi bulunmaktadır. Kısaca bu sistemlere değinmek gerekirse³⁸⁹:

a) Latin Noterlik Sistemi: Bu sistem Roma hukuku kökenli ülkelerde uygulama alanı bulmaktadır. Bu sistemde noterliğe çok büyük önem verilerek, noterlik görevi yapacaklarda belli nitelikler aranmaktadır. Noterlerin yapacakları işler belli kurallara bağlanarak, noterliğe meslek statüsü kazandırılır. Bunun bir sonucu olarak da noterliklerin mesleki bir kuruluş olarak örgütlenmesi sistemin en büyük özelliğidir. Latin

³⁸⁷ ÖZBEK, Mustafa Serdar, *Noter Senetlerinde Sahtelik*, 4. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2018), s. 54.

³⁸⁸ Noterlik kurumunun tarihi gelişimi için bkz. GÜNEŞ, Şişman, “**Noter ve Noterlik Nedir**”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, S.110, (2001): <https://portal.tnb.org.tr/Sayfalar/HukukDergileri.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).; HOCALAR, Arif S., “**Kıbrıs'ta Tanzim, Tasdik, Tescil İşleri, Noterlik Hizmetleri**”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, S.49 (1986): 24–36.

³⁸⁹ Bkz. GÜNEŞ, “**Noter ve Noterlik Nedir**”: <https://portal.tnb.org.tr/Sayfalar/HukukDergileri.aspx>.; Ayrıca bkz. <http://www.kibrisnoter.pro/kibris-noterler-hakkinda.html>. (Son E.T.: 02.06.2019).

noterlik sistemini benimseyen ülkelerin noterlik kuruluşları kendi aralarında örgütlenerek “Uluslararası Latin Noterler Birliği”ni kurmuşlardır. Bu kuruluşa Türkiye Noterler Birliği de üyedir.

b) Anglo-Sakson Noterlik Sistemi: Bu sistemde noterlik bağımsız bir meslek olarak kabul edilmemektedir. Bu sistemde noterlik görevi daha çok tasdik işlemine özgülenmekte ve noterlik yapacak olanlarda belirli nitelikler aranmamaktadır. Bu sistemi uygulayan ülkelere örnek vermek gerekirse; ABD'nin birçok eyaleti, İngiltere ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gösterilebilir.

c) Devletçi Noterlik Sistemi: Genellikle Doğu Avrupa ülkelerinde uygulanan bu sistemde, noterlik bağımsız bir meslek olarak kabul edilmemekte, bunun yerine memur-noter modeli benimsenmektedir. Ancak son zamanlarda Doğu Avrupa ülkelerinin bu sistemi bırakarak Latin Noterlik Sistemine geçmekte oldukları söylenebilir.

Yukarıda anlatılan noterlik sistemlerinden de anlaşılacağı üzere KKTC’de, Türkiye’de olduğu gibi noterler yoktur. KKTC’de hukuki evrak düzenleme yetkisi belirli bir makama veya meslek grubuna verilmemiştir. Ancak türü ne olursa olsun bu evrakların altına atılan imzaların veya mühürlerin o kişilere ait olduğunun tasdik edilmesi belirli kişilerin yetkisine verilmiştir. Önceden hukuki evraklar genellikle avukatlar tarafından düzenlenmekte ve tanıklar huzurunda imza edilmekteydi. Bu gelenek 1974 yılından sonra bozularak, kendilerini noter olarak adlandıran “tasdik memurları” devreye girmiştir³⁹⁰.

KKTC’de “Tasdik Memurları Yasası” olarak adlandırılan ve İngiliz döneminden kalan bir yasa vardır. Bu yasaya göre; KKTC Bakanlar Kurulu, “belgelere atılan imzaların ve basılan mühürlerin, imzayı atan veya mührü basanların imza veya mühürleri olduğunu belgelemeleri için” uygun göreceği kişileri veya herhangi bir KKTC makamını veya memurunu Maliye ve Ekonomi Bakanı’nın imzalayacağı bir atama belgesi ile atayabilir. Atananlar “tasdik memuru” unvanını taşır. Bu şekilde yapılan her atama Bakanlar Kurulu tarafından aynı biçimde sona erdirilebilir. Yapılan veya sona erdirilen her atama Resmi Gazete’de yayımlanır (Fasıl 39 Tasdik Memurları Yasası’nın 3. maddesi).

³⁹⁰ ÖNEN, Hakkı C., “KKTC’de Evrak Tasdik İşlemleri”, *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası*, (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları), Ed. Kamil B. RAİF (Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 1999), 238–242, (238).

Tasdik Memurları Yasası kurallarına bağı kalınması koşuluyla, atanan her tasdik memuru kendinden istenmesi halinde, herhangi bir belgeye atılan imza veya basılan mührün, imza veya mührü olduğu ileri sürülen kişiye ait olduğunu tasdik etmekle yükümlüdür. Bu gibi tasdik, ilgili belge üzerinde, cetveldeki örneklere uygun veya o anlamda bir tasdik şerhi vermekle ve şerhin altına tasdik memurunun mührünü basmasıyla yapılır (Fasıl 39 Tasdik Memurları Yasası'nın 6. maddesi). Yasa maddesinden anlaşılacağı üzere evrakın muhtevası değil, altına atılan imzanın veya mührün tasdiki söz konusudur³⁹¹. Ancak hiçbir tasdik memuru;

- Belge kendi önünde imzalanmadıkça veya mühürlenmedikçe,
- Belgeyi imzalayan veya mühürleyen kişiyi şahsen tanımadıkça,
- Belgeyi imzalayan veya mühürleyen kişinin kimliği, (belgeyi imzalayacak olan tasdik memurunca şahsen tanınan) iki tanık tarafından kanıtlanmadıkça, herhangi bir imza veya mührü tasdik edemez (Fasıl 39 Tasdik Memurları Yasası'nın 7. maddesi).

Son olarak her tasdik memuru, atama belgesinde gösterilecek belirli bir yer veya bölge için atanır ve sadece atandığı o yer veya bölge içinde görev yapar (Fasıl 39 Tasdik Memurları Yasası'nın 5. maddesi).

³⁹¹ ÖNEN, "KKTC'de Evrak Tasdik İşlemleri", s.240.

7. KANUN YOLU: İSTİNAF

Hukuki veya cezai konularda yetkisini kullanmakta olan mahkemelerin verdiği kararların, yürürlükteki mevzuatla ve mahkeme huzurundaki olgularla uyum içinde olması gerekir. Mahkemeler vermiş olduğu tüm kararların mevzuatla ve huzurundaki olgularla uyum içinde olduğu kanaatindedir. Buna rağmen iddia ile savunma makamı veya davalı ile davacı mahkemenin vermiş olduğu bir kararın hatalı olduğu kanaatinde olabilirler. İşte bu gibi durumlarda taraflar, verilen kararın denetimi için bir üst mahkemeye gidebilmektedir. Bir üst mahkemeye şikayette bulunma işlemine “istinaf” denmektedir³⁹².

KKTC yargı sistemi, iki dereceli bir yapıya sahiptir. Şöyle ki; tek hakimden oluşan Kaza Mahkemeleri ile Ağır Ceza Mahkemeleri ilk derece mahkemesi (alt mahkemeler), Yargıtay (Yüksek Mahkeme) ise üst derece mahkemesidir. KKTC Anayasası’nın 151/1 maddesine göre; Yargıtay, devlette en yüksek istinaf mahkemesi olup, herhangi bir mahkeme tarafından verilen kararın istinafına ilişkin davalara bakmak ve karara bağlamakla yetkilidir. Belirtmek gerekir ki; istinaf hakkı; Anayasa, yasalar ve mahkeme tüzüklerinin tanıdığı haklar çerçevesinde kullanılabilir.

7.1. Ceza Mahkemelerince Verilen Kararlar

İlk derece mahkemelerince verilen karar ve emirlere karşı istinaf, İngiliz döneminden kalan Fasıl 155 Ceza Muhakemeleri Usul Yasası (CMUY)’nın 131 ile 149. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Adı geçen yasanın 131. maddesine göre; ilgili zamanda yürürlükteki mevzuat kurallarına bağlı olmak kaydıyla, Fasıl 155’te öngörülen şekil dışında ceza yetkisi olan bir mahkemenin herhangi bir kararı veya emri aleyhine istinafta bulunulamaz.

CMUY dışında 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası’nın 37/2. maddesine göre de; Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası’na bağlı olarak, ceza yetkisi kullanan herhangi bir mahkemenin veya hakimnin herhangi bir karar veya emrine karşı, Yargıtay olarak Yüksek Mahkeme’ye istinaf kanun yoluna gidilebilir³⁹³. İstinaf, mahkumiyet veya verilen

³⁹² **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.1576.

³⁹³ Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası’nın veya diğer bir yasanın veya mahkeme tüzüklerinin kurallarına bakılmaksızın Yüksek Mahkeme; Yargıtay sıfatıyla, hukuk veya ceza davasına ilişkin bir istinafı görüp karar

herhangi bir ceza aleyhine yapılabileceği gibi mahkumiyet veya ceza içermeyen herhangi bir karar veya emir aleyhine de yapılabilir³⁹⁴.

7.1.1. İstinaf Edilebilir Kararlar ve İstisnaları

Ceza yetkisini kullanan mahkemelerin hangi kararlarının istinaf konusu olabileceği sınırlı olarak Fasıl 155 CMUY (132, 133, 135, 136. maddeler) ile 9/1976 Mahkemeler Yasası'nda (37/2. madde) belirtilmiştir. Ayrıca CMUY'nin 137. maddesi ve KKTC Anayasası'nın 158. maddesi gerek Kaza Mahkemesi gerekse Ağır Ceza Mahkemesi kararları aleyhine Başsavcı'ya verilen istinaf hakkını hüküm altına almıştır. Bu hükümler incelendiğinde görülmektedir ki; bir davayı nihai olarak sonuçlandıran hüküm ve kararlar aleyhine istinaf kanun yoluna gidilebilmektedir. Başka bir deyişle ara karar niteliğinde olan kararlar CMUY kapsamında istinaf edilemezler³⁹⁵. Ancak burada KKTC Anayasası'nın 6/8 maddesindeki özel durumu belirtmek gerekir. Yani bir sanık hakkında dava öncesi tutukluluk kararı (emri) verilirse, bu emir aleyhine (ara karar olmasına rağmen) istinafa başvurulabilir³⁹⁶.

Yukarıda yapılan açıklamaların yanında bazı durumlarda hapis cezaları istinaf edilemezler. Bu hallerin neler olduğu Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nda belirtilmiştir (Fasıl 155-Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 136. maddesi):

verirken, ilk mahkemenin olgularla ilgili bulgu ve kararları ile bağlı değildir. Yüksek Mahkeme, bütün şahadeti gözden geçirmeye, kendi çıkarımlarını yapmaya, daha fazla tanık dinlemeye veya kabule ve davanın ahval ve koşullarının gerektirdiği hallerde, ilk mahkeme tarafından dinlenmiş bulunan bir tanığı tekrar dinlemeye yetkilidir. Ayrıca davanın ahval ve koşullarının gerektirdiği hale göre hüküm verme veya davanın tekrar görülmesi için kararı veren ilk mahkemeyi veya diğer bir mahkemeyi görevlendirmek yetkilerine de sahiptir: bkz. 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 37/3 maddesi.

³⁹⁴ 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 37/2. maddesinin son cümlesindeki hüküm gereğince ceza yargılaması yapan bir mahkemenin tüm kararlarına karşı sınırsız istinaf hakkının olup olmadığı yönündeki tartışmalar için bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.1580 vd.; **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, s.348.

³⁹⁵ **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, a.g.e., s.348.

³⁹⁶ **SÖZMENER**, a.g.e., s.1577; **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, a.g.e., s.350.

a) Herhangi bir para cezasını veya diğer parasal cezaların ödenmesi emrine uymama halinde verilen hapis cezaları,

b) Kefil bulma, kefalet altına girme veya herhangi bir teminat verme ile ilgili bir emre uymamaktan dolayı verilen hapis cezaları istinaf edilemez veya istinaf etmek için izin istenemez³⁹⁷.

7.1.2. Sanığın Suçu Kabul Etmesi Üzerine Verilen Mahkumiyet Aleyhine İstinaf

Sanığın suçu kabul etmesi üzerine mahkeme tarafından mahkum edilen bir kişi, kural olarak istinafta bulunma hakkına sahip değildir. Ancak Yargıtay (Yüksek Mahkeme) uygulamaları ve CMUY uyarınca aşağıdaki hallerin varlığı halinde Yargıtay olarak Yüksek Mahkeme'ye istinaf için başvurulabilir³⁹⁸:

a) Cezanın yasa tarafından saptanmış bir ceza olmaması (Fasıl 155-Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 135. maddesi),

b) Suçu kabul ettiği ithamnamede veya iddianamede (ikamenamede) öne sürülen olguların herhangi bir suç oluşturmaması (Fasıl 155-Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 135. maddesi),

c) İthama verilen cevabın usulsüz olduğu hallerde suçun kabul edilmiş olması,

d) Gerçek niyeti suçu kabul etme olmamasına rağmen sanık, aleyhindeki suçlamanın (ithamın) niteliğini değerlendiremeyerek suçu kabul etmesi,

e) Sanığın kabul etmiş olduğu olgular altında sanığın itham edildiği suçtan mahkum edilmemesi gerektiği halde mahkum edilmesi, hallerinin biri mevcut olduğunda karar istinaf edilebilir.

³⁹⁷ Bu durumun KKTC Anayasası'nın 18/3 maddesine aykırı olup olmadığı yönündeki tartışmalar için bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, s.354.; Ayrıca bkz. Yüksek Mahkeme'nin Ceza/İstinaf, 01.09.1973 tarihli ve 19,21/73 sayılı kararı.

³⁹⁸ Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.1585 vd.; **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, a.g.e., s.353.

7.1.3. Başsavcı'nın İstinaf Yetkisi

Başsavcı, mahkemelerce verilen mahkumiyet ya da herhangi bir ceza kararına karşı istinaf kanun yoluna başvurabileceği gibi, aşağıdaki durumların varlığı halinde de Ağır Ceza Mahkemesi'nin veya Kaza Mahkemesi'nin beraat kararlarına karşı da istinaf kanun yoluna başvurabilir ya da bunun için izin verebilir. Söz konusu durumlar şunlardır (Fasıl 155-Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 137/1-a maddesi):

- a) Delillerin yetersiz olmasına rağmen mahkemenin beraat kararı vermesi,
- b) Delillerin hatalı olarak geçerli kabul edilmesi veya edilmemesi,
- c) Yasa hükümlerinin yanlış uygulanması,
- d) Prosedürde (usulde) birtakım usulsüzlüklerin olması,

Başsavcı ayrıca cezanın yetersiz olduğu gerekçesiyle Kaza Mahkemesi veya Ağır Ceza Mahkemesi kararını istinaf edebilir veya edilmesine onay verebilir.

7.1.4. İstinafın Süresi ve Sürenin Uzatılması

Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararlarına karşı, kararın açıklandığı tarihten itibaren on gün içinde Başmukayyit'e bir istinaf dilekçesi sunularak istinaf kanun yoluna başvurulabilir (Fasıl 155-Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 132. maddesi).

Kaza Mahkemesi'nin istinaf edilebilir kararlarına karşı ise, kararın açıklandığı tarihten itibaren yine on gün içinde davayı gören Kaza Mahkemesi mukayyidine bir istinaf dilekçesi sunularak istinaf kanun yoluna başvurulması mümkündür (Fasıl 155-Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 133. maddesi).

Belirtmek gerekir ki; CMUY'nin 132. ve 133. maddeleri uyarınca olgusal gerekçelere dayalı istinaflarda bir Yüksek Mahkeme hakiminden izin alınması gerekir. Hukuki gerekçelere dayalı istinaflarda ise izin gerekmemektedir³⁹⁹.

Başsavcı'nın, CMUY'nin 137. maddesi uyarınca, gerek Kaza Mahkemesi gerekse Ağır Ceza Mahkemesi kararları aleyhine istinafta bulunma süresi, hükmün açıklandığı

³⁹⁹ SÖZMENER, Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku, C.2, s.1594.

tarihten itibaren on dört gündür. İstinaf dilekçesi, kararı veren mahkemenin mukayyidene verilir (Fasıl 155-Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 137/2 maddesi).

CMUY'nin 134. maddesi uyarınca, istinaf dilekçesi veya istinaf etmek için izin dilekçesi sunma süresi, “makul bir sebep (iyi bir sebep)” gösterilmesi halinde Yüksek Mahkeme (Yargıtay) tarafından uzatılabilir. Anlaşılacağı üzere sürenin uzatılması konusunda Yargıtay'ın takdir yetkisi vardır. Yargıtay, tüm koşullar çerçevesinde ve somut olaya özgü olgular ışığında ileri sürülen gerekçelerin, süre uzatımı açısından “makul bir sebep” olup olmadığını değerlendirecektir⁴⁰⁰.

7.1.5. İstinaf Sonunda Yargıtay'ın Verebileceği Kararlar

Fasıl 155 CMUY'nin 145. maddesi; mahkemelerce verilen mahkumiyet, ceza veya beraat kararı aleyhine yapılan istinaflarda, Yargıtay'ın ne gibi kararlar verebileceğini hüküm altına almıştır⁴⁰¹. Adı geçen maddeye göre verilebilecek kararlar şunlardır:

A) Yargıtay olarak Yüksek Mahkeme, mahkumiyet aleyhine yapılan bir istinafını karara bağlarken, Fasıl 155 CMUY'nin 153. maddesi kurallarına bağlı olmak koşuluyla⁴⁰²:

- a) İstinafı reddedebilir,
- b) İstinafı kabul ederek;

⁴⁰⁰ “İyi (makul) bir sebep” teşkil etmeyen durumlara örnekler için bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.1590 vd.; **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, s.355 vd.

⁴⁰¹ Bkz. **SÖZMENER**, *a.g.e.*, s.1647 vd.; **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, *a.g.e.*, s.370 vd.

⁴⁰² Fasıl 155-Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 153. maddesi: “Kararı istinaf konusu olan Mahkemede itiraz yapılmadıkça, esasa veya şekle ilişkin herhangi bir hususta herhangi bir ithamname, ikamename, celpname veya müzekkerede bulunduğu iddia edilen herhangi bir kusur nedeniyle yapılan itirazdan ötürü istinaf edilmesi sonucu İlk Mahkemenin kararı, bulguları, ceza vermesi veya emri bozulamaz veya değiştirilemez; ne de aynı biçimde itiraz yapılmadıkça ve ilk Mahkeme, herhangi bir çelişkiden veya uyuşmazlıktan istinaf edenin, yanıtıldığı veya yanlış yola sevk edildiğinin gösterilmesine rağmen, davanın dinlenmesini ertelemeyi reddetmedikçe, ithamname, ikamename, celpname veya müzekkere ile onların desteklenmesi için ibraz edilen şahadet arasındaki herhangi bir çelişki veya uyuşmazlıktan ötürü istinaf edilmesi sonucu, İlk Mahkemenin kararı, bulguları, ceza vermesi veya emri bozulamaz veya değiştirilemez. Ancak, istinaf edeni İlk Mahkemedeki duruşmada bir avukatın temsil etmemiş olması halinde Yargıtay olarak Yüksek Mahkeme itirazın yapılmasına izin verebilir.”

- i) İbraz edilen şahadet göz önünde bulundurulduğunda mahkumiyetin makul olmaması,
- ii) Herhangi bir hukuki meselede hatalı karar alınması,
- iii) Esaslı bir adli hata⁴⁰³ yapılması, nedeniyle ilk derece mahkemesinin kararının iptal edilmesi gerektiği kanısına varması halinde mahkumiyeti iptal edebilir.

Ancak Yargıtay, istinafta ileri sürülen noktanın istinaf eden lehine olabileceği kanaatinde olmasına bakılmaksızın aslında esaslı bir adli hata yapılmadığı kanısına varırsa istinafı reddeder⁴⁰⁴.

c) Mahkumiyeti bozabilir ve başka bir suçtan mahkumiyet hükmü kurabilir.

d) Cezayı veren mahkemede veya ilgili meselede yargı yetkisi olan başka bir mahkemede yeni bir yargılama yapılmasını emredebilir.

Yargıtay (Yüksek Mahkeme), ceza aleyhine yapılan bir istinafı karara bağlarken cezayı artırabilir, azaltabilir veya değiştirebilir. Esas itibarıyla gerek cezanın türünü gerekse miktarını belirleme sorumluluğu duruşmayı yapan mahkemeye aittir. Ancak istinaf mahkemesinin hangi durumlarda ilk derece mahkemesinin verdiği cezaya müdahale edebileceği ile ilgili yerlermiş içtihatlar vardır⁴⁰⁵.

⁴⁰³ Adil olmayan yargılamanın esaslı adli hata oluşturduğu yönünde ve esaslı adli hata örnekleri için bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, s.375-376.; **SÖZMENER**, *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, s.1655-1656 vd.

⁴⁰⁴ Bu hükme kısaca “şart (proviso)” denilmektedir. Fasil 155’in 145/1-b maddesindeki bu şart bendi, English Criminal Appeal Act 1907’nin 4/1 maddesinden türetilmiştir: bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, a.g.e., s.376-377.

⁴⁰⁵ Örneğin Yüksek Mahkeme’nin ; Yargıtay/Ceza, 29.03.1990 tarihli ve 61/89, D. No:4/90 sayılı kararında: “...Bir ceza davasında suçlu bulunan bir sanığa verilecek uygun cezayı takdir etmek esas itibarı ile davayı dinleyen mahkemenin kesmiş olduğu cezaya hangi hallerde müdahale edeceği ile ilgili olarak saptanmış prensipler mevcuttur. Bunlara göre Mahkeme, kendi üyeleri davayı dinlemiş olsalardı farklı bir ceza kesebilmiş olacakları nedeni ile cezaya müdahale etmez. İstinaf Mahkemesinin müdahale edebilmesi için ilk mahkemenin yanlış bir prensibe dayanmış olması veya esasa müteallik bir hususu göz önünde bulundurmamış olması gerekir. İstinaf Mahkemesi, tüm ahval ve şerait ışığında kesilen cezanın açıkça az veya çok olması halinde de müdahale eder.”izah edilmiştir.; Ayrıca bkz. 17.02.2006 tarihli, Yargıtay/Ceza 69/2004, D. No:1/2006 sayılı kararı; Konu ve diğer kararlar için bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, a.g.e., s.387 vd.; **SÖZMENER**, a.g.e., s.1667 vd.

B) Yargıtay olarak Yüksek Mahkeme, Başsavcı'nın yaptığı veya onun adına yapılan bir istinafi karara bağlarken⁴⁰⁶;

a) Beraat kararının istinafi söz konusu ise;

i) Beraat kararını iptal edebilir ve sanığı, ibraz edilen şahadetle mahkum edilebileceği herhangi bir suçtan mahkum ederek cezaya çarptırabilir,

ii) Yeni soruşturma yapılmasını veya sanığın tekrar yargılanmasını emredebilir,

iii) İstinafi reddedebilir.

b) Cezanın yetersiz ve az olduğu kanaati ile istinaf söz konusu ise;

i) Cezayı artırabilir,

ii) İstinafi reddedebilir.

7.2. Hukuk Mahkemelerince Verilen Kararlar

Yasalara ve mahkeme tüzüklerine uymak koşuluyla, hukuk yetkisini ilk derece mahkemesi olarak kullanan bir mahkemenin kararlarına karşı davanın tarafları; Yüksek Mahkeme'ye, Yargıtay olarak istinaf kanun yoluna gidebilir. Hukuki konularda istinafa ilişkin düzenlemeler ağırlıklı olarak Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü (HMUT) emir 35 altında düzenlenmiştir⁴⁰⁷.

7.2.1. İstinaf Edilebilir Kararlar

Belirtildiği üzere ilk derece mahkemeleri (alt mahkemeler) tarafından verilen tüm hukuki kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilir. İstinafa, davanın tarafları ile davada taraf olmadıkları halde verilen karardan olumsuz olarak etkilenen mağdur kişiler başvurulabilir⁴⁰⁸.

⁴⁰⁶ Detaylı bilgi için bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, *KKTC Ceza Usul Hukuku*, s.390-391.; **SÖZMENER**, **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1, C.2*, s.1673 vd.

⁴⁰⁷ Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü'nde maddeler yerine "emir"ler vardır. Bunların toplam sayıları 65'tir. Her emir ardışık rakamlarla "nizam"lara ayrılmıştır. Örneğin; Emir 27'nin 2. nizamı, E.27, n.2 olarak gösterilmektedir.

⁴⁰⁸ Bkz. **SÖZMENER**, a.g.e., s.842 vd.; Yüksek Mahkeme'nin Yargıtay/Hukuk, 23.03.2005 tarihli ve No: 38/2003, D. No: 04/2005 sayılı kararı: <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=>

Yukarıda her ne kadar ilk derece mahkemelerince verilen kararlara karşı istinafa gidilebilir denilse de HMUT bazı hallerde ilk derece mahkemelerinin kararına karşı yine ilk derece mahkemelerine başvurulması gerektiğini hüküm altına almıştır. Örnek olarak gıyabi hükümlerin iptali gösterilebilir⁴⁰⁹. Yani gıyaben verilen kararlarda, kararı veren mahkemeye başvurularak karara müdahale (bozdurma) imkanı varken istinaf yoluna başvurulması mümkün değildir⁴¹⁰.

Anlaşılabacağı üzere ilk derece mahkemelerindeki (alt mahkemelerdeki) çareler tüketilmeden istinafa gidilemez. Ancak yukarıda verilen gıyabi karar örneğinde, verilen karar açıkça hukuka aykırı ise aleyhine gıyabi hüküm verilen taraf isterse doğrudan istinaf yolunu isterse yine kararı veren mahkemeye başvuru yolunu seçebilir⁴¹¹.

Kural olarak istinafa başvurabilmek için izin gerekmemektedir. Ancak bu kuralın tek istisnası masraflara ilişkin yapılan istinaflardır⁴¹².

7.2.2. İstinafın Süresi ve Sürenin Uzatılması

İlk derece mahkemeleri (alt mahkemeler) tarafından verilen kararların (emir ve hükümler) istinaf edilebilme sürelerini ikiye ayırabiliriz:

a) Tek taraflı dilekçelerin reddine dair kararlar; Ara kararlar (emirler); Dava niteliği olmayan diğer konularda verilen ara kararlar (emirler) veya nihai kararlar (emirler): on dört gün,

d) Yukarıda sayılanlar dışındaki kararlar: kırk iki gün.

Belirtmek gerekir ki KKTC’de genel olarak istinaf süresi kırk iki gündür. HMUT E.35 n.2’ye göre sözü edilen süreler, hüküm veya emrin istinafa gidecek olan taraf

yh&yile=2005. (Son E.T.: 02.06.2019).; Yargıtay/Aile, 20.05.1981 tarihli ve No: 3/1981, D. No: 3/1981 sayılı kararı: <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=ya&yile=1981>. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁴⁰⁹ Bkz. HMUT E.17, n.10; E.26, n.14; E.33, n.5; E.48, n.8(4); E.48, n.11.

⁴¹⁰ **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1 (Hukuk Usulü Tüzüğü Dava Celpnameleri)*, C.2, s.828-829.

⁴¹¹ **SÖZMENER**, a.g.e., s.829.

⁴¹² HMUT E.35, n.20: “Sadece mahkeme masraflarına ilişkin hatalı bir direktif içerdiği gerekçesiyle bir karara karşı veya masraf saptanmasına veya saptanan masrafların yeniden gözden geçirilmesine ilişkin bir emre karşı yapılan istinaflar İstinaf Mahkemesinin veya bir yargıcının izni olmaksızın kabul edilmez. Ancak İstinaf Mahkemesi veya yargıcı, söz konusu direktifin veya emrin herhangi bir yasa veya tüzük kurallarına aykırı olduğuna veya yanlış bulguya istinat ettiğine veya bir tarafın yetersiz nedenlerle yaptığı veya yapılmasına neden olduğu masrafların diğer tarafça ödenmesini emrettiğine dair ikna edilmedikçe söz konusu izin verilmez.”

bakımından bağlayıcı olduğu tarihten veya bir dilekçenin reddedilmesine ilişkin hallerde dilekçenin reddedildiği tarihten başlayarak hesaplanır. 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 55. maddesine göre kararlar, açıklandıkları gün tarafları bağlamaktadır. Verilen kararın gıyapta olmasının bir önemi yoktur. Ancak tebliğ zorunluluğu olan durumlar istisnadır⁴¹³.

Yukarıda anlatılan istinaf süreleri dışında bazı yasa ve tüzükler de süre tayin edebilir. Örneğin; 32/1975 sayılı Yabancı Taşınmaz Malları (Kontrol ve Yönetim) Yasası kapsamında verilecek olan tahliye kararlarında istinaf süresi 7 gündür⁴¹⁴.

İstinaf süreleri, karar okunurken kararı veren mahkeme tarafından uzatılabilir⁴¹⁵. Ayrıca sürelerin sonradan da uzatılması mümkündür. Bunun için; kararı veren mahkemeye veya Yargıtay'a (Yüksek Mahkeme) bir dilekçe vermek gerekir⁴¹⁶. Belirtmek gerekir ki mahkemeler bu tür başvuruları pek hoş karşılamamakta ve çok istisnai hallerde süreyi uzatmaktadır.

7.2.3. İstinaf Sonunda Yargıtay'ın Verebileceği Kararlar

Yüksek Mahkeme'nin, Yargıtay sıfatıyla bir istinafı karara bağlarken geniş yetkilere sahip olduğu yukarıda anlatılmıştı⁴¹⁷. Ancak konumuz bakımından kısaca tekrarlamak gerekirse Yargıtay, hukuk davalarındaki istinaflarda (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 37/3 maddesi);

- a) İlk derece mahkemesinin olgularla ilgili bulgu ve kararları ile bağlı olmama,
- b) Bütün şahadeti gözden geçirmeye ve kendi çıkarımlarını yapmaya,
- c) Daha fazla tanık dinlemeye veya kabul etmeye,
- ç) İlk derece mahkemesi tarafından dinlenmiş olan bir tanığı tekrar dinlemeye yetkilidir.

⁴¹³ Bkz. **SÖZMENER**, *Medeni Usul-1*, C.2, s.834-835.

⁴¹⁴ 32/1975 sayılı Yabancı Taşınmaz Malları (Kontrol ve Yönetim) Yasası'nın 6/2-e maddesi; Ayrıca bkz. Yüksek Mahkeme'nin Yargıtay/Hukuk, 02.08.1976 tarihli 15/1976 sayılı kararı.

⁴¹⁵ Bu durum pratikte hemen hemen hiç uygulanmamaktadır: **SÖZMENER**, a.g.e., s.835.; Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü E.35, n.2.

⁴¹⁶ İstinaf süresinin uzatılması dilekçesinin ilk önce kararı veren mahkemeye verilmesi gerekir. Mahkeme dilekçeyi reddederse, başka bir dilekçe ile aynı talep Yargıtay'dan istenir.

⁴¹⁷ Bkz. s.50 vd.

Yargıtay, incelediği dosya ile ilgili;

a) İlk derece mahkemesinin verebileceği bir hüküm verebilir.

b) Dosyayı, davayı tekrar görmek üzere kararı veren mahkemeye veya başka bir mahkemeye gönderebilir.

8. MAHKEME DIŞI UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YÖNTEMİ: TAHKİM

Devlete ait bir fonksiyon olan yargılama faaliyeti, devlet tarafından kurulan mahkemeler aracılığıyla yürütölür. Ancak özel hukuk alanındaki bazı uyuşmazlıklar mahkeme yerine tahkim yolu ile çözülebilmektedir. Kelime anlamı⁴¹⁸, “*anlaőmazlıkların hakem yoluyla çözümlmesi yöntemi*” olan tahkim, tarafların aralarındaki mevcut ya da muhtemel bir uyuőmazlığın hakem veya hakemlerce çözümlmesi için yaptıkları anlaőmayı ifade eder⁴¹⁹. Uyuőmazlığın çözümü kendilerine bırakılan özel kişilere ise hakem denir⁴²⁰.

Fasıl 4 Tahkim Yasası’nın 2. maddesine göre tahkim sözleşmesi: “*İçeriğinde bir hakemin isminin bulunup bulunmamasına bakılmaksızın, őimdiki veya ilerideki anlaşmazlıkları hakeme havale etmek için yapılmış yazılı bir anlaőmayı anlatır.*” Tahkim sözleşmesinin içeriğinde aksi belirtilmedikçe, tahkim iradesi mahkemenin izni olmadan sonlandırılmaz ve mahkeme kararı gibi her bakımdan geçerli olur (Fasıl 4 Tahkim Yasası’nın 3. maddesi). Tahkim sözleşmesinde taraflardan birinin ölümü halinde sözleşme, gerek ölen için gerekse karşı taraf için geçerliliğini yitirmez (Fasıl 4 Tahkim Yasası’nın 4/1 maddesi).

Bir davada tarafların davayı hakeme havale etmek hususundaki rıza beyanı taraflarca; bir hakim, mukayyit tasdik memuru veya noter huzurunda yazılı olarak verilir ve imzalanır (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.1). Rıza beyanına, davanın başlığı yazılır ve beyanda tarafların davanın hakeme havale edilmesine muvafakat ettikleri belirtilir (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.3). Tarafların yukarıda belirtildiğı gibi rıza beyanında bulunmalarının ardından, bir tarafın hakeme havale için dilekçe yoluyla başvuruda bulunması ve ilgili tüm taraflara da böyle bir başvuruda bulunduğuna dair ihbarda bulunması üzerine, mahkeme veya hakim davaya konu belgelerin (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.4);

⁴¹⁸ Bkz. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TAHK%C4%B0M. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁴¹⁹ ÖZBAY, İbrahim/KORUCU, Yavuz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016), s.4.; AKINCI, Ziya, *Milletlerarası Tahkim*, 4. Baskı (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016), s. 3 vd.

⁴²⁰ Bkz. Cevdet YAVUZ, “*Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi ve Tabi Olduğı Hükümler*”, *II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu: “Tahkim”, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler*, Ed. Erol Ulusoy-Aslı Yıldırım (İstanbul: Marmara Üniversitesi Hukuk Faköltesi, 2009), 133–178, (135).

- Detaylı incelenmesini,
- Herhangi bir bilimsel veya yerel araştırmanın yapılmasını gerektirmesi,
- İhtilaf konusunun tamamen veya kısmen hesap işlerine ilişkin olması nedeniyle normal usulde kolaylıkla görülemeyeceği kanaatine varırsa, davanın hakeme havale edilmesine dair karar (emir) verebilir.

Hakem masraflarının karşılanması için emredilen para miktarı taraflarca veya belirlenen tarafça, mahkeme veya hakim tarafından belirtilen süre içinde mahkemeye yatırılmadığı takdirde, hakeme havale kararı (emri) verilemez (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.5).

Hakeme havale emrinde, hakemin kim olduğu ve alacağı ücret belirtilir. Ancak bu miktar mahkeme veya hakimin uygun gördüğü hallerde azaltılabilir veya artırılabilir.

Hakem atamada şu hususlara dikkat edilmelidir (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.6):

- Birden fazla hakem atanamaz.
- Dava ile ilgili bulunan bir hakim veya avukat ile böyle bir avukatın kâtibi, hakem olarak atanamaz (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.18, n.7 hükümleri saklıdır).
- Bir kamu görevlisi, mensup olduğu daire başkanının yazılı rızası olmadıkça hakem olarak atanamaz.
- Hakemliği kabul ettiğine dair yazılı rızası alınıp belgelenmeden hiçbir kimse hakem olarak atanamaz.
- Bir hakem yargı işlemlerini mümkün olan hızla yürüteceğine ve davayı tarafsızlıkla sonuçlandıracağına dair mahkeme veya hakim huzurunda yemin etmediği takdirde atanamaz.

Hakim, atama konusunda takdir yetkisine sahiptir ve hakem olarak uygun ve yetenekli bir kişiyi atar. Hakeme havale etme emrinde, hakem kararının verileceği süre belirtilir. Ancak bu süre, sona ermeden veya sona erdikten sonra uzatılabilir.

Hakeme havale etme emrinin bir sureti ile dava dosyasının mahkeme veya hakimin kanaatine göre gerekli olan kısımlarının suretleri atanan hakeme teslim edilir.

Söz konusu suretlerin hakem tarafından alınmasından önce hakem huzurunda yapılan işlemler geçersizdir (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.8).

Hakem, huzurunda yapılacak işlemlerin gününü belirler ve mukayyit, hakemin istemi üzerine işlemlerin yapılacağı günü ve yeri taraflara en az on gün önceden ihbar eder (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.9).

Hakem huzurunda yapılan işlemler, mümkün olan ölçüde mahkeme huzurunda yapılan işlemlerde izlenen yöntemler gibi yapılır ve hakem tanıklara yemin ettirebilir (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.10). Taraflardan biri, usulüne uygun olarak çağırılmasına rağmen hakem huzurunda hazır bulunmayacak olursa, hakem hazır bulunmayan tarafın gıyabında davayı dinleyip kararını verebilir. Taraflardan hiçbiri hazır bulunmazsa davayı reddedebilir (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.11).

Davaya bakan hakem bir avukat ise, şahadetle ilgili tüm sorunlar ve dava masrafları dahil işlemle ilgili herhangi başka bir sorun hakkında karar verme yetkisine sahiptir. Davaya bakan hakem bir avukat değil ise, taraflardan birinin isteği üzerine şahadet ve masraflarla ilgili sorunları, bu hususta hazırlayacağı kendi raporu ile birlikte, bir mesele şeklinde karar için mahkemeye sunar (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.12).

Hakem tarafından verilen karar, yazılı bir şekilde imzalanır ve hakem kararı mühürlü bir zarf içinde aşağıdaki evraklarla birlikte mahkeme mukayyidine gönderilir (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.13, 1.cümle);

- a) Hakeme havale etme emrinin sureti,
- b) Hakeme verilen, mahkeme huzurundaki işlemin notlarının suretleri,
- c) Hakem huzurunda yapılan işleme ilişkin hakemin kendi notları,
- d) Ayrıca hakem huzurunda delil olarak sunulan belgeler, mühürlü ve ayırt edici bir etiketi olan ayrı bir zarf içinde yukarıdaki evraklarla aynı zamanda gönderilir (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.13, 2.cümle).

Hakemler, mahkemenin görevlisi sayılırlar ve herhangi bir durumda dilekçe yolu ile mahkemeden yardım isteğinde bulunabilirler. Mahkeme veya hakim, hakem huzurunda sürdürülen işlemlerin yöntemine uygun olarak yönetilmesi amacı ile gerekli görülen emri verebilir (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.14).

Bir hakem kendine havale edilen davayı dinlemek ve kararını vermekle yükümlüdür. Böyle olmakla beraber bir hakem, görevlerini ifa etmeyi gereksiz olarak geciktirir, reddeder veya ihmal ederse; bu tür gecikme, reddetme veya ihmal yüzünden meydana gelen masrafların hakem tarafından ödenmesine ve hakemin, kazanmış olduğu herhangi bir ücretten mahrum edilmesine mahkeme karar (emir) verebilir. Meğer ki hakem, bu gibi gecikme, reddetme veya ihmalin haklı nedenlere dayandığına dair mahkeme veya hakimi ikna etmiş olsun (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.16/1).

Hakem masraflarının ödenmiş olması veya ödenmesi için tedbir alınmış olması şartıyla, taraflardan herhangi birinin yapacağı başvuru üzerine mahkeme; hakem kararı uyarınca ve kararın hakeme havale edilen davayı sonuçlandığı derecede hüküm verebilir. Ancak hakem kararının içeriğinden bir hata işlendiğinin açıkça anlaşılması halinde mahkeme, kararı düzeltilmek üzere hakeme iade edebilir (Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü, E.49, n.16/3).

9. ASKERİ YARGI VE MAHKEMELERİ

KKTC’de yargı faaliyeti; sivil ve askeri yargı olmak üzere ikili bir sisteme ayrılarak yürütülmektedir. Sivil yargı yukarıda anlatılan şekilde yürütülürken, askeri yargı ise askeri mahkeme ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür (KKTC Anayasası’nın 156/1 maddesi). Askeri yargıda bir de üst derece mahkemesi bulunmaktadır. Askeri Mahkeme’nin vermiş olduğu hüküm ve kararlara karşı, üst mahkeme olarak Askeri Yargıtay’a istinaf yoluyla başvurulabilmektedir.

Bu anlatılanlara karşı, KKTC Anayasası’nda ayrı bir Askeri İdare Mahkemesi kurulması öngörülmemiştir. Askeri İdare Mahkemesi görevini Yüksek İdare Mahkemesi üstlenmektedir⁴²¹.

Şuanda KKTC’de, Lefkoşa’da oturum yapan bir tane Askeri Mahkeme bulunmaktadır⁴²².

9.1. İlk Derece Mahkemeleri

9.1.1. Askeri Mahkeme (Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi)

Askeri mahkeme, asker kişilerin; askeri olan suçları ile asker kişilerin aleyhine işledikleri suçları, askeri mahallerde veya askerlik hizmet görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara bakar. Tüm bunların yanında asker olmayan kişilerin özel kanunlarda belirtilen askeri suçlara ilişkin davalarına da bakmakla görevlidir⁴²³.

Askeri Mahkeme, Yüksek Adliye Kurulu tarafından birer yıllık sürelerle görevlendirilen biri başkan olmak üzere üç askeri hakimden oluşur. Askeri hakimler, 1976 Mahkemeler Yasası kurallarına bağlıdır (34/1983 sayılı Güvenlik Kuvvetleri

⁴²¹ NECATİGİL, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları, s.84-85.

⁴²² KÖKSAL, Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı, s.229.

⁴²³ KKTC Anayasası’nın 156/2 maddesi; Sivil kişilerin Askeri Mahkemelerde yargılanması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Sözleşme’nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) 6. maddesine (adil yargılanma) aykırı bulunmuştur: bkz. 25781/94 numaralı Cyprus v. Turkey kararı.; Ayrıca bkz. AKÇAY, Deniz, “‘Cyprus v. Turkey’ Kararı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Uluslararası Hukuk Ve Uluslararası Uyumazlık Sınavı,” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C.28, S.121 (2015): 441–472.; Askeri mahkemenin, savaş veya sıkıyönetim hallerinde veya olağanüstü durumda, hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu yasa ile düzenlenir: KKTC Anayasası’nın 156/3 maddesi. (Maddedeki ilgili düzenleme için bkz. 34/1983 sayılı Yasa’nın 8. maddesi.)

Mahkemesi ile Güvenlik Kuvvetleri Yargıtayı'nın Kuruluşu ve Yargılama Usulü Yasası'nın 3/2-3 maddeleri).

Askeri Mahkeme'nin Başkanı, kıdemli askeri hakimi veya askeri hakimi, başka bir yasada aksine kural bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, beş yıla kadar hapis cezası veya 20.000 TL'yi aşmayan para cezasını öngören suçlar ile suçlanan kişileri yargılamaya yetkilidir. Askeri Mahkeme sanık aleyhine cezaya ek veya ceza yerine olmak üzere, suçtan zarar gören kişiye 20.000 TL'ye kadar tazminat ödenmesine de hükmedebilir. Belirtmek gerekir ki tüm bu kurallara rağmen, Başsavcı'nın yazılı rızası ile davanın durum ve koşulları da dikkate alınarak, ceza ve tazminat hususunda, on yıl hapis cezası veya 60.000 TL'yi aşmayan bir cezayı öngören bir suçla suçlanan kişi de yargılanabilir. Ancak böyle bir halde hükmedilen ceza veya tazminat, yukarıda belirtilen sınırları (5 yıl hapis - 20.000 TL para cezası) aşamaz (34/1983 sayılı Yasa'nın 4/1-2 maddeleri).

Beş yıldan fazla hapis cezasını öngören bir suçla itham edilen kişilerin yargılanmasında, Askeri Mahkeme'nin oturumlarına biri başkan olmak üzere üç askeri hakim katılır (34/1983 sayılı Yasa'nın 4/2 madde hükümleri saklıdır). Subay ve astsubayların yargılanmasında ise ceza miktarına bakılmaksızın mahkeme oturumlarına her halde biri başkan olmak üzere üç askeri hakim mutlaka katılır (34/1983 sayılı Yasa'nın 4/4 maddesi).

Askeri Mahkeme, asker kişilerin;

- a) Askeri Suç ve Cezalar Yasası'nda yer alan suçlara,
- b) Diğer yasalarda yer alan ve Askeri Mahkeme'nin yargılama yetkisi kapsamında olduğu açıkça belirtilen suçlara,
- c) Askeri makamlara ve askeri kişilere karşı işledikleri suçlara,
- d) Askeri birliklerde, karakollarda, kurumlarda, mahallerde, kıta ve karargahlarda işledikleri suçlara,
- e) Askeri görevde iken veya askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara,
- f) Askeri malzemeye karşı veya askeri araçlarla işledikleri suçlara, ilişkin davalara bakmakla yetkilidir (34/1983 sayılı Yasa'nın 6. maddesi).

Askeri Mahkeme'nin yargılama yetkisine giren kişilerle sivil mahkemelerin yargılama yetkisine giren kişilerin birlikte suç işlemleri halinde ilgili kişi veya kişiler, yasada açıkca yetkili kılınan mahkemede yargılanırlar. Yargı yetkisine ilişkin yasal kuralların öngörmesi halinde, birlikte suç işleyenler farklı mahkemelerde yargılanabilirler (34/1983 sayılı Yasa'nın 7. maddesi).

Askeri Mahkeme'de yargılanmayı gerektiren ilişkinin kesilmesi, asker kişinin askerlik süresi içinde işlediği suçlardan dolayı Askeri Mahkeme'de yargılanmasına engel oluşturmaz (34/1983 sayılı Yasa'nın 9. maddesi).

Askeri Mahkeme'nin yetkisine giren suçlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları dışında işlenmiş olsa da, bu suçlara ilişkin davalar Askeri Mahkeme tarafından görülür (34/1983 sayılı Yasa'nın 10. maddesi).

Askeri Mahkeme, asker olmayan kişilerin aşağıda öngörülen suçlarına ilişkin davalara bakmakla da yetkilidir (34/1983 sayılı Yasa'nın 18/1 maddesi):

A) Askeri Suç ve Cezalar Yasası'nda öngörülen aşağıdaki suçlar dışında kalan suçlara;

a) Yasanın 18. maddesinde (gizli bilgiyi ele geçirme) öngörülen suçlardan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin iç veya dış çıkarları açısından gizli kalması gereken herhangi bir bilgiyi siyasi bir casusluk amacı ile elde etmesi nedeniyle işlenen suçlar,

b) Yasanın 19. maddesinde (17. ve 18. maddelerde yazılı suçların işlenmesini kolaylaştırmak) öngörülen ve yukarıdaki (a) bendi kapsamındaki gizli kalması gereken bilgiyi elinde bulunduran kişilerin kusur ve ihmali nedeniyle işlenen suçlar,

c) Yasanın 26. maddesinde (Manevi şahsiyetin tahkir ve tezyifi) öngörülen suçlar,

ç) Yasanın 29. maddesinde (Askerlikten soğutma) öngörülen suçlar.

B) Nöbet yerlerinde, askeri karakollarda askeri kışla veya karargahlarda, askeri kurumlarda veya askeri mahallerde, asker kişilere karşı saldırıda bulunma veya şiddet kullanma nedeniyle işlenen suçlar,

C) Trafiğe ilişkin suçlar hariç olmak üzere, askeri malzemenin hasar veya tahribine yol açarak zarara sebebiyet verilen suçlar,

Ç) Yürürlükte bulunan başka herhangi bir yasada Askeri Mahkeme'nin yargılama yetkisi kapsamında olduğu açıkça belirlenen suçlar.

Yukarıda (A) bendi altında yer alan (a), (b), (c) ve (ç)'de öngörülen suçlarda, ilgili mahkeme Mahkemeler Yasası kuralları uyarınca yetkili olan Kaza Mahkemesi veya Ağır Ceza Mahkemesi'dir (34/1983 sayılı Yasa'nın 18/2 maddesi).

9.1.2. Disiplin Mahkemeleri

KKTC Anayasası'na göre askeri yargı, askeri mahkeme ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Disiplin Mahkemeleri:

- a) Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı,
- b) Alay ve eşiti birlik Komutanlıkları,
- c) Müstakil Tabur ve eşiti birlik Komutanlıkları nezdinde kurulur ve nezdinde kuruldukları komutanlığın ismini alırlar (13/1979 sayılı Yasa'nın 3. maddesi).

Disiplin Mahkemesi, biri başkan ikisi üye olmak üzere üç subaydan oluşur. Astsubay, erbaş ve erlerin yargılanmalarında, üyelere biri astsubaylardan seçilir (13/1979 sayılı Yasa'nın 4. maddesi). Başkan ve üyeler, nezdinde Disiplin Mahkemesi kurulan komutan tarafından her yılın aralık ayı içerisinde ilgili Disiplin Mahkemesi'nin yetkisine giren birliklerdeki subay ve astsubaylar arasından bir yıl için atanır (13/1979 sayılı Yasa'nın 5/1 maddesi).

Başkan ve üyelerin en az bir yıl kıtada hizmet görmüş olmaları, sanığın astı olmamaları ve başkanın en az yüzbaşı rütbesinde bulunması şarttır. Başkan ve üyeler yargılama süresi içinde sanığın en yakın amiri olamazlar (13/1979 sayılı Yasa'nın 6/1-2 maddeleri).

Disiplin Mahkemesi'nde adli kovuşturma, disiplin subaylığı görevi yapan disiplin subayı veya yardımcılar tarafından yürütülür. Disiplin subayı ve yardımcılar, nezdinde Disiplin Mahkemesi kurulan komutan tarafından her yılın aralık ayı içerisinde Disiplin

Mahkemesi'nin yetkisine giren birliklerdeki subaylar arasından bir yıl için seçilir (13/1979 sayılı Yasa'nın 8. maddesi).

Disiplin Mahkemeleri, asker kişilerin 13/1979 sayılı *Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Disiplin Kabahat ve Cezaları ve Yargılama Usulü Yasası*'nda yazılı disiplin kabahatlerine ilişkin davalara bakar (13/1979 sayılı Yasa'nın 10. maddesi)⁴²⁴. Bu mahkemelerin yetkisi, nezdinde kuruldukları komutanlığın kadro, kuruluş ve sorumluluk bölgesiyle sınırlıdır. Güvenlik Kuvvetleri Komutanı, Disiplin Mahkemeleri'nin kuruluş, kadro ve sorumluluk bölgesi yönünden yetkilerini lüzumu halinde yazılı emir ile genişletip daraltabilir (13/1979 sayılı Yasa'nın 11. maddesi).

13/1979 sayılı yasanın 3. maddesi ile kurulan Disiplin Mahkemelerinden:

a) Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Disiplin Mahkemesi; 13/1979 sayılı yasa ile nezdinde Disiplin Mahkemesi kurulmayan birliklerin bütün personeli ile binbaşı ve daha üst rütbelerdeki subayları yargılar.

b) Alay ve eşiti birlik komutanlıkları ile müstakil tabur ve eşiti birlik komutanlıkları Disiplin Mahkemeleri; Yüzbaşı'ya kadar (yüzbaşı dahil) bütün askeri kişileri yargılar.

Bir disiplin kabahati farklı Disiplin Mahkemelerine tabi asker kişiler tarafından birlikte işlenir ise en yüksek rütbelisinin tabi olduğu Disiplin Mahkemesi hepsi hakkında davaya bakmaya yetkilidir. Ancak bir disiplin kabahati farklı Disiplin Mahkemesi'ne tabi eşit rütbeli asker kişiler veya rütbesiz kişiler tarafından birlikte işlenirse kabahatin işlendiği yerin bağlı olduğu Disiplin Mahkemesi hepsi hakkında davaya bakmaya yetkilidir (13/1979 sayılı Yasa'nın 13. maddesi).

Yetki uyuşmazlıkları ile ilgili tüm anlaşmazlıklar Güvenlik Kuvvetleri Komutanı tarafından kesin olarak karara bağlanır (13/1979 sayılı Yasa'nın 14. maddesi).

Belirtmek gerekir ki; Disiplin Mahkemelerinin görev ve yetkileri, o mahkemede yargılamayı gerektiren ilginin kesilmesi ile kalkmaz. Ancak sanık, rütbe yükselmesi dolayısıyla tabi bulunduğu Disiplin Mahkemesi'nin yetkisi dışına çıkmış olursa

⁴²⁴ Disiplin kabahatleri için bkz. aynı Yasa'nın 46 vd. maddeleri.

yargılama yetkisi adli yönden üst komutan nezdindeki Disiplin Mahkemesine geçer (13/1979 sayılı Yasa'nın 15. maddesi).

9.1.3. Üst Disiplin Mahkemeleri

Disiplin Mahkemelerinin her karar veya hükmüne karşı Güvenlik Kuvvetleri Karargâhı'nda kurulacak olan Üst Disiplin Mahkemesi'ne itiraz edilebilir (13/1979 sayılı Yasa'nın 37/1 maddesi).

Üst Disiplin Mahkemesi biri başkan ikisi üye olmak üzere üç subaydan oluşur. İtiraz yapanın veya hakkında itiraz edilen kişinin Astsubay, erbaş ve er olması halinde üyelere biri Astsubay olur (13/1979 sayılı Yasa'nın 37/2 maddesi).

Başkan ve üyeler her yılın aralık ayı içerisinde Güvenlik Kuvvetleri Komutanı tarafından bir yıl için atanır. Başkanın en az Kıdemli Binbaşı, üyelerin en az Yüzbaşı rütbelerinde bulunmaları şarttır (13/1979 sayılı Yasa'nın 37/3,5 maddeleri).

Disiplin Mahkemesi tarafından tefhim edilen karar veya hükümlere karşı itiraz tefhim tarihinden itibaren üç gün içerisinde yapılır. Hem mahkum hem de nezdinde Disiplin Mahkemesi kurulan Komutan itiraz hakkına sahiptirler. Yapılacak olan itiraz yazılı olmak zorundadır (13/1979 sayılı Yasa'nın 38. maddesi). İtiraz;

a) 13/1979 sayılı Yasa veya herhangi bir yasadaki bir kuralın uygulanması gerekirken uygulanmaması veya yanlış uygulanması sebebine,

b) Disiplin Mahkemelerinin beraat, mahkûmiyet kararlarına veya ceza ile ilgili hükümlerine, dair yapılır (13/1979 sayılı Yasa'nın 39. maddesi).

Beraat hükümlerine karşı itiraz halinde itiraz sebepleri şu şekildedir (13/1979 sayılı Yasa'nın 40/1 maddesi):

a) Disiplin Mahkemesi'nin hükmüne dayanak olan olguları destekleyici şahadetin bulunmaması,

b) Şahadetin yanlış olarak kabul edilmesi veya reddedilmesi,

c) Yasa hükümlerinin olgulara yanlış uygulanması.

Mahkumiyete dair hükümlere karşı itiraz sebebi sadece yasal noktalara dayanan herhangi bir sebeptir.

Sadece ceza aleyhine itiraz sebepleri ise şu şekildedir (13/1979 sayılı Yasa'nın 40/3 maddesi):

- a) Cezanın açıkça fazla olması.
- b) Cezanın açıkça yetersiz olması.

Üst Disiplin Mahkemesi, itirazı dinleyip karar verirken Disiplin Mahkemesi'nin olgularla ilgili bulgu ve kararları ile bağlı olmayıp bütün şahadeti gözden geçirmeye kendi çıkarımlarını yapmaya, başka şahadet dinlemeye veya kabule, davanın koşulları gerektirdiği takdirde Disiplin Mahkemesi'nde dinlenmiş bulunan bir tanığı tekrar dinlemeye yetkilidir (13/1979 sayılı Yasa'nın 44/2 maddesi).

9.2. Üst Derece Mahkemeleri

9.2.1. Askeri Yargıtay

Askeri Mahkeme tarafından verilen kararın ve hükümlerin son inceleme mercii Askeri Yargıtay'dır. Askeri Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri ve mahkemede görevli hakim ve savcılarla ilgili kurallar yasa ile düzenlenmiştir.

Askeri Yargıtay, Yüksek Adliye Kurulu tarafından birer yıllık sürelerle Yüksek Mahkeme hakimleri arasından görevlendirilen iki Yargıtay Askeri Hakimi ile halen Askeri Yargıtay'da görev yapmakta olan sivil Yargıtay hakiminden oluşur. En kıdemli üye başkanlık görevini yürütür (34/1983 sayılı Yasa'nın 41/3 maddesi).

Yargıtay Askeri Hakimleri 1976 Mahkemeler Yasası kurallarına bağlıdırlar (34/1983 sayılı Yasa'nın 41/4 maddesi).

Askeri Yargıtay'ın duruşmalarında, Yargıtay olarak yetki kullanan Yüksek Mahkeme'nin bağlı olduğu usul kuralları uygulanır (34/1983 sayılı Yasa'nın 43/2 maddesi).

Askeri Mahkeme tarafından verilen hüküm ve kararlara karşı, üst mahkeme olarak Askeri Yargıtay'a kararın verildiği tarihten itibaren on gün içinde istinaf yoluyla

başvurulabilir. İstinaf, 34/1983 sayılı *Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi ile Güvenlik Kuvvetleri Yargıtayı'nın Kuruluşu ve Yargılama Usulü Yasası* kurallarına ve *Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası*'nın 34/1983 sayılı yasaya aykırı olmayan kurallarına göre yapılır (34/1983 sayılı Yasa'nın 44/1-2 maddesi).

Ceza davalarına ilişkin istinafları karara bağlamada (davanın yeniden görülmek üzere başka bir mahkemeye gönderilmesi dışındaki konularda) 1976 Mahkemeler Yasası'nın 37/3 hükmünde yer alan Yüksek Mahkeme'ye (Yargıtay sıfatıyla) tanınan yetkileri kullanır (34/1983 sayılı Yasa'nın 44/3 maddesi). Buna göre; Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın veya diğer bir yasanın veya mahkeme tüzüklerinin kurallarına bakılmaksızın ve o kurallarda gösterilen bir yetkiye ek olarak Askeri Yargıtay bir istinafi görüp karar verirken (9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın 37/3 maddesi):

- İlk derece mahkemesinin olgularla ilgili bulgu ve kararları ile bağlı değildir.
- Bütün şahadeti gözden geçirmeye, kendi çıkarımlarını yapmaya, daha fazla tanık dinlemeye, davanın durum ve koşullarının gerektirdiği hallerde ilk derece mahkemesi tarafından dinlenmiş bulunan bir tanığı tekrar dinlemeye yetkilidir
- Davanın durum ve koşullarının gerektirdiği hale göre hüküm verme veya davanın tekrar görülmesi için, kararı veren ilk derece mahkemesini veya diğer bir mahkemeyi görevlendirme yetkilerine de sahiptir.

9.3. Askeri Savcılık

Askeri Savcılık, Askeri Mahkeme'de ve Askeri Yargıtay'da görev yapmak üzere Yüksek Savcılar Kurulu tarafından görevlendirilen iki Askeri Savcı'dan oluşur. Askeri Savcılar, 1976 Hukuk Dairesi Yasası kurallarına bağlı olarak, görevleri ile ilgili her türlü işlemleri Başsavcı adına yürütürler (34/1983 sayılı Yasa'nın 5. maddesi)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KKTC YARGI SİSTEMİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

1. GENEL OLARAK

Bu bölümde yargı sisteminin işleyişine ilişkin kapsayıcı ilkelerden olan; yargı bağımsızlığı, yargısal hizmetlere erişebilirlik ve yargının etkin işleyişi konuları teorik olarak ele alınmış, konu anlatılırken bazı endekslere de yer verilerek konu somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

KKTC yargı sistemi, anlatılan ilkeler çerçevesinde değerlendirilmiş, özellikle yargılama faaliyetlerinin etkinliği konusu, KKTC mahkemelerinin faaliyet raporlarında yer alan verilere dayandırılarak anlatılmaya çalışılmıştır. Son olarak, KKTC yargı sistemine, yargı kurumlarına ve bunların işleyişine dair ileri sürülen görüşler ve çözüm önerilerine; ülkemiz yargı sistemi ile KKTC yargı sisteminin etkileşimi konularına, çalışmanın bu bölümünde yer verilmiştir.

2. YARGI SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİNE YÖNELİK KAPSAYICI İLKELER

2.1. Yargı Bağımsızlığı İlkesi

Yargı bağımsızlığı, çok geniş bir kavramdır. Yargı bağımsızlığı denilince, doktrinde ve mevzuatta hakimlerin ve mahkemelerin bağımsızlığından söz edilir⁴²⁵. Ancak yargı bağımsızlığı, yalnızca hakimlerin ve mahkemelerin bağımsızlığı ile sınırlı tutulmamalıdır⁴²⁶. Ancak genel bir sınır çizmek gerekirse; yargı bağımsızlığı, yargısal süreçte, karar verilirken özgür olmayı, hiçbir baskı ve etki altında kalmadan yargılama faaliyetlerinin yerine getirilebilmesini ifade etmektedir⁴²⁷. Devletin en temel görevlerinden biri olan yargılama faaliyeti, yasama ve yürütme faaliyetlerinden bağımsız ayrı bir erktir. Bir yargının bağımsız olduğuna dair tespitte bulunurken, uluslararası kuruluşlar tarafından çeşitli niteliklere sahip endekslerden faydalanılabilmektedir⁴²⁸. Bu endekslerden bir kısmı, yargısal hizmetlerin ekonomiye ve politikaya dair etkilerini ortaya koyarken, bir kısmı da kurumsal etkinliğe dair ölçümler sunmaktadır⁴²⁹. Dolayısıyla, günümüze kadar hesaplanan endeksler;

- “*Hukuk devletinin varlığını test eden endeksler*”,

- “*Yargısal hizmetlerin (mahkemelerin) etkinliğini ölçümleyen endeksler*” olarak ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır⁴³⁰. Yukarıda bahsedilen endeksler hazırlanırken, çeşitli

⁴²⁵ YANIK, Murat, *Yargının Yönetimi ve Denetimi* (İstanbul: Der Yayınları, 2014), s.90.

⁴²⁶ YANIK, *Yargının Yönetimi ve Denetimi*, s.90.

⁴²⁷ ÖZKUL, Fatih, “*Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*”, *Ankara Barosu Dergisi*, S.3 (2016): 201–263, (2019): <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2016-3/3.pdf>. (Son E.T.: 25.06.2019); Yargı bağımsızlığına ilişkin ayrıca bkz. GÖNENÇ, “*Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*”, s.2 vd.; ÖZEN, Muharrem, “*Yargı Bağımsızlığını Zedeleyen Düzenleme, Uygulamalar ve Bağımsızlığı Sağlamaya Yönelik Çözüm Önerileri*”, *Ankara Barosu Dergisi*, S.1 (2010): 31–65: <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2010-1/2010-1-ozen.pdf>. (Son E.T.: 25.06.2019)

⁴²⁸ *The Word Bank “Judicial Independence”* Endeksi için bkz. https://tcdata360.worldbank.org/indicators/heba05a57?country=BRA&indicator=669&viz=line_chart&years=2007,2017. (Son E.T.: 25.06.2019).; “*Judicial Independence*” listesinde KKTC bulunmamaktadır. Ancak listedeki *common law* ülkeleri incelenebilir.; “*Word Economic Forum*”un, ülkelerin yargı bağımsızlığı sıralaması için bkz. http://reports.weforum.org/pdf/gci-2017-2018-scorecard/WEF_GCI_2017_2018_Scorecard_EOSQ144.pdf. (Son E.T.: 25.06.2019).

⁴²⁹ EMİN BENLİ, Hande, *Yargı Sisteminin Etkin İşleyişi ve Ekonomik Büyüme* (Ankara: Hukuk Yayınları, 2017), s.75.;

⁴³⁰ EMİN BENLİ, *Yargı Sisteminin Etkin İşleyişi ve Ekonomik Büyüme*, s.75.

yöntemler kullanılmaktadır. Örneğin; Dünya Adalet Projesi Hukuk Devleti Endeksi (*The Word Justice Project Rule of Law Index*⁴³¹);

- Devlet yetkileri üzerindeki sınırlamalar,
- Yolsuzluğun olmaması,
- Açık yönetim,
- Temel haklar,
- Düzen ve güvenlik,
- Düzenleyici uygulamalar,
- Adalete erişim,
- Etkin ceza adaleti,
- Gayri resmi adalet, olmak üzere dokuz ana faktör içermektedir⁴³².

Ayrıca soyut kavramlar esas alınarak hazırlanan endeksin veri tabanı oluşturulurken, anket yöntemi kullanılmaktadır⁴³³.

Yukarıdaki teorik anlatımın ardından yargı bağımsızlığına ilişkin KKTC yargısını ele alacak olursak; 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda oluşturulan on bakanlıktan birisi de Adalet Bakanlığı idi. Ancak daha sonra Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulurken yargı bağımsızlığı konusunda bir ilk gerçekleştirildi ve Adalet Bakanlığı kaldırıldı. Adalet Bakanlığı'nın yetkileri 1975 Federe Devlet Anayasası ile hakimlerin kontrolünde olan Yüksek Adliye Kurulu'na verildi. Ardından 1985 KKTC Anayasası, (Yüksek Adliye Kurulu'nun oluşumunda bazı değişiklikler yaparak) yargı bağımsızlığı ilkesini korudu. Yukarıda anlatıldığı gibi yargı ile ilgili tüm kararlar (hakimlerin atanması, terfii, nakli, disiplin işlemleri) Yüksek Adliye Kurulu tarafından verilmektedir. Ofis işleri ise Yüksek Mahkeme kaleminde gerçekleşmektedir⁴³⁴.

⁴³¹ Bkz. https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2019-Single%20Page%20View-Reduced_0.pdf. (Son E.T.: 25.06.2019)

⁴³² Bkz. <https://worldjusticeproject.org/our-work/wjp-rule-law-index>. (Son E.T.: 25.06.2019); Ayrıca bkz. **EMİN BENLİ**, *Yargı Sisteminin Etkin İşleyişi ve Ekonomik Büyüme*, s.75.

⁴³³ **EMİN BENLİ**, a.g.e., s.75.; Detaylı bilgi için bkz. <https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-law-index-2019/methodology>. (Son E.T.: 25.06.2019)

⁴³⁴ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.128.

KKTC’de Adalet Bakanlığı’nın olmaması, yargı bağımsızlığı ve siyasi etkileşim bakımından oldukça olumlu bir durumdur. Şöyle ki; 1975 yılından sonra KKTC’de değişik siyasi partiler iktidara gelmiş, farklı siyasi görüşler ülkeyi yönetmiştir. Ancak bu iktidarların tümü yargıya saygılı olmuştur. KKTC’de yargıya yönelik şikayetlerde son zamanlarda artış olsa bile bu şikayetler yargı bağımsızlığına ilişkin değildir. Bu şikayetlerin temelinde sistemin temel ilkelerinde yaşanan değişiklikler sebebiyle olduğu görülmektedir⁴³⁵.

2.2. Yargısal Hizmetlere Erişebilirlik

Yargısal hizmetlere erişebilirlik, bir başka deyişle adalete erişim⁴³⁶; toplumdaki tüm kişilerin, ihtiyaç duyduğu yargısal hizmete kolaylıkla ulaşabilmesi ve haklarını etkili bir şekilde arayabilmesi için, devletin gereken tüm imkanları sağlayıp, bu imkanların varlığını etkin bir biçimde tanıtması olarak tanımlanabilir⁴³⁷. Yargısal hizmetlere erişim olanaklarının yeterince etkinleştirilmemesi, toplumun adalet sistemine ve dolayısıyla devlete karşı duyduğu güveni sarsabilir. Yargısal hizmetlere erişim kavramı, adalet sisteminin birçok alanını kapsamaktadır. Şöyle ki;

- Mahkemelerdeki uyuşmazlıkların makul sürede çözülmesi,
- Tarafların yaptığı yargılama masraflarının kabul edilebilir düzeyde olması,
- Basit uyuşmazlıkların yargı önüne getirilmeden etkin bir şekilde çözülmesi,
- Yargılama usullerinin basitleştirilmesi,
- Adli yardımın etkinleştirilmesi gibi hususlar yargısal hizmetlere erişimin temel unsurlarındandır⁴³⁸.

⁴³⁵ Bu konudaki örnek olaylar için bkz. **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.130.

⁴³⁶ Adalete erişim endeksleri için bkz. <https://justiceindex.org/> (Son E.T.: 25.06.2019).; Ayrıca bkz. <https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/global-insights-access-justice>. (Son E.T.: 25.06.2019); <https://www.oecd.org/gov/access-to-justice.htm> (Son E.T.: 25.06.2019)

⁴³⁷ T.C. Adalet Bakanlığı Stratejik Planı 2010-2014, s.124.; <http://www.sgb.adalet.gov.tr/stratejikplan.pdf>. (Son E.T.: 25.06.2019).; Ayrıca bkz. T.C. Adalet Bakanlığı Stratejik Planı 2015-2019, s.84; [https://www.adalet.gov.tr/Bakanlik/Stratejik Plan/Stratejik-Plan-2015-2019.pdf](https://www.adalet.gov.tr/Bakanlik/Stratejik%20Plan/Stratejik-Plan-2015-2019.pdf). (Son E.T.: 25.06.2019).; **ÇAKIN, Akın**, *Adalete Erişim*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2016), s.37.

⁴³⁸ T.C. Adalet Bakanlığı Stratejik Planı 2010-2014, s.124.; <http://www.sgb.adalet.gov.tr/stratejikplan.pdf>. (Son E.T.: 25.06.2019).

Adaletle erişim imkanlarının, yalnızca pozitif hukuki düzenlemelerle etkinleştirilmesi mümkün değildir. Bu sebeple, yararlanıcıların hak arama özgürlüğünü kullanma yöntemlerini öğrenmeleri, hukuk bilincinin geliştirilmesi için yapılacak bilgilendirme faaliyetleri, kanun çevirileri⁴³⁹, kanun sadeleştirmeleri, danışma büroları, dava rehberleri, broşürler, internet siteleri gibi araçlar da, ihtiyaç sahibi kimselerin yargısal hizmetlere erişiminde, kolaylaştırıcı unsurlardır⁴⁴⁰. Toplumun tüm kesimine, eksiksiz ve adil olarak adalet hizmetlerinin ulaştırılması, hukuk devletinin bir gereğidir⁴⁴¹. Özellikle çocuklar, kadınlar, engelliler, yaşlılar ve yoksullar, kısaca dezavantajlı kesimlerle ilgili uyuşmazlıkların amacına uygun bir şekilde çözülmesi için geliştirilen önlemler yargısal hizmetlere erişimin önemli bir parçasını oluşturmaktadır⁴⁴².

2.3. Yargının Etkin İşleyişi

Yargının etkin işleyişinin iki boyutu vardır⁴⁴³:

- Karar etkinliği,

- Performans etkinliği. Yargıda karar ve performans etkinliği sağlanamaz, başka bir deyişle yargısal hizmetler etkin olarak sunulmazsa; belirsizlik artar, işlem maliyetleri yükselir, yatırımlarda ve verimlilikte azalma yaşanır ve son olarak da ülkenin ekonomik büyümesi olumsuz yönde etkilenir⁴⁴⁴.

Yargı sisteminin etkinliğini ölçmeye yönelik yapılan çalışmalarda, aşağıdaki ortak kriterler kullanılmaktadır⁴⁴⁵:

- Yıl içinde gelen toplam dosya sayısı,

- Yıl içinde karara bağlanan dosya sayısı,

- Gelecek yıla devreden dosya sayısı,

⁴³⁹ KKTC’de kanun diline ilişkin bkz. s.161 vd.

⁴⁴⁰ ÇAKIN, *Adaletle Erişim*, s.34.

⁴⁴¹ Bkz. ÖZBEK, Mustafa, “**Sosyal Devletin Gereği: Adaletle Erişim**”, *Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, S.4 (2006/2): s.907–927.

⁴⁴² T.C. Adalet Bakanlığı Stratejik Planı 2010-2014, s.124.; <http://www.sgb.adalet.gov.tr/stratejikplan.pdf>. (Son E.T.: 25.06.2019).; Bkz. ÇAKIN, *Adaletle Erişim*, s.131 vd.

⁴⁴³ EMİN BENLİ, *Yargı Sisteminin Etkin İşleyişi ve Ekonomik Büyüme*, s.59.

⁴⁴⁴ Konuya ilişkin bilgiler için bkz. EMİN BENLİ, a.g.e., s.59 vd.

⁴⁴⁵ Bkz. EMİN BENLİ, a.g.e., s.112 vd.

- Temizlenme oranı,
- Sıkışıklık oranı,
- Hakim başına düşen iş yükü⁴⁴⁶,
- Mahkemelerin bütçesi,
- Her bir davanın ortalama görülme süresi,
- 100.000 kişi başına düşen hakim sayısı⁴⁴⁷.

Yargının etkin işleyişine dair yukarıdaki teorik bilgilerin ardından KKTC mahkemelerine ilişkin son üç yılın (2016-2017-2018) dava verileri⁴⁴⁸ baz alınarak aşağıda bir inceleme yapılmıştır. Bu inceleme yapılırken üst derece mahkemesi ve ilk derece mahkemeleri olarak ikili bir ayırım yapılmıştır.

⁴⁴⁶ Bkz. **YÜCEL, Mustafa Tören**, *Yargı Sistemi Üzerine Denemeler*, Ed. Yener ÜNVER, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019), s.183 vd.

⁴⁴⁷ Hakim sayısına ilişkin bilgi ve tartışma için bkz. **EMİN BENLİ**, a.g.e.,s.34, ayrıca bkz. dn.30.

⁴⁴⁸ KKTC Mahkemeleri'ne ait olan ve çalışmada kullanılan veriler, Yüksek Mahkeme Genel Sekreterliği tarafından hazırlanan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti mahkemelerinin 2016-2017-2018 yıllarına ait "Faaliyet Raporları"ndaki verilerdir. Raporlar için bkz. <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

2.3.1. KKTC Üst Derece Mahkemesi (Yüksek Mahkeme)

2016 Yılı Yüksek Mahkeme Dava Dosyası Verileri				
Mahkeme	1.1.2016 tarihinde askıda bulunan	2016 yılında açılan davalar	2016 yılında neticelenen	1.1.2017 tarihinde askıda bulunan
Anayasa Mahkemesi	37	19	16	40
Yargıtay (Hukuk)	457	191	156	492
Yargıtay (Ceza)	148	136	177	107
Yargıtay (Aile Hukuku)	18	10	12	16
Yargıtay (Asli Yetki vs.)	25	17	22	20
Yüksek İdare Mahkemesi	557	286	341	502
Yüksek İdare Mahkemesi (İstinaf)	11	11	13	9
TOPLAM:	1253	670	737	1186

Tablo-3.1: 2016 Yılı Yüksek Mahkeme Dosya Verileri⁴⁴⁹

2017 Yılı Yüksek Mahkeme Dava Dosyası Verileri
--

⁴⁴⁹ Bkz. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2016 Yılı Faaliyet Raporu”, s.2.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

Mahkeme	1.1.2017 tarihinde askıda bulunan	2017 yılında açılan davalar	2017 yılında neticelenen	1.1.2018 tarihinde askıda bulunan
Anayasa Mahkemesi	40	8	31	17
Yargıtay (Hukuk)	492	197	149	540
Yargıtay (Ceza)	107	89	90	106
Yargıtay (Aile Hukuku)	16	13	7	22
Yargıtay (Asli Yetki vs.)	20	19	26	13
Yüksek İdare Mahkemesi	502	227	273	456
Yüksek İdare Mahkemesi (İstinaf)	9	18	9	18
TOPLAM:	1186	571	585	1172

Tablo-3.2: 2017 Yılı Yüksek Mahkeme Dosya Verileri⁴⁵⁰

Yüksek Mahkeme’de 2016 yılında açılan 670 davaya karşılık, 2017 yılında bu sayı 571’e düşmüştür. 2017 yılında Yüksek Mahkeme’de açılan dava sayısında 2016 yılına kıyasla 99 azalış (%14.77) olmuştur. Ayrıca 2016 yılında karara bağlanan dosya sayısı 737 iken, 2017 yılında bu sayı 585’e düşmüştür. Yani karara bağlanan dosya sayısı bakımından 2017 yılında, 2016 yılına kıyasla 152 (%20.62) azalma görülmektedir.

2018 Yılı Yüksek Mahkeme Dava Dosyası Verileri

⁴⁵⁰ Bkz. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2017 Yılı Faaliyet Raporu”, s.2.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

Mahkeme	1.1.2018 tarihinde askıda bulunan	2018 yılında açılan davalar	2018 yılında neticelenen	1.1.2019 tarihinde askıda bulunan
Anayasa Mahkemesi	17	20	25	12
Yargıtay (Hukuk)	540	199	92	647
Yargıtay (Ceza)	106	81	87	100
Yargıtay (Aile Hukuku)	22	16	11	27
Yargıtay (Asli Yetki vs.)	13	14	17	10
Yüksek İdare Mahkemesi	456	298	246	508
Yüksek İdare Mahkemesi (İstinaf)	18	12	13	17
TOPLAM:	1172	640	491	1321

Tablo-3.3: 2018 Yılı Yüksek Mahkeme Dosya Verileri⁴⁵¹

2017-2018 yıllarına bakıldığında ise; 2017 yılında açılan 571 davaya karşılık, 2018 yılında bu sayı 640'a yükselmiştir. 2018 yılında Yüksek Mahkeme'de açılan dava sayısında 2017 yılına kıyasla 69 artış (%12.08) olmuştur. Ayrıca 2017 yılında karara bağlanan dosya sayısı 585 iken, 2018 yılında bu sayı 491'e düşmüştür. Yani karara bağlanan dosya sayısı bakımından 2018 yılında, 2017 yılına kıyasla 94 (%16.06) azalma görülmektedir.

KKTC Yüksek Mahkemesi'ne ilişkin yukarıda üç yıla ait olan veriler incelendiğinde ve bu veriler, yargının etkin işleyişine dair yukarıda anlatılan, ölçmeye yönelik ortak kriterlere uygulandığında; son yılda açılan dava sayısında artış olduğu, birbirini takip eden üç yılda, karara bağlanan dosya sayısının azaldığı, ancak olumlu anlamda aradaki farkın giderek azaldığı görülmektedir.

⁴⁵¹ Bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2018 Yılı Faaliyet Raporu", s.2.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

2.3.2. KKTC İlk Derece Mahkemeleri

2.3.2.1. Hukuk Davaları

2016 Yılı Hukuk Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı				
Mahkemeler	1.1.2016'da askıda bulunan	2016'da açılan davalar	2016'da neticelenen	1.1.2017'de askıda bulunan
Lefkoşa	7366	8913	7538	8741
Gazimağusa	3093	4425	4470	3048
Girne	3490	4748	4500	3738
Güzelyurt	381	1089	1006	464
İskele	291	833	700	424
Lefke	162	483	384	261
TOPLAM:	14783	20491	18598	16676

Tablo-3.4: 2016 Yılı Hukuk Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı⁴⁵²

⁴⁵² Bkz. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2016 Yılı Faaliyet Raporu”, s.4.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

2017 Yılı Hukuk Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı				
Mahkemeler	1.1.2017'de askıda bulunan	2017'de açılan davalar	2017'de neticelenen	1.1.2018'de askıda bulunan
Lefkoşa	8741	6942	10530	5153
Gazimağusa	3048	3656	4231	2473
Girne	3738	3594	4278	3054
Güzelyurt	464	868	981	351
İskele	424	544	660	308
Lefke	261	406	547	120
TOPLAM:	16676	16010	21227	11459

Tablo-3.5: 2017 Yılı Hukuk Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı⁴⁵³

Kaza mahkemelerinde 2016 yılında açılan 20491 davaya karşılık, 2017 yılında bu sayı 16010'a düşmüştür. 2017 yılında açılan hukuk davaları sayısında 2016 yılına kıyasla 4481 azalış (%21.87) olmuştur⁴⁵⁴. Ayrıca 2016 yılında karara bağlanan dosya sayısı 18598 iken, 2017 yılında bu sayı 21227'ye yükselmiştir. Yani karara bağlanan dosya sayısı bakımından 2017 yılında, 2016 yılına kıyasla 2629 (%14.13) artış görülmektedir.

⁴⁵³ Bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2017 Yılı Faaliyet Raporu", s.4.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁴⁵⁴ Bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2017 Yılı Faaliyet Raporu", s.4.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).; 2016, 2017 ve 2018 yıllarında Kaza Mahkemelerindeki hukuk davalarının konularına göre tasnifi için bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeler 2018 Yılı Faaliyet Raporu", s.5 vd.: <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

2018 Yılı Hukuk Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı				
Mahkemeler	1.1.2018'de askıda bulunan	2018'de açılan davalar	2018'de neticelenen	1.1.2019'da askıda bulunan
Lefkoşa	5153	6832	6616	5369
Gazimağusa	2473	3810	4017	2266
Girne	3054	3986	3886	3154
Güzelyurt	351	833	757	427
İskele	308	746	697	357
Lefke	120	448	400	168
TOPLAM:	11459	16655	16373	11741

Tablo-3.6: 2018 Yılı Hukuk Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı⁴⁵⁵

Kaza mahkemelerinde 2017 yılında açılan 16010 davaya karşılık, 2018 yılında bu sayı 16655'e yükselmiştir. 2018 yılında dosyalanan hukuk davaları sayısında 2017 yılına kıyasla 645 artış (%4.03) olmuştur⁴⁵⁶. Ayrıca 2017 yılında karara bağlanan dosya sayısı 21227 iken, 2018 yılında bu sayı 16373'ye düşmüştür. Yani karara bağlanan dosya sayısı bakımından 2018 yılında, 2017 yılına kıyasla 4854 (%22.86) azalma görülmektedir.

Birbirini takip eden üç yıl incelendiğinde, açılan dava sayısında genel anlamda (son yıldaki %4.03'lük artış saklı kalmak kaydıyla) azalma olduğu, buna rağmen karara bağlanan dosya sayısında da ise son yılda %22.86'luk azalma olduğu görülmektedir.

⁴⁵⁵ Bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2018 Yılı Faaliyet Raporu", s.4.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁴⁵⁶ Bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2018 Yılı Faaliyet Raporu", s.4.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

2.3.2.2. Ceza Davaları

Mahkeme	2016 yılı dava sayısı	2016'da neticelenen	Başsavcılık tarafından		1.1.2017'de askıda bulunan
			Takipsizlik (nolle prosequere) verilen dosyalar	Alt Mah. iade edilen dosyalar	
Ağır Ceza Mahkemeleri	626	420	73	35	98

Tablo-3.7: 2016 Yılı Ağır Ceza Mahkemeleri Dosya Verileri⁴⁵⁷

2016 yılında Ağır Ceza Mahkemeleri huzurunda bulunan 626 davadan 420'si sonuçlandırılmıştır. Başsavcılık, 73 davaya ilişkin takipsizlik (nolle prosequere) kararı vermiş, 35 dava dosyası alt mahkemeye iade edilmiştir. Davaların 98'i ise sonuçlandırılmayarak 2017 yılına aktarılmıştır⁴⁵⁸.

Mahkeme	2017 yılı dava sayısı	2017'de neticelenen	Başsavcılık tarafından		1.1.2018'de askıda bulunan
			Takipsizlik (nolle prosequere) verilen dosyalar	Alt Mah. iade edilen dosyalar	
Ağır Ceza Mahkemeleri	683	482	51	28	122

Tablo-3.8: 2017 Yılı Ağır Ceza Mahkemeleri Dosya Verileri⁴⁵⁹

⁴⁵⁷ Bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2016 Yılı Faaliyet Raporu", s.3.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁴⁵⁸ 2016, 2017 ve 2018 yıllarında Ağır Ceza Mahkemeleri huzurundaki davaların, suç nevilerine göre mukayeseli tasnifi için bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2018 Yılı Faaliyet Raporu", s.3.; <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁴⁵⁹ Bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2017 Yılı Faaliyet Raporu", s.3.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

2017 yılında Ağır Ceza Mahkemeleri huzurunda bulunan 683 davadan 482'si sonuçlandırılmıştır. Başsavcılık, 51 davaya ilişkin takipsizlik (nolle prosequere) kararı vermiş, 28 dava dosyası alt mahkemeye iade edilmiştir. Davaların 122'i ise sonuçlandırılmayarak 2018 yılına aktarılmıştır.

Mahkeme	2018 yılı dava sayısı	2018'de neticelenen	Başsavcılık tarafından		1.1.2019'da askıda bulunan
			Takipsizlik (nolle prosequere) verilen dosyalar	Alt Mah. iade edilen dosyalar	
Ağır Ceza Mahkemeleri	646	426	46	36	138

Tablo-3.9: 2018 Yılı Ağır Ceza Mahkemeleri Dosya Verileri⁴⁶⁰

2018 yılında Ağır Ceza Mahkemeleri'nde bulunan 646 davadan 426'sı sonuçlandırılmıştır. Başsavcılık, 46 davaya ilişkin takipsizlik (nolle prosequere) kararı vermiş, 36 dava dosyası alt mahkemeye iade edilmiştir. Davaların 138'i ise sonuçlandırılmayarak 2019 yılına aktarılmıştır.

Ağır Ceza Mahkemelerine ait üç yılın verileri değerlendirildiğinde 2016-2017 yıllarına ait dava sayılarında 57 (%9.10) artış, 2017-2018 yıllarında ise 37 (%5.41) azalma görülmektedir. Karara bağlanan dosya sayılarına bakıldığında ise 2016-2017 yıllarında 62 (%14.76) artış, 2017-2018 yıllarında ise 56 (%11.61) azalma görülmektedir.

⁴⁶⁰ Bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2018 Yılı Faaliyet Raporu", s.3.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

2016 Yılı Ceza Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı				
Mahkemeler	1.1.2016'da askıda bulunan	2016'da açılan davalar	2016'da neticelenen	1.1.2017'de askıda bulunan
Lefkoşa	8114	10210	14418	3906
Gazimağusa	2754	4054	5746	1062
Girne	2487	10091	9495	3083
Güzelyurt	999	1536	2123	412
İskele	673	1727	1820	580
Lefke	188	504	490	202
TOPLAM:	15215	28122	34092	9245

Tablo-3.10: 2016 Yılı Ceza Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı⁴⁶¹

2017 Yılı Ceza Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı				
Mahkemeler	1.1.2017'de askıda bulunan	2017'de açılan davalar	2017'de neticelenen	1.1.2018'de askıda bulunan
Lefkoşa	3906	16363	11818	8451
Gazimağusa	1062	7901	7313	1650
Girne	3083	12544	11629	3998
Güzelyurt	412	3230	2723	919
İskele	580	1835	1983	432
Lefke	202	665	712	155
TOPLAM:	9245	42538	36178	15605

Tablo-3.11: 2017 Yılı Ceza Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı⁴⁶²

⁴⁶¹ Bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2017 Yılı Faaliyet Raporu", s.7.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁴⁶² Bkz. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2017 Yılı Faaliyet Raporu", s.7.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

Kaza mahkemelerinde 2016 yılında açılan 28122 ceza davasına karşılık, 2017 yılında bu sayı 42538'e yükselmiştir. 2017'de açılan ceza davaları sayısında 2016'ya kıyasla 14416 (%51.26) artış olmuştur⁴⁶³. Ayrıca 2016 yılında karara bağlanan dosya sayısı 34092 iken, 2017 yılında bu sayı 36178'e yükselmiştir. Yani karara bağlanan dosya sayısı bakımından 2017 yılında, 2016 yılına kıyasla 2086 (%6.11) artış görülmektedir.

2018 Yılı Ceza Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı				
Mahkemeler	1.1.2018'de askıda bulunan	2018'de açılan davalar	2018'de neticelenen	1.1.2019'da askıda bulunan
Lefkoşa	8451	24650	15904	17197
Gazimağusa	1650	4809	5050	1409
Girne	3998	9482	10104	3376
Güzelyurt	919	3891	3275	1535
İskele	432	2264	2040	656
Lefke	155	734	659	230
TOPLAM:	15605	45830	37032	24403

Tablo-3.12: 2018 Yılı Ceza Davalarının Mahkemeler İtibariyle Dağılımı⁴⁶⁴

Kaza mahkemelerinde 2017 yılında açılan 42538 ceza davasına karşılık, 2018 yılında bu sayı 45830'a yükselmiştir. 2018'de açılan ceza davaları sayısında 2017'ye kıyasla 3292 (%7.74) artış olmuştur⁴⁶⁵. Ayrıca 2017 yılında karara bağlanan dosya sayısı 36178 iken, 2018 yılında bu sayı 37032'ye yükselmiştir. Yani karara bağlanan dosya sayısı bakımından 2018 yılında, 2017 yılına kıyasla 854 (%2.36) artış görülmektedir.

⁴⁶³ Son beş yıl zarfında kaza mahkemelerinde açılan ceza davalarının türleri için bkz. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeler 2018 Yılı Faaliyet Raporu”, s.7.; <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).; Bkz. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2017 Yılı Faaliyet Raporu”, s.7.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁴⁶⁴ Bkz. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2018 Yılı Faaliyet Raporu”, s.7.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁴⁶⁵ Bkz. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeleri 2018 Yılı Faaliyet Raporu”, s.7.; <http://mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

Tüm yıllar incelendiğinde ise açılan ceza davalarının sayısında giderek artış olduğu görülmektedir. Özellikle 2016-2017 yıllarındaki %51.26'lık artış dikkat çekicidir. Yine aynı şekilde dosyaların karara bağlanma sayısında da birbirini takip eden yıllarda artış olduğu görülmektedir.

3. KKTC YARGI SİSTEMİNE İLİŞKİN DOKTRİNDEKİ BAZI GÖRÜŞLER VE ÖNERİLER

3.1. Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü'ne İlişkin

Adversarial yargılama yöntemi “Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü”nde düzenlenmiştir. KKTC yargı sisteminin temeli olan ve yıllarca uygulanan bu tüzük, 65 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlere Emir (Order) denmektedir. Emirleri anlamlandırabilmek ve doğru yorumlayabilmek için Adversarial yargılama yönteminin felsefesinin ve temel ilkelerinin bilinmesi gerekmektedir. Tüzük, davanın tarafları arasındaki mücadelenin eşit ve adil olmasını sağlayacak, taraflardan birinin diğerine haksızlık yapmasını önleyecek kurallardan oluşmaktadır. Amaç, taraflar arasındaki anlaşmazlık konusunun ortaya çıkarılarak davanın sonuçlandırılmasıdır⁴⁶⁶. Dolayısıyla tüzüğün bu amaca ve ilkelere uygun yorumlanarak uygulanması gerekmektedir.

3.1.1. 2008 Usul Tüzüğü Değişikliği

İngiltere’de Woolf reformları arasında yer alan “Case Management” kuralları, KKTC’de 2008 yılında kabul edilen Hukuk Muhakemeleri Usulü (Değişiklik) Tüzüğü ile yürürlüğe girmiştir. Bu değişiklik tüzüğü, KKTC’de eleştirilere sebep olmuştur. Bu kuralların eleştirilme sebebi, Kıta Avrupası yargı sistemi ilkelerinin Anglo-Sakson yargı sistemi içine alınmasıdır⁴⁶⁷.

2008 Değişiklik Tüzüğü’nün getirdiği yenilikler ve kuralların KKTC yargı sistemi ile çelişkileri şu şekildedir:

a) *Talimat prosedürü*⁴⁶⁸: 2008 Değişiklik Tüzüğü ile düzenlenen “Case Management” kurallarına göre bir hukuk davasında davacı, mahkemeden “Talimat” günü isteyebilmektedir. “Talimat” gününde davacı avukatı, davasını kanıtlamak için sunmak istediği belgeleri açıklar. Bunun yanında, karşı tarafın sunmasını istediği belgeleri de mahkemeye bildirir. Bu talep ile birlikte mahkeme, uygun gördüğü belgelerin sunulması için direktif verir. Böylece hakim davayı etkin bir şekilde yönetir. Bu yöntem Anglo-Sakson sistemine ters düşmektedir. Çünkü hakimin etkin olarak değil, pasif bir şekilde

⁴⁶⁶ ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.52.

⁴⁶⁷ ERGİNEL, a.g.e., s.55.

⁴⁶⁸ ERGİNEL, a.g.e., s.56-57.

izleyici olarak davayı yönetmesi gerekir. Eski tüzüğe göre, taraflardan birinin duruşmaya hazırlanmak amacıyla, duruşma gününden önce karşı taraftan daha fazla bilgi istemesi için “Tafsilat” talep edilirdi. Bu bilgi tarafların birbirlerinin görüşlerini daha iyi anlayarak duruşmaya daha iyi hazırlanabilmeleri için istenmekte olup, hakimin davaya aktif bir şekilde müdahale etmesi olarak algılanmamalıdır. Anglo-Sakson yargılama yönteminde, hakimin belgeleri duruşmadan önce görerek değerlendirmesi gereksiz, hatta sakıncalıdır. Duruşma başladığında, taraflar sunmak istediği belgeyi sunabilir, hakim ise bu konuda diğer tarafın görüşünü alır. Eğer itiraz yoksa belge kabul edilir, itiraz varsa gerekçeli bir karar ile birlikte belge dosyaya konur ya da konmaz. Bu yöntem izlenerek belgeler, taraflara söz hakkı verilen bir tartışmadan ve süzgeçten geçtikten sonra hakimin önüne gelir.

Yukarıda anlatıldığı üzere talimat ile başlayan prosedür, Kıta Avrupası yargı sistemine uygun ve faydalı iken, Anglo-Sakson yargı sisteminde aynı faydayı sağlayamamaktadır. Woolf reformları arasında yer alan “Case Management” kuralları ile getirilen “talimat”ta hakim belgelerin verilir verilmemesini kontrol ederek zamanında belgesini vermeyen tarafa her gün için para cezası verebilmektedir. Böylece hakimin, otoriter bir şekilde davayı yönetmesi beklenir. Bu beklenti Anglo-Sakson yargılama ilkelerine oldukça terstir.

Talimat prosedürünün yarattığı sorunlardan en ciddi olanı ise şudur: Taraflar, talimatta sunulmayan belgenin daha sonra sunulamayacağını düşünürler ve gereksiz yere birçok belgeyi mahkemeye sunarlar. Hatta bazı zamanlar duruşmada sunamayacakları belgeleri hakime sunarak, haksız yere onu etkilemeye çalışırlar. Bu sebeplerle davalarda gereksiz tartışmalar artar, gerçek anlaşmazlık konusundan uzaklaşıp vakit kaybedilir. Usuli tartışmalar sebebiyle adil bir sonuca varmak zorlaşır, hatta imkansız hale gelir.

b) Resen layiha iptal edilerek hüküm verilebilmesi⁴⁶⁹: Yapılan değişiklik ile birlikte hakim resen dava veya savunmayı değerlendirerek karar verebilir. Buna göre mahkemede hazır olmayan bir taraf aleyhine karar verilmesinin yolu açılmıştır. Anglo-Sakson yargılama yönteminde yargılamanın inisiyatifi taraflarda olduğundan hakimin kendiliğinden karar vermesi söz konusu değildir. Dava iptali için taraflardan birinin davayı geri çekmesi ya da diğer tarafın verdiği dilekçe üzerine karşılıklı tartışmaların

⁴⁶⁹ ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.58.

ardından hakimin gerekçeli bir kararı ile dava iptal edilebilmektedir. Anglo-Sakson yargı sisteminde davanın iptal gerekçesi, davanın içeriği değil davacının davayı takip etmekten vazgeçmesi olabilir. Case Management’te hakimin kendiliğinden hüküm verme veya dava iptal etme gerekçesi ise bundan tamamen farklı olup, inisiyatifi ele alan hakim tarafından davanın içeriğine bakılarak (haksız olduğu kanısına varıldığı için) dava veya savunma iptal edilebilmektedir. Hakimin resen davayı veya savunmayı iptal etmesi halinde taraflar arasındaki dava sona erecektir. Ancak anlaşmazlık devam edecek, sorun başka bir şekilde yargı mercilerine intikal ettirilecektir.

Anglo-Sakson sistemin üstün özelliği, taraflar arasındaki esas anlaşmazlığı sonuçlandırmayı amaçlamak, tarafların iradesine önem vermek ve usul engellerine takılarak veya yan tartışmalarla davanın sonuçlandırılmamasından kaçınmaktır.

c) Bilirkişi raporları⁴⁷⁰: 2008 Değişiklik Tüzüğü ile Kıta Avrupası yargı sistemindeki bilirkişi atama prosedürü KKTC hukukuna girmiştir. Bu prosedürün Anglo-Sakson yargı sisteminde uygulanması halinde büyük sorunlar yaşanacaktır. Kıta Avrupası sisteminde bilirkişi raporlarının hazırlanması için davalarda uzunca ertelemeler yapılmaktadır. Ayrıca çelişkili raporlar hazırlanmakta, çapraz sorgulama yapılmadığı için raporlara kesin bir anlam verilememektedir. En büyük problem ise bu yöntem ile mahkemeler görevlerini kısmen bilirkişilere devretmekte ve yetki kaybına uğramaktadır. Anglo-Sakson sistemde bilirkişi kurumu olmamakla birlikte, tarafların kendi uzman tanıkları ile iddialarını kanıtlamaları yöntemi vardır. Taraflar iddialarını kanıtlayacak en iyi uzman tanığı bularak/seçerek mahkemeye getirmek ve karşı tarafın uzman tanığından daha güvenilir şahadet vermek zorundadır. Bu sebeple çapraz sorgulamaya direnebilecek en iyi uzman tanığı bulmaları gerekir. 2008 Değişiklik Tüzüğü’nün kabulü ile birlikte KKTC’de her iki yöntem de uygulanabilir hale gelmiştir. Kıta Avrupası sistemindeki yöntemle bilirkişi raporları hazırlanabileceği gibi tarafların duruşma için kendi uzman tanıklarını hazırlayarak iddialarını kanıtlamaya çalışmaları da mümkündür. Uzman tanık, çapraz sorgulamada sarsılmamak için abartılı olmayan gerçekçi bilgiler vermek durumunda kalacak, çapraz sorgulamadan sonra verdiği bilgiler kesinlik kazanacaktır.

⁴⁷⁰ ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.59-61.

2008 Değişiklik Tüzüğü ile Kıta Avrupası yargılama yöntemi tümünden KKTC'ye gelmemiştir. Ancak davalarda formalite ve gereksiz tartışmalar artmış, davalar daha uzun sürede sonuçlanmaya başlamıştır⁴⁷¹.

3.2. Dava Layihalarına İlişkin

Bir yargılamada taraflar iradelerini ortaya koyarken usul hataları yapabilmektedir. Bu gibi durumlarda hukukçuların bir bölümü layihalarda yapılan hataya yoğunlaşır ve bu hatayı yapan tarafı cezalandırarak davayı sonlandırma eğilimine girer.

KKTC'de, dava layihası konusunda yapılan hataları anlayabilmek adına bazı temel bilgilere göz atmak gerekir. Şöyle ki; KKTC yargısında davacının layihasına “talep takriri”, davalınıninkine ise “müdafaa takriri” denir. Bir talep veya müdafaa takririne *esasa ilişkin olgular* (material facts) yazılır⁴⁷². Anglo-Sakson sistemde layihalara esasa ilişkin olgunun (material facts) yazılması gerektiği herkes tarafından bilinmesine rağmen esasa ilişkin olgunun ne olduğu veya yazılmazsa ne olacağı konusunda görüş birliği yoktur. Bir kimseye hak kazandıran olay, esasa ilişkin olgudur. Talep takririne yazılacak olan; bir vatandaşın kendisine hak kazandıran olayın özet halidir. Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü'ne⁴⁷³ göre talep takririne, davacının şikayetçi olduğu olaylar özet halinde yazılmalı ve ne talep edildiği belirtilmelidir. Layihanın amacı mahkemede karşılaşıacağı olaylar hakkında karşı tarafa bilgi vermek ve duruşmaya hazırlanmasına imkan tanımaktır. Bu sebeple talep takririne “Olay bu şekilde gerçekleşmiştir. Bu sebepten dolayı tazminat talep ederim” diye yazılmalıdır. Davalı ise müdafaa takririne “Olay o şekilde değil bu şekilde olmuştur. Dolayısıyla tazminat vermek zorunda değilim.” şeklinde savunma yapacaktır. Bu aşamalardan sonra taraflar ve hakim de duruşmada hangi olayların tartışılacağı konusunda bilgi sahibi olacaktır. Usul kuralları, taraflar arasındaki gerçek anlaşmazlığı ortaya çıkaracak ve sonuçlandıracak şekilde yorumlanıp uygulanmalıdır. Örneğin bir duruşmada davalı; “Talep takririnde eksiklik olduğu için yazılanlardan hangi olayların kanıtlanacağı anlaşılmıyor. Bu sebeple davaya hazırlanamadım” diyebilir. Bu durumda hakim, eksik bilginin tamamlanması için önlem

⁴⁷¹ ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.61.

⁴⁷² ODGERS, William Blake, *The Principles of Pleading and Practice in Civil Actions in the High Court of Justice*, Eighth Edition (London: Stevens and Sons Ltd., 1918), s.85 vd.

⁴⁷³ Bkz. On Dokuzuncu Emir: Layihalar, I.19,1 vd.

olarak ya talep takririnin değiştirilmesini ya da ayrıntılı bilgi verilmesini emreder. Eğer davalı, “Önemli olan davacının bir kurala uyması ve kanıtlayacağı her şeyi yazmasıdır. Bazı hususları layihaya yazmadığı için davaya devam etmek mümkün değildir. Bu sebeple davacının davayı kaybetmesi gerekir” derse, Anglo-Sakson usul hukukunun dışında bir iddiada bulunmuş olur. Çünkü taraflar arasındaki esas anlaşmazlık konusu tartışılmadan, avukatın hatası ile ilgili bitmeyen tartışmalar başlayacaktır. Davanın kaderi de, bir usul kuralına uyulup uyulmadığına bağlı kalacaktır⁴⁷⁴.

Kıta Avrupası yargı sisteminin etkisiyle kabul edilen “Case Management” ile yukarıda anlatılan durum formaliteleri artırmıştır. Usul kuralları, adaleti sağlayacak biçimde yorumlanmadığında davalar; “Şu yazıldı bu yazılmadı.”, “Talimatta ise şu sunuldu bu sunulmadı.” şeklinde tartışmalara sebebiyet vereceğinden, sistem de yozlaşacaktır. Dava layihasında eksiklik olduğunu iddia eden taraf bu iddiasının sisteme uygun öne sürmek zorundadır⁴⁷⁵. Şöyle ki; eksiklik iddiası ile birlikte, eksiklik sebebiyle savunmasını tam olarak yapamadığı, bu aşamadan sonra yapma imkanının da kalmadığı iddiasında bulunması gerekir. Bir davada usul tartışması ne kadar fazla ise adaletten de o kadar fazla uzaklaşıyor demektir. Bu durumda, esas anlaşmazlıkla (tarafların haklı olup olmadıklarıyla) ilgili değil, avukatların usuli bir hata yapıp yapmadığı gerekçesi ile karar verilmektedir. Böylece taraflar arasındaki esas anlaşmazlığın çözümünden uzaklaşmaktadır⁴⁷⁶.

KKTC Hukuk Muhakemeleri Usul Tüzüğü’ne göre göre dava layihalarına;

- a) Yasal iddialar,
- b) Olayları kanıtlayacak deliller,
- c) Teferruatlar yazılmamalıdır.

Olaylara uygulanacak olan hukuku bulma görevi hakime bırakılmalı, taraflar yalnızca olayları özet olarak yazmalıdır. Olayları kanıtlayacak deliller ise duruşma gününe bırakılmalıdır. Layiha eksiklik iddiası salt bir usul hatası olduğu için değil, karşı tarafın savunmasını etkilediği zaman ve etkilediği ölçüde ciddiye alınmalıdır. Talimat

⁴⁷⁴ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.78.

⁴⁷⁵ Anglo-Sakson sistemin ve sisteme uygun dilekçelerin nasıl olacağına ilişkin bkz. **ODGERS**, *The Principles of Pleading and Practice in Civil Actions in the High Court of Justice*, s.75 vd.

⁴⁷⁶ **ERGİNEL**, a.g.e., s.78-79.

konusunda da aynı yaklaşım geçerli olmalıdır. “Karşı tarafın talimatta sunduğu belgelerde eksiklik var demesi” önemli olmamalıdır. “Bu eksiklik nedeniyle savunmamı tam yapamadım” demesi gerekir ki öne sürdüğü iddia ciddiye alınabilsin⁴⁷⁷.

3.3. Yüksek Adliye Kurulu’na İlişkin

KKTC yargısının en önemli özelliklerinden birisi Adalet Bakanlığı’nın olmamasıdır. Adalet Bakanlığı’nın yerini, 1975 ve 1985 Anayasaları ile ortaya çıkan Yüksek Adliye Kurulu sistemi almıştır. Yukarıda anlatıldığı üzere Yüksek Adliye Kurulu’nun üye sayısı 12’dir ve 12 üyenin 8’i Yüksek Mahkeme hakimidir. Diğer dört üye ise;

- Cumhurbaşkanı tarafından atanacak bir üye,
- Cumhuriyet Meclisi tarafından atanacak bir üye,
- Cumhuriyet Başsavcısı,
- Barolar Birliği’nin seçeceği bir üyeden oluşmaktadır.

Yargı bağımsızlığına gölge düşürecek olan yürütmenin Yüksek Adliye Kurulu’nda bir temsilcisi bile bulunmamaktadır. Hakimlerin atanması, terfisi, nakli ve disiplin işlemleri dahil yargı ile ilgili tüm konularda karar vermeye yetkili olan bu kurulun 2/3’ünün Yüksek Mahkeme hakimi olması, hakimlerin kararlı olduğu her konuda karar alabileceğini gösterir. Bu 2/3’lük oran yargı bağımsızlığının güvencesidir⁴⁷⁸.

Kurulda yer alan hakimler dışındaki üyeler, yargının dış kurumlarla iletişimini sağlamaktadır. Böylece hakimler, dış kurumların (Cumhurbaşkanı’nın, Baro’nun, Yasama Meclisi’nin ve Savcılık’ın) tartışılan konularla ilgili ne düşündüğü hakkında bilgi sahibi olur ve bu görüşleri dikkate alarak karar verir. Hakim üyeler dışındaki üyelerin bir görevi de yargının sorunlarını ve görüşlerini bağlı bulunduğu kuruma iletmektir. Böylece yargının hem bağımsızlığı hem de devletin diğer organları ile iletişim içinde olması sağlanmaktadır.

⁴⁷⁷ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.81.

⁴⁷⁸ Yargıya güven ölçeği ve sorularına verilen cevaplar için bkz. **GÜLENER, Serdar**, *Yargıya Güven* (İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2018), s.53 vd.

Yargı bağımsızlığı açısından büyük bir öneme sahip olan Yüksek Adliye Kurulu'nun anlatılan bu olumlu yönlerine rağmen bazı kusurlarının da olduğu söylenebilir:

a) Avukatların Kurulda Yer Alması⁴⁷⁹: Yüksek Adliye Kurulu sistemine karşı yapılan eleştirilerden biri meslek icra eden avukatların kurulda görev almasıdır. Uygulamada; Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi veya Baro'nun, kurulda görev yapacak üyeleri genellikle meslek icra eden avukatlar arasından seçtiği görülür. Bu avukatlar bir yandan hakimlerin atanmasında, naklinde ve terfi etmesinde söz sahibi olmakta, ardından söz konusu hakimlerin önünde avukatlık mesleğini icra etmektedirler. Hakimin kendi kaderinde söz sahibi olacak avukat karşısında tarafsızlığına gölge düşebilir. Bu açıdan, meslek icra eden avukatların Yüksek Adliye Kurulu'na üye olarak seçilmeleri sakıncalıdır. Bu eleştiriye karşı KKTC'de şöyle bir görüş ortaya atılmıştır: Yüksek Adliye Kurulu'na dışarıdan atanan üyelerin meslek icra eden avukatlar arasından seçilmeleri durumunda hakimleri ilgilendiren konularda oy verememeleri, dolayısıyla hakimi ilgilendiren konularda nisabın onlar dikkate alınmadan oluşması gerekir. Böyle bir değişiklik ile üye atayan kurumların avukat olmayan kişileri üye olarak seçmeye yöneleceği düşünülebilir. Ancak böyle bir yönelme olmasa bile kurula gelen avukatlar hakimlerle ilgili konularda oy kullanamayacağı için sorun ortadan kalkacaktır⁴⁸⁰.

b) Kararların Gizli Oy ile Alınması⁴⁸¹: Yüksek Adliye Kurulu'nun çalışma şekli 35/85 Sayılı Yüksek Adliye Kurulu Yasası'nda düzenlenmiştir. Bu yasaya göre “*Yüksek Adliye Kurulu'nda kararlar üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla alınır.*” Kararların gizli oyla alınması kuralı eleştiri konusu olmuştur. Gizli oy nedeniyle kurulun ilkeli karar vermekten uzaklaştığı, kurul üyelerinin dış etkenlere açık hale geldiği öne sürülmüştür. Kuruldaki oylamalarda alınan bazı sonuçlar da bu kuşkuları artırmıştır. Bu eleştirilere karşı açık oy verilmesini savunanlar olmuş, daha sonra açık oyun sakıncaları üzerinde durulmuştur. Sonuçta gizli mi, açık mı oy kullanılması konusunda kurula karar verme yetkisinin tanınması görüşü öne sürüldü. Buna göre her oylamadan önce kurul oylamanın açık mı gizli olacağını karara bağlayacaktı. Kurulun bu konuda prensip kararı vermesi ve sakıncalarını görünce değiştirebilmesi de düşünüldü. Böylece yasaklarla

⁴⁷⁹ ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.101 vd.

⁴⁸⁰ Bu görüş yeterli destek bulmadığı için bir yasa değişikliği önerisi olarak Hükümet'e iletilmemiştir.

⁴⁸¹ ERGİNEL, a.g.e., s.103.

değil, kurulun takdir yetkisini arttırarak sorunu çözüme yöntemi üzerinde duruldu. Ne var ki bu görüşler de bir sonuca ulaşmayarak tartışma düzeyinde kalmıştır.

c) Hakimlerin atanması⁴⁸²: Yüksek Adliye Kurulu'nun kurulduğu yıllardan itibaren hakimlerin atanmasına ilişkin eleştiriler başlamış ve Kurul'un ortaya bir ilke koymadığı iddia edilmişti. Yukarıda anlatıldığı gibi Anglo-Sakson sistemde yasalar her şeyi belirlememekte, yasalarda hakimlerin vicdani kanaatlerine göre dolduracakları geniş bir alan bulunmaktadır. Bu alanı dolduracak olan hakimin; dürüst, vicdan sahibi ve adalet dağıtma isteği içinde olması gerekir. Hakim adayının bu özelliklere sahip olup olmadığı ise iş hayatında (yani avukatlık yaparken) ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi KKTC'de hakim olabilmek için en az 5 yıl avukat veya savcı olarak çalışmak gerekmektedir. Önceden hakim olacak kişileri seçerken, aday olan kişinin iş yaparken muhatap olduğu hakimlerden bilgi alınmaktaydı. Bu nedenle adaylar arasındaki en eski avukatlardan başlayarak bu kişiler hakkında, hakimlerden bilgi alınıp karar verilmekteydi. Ancak daha sonra aday sayısının artmasıyla, sadece öne çıkan adaylarla ilgili hakimlerden bilgi alınmaya başlanmıştır. Hakimlere aday hakkında yöneltilen soru ise; o adayın dürüst, vicdan sahibi ve adaleti yerine getirme isteği olan bir kişiliğe sahip olup olmadığı yönündedir. Böylece takdir yetkisini her olayda adaletten yana kullanacak bir kişi hakim yapılmak istenmektedir. KKTC'de hakim adayları çoğalmaya başlayınca yazılı bir sınavla sayıyı düşürme ve adayların her biri hakkında hakimlerden daha ciddi ve sözlü bilgi alma yöntemi düşünülmüş, ancak bu görüş uygulamaya konamamıştır⁴⁸³.

⁴⁸² ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.103 vd.

⁴⁸³ ERGİNEL, a.g.e., s.103 vd.

3.4. Anayasa ve Yüksek İdare Mahkemesi'ne İlişkin

3.4.1. Anayasa Mahkemesi

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti iki halkın uzlaşması sonucunda ortaya çıkan kendine özgü bir devlettir. İki halk arasında karşılıklı bir anlaşma olduğundan dolayı bu devlete bir Anayasa gerekliydi ve Anayasa olunca bir de Anayasa Mahkemesi kurulması zorunlu hale gelmişti. Ancak KKTC yargı sisteminin etkilendiği İngiltere’de ayrı bir Anayasa veya Anayasa Mahkemesi yoktur⁴⁸⁴.

Anayasa Mahkemeleri’nin yasaları denetleme ve iptal etme olarak iki farklı yaklaşımı vardır. Birinci yaklaşıma göre, devlet otoriter olmalıdır ve Yasama Meclislerine çok güvenilmemelidir. Çünkü sürekli hata yapıp ülkedeki demokrasiyi bozabilirler. Bu sebeple Yasama Meclislerini denetleyecek ve hata yapmalarını önleyecek bir üst makamın (Anayasa Mahkemesi) bulunması gerekir. Bu görüşü benimseyenler, doğal olarak Anayasa Mahkemesi’nin yasaları iptal etmede çekingen değil, müdahaleci rol üstlenmesini tercih ederler. Buna vesayetçi Anayasa Mahkemesi anlayışı diyenler de vardır. Bu anlayışa karşı olanlar ise yasama meclisinin demokrasiyi temsil ettiğini, yasama meclislerine güvenmek gerektiğini, meclisi kontrol ve denetleyecek üst kuruluşun müdahaleci yaklaşımlarının demokrasiye uygun olmadığını öne sürerler. Bu ikinci yaklaşıma göre, anayasa mahkemelerinin görevi sınırlı olmalı anayasa ile yasalar arasındaki çelişkileri saptayıp ortadan kaldırmanın dışına çıkmamalıdır. Anayasa mahkemesinin kötü ve hatalı yasaları düzeltme konusunda yasama meclisine tavsiyede bulunması doğru olabilir. Fakat yasama meclisinin yetkilerine müdahale edecek, beğenmediği yasaları iptal edecek bir rol üstlenmesi yanlıştır⁴⁸⁵.

Yargı bağımsızlığı, kuvvetler ayrılığı ilkesi ile bağlantılıdır. Yargı; yasama ve yürütmenin görev alanına müdahalede bulunduğu anda, yasama ve yürütme de yargıya müdahalede bulunmak için yöntemler arar. Karşılıklı bu müdahale (girişimleri) ile kuvvetler ayrılığı ile yargı bağımsızlığı tehlikeye girer. KKTC Anayasa Mahkemesi bir kararında⁴⁸⁶ “...Üzerinde özenle durduğumuz hususlardan biri Anayasa Mahkemesi’nin

⁴⁸⁴ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.117.

⁴⁸⁵ **ERGİNEL**, a.g.e., s.108-109.; Kıta Avrupası hukuk sisteminin zamanla KKTC Anayasa Mahkemesi’ni etkilemeye başladığına dair bkz. a.g.e., s.110.

⁴⁸⁶ KKTC Anayasa Mahkemesi’nin 37/2001, D. 6/2003 sayılı kararı.; Ayrıca bkz. 23/2002, D.2/2002 sayılı karar.

Anayasa Koyucu veya Yasa Koyucu'nun görev alanına müdahale etmemesidir. Geçmiş kararlarımızda sıkça belirttiğimiz gibi Anayasa Mahkemesi yasalarla ilgili yerindelik denetimi yapmaz. Yasaların gerekli mi, gereksiz mi, yararlı mı, yararsız mı, iyi mi, kötü mü olduğu konuları ile ilgilenmez. Bunlar Anayasa'yı veya yasayı hazırlayan meclislerin yetkisine giren ve onların değerlendirmesi gereken hususlardır. Anayasa Mahkemesi Anayasa'yı yorumlar ve Anayasa Koyucu'nun iradesini doğru bir şekilde ortaya çıkarmaya çalışır. Daha sonra yasayı yorumlar ve Anayasal yorum ile yasal yorum arasında bir çelişki olup olmadığını ortaya çıkarır. Çelişki varsa yasayı yürürlükten kaldırır.” ifadelerine yer vermiştir. Görüldüğü üzere KKTC Anayasa Mahkemesi tarafından müdahaleci olmayan görüş tercih edilmektedir.

3.4.2. Yüksek İdare Mahkemesi

1960 Anayasası ile birlikte Yüksek İdare Mahkemesi, KKTC yargı sistemine girmiştir. Bu mahkeme, daha sonra 1975 ve 1985 Anayasaları ile konumunu korumuştur. KKTC Yüksek İdare Mahkemesi tek dereceli bir mahkemedir⁴⁸⁷. KKTC’de yönetsel davaların büyük çoğunluğunda Yüksek İdare Mahkemesi kararlarına karşı itiraz edilemez. Yani üst yargı yolu kapalıdır. KKTC’deki bu düzenleme, bir davayı iki kez dinlemenin zaman kaybı olacağı görüşünün sonucudur. Doktrin ve uygulamaya bakıldığında iyi bir yargı iki dereceli olmalıdır. Bunun nedeni ise Alt Mahkeme ile Üst Mahkeme’nin farklı fonksiyonlara sahip olmasıdır. Şöyle ki; Alt Mahkeme olguları saptar ve hukuku uygular; Üst Mahkeme ise yapılan işte hata olup olmadığını gözden geçirerek ilkeler benimser ve benzer davaların sonuçlanmasına yardımcı olacak şekilde içtihatlar oluşturur. KKTC Yüksek İdare Mahkemesi’nde görülen davaların büyük bölümünde istinaf imkanının olmaması yargının bu doğal çalışma şeklini bozmuştur. Yukarıda belirtildiği gibi Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası ile Anayasa Mahkemesi’nin yanında Yüksek İdare Mahkemesi de Kıbrıs’a gelmiştir. Bu iki mahkeme Kıta Avrupası yargı sisteminin temelinde yer almalarına rağmen ilk başlarda büyük ölçüde Anglo-Sakson usul kurallarını uyguladılar. Ancak zamanla Kıta Avrupası usul kuralları diğer mahkemeleri etkilediği gibi KKTC Yüksek İdare Mahkemesi’ni de etkiledi. Bu etki giderek artmış ve Kıta Avrupası hukuk anlayışının KKTC Anayasa Mahkemesi’ni otoriter yorum şekliyle

⁴⁸⁷ ERHÜRMAN, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku, s.50-51.

etkilemiştir. Kıta Avrupası usul hukuku ilkeleri uygulandıkça Yüksek İdare Mahkemesi'ne yönelik şikayetler de artmıştır⁴⁸⁸.

3.4.2.1. Kıta Avrupası ve Anglo-Sakson İdare (Yönetim) Hukukunun Farkları

Yüksek İdare Mahkemesi'ne dair sorunları anlayabilmek için İdare Hukuku'nun temel felsefesini belirtmek gerekir. İdare hukukunda, devletin tüzel kişi olma özelliğinden hareket edilir. Devlet, diğer tüzel kişiler gibi organlarının verdiği kararlarla hareket eden bir kuruluş olup, tüzel kişilerin yasalara aykırı karar vermesi engellenirse doğru karar verip, düzgün faaliyet göstermeleri sağlanmış olur. Bu şekilde devlet organlarının da yasalara aykırı karar vermesi önlenir ve verdikleri hatalı kararlara karşı vatandaşlara iptal davası açma imkanı tanınırsa sorun ortadan kalkar. Yasalara aykırı kararlar iptal edildiğinde devlet, yasalara uygun karar vermek ve buna uygun hareket etmek zorunda kalacak ve böylece düzgün çalışacaktır. Bu nedenle iptal davaları, Kıta Avrupası yargı sisteminde yönetim hukukunun esasıdır. Anglo-Sakson yönetim hukuku anlayışı ise bu görüşten oldukça farklıdır. Anglo-Sakson sistemde yanlış kararların iptali gibi soyut bir işle uğraşılmaz ve dolayısıyla iptal davası açılması söz konusu olmaz. Vatandaş, kendisine haksızlık yapan herhangi bir kişiye açtığı davaya benzer bir davayı devlet ya da devletin ilgili organı aleyhine de açabilmektedir. Mahkeme somut olayda, o davacıya haksızlık yapıp yapılmadığı ile ilgilenmekte olup, devlet organlarının hatalı kararlarını iptal etme ile ilgilenmez. Eğer mahkeme bir devlet organının davacıya haksızlık yaptığını tespit ederse, davacı lehine ve davalı aleyhine yasaya uygun işlerin yapılması için emir verir. Davalı organa tebliğ edilen bu emir, emre uyulmadığı takdirde davalının hapse gönderileceği şerhi içermektedir. Böylece devlet memurları diğer özel davalarda olduğu gibi emre uymak zorunda olduklarını bilirler⁴⁸⁹.

3.4.2.2. Kıta Avrupası Yargı Sistemi İdare (Yönetim) Hukuku

Verilen yanlış kararların iptali ile devleti doğru karar vermeye yönlendirmek ve böylece düzgün çalışmasını sağlamak ilk bakışta mantıklı görünür. Ancak Yüksek İdare Mahkemesi bir yönetsel kararı iptal ettiğinde verilen bu karar verilmemiş duruma gelir. Böylece, yönetim yeni bir karar verip vermemekte serbest kalır. Başka bir ifadeyle, hiç

⁴⁸⁸ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.117-118.

⁴⁸⁹ **ERGİNEL**, a.g.e., s.118-119.

karar vermeme ya da farklı gerekçelerle (aynı doğrultuda) yeni bir karar verme imkanına sahip olur. Bu sebeple yönetsel davadan sonra anlaşmazlık çözülememekte ve yeni tartışmalar ortaya çıkabilmektedir. Şöyle ki; yukarıda anlatılan durumla karşılaşan davacı “Davayı kazanmama rağmen hükümet mahkemenin kararına uymadı” diye şikayette bulunacaktır. Eğer devlet pasif kalıp hiç karar vermezse, devlet aleyhine bu kez ihmal davası açmak gerekecektir. Devlet farklı gerekçelerle (aynı doğrultuda) karar verirse; davacı ikinci, hatta bazen üçüncü kez aynı konuda mahkemeye başvurmak zorunda kalacaktır. Böylece anlaşmazlıklar uzayarak hükümetin mahkeme kararlarına uymadığı imajı ortaya çıkacaktır. Bu imaj hem hükümete hem de mahkemelere zarar verecektir. Kıta Avrupası yargı sistemine tabi olan Türkiye’de idari davalara ilişkin olumsuz eleştirilerin yapıldığına sık sık tanık olunmaktadır. KKTC’de de benzer eleştiriler yapılmaya başlanmıştır. Bu eleştirilerin temel nedeni KKTC’de Kıta Avrupası iptal davası prosedürünün uygulanmasıdır. Herkes her konuda iptal davası açarak devlet organlarını yasalara uygun davranmaya davet ettiğinde çok fazla dava açılması gerekeceğinden, (sadece Yüksek İdare Mahkemesi’ne özgü) dava açılmasını engelleyen ön itirazlar sürülebileceği kabul edilmiştir. Şöyle ki: “Mahkemenin yetkisinin bulunmadığı”, “Davacının meşru menfaatinin olmadığı”, “Hak düşürücü sürenin geçtiği” gibi nedenlerle ön itirazlar yapılmaktadır. Bu itirazlar usul tartışmalarını tetikleyerek esas anlaşmazlık konusunun dinlenmesini engellemektedir. Yüksek İdare Mahkemesi kararları incelendiğinde ön itirazların bitmeyen usul tartışmalarına neden olduğu görülür. Yüksek İdare Mahkemesi’nde bazen usul kurallarının adaleti sağlamak için getirildiği unutulmakta ve usul kuralları, bir kişinin hakkını elde etmesini engellemek için kabul edilmiş gibi davranılmaktadır. Bu nedenle birçok davada taraflar arasındaki esas anlaşmazlık tartışılmadan, davalar bir usul engeline takılarak sonuçlanmaktadır. Kısaca, Kıta Avrupası usul hukuku uygulanan Yüksek İdare Mahkemesi’nde, karar verilinceye kadar edilen mücadelede esas anlaşmazlık konusundan uzaklaşmakta ve davaların kaderi usul tartışmalarına bağlanmaktadır⁴⁹⁰.

3.4.2.3. Kaza Mahkemelerinin Yetkisi

KKTC’de Yüksek İdare Mahkemesi’nin varlığına rağmen, diğer yasalarda mevcut idari (yönetsel) dava açma hakkı ortadan kaldırılmamıştır. Başka bir ifadeyle, bir konuda

⁴⁹⁰ ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.119-121.

Yüksek İdare Mahkemesi'nde iptal davası açılırken aynı dava Kaza Mahkemesi'nde de açılabilir. İlk başlarda çift yetki sebebiyle mahkemelerin yetkisi konusunda tartışmalar yaşanmaktaydı. Her iki mahkemenin hangisinde dava açılırsa açılсын yetki itirazı yapılmakta ve diğer mahkemenin yetkili olduğu belirtilmekteydi. Bu sebeple usul tartışmaları gündeme gelmişti. Bu durumdan kurtulmak ve yargının zarar görmesini önlemek için KKTC'de bir içtihat oluşturulmuştur. İçtihata göre; yasaların her iki mahkemeye de yetki verdiği durumlarda (bu yetkilerden biri yasayla iptal edilinceye kadar) her iki mahkeme de yetkilidir ve davacı hangi mahkemeyi isterse orada dava açabilecektir. Böylece gereksiz usul tartışmaları ile zaman kaybedilmeksizin davalar çok daha hızlı bir şekilde sonuçlanacaktır⁴⁹¹.

3.4.2.4. Yüksek İdare Mahkemesi'nin Verdiği Ara Emirler

Mahkemenin görevi yürütmenin yasalara aykırı yaptığı işlere karşı mağdur olanların hakkını korumaktır. Ancak bu görevi yaparken, yürütmenin yerine geçecek bir yaklaşım sergilemekten de kaçınması gerekir. Yargının görevi; yürütmenin faaliyet alanına müdahale etmek değil, yürütmenin yasalara uygun hareket edip etmediğini denetlemektir. Bazı olaylarda şikayetçi, yargının kendini yürütmenin yerine koyarak karar vermesini talep eder. Bu talebi kabul etmek büyük sakıncalara sebebiyet verebilir. Örneğin; yürütme de yargıya müdahale etmenin yollarını arayabilir. Yüksek İdare Mahkemesi'nin yürütmenin yerine geçerek karar vermesi özellikle ara emirlerinde önemlidir. KKTC yargı sisteminde ara emir, mevcut durumu korumak ve mahkemenin daha sonra vereceği nihai kararın anlamlı olmasını sağlamak için verilir⁴⁹². Buradaki amaç, mahkeme tarafından karar verilinceye kadar geçecek sürede mevcut durumun devam etmesi ve bir yan etkiyle olayın oldu-bittiye getirilmemesidir. İlk bakışta bir davada ara emir vermek adil ve uygun gözükebilir. Ancak zaman içinde değişen koşullarla birlikte daha farklı faktörler de devreye girebilir ve başkaca önlemler de almak gerekebilir. Bu durumlarda yol gösterici; katı usul kuralları değil, adil ve uygun karar vermektir. Bir kıyaslama sonucunda daha büyük zarardan kaçınarak adil karar bulunur⁴⁹³.

⁴⁹¹ ERGİNEL, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.121.

⁴⁹² ERHÜRMAN, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku*, s.225 vd.

⁴⁹³ Bir örnek ile bu durumu şöyle açıklayabiliriz: "Bir yol projesinde davacının taşınmaz malına tecavüz edilmişse ve kamulaştırma yapılmamışsa, ara emri verme şartları gerçekleşmiştir. İlk anda davacıya bir haksızlık olduğu görülmektedir ve dava sonuna kadar statükoyu korumak amacıyla ara emri verilebilir. Ancak bu emrin ayrıca adil olması ve bekleme sürecinde bir adaletsizliğe neden olmaması gerekir. Bir yol

Özetlemek gerekirse; Yüksek İdare Mahkemesi'ne yönelik şikayetler devam etmektedir. Anayasa değiştirme imkanı doğar doğmaz, Yüksek İdare Mahkemesi sorunlarını çözmek için, Yüksek İdare Mahkemesi'ni iki dereceli hale getirmek uygun olacaktır. O zaman Alt Mahkeme tarafından bu davaların dinlenip karara bağlanması, Yüksek Mahkeme'nin ise bu kararları denetleyerek içtihat oluşturması mümkün olacaktır. Usul kuralları adalete ulaşmak için yönlendirici kurallardır. Tarafların taleplerini öne sürmelerini engelleyen kurallar olarak algılanmamalıdır. Şu da bir gerçektir ki; yetkisizlik, meşru menfaat, hak düşürücü süre gibi ön itirazlar yargının daha adil bir karar verebilmesi için kabul edilmiştir. Bu ilkelerin adaletsiz sonuçlara sebebiyet verecek şekilde yorumlanarak uygulanması doğru değildir. Usul tartışmaları ile boğulmadan, esasa ilişkin konular çözülmeye çalışılmalıdır. KKTC yargı sisteminin en önemli özelliği hukukun içtihatlarla gelişmesidir. İchtihat oluştururken geçmiş içtihatlar göz önüne alınır ve onlardan daha adaletli sonuç doğuracak bir görüş üretmeye çalışılır. Bu doğrultuda yargılamayı engellemek için yeni usul kuralları oluşturmak doğru değildir⁴⁹⁴.

3.5. İngiliz Döneminden Kalan Mevzuatlar

3.5.1. İngilizce Metinler

İngiliz döneminden kalan 6 ciltlik yasalar, iki kez Türkçeleştirilmiş ve bastırılmıştır. Ancak Türkçeleştirilmiş metinlerin Parlamento tarafından kabul edilmemesi nedeniyle, uyuşmazlıklarda ve mahkemedeki yargısal faaliyetlerde başvuru kaynağı İngilizce metinlerdir. Bu durum, KKTC Devleti'nin resmi dili olan Türkçe'nin yanında, İngilizce'nin de ülkede egemen dil olmasına yol açmakta, özellikle avukatlar ve

yapım işinde taşınmaz malına tecavüz edilen davacı haklıdır. Ancak yol projesinin uzun süre askıda kalmasının kamuya vereceği zarar bu kişinin göreceği zarardan çok daha fazla olabilir. İki zarar kıyaslandığı zaman ara emrinin uzun süre yürürlükte kalmasının adaletsiz sonuç doğuracağı ortaya çıkar. Bu durumda hukuk sistemimizin yargıca tanıdığı geniş takdir yetkisinden yararlanarak, Mahkemenin kısa süre için ara emri vermesi, süre sonunda kamulaştırma işlemlerinin tamamlanıp davacıya ödeme teklifi yapılmasını önermesi ve bu koşulun gerçekleşmesi halinde yola devam edilmesine izin vermesi uygun olacaktır. Bunun gibi diğer yönetsel ara emirlerinde de katı usul kuralları değil adil bir sonuca varma isteği yol gösterici olmalıdır. Eğer davacı projenin değişebileceği yönünde makul bir iddia ortaya koyamazsa, sorunu tazminatın ne kadar olacağı tartışmasına dönüştürmek ve yol yapımına izin vermek çok daha adil olacaktır. Böylece hem yürütmenin görev alanına müdahale edilmemiş, hem de kamu yararı gözetilmiş olur.”: ERGİNEL, Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları, s.123-124.

⁴⁹⁴ ERGİNEL, a.g.e., s.124.

uygulayıcılar açısından, İngilizce bilmeyenler ile bilenler arasında haksız rekabeti önlemektedir⁴⁹⁵.

Bu sorunun kalıcı çözüme kavuşturulabilmesi için, Türkçeleştirilmiş ve birleştirilmiş bu metinlerin, Merkezi Mevzuat Dairesi'nin güncelleştirme çalışmasından ve Hukuk Dairesi'nin denetiminden geçirildikten sonra yasalaştırılmak üzere Cumhuriyet Meclisi'ne sunulması gerekir. Böylelikle, İngilizce metin ile Türkçe metin arasında geçerlilik açısından var olan kuşku ortadan kaldırılmış olacaktır⁴⁹⁶.

3.5.2. Derleme Kapsamına Alınmayan Bazı İngiliz Yasalarının Uygulanması

24/1959 sayılı “Kıbrıs Yasalarının Gözden Geçirilmiş Bir Baskısının Hazırlanması Ve Yayınlanmasını Öngören Yasa” uyarınca derlenen ve 6 ciltte toplulaştırılarak basılan 354 adet İngiliz dönemi yasaları kapsamına alınmamalarına rağmen hala KKTC’de de yürürlükte olan mevzuat kapsamında, *1894-1954 İngiliz Deniz Ticaret Yasaları* ile *Koloni Sivil Havacılık (Yasaların Uygulanması) Emri*, 1952 uyarınca Kıbrıs’a uygulanan *1949 İngiliz Sivil Havacılık Yasası (Civil Aviation Act, 1949)* bulunmakta ve uygulanmaktadır. Ancak, bu Yasalar hakkında çok az sayıda olan hakim, savcı ve diğer hukuk uygulayıcıları dışında bilgi sahibi olan yoktur. Bunun nedeni de, bu yasaların Türkçeleştirilerek iç hukukun bir parçası haline getirilmemiş olmasıdır⁴⁹⁷.

3.5.3. İngiliz Dönemi Yasalarının Yorumlanması

KKTC’de yürürlükte olan bazı yasalarda, İngiltere’deki yasalara gönderme yapılmakta ve yürürlükte olan yasalar yanında, söz konusu İngiliz Yasaları’nın da KKTC’de uygulanacağı öngörülmektedir. Şöyle ki⁴⁹⁸:

a) Fası 9 Şahadet Yasası’nın 3. maddesinde; KKTC’deki bütün mahkemelerin hukuk veya ceza işlemine dair yargı yetkisini kullanırken, koşulların izin verdiği ölçüde, 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere’de yürürlükte bulunan şahadet hukukunu ve kurallarını uygulayacağı öngörülmektedir.

⁴⁹⁵ “KKTC’de Yasa Hazırlama ve Yasa Yapma Süreci Kurumsal ve Fonksiyonel Analizi”, TEPAV, s. 16.

⁴⁹⁶ a.g.e., s. 108-109.

⁴⁹⁷ a.g.e., s. 17.

⁴⁹⁸ a.g.e., s. 17.

b) Fasil 148 Haksız Filler Yasası'nın 2/1. maddesinde, Fasil 149 Sözleşmeler Yasası'nın 2. maddesinde ve Fasil 154 Ceza Yasası'nın 3. maddesinde aynı ifadelerle; *“Bu Yasa, İngiltere'de geçerli olan hukuki yorum ilkeleri uyarınca yorumlanır ve Yasada kullanılan deyimler, metinle bağdaştığı ölçüde ve açıkça başkaca öngörülmedikçe, İngiliz Hukukunun onlara verdiği anlamda kullanılmış sayılırlar ve ona göre yorumlanırlar.”* fıkrası yer almaktadır.

c) Fasil 155 Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 3. maddesinde; *“Bu Yasa'da veya ilgili zamanda yürürlükte olan mevzuatta ceza muhakemeleri usulü konuları ile ilgili olarak özel bir kural olmadığında her Mahkeme, cezai işlemlerde, İngiltere'de ilgili zamanda yürürlükte bulunan ceza muhakemeleri usulü ile ilgili yasa ve usul kurallarını uygular.”* denilmektedir.

d) Fasil 264 Telif Hakkı Yasası'nın 4. maddesinde; *“İngiltere'nin 1911 Telif Hakkı Yasası (I.ve 2.Geo. V., Fasil 46) bu Yasa ile yapılan değişiklik ve ilavelerle birlikte okunur.”* denilmektedir.

e) Fasil 293 Deniz Ticaret (Telsiz Telgraf) Yasası'nın 1. maddesinde; *“...1894-1916 İngiliz Deniz Ticaret Yasalarının Kıbrıs'a uygulandıkları veya uygulanacakları ölçüde o Yasalarla birlikte okunur ve yorumlanır.”* denilmektedir.

f) 45/1963 sayılı Deniz Ticaret (Gemilerin Kaydı, Satış ve İpotekler) Yasası ile 46/1963 sayılı Deniz Ticaret (Kaptanlar ve Gemiciler) Yasası'nın 1. maddesinde; Yasaların, Birleşik Krallığın 1894 ile 1954 Deniz Ticaret Yasaları ile birlikte okunup yorumlanacağı öngörülmektedir.

Bu öngörüler, (bu kadar açık olmamakla birlikte) İngiliz döneminden kalan başkaca yasalarda da yer almaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, gönderme yapılan İngiliz yasalarının KKTC'de tamamlayıcı düzenlemeler olarak gözetilmesi gerektiği ve söz konusu İngiliz yasalarının iç hukukun birer parçası olduğunu anlaşılmaktadır. Tüm bunlara rağmen, söz konusu İngiliz yasalarının iç hukuka kazandırılmamış, Türkçeleştirilmemiş ve tüm vatandaşların kullanımına sunulmamış olması sebebiyle, gönderme yapan yasaların uygulamasında sorunlarla karşılaşmakta ve dil sorunu bu yasalar bakımından da ortaya çıkmaktadır.

Kısaca, gönderme yapılan İngiliz yasaları, Türkçeleştirilerek iç hukuka kazandırılmalı ve mevcut yasalarla birleştirilmiş metinleri parlamentodan geçirilmelidir⁴⁹⁹.

3.5.4. Common Law ve Equity'nin İngilizce Olması ve Sürekli Yenilenmesi

KKTC'de mevzuat kapsamında uygulanmakta olan *common law* (*ahkam-ı umumiye*) ile *equity* (*nisfet hukuku*), İngiltere'de sürekli yenilenen ve güncellenen bir yapıya sahiptir ve oldukça kapsamlıdır.

KKTC Anayasası'nın 2. maddesine göre; Devletin resmi dili Türkçedir. Bu ilke, KKTC'de uygulanan mevzuatın Türkçe olmasını gerektirir. Yasa dili açık, sade ve kolayca anlaşılır olmalıdır. Yasaların Türkçe olması, aynı zamanda "Hukuk Devleti" ilkesinin de bir gereğidir. Vatandaşların anlamadıkları bir dildeki yasalara uymalarını beklemek, hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmaz. Ancak, kabul etmek gerekir ki, yukarıda belirtilen yasaların Türkçe çevirilerinin yapılması olanak dahilinde olmakla beraber, Ahkam-ı Umumiye ile Nesafet Hukuku kurallarının Türkçeye çevrilmesi kolay bir iş değildir. Bu durumu, KKTC'de uygulanan yargı sisteminin çeşitliliğinden kaynaklanan bir zenginlik olarak kabul etmek ve olaya yalnızca dil açısından bakmamak gerekir⁵⁰⁰.

3.5.5. Birleştirilmiş Mevzuatın Toplu Basımının Olmaması

KKTC'de yasalar, Cumhuriyet Meclisi ile Mahkemelerin ve Merkezi Mevzuat Dairesi'nin web sitelerinde bulunabilmesine rağmen basılı olarak bulunamamaktadır. Mevcut sitelerde birleştirilmiş yasa metinlerine yer verilmiş olmasına karşın, tüzük ve yönetmeliklerle diğer sürekli düzenleyici işlemlerin birleştirilmiş metinlerini bu sitelerde tümüyle bulmak güçtür⁵⁰¹. Öte yandan, Yürürlükteki yasaları ve diğer mevzuatı toplu olarak bir arada içeren basılı metinler de maalesef bulunmamaktadır⁵⁰². Her yurttaşın ve hukukçuların gerektiğinde aradıkları mevzuatı bulabilmeleri önemli ve zorunludur. Hatta hukuk devleti olmanın gereği denilebilir⁵⁰³.

⁴⁹⁹ "KKTC'de Yasa Hazırlama ve Yasa Yapma Süreci Kurumsal ve Fonksiyonel Analizi", s. 110.

⁵⁰⁰ a.g.e., s. 18.

⁵⁰¹ Sorunun çözümüne dair öneriler için bkz. a.g.e., s.112.; Ayrıca bkz. a.g.e., s. 62 vd.

⁵⁰² Fasil 1 Tefsir Yasası'nın 15. maddesi ile Bakanlar Kurulu'nun, değiştirilmiş yasaların değiştirilmiş şekliyle basılmaları için direktif verme yetkisi düzenlenmektedir. Sorunun çözümünün bu madde ile ilgili olduğuna dair bkz. a.g.e., s. 112.

⁵⁰³ a.g.e., s. 19-20.

4. TÜRK HUKUKU İLE KKTC YARGI SİSTEMİNİN ETKİLEŞİMİ

21 Aralık 1963 tarihinden sonra, Kıbrıs Türk bölgelerinde özgür bir yönetim oluşmuş ve geçmişten kalan İngiliz yasaları uygulanmaya devam edilmişti. Türkler, bu yasaların yanında kendi yasalarını da yapmaya başlamış ve “Temel Kurallar” adını taşıyan Anayasa niteliğinde bir metin kabul edilmişti. Böylece özgür Türk bölgelerinde Rum yönetiminden tamamen bağımsız bir hukuk düzeni oluşmaya başladı. Uygulanan Anglo-Sakson sistemi Türkiye’den farklı olduğu için, 1963 -1974 yılları arasında KKTC ile Türkiye arasında hukuksal sorunlar çıkmaya başlamış ve bu sorunları gidermek için girişimler olmuştu. Örneğin; Kıbrıs Ceza Yasası’nda yer alan cezaların alt sınırını belirleme girişiminde bulunulmuştu⁵⁰⁴.

Anglo-Sakson sisteminde, ceza yasalarında cezaların sadece üst sınırı belirtilir. Hakim, bu üst sınırı geçmemek kaydıyla herhangi miktarda bir ceza verebilir. Kıta Avrupası hukukçularına göre böyle bir düzenleme ile ceza vermek, keyfiliğe sebep olacağı için son derece hatalı bir uygulamadır⁵⁰⁵. KKTC’de cezanın alt sınırının belirlenmesine ilişkin yapılan ve sistemin değişmesini gerektiren bu öneriye; İngiltere’de hukuk öğrenimi gören Kıbrıslı hukukçular (Türk yargı sistemini tanımadıkları için) karşı çıkmıştır. Bunun yanında Türkiye’de hukuk öğrenimi gören Kıbrıslı hukukçular ise Anglo-Sakson yargı sistemi ile Kıta Avrupası yargı sistemini karşılaştırarak KKTC yargı sisteminin daha uygun olduğu gerekçesiyle karşı çıkmıştır⁵⁰⁶.

Kıbrıs’ta 21 Aralık 1963 tarihinden sonra, özgür Türk bölgelerinde oluşmaya başlayan bağımsız hukuk düzeni 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’ndan sonra çok daha güçlü bir hal almaya başlamış ve Türkiye ile KKTC arasındaki yasal farklılıklar daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştı. Ancak 1974 yılından sonra KKTC’de iki farklı yargı sistemi bazı alanlarda uygulanmaya başlamıştı. Şöyle ki; Güvenlik Kuvvetleri’ne bağlı Askeri Mahkeme’de Anglo-Sakson yargı sistemi, Girne Kolordu Askeri Mahkemesi’nde ise Kıta

⁵⁰⁴ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.25

⁵⁰⁵ Bu sözlerle karşı Erginel şu açıklamaları yapmaktadır: “Anglosakson sistemde yargıcın hiç ceza vermeme veya herhangi bir cezayı verme yetkisi olması keyfi cezalar verebileceği anlamına gelmez. Çünkü yargıcın adil ceza verme yükümlülüğü vardır. Dinlediği davada adil cezanın ne olduğu konusunda geçmiş içtihatlar ona yardımcı olacaktır. Yargıcın ceza vermeden önce benzer olaylarda Yüksek Mahkeme’nin onayladığı cezaları arayıp bulması ve kıyaslayarak bir ceza takdir etmesi gerekir. Adil ceza bu kıyaslama ile ortaya çıkmaktadır. Böylece yargıç yasanın katı sınırlamalarından kurtulup o olaya özgü en isabetli cezayı verme olanağına sahip olmaktadır.” : bkz. **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.27.

⁵⁰⁶ **ERGİNEL**, a.g.e., s.27.

Avrupası yargı sistemi uygulanıyordu. Yani aynı ülkede görev yapan ve birbirine bağlı olan iki ordu, birbirinden farklı sistem uyguluyordu⁵⁰⁷.

Anglo-sakson yargı sistemi ile hakimlere verilen geniş takdir yetkisi, iki tarafı keskin bir bıçağa benzetilmektedir⁵⁰⁸. Şöyle ki; sistem temel ilkelere bağlı kalınarak uygulandığı zaman, görülen davaya göre son derece adil karar verilebilmektedir. Ancak ilkelere bağlılık ortadan kalktığı zaman keyfilik ön plana çıkabilmektedir. Karma bir sistemin uygulanması halinde ise başka bir deyişle Anglo-Sakson sistemi uygulayan hakimlerin Kıta Avrupası sistemindeki hakimler gibi hareket etmeleri halinde ise büyük adaletsizlikler yaşanabilir. Çünkü bu ihtimalde Anglo-Sakson sisteminin hakimın takdir yetkisini sınırlayan ve hakime yön veren ilkeleri de devreden çıkacaktır. Özetlemek gerekirse; iki sistemin temel ilkeleri, çalışma şekli ve hakimın fonksiyonu birbirinden farklıdır. Tüm bunlara rağmen zamanla Anglo-Sakson sisteminin temel ilkelerinden uzaklaşmalar ve Kıta Avrupası sisteminin ilkelerinden etkilenmeler başlamıştır⁵⁰⁹.

4.1. Türkiye İle Kktc Arasındaki Adli Yardımlaşma Sözleşmesi

Farklı hukuk sistemlerine sahip olan Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti mahkemelerince verilen kararların, karşılıklı olarak tanınıp uygulanması sorun teşkil etmekteydi. Yapılan çalışmalar sonunda, 1988 yılında Türkiye ile KKTC arasında kısaca “Adli Yardımlaşma Sözleşmesi” diye adlandırabileceğimiz bir anlaşma yapıldı⁵¹⁰ (22/88 ve 43/88 sayılı Suçluların Geri Verilmesi, Mahkeme İlamlarının

⁵⁰⁷ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.27.; 1974 yılından sonra bir müddet Güvenlik Kuvvetleri Askeri Mahkemesi’nde hakimlik yapan Erginel, iki farklı sistemin uygulanmasına ilişkin şu bilgileri bize aktarmaktadır: “...Kolordu Askeri Mahkemesi yargıçları ile sürekli olarak bir araya geliyor ve iki sistemi kıyaslıyorduk. O tarihlerde birlikte suç işleyen askerler oluyordu. Bazen askerlerden biri Anglosakson sistemde diğeri Kontinental (Kıta Avrupası) sistemde yargılanıyordu. Böylece iki sistemi kıyaslamamız son derece kolaylaşmıştı. Yaptığımız gözlemlerden ve araştırmalardan sonra iki sistem arasındaki farkları iyice öğrendiğimizi söyleyebilirim. Bu çalışmalardan çıkan sonuç Anglosakson sistemin Kontinental (Kıta Avrupası) sistemden daha adil olduğu idi. Gerek biz, gerekse Kolordu Askeri Mahkeme yargıçları aynı sonuca varıyorduk. Anglosakson sistem daha süratli idi, gerçeği daha doğru bir şekilde ortaya çıkarıyordu ve daha adil sonuçlara varıyordu. Pratikte ortaya çıkan bu durumu gördükten sonra teoride iki sistemden hangisinin daha iyi olduğunu tartışmamızın önemi kalmıyordu.”: bkz. a.g.e., s.28.

⁵⁰⁸ **ERGİNEL**, a.g.e., s.29.

⁵⁰⁹ **ERGİNEL**, a.g.e., s.29.; KKTC mahkemelerinde önceden, Anglo-Sakson ilkelerinin titizlikle uygulandığına, usul kurallarının taraflardan birinin iddialarını engellemek için değil, adalete ulaşmak için konmuş kurallar olarak algılandığına dair KKTC mahkemesinde yaşanan durumlar için bkz. a.g.e., s.42-43.

⁵¹⁰ Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi; ülkemizde 27/10/1988 tarih ve 3490 sayılı Kanun’la onaylanması uygun bulunmuş, Sözleşme’nin metni 13/02/1989 tarih ve 20079 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Karşılıklı Tenfizi⁵¹¹ ve Adli Yardımlaşma Yasaları). Ancak KKTC Anayasa Mahkemesi, 11.10.1994 tarihli kararıyla 22/88 ve 43/88 sayılı Yasaları, KKTC Anayasası'na aykırı olduğu gerekçesiyle yürürlükten kaldırdı⁵¹². Devletler arasında karşılıklılık ilkesi sebebiyle karşıt yasalar da bir süre Türkiye'de uygulanamamış ve bu nedenle Adli Yardımlaşma Sözleşmesi bir süre askıda kalmıştı. Bu durum sebebiyle KKTC'de yaşayan Türk vatandaşları ile Türkiye'de yaşayan KKTC vatandaşları büyük mağduriyetler yaşamıştı. Bir süre sonra gerekli değişiklikler yapılarak adı geçen sözleşme KKTC'de ve Türkiye'de uygulanmaya başlandı. Anlaşmanın uygulanması ile birlikte mağduriyetler giderilmekteydi ancak sistemlerin farklı olması sebebiyle uygulamada büyük sorunlar yaşanmaya devam etti⁵¹³.

4.1.1. Adli Yardımlaşma Sözleşmesi'ne İlişkin Bazı Sorunlar

Sözleşmeye ilişkin sorunların ilki adli evrakların tebliği ile ilgilidir. Sözleşmenin 5. maddesine göre; *“Hukuki ve ticari konularda akit taraflardan birinin ülkesi yetkili makamlarınca düzenlenen adli veya adli olmayan belgeler, diğer âkit tarafın ülkesinde bulunan şahıslara hangi ülke vatandaşı olursa olsun 6'ncı⁵¹⁴ maddede öngörülen usule göre tebliğ edilir.”* Tebliğ ile ilgili düzenlemelere rağmen, uygulamada tebliğe ilişkin sorunlar yaşandığı görülmektedir⁵¹⁵. KKTC'de tebliğ işlemleri, hukuki ve ticari konularda mahkeme memurları aracılığıyla, cezai konularda ise polis memurları aracılığıyla yerine getirilmektedir. Tebliğ için gönderilen belgelerde açık adres gösterilmemekte veya gösterilen adres yetersiz olmaktadır. KKTC vatandaşlarına yapılacak olan tebligatlarda adres fazla sorun teşkil etmemekteyken, TC vatandaşlarına yapılacak olan tebligatlarda ikamet adresi belli olmadığı için veya sık sık adres değişikliği

⁵¹¹ Bkz. **DOLUNAY, Ayhan**, *Türk Hukukunda ve Kıbrıs Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi* (İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2015), 227 vd.

⁵¹² KKTC Anayasa Mahkemesi'nin 11.10.1994 tarihli ve No: 11/93, D. No: 9/94 sayılı kararı: <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=am&yile=1994>. (Son E.T.: 02.06.2019).

⁵¹³ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.29-30.

⁵¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi'nin **6-a maddesi**: *“Her türlü tebliğ evrakı iki nüsha Türkçe olarak düzenlenir. Belgeler iki ülkenin yetkili Makamları arasında doğrudan doğruya gönderilir veya merkezi makamlar aracılığıyla yazışma yapılır. (Türkiye Cumhuriyeti yönünden, Merkezi Makam Adalet Bakanlığı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yönünden, İçişlerinden sorumlu Bakanlıktır.)”*

⁵¹⁵ Personel azlığından kaynaklanan sorunlar için bkz. **KKTC Adalet Sistemi (Yuvarlak Masa Toplantı Tutanakları)**, Ed. Kamil B. RAİF, (KKTC Barolar Birliği, DEKAP, DAÜ-SAM Ortak Yayını, 2007), s.112 vd.

sebebiyle tebligat yapılamamaktadır⁵¹⁶. Bunun sonucu olarak da adli evraklar, bir sonuç alınmadan iki devlet arasında gidip gelmekte, davalar askıda kalmaktadır⁵¹⁷.

Sözleşmenin 10. ve 11. maddeleri istinabe ile ilgilidir. Hukuki ve ticari konularda akit devletlerden birinin adli makamı, kendi milli kanunlarına göre diğer devletin yetkili makamlarına, yetki ve görev sınırları içerisinde bir araştırma ve inceleme işlemi veya diğer adli işlemlerin yerine getirilmesini temin bakımından istinabe talebinde bulunabilir. Her iki devlet adli makamlarınca karşılıklılık esasına dayanılarak istinabe istemi yerine getirilir⁵¹⁸. İstinabe talepleri de her devletin kendi iç hukukuna uygun bir şekilde yerine getirilir. Bu düzenlemelere rağmen KKTC mahkemelerinde açılan davalarda, TC mahkemelerinden istinabe yolu ile elde edilen şahadet, hukuk sistemlerindeki farklılıklardan dolayı karşı taraf aleyhine kullanılamamaktadır⁵¹⁹.

Cezai konulara geldiğimizde ise, KKTC ile Türkiye’de verilen cezalar kıyaslandığında; Türkiye’de KKTC’den daha yüksek cezalar verilmesine rağmen Türkiye’nin infaz yasası sebebiyle daha fazla indirimlerin yapıldığı görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, biri TC diğeri KKTC vatandaşı olan iki kişi Kıbrıs’ta birlikte suç işleyerek KKTC’de yargılandıklarında ceza veren hakim, indirimin az olacağını ve daha uzun sürenin hapiste geçeceğini düşünmek zorundadır. Çünkü hapiste geçen sürenin daha az olması halinde verdiği ceza amacına ulaşmayacak veya caydırıcılık özelliğini yitirecektir. Ceza verilen TC vatandaşı ise Adli Yardımlaşma Sözleşmesi’nden yararlanarak cezasını Türkiye’de çekme imkanına sahiptir. Böylece Türk infaz yasasına göre daha fazla indirimden yararlanarak daha erken bir tarihte tahliye olacaktır. Diğer sanık KKTC vatandaşı olduğundan dolayı cezasını Türkiye’de çekmesi olanaksızdır.

⁵¹⁶ KKTC’de tebligat türleri ve tebligat yapılamamasının nedenleri ve hukuki sonuçları için bkz. **BEYDOLA, Aysun**, *Kuzey Kıbrıs Hukukunda Tebligat Yapılamaması ve Hukuki Sonuçları* (Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 2016), s. 37-63 ile 99-142.

⁵¹⁷ AKIN, Sait, “**Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi ve Bu Sözleşmenin Uygulanmasından Doğan Sorunlar ve Alınması Düşünülen Önlemler**”, *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası, (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları)*, Ed. Kamil B. RAİF (Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 1999), s.83–98, (86).

⁵¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi’nin 10-a maddesi.

⁵¹⁹ AKIN, “**Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi ve Bu Sözleşmenin Uygulanmasından Doğan Sorunlar ve Alınması Düşünülen Önlemler**”, s.83–98, (87).

KKTC vatandaşı cezasını Kıbrıs'ta çekmek zorunda olacak, bu sebeple aynı indirimden yararlanamayacak ve suç ortağından daha fazla ceza almış olacaktır. Diğer bir sorun ise yukarıdaki örneğin tersidir: KKTC'de bulunan bir TC vatandaşı ve Türkiye'de bulunan bir KKTC vatandaşı 1 yıl hapis cezası verildiğini düşünelim. KKTC'de hapse mahkum olan Türk, Adli Yardımlaşma Sözleşmesi'nden yararlanarak cezasını Türkiye'de çekmek isteyecektir. Böylece Türkiye'deki infaz yasasının sağladığı daha fazla indirimden yararlanacaktır. Türkiye'de hapse mahkum olan KKTC vatandaşı ise KKTC'de indirimin daha az olması sebebiyle (Kıbrıs'a gelerek daha uzun süre hapiste kalmak istemeyeceğinden) cezasını Kıbrıs'ta çekme talebinde bulunmayacaktır. Görüldüğü üzere uygulamada adaletsizlikler ortaya çıkmaktadır⁵²⁰.

⁵²⁰ **ERGİNEL**, *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, s.32-33.; **ÜNAL**, Şeref, **“TC ile KKTC Arasındaki Adli Yardım Sözleşmesinin Uygulanması”**, *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası*, (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları), Ed. Kamil R. RAİF (Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 1999), s.172–181.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'ndan önce Venediklilerin elinde olan Kıbrıs Adası, 1871 yılında fethedilmiştir. Ada'nın koloni değil, bir yurt haline getirilmesi amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmış ve hukuk alanındaki düzenlemeler de bunlardan sadece birisi olmuştur. Kıbrıs Adası'nda bulunan Türk halkı etnik kökenlerine bakılmaksızın "Müslüman" olarak anılmış ve İmparatorluğun diğer bölgelerinde olduğu gibi İslam Hukuku'na tabi kılınmışlardır. Kıbrıs'ta Türk idaresinin başlamasının ardından adli işler Kadı'nın başkanlığında şer'i mahkemeler tarafından yürütülmüştür. Yönetim bakımından Kıbrıs, sayıları zaman zaman 4 ile 17 arasında değişen kazalara ayrılmış ve her kazanın başına da Rumeli Kazaskeri tarafından bir Kadı tayin edilmiştir. Ayrıca Lefkoşa'da yer alan ve kaza Kadılarının üstü olan bir de Başkadı bulunmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu, Tanzimat'tan sonra Kıbrıs'ta adalet anlayışını geliştirmek amacıyla şer'i mahkemeler dışında başka mahkemeler de kurmuştur.

1878 yılında İngilizler, kültürü ile Kıbrıs Adası'nı etkilemeye başlamış ve hukuk alanında birçok katkı sağlamıştır. İngiliz hukukunun etkisiyle "Gezici Mahkemeler", Bölge Mahkemeleri" ve "Yüksek Mahkeme" kurulmuştur. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde de İngiliz yargı sisteminin etkisi devam etmiştir. Ancak bu etkinin yanında, 1967-1983 yılları arasında, özellikle bugünkü "Mahkemeler Yasası"nın temelini teşkil eden, "Adalet Mahkemeleri Yasası" ve "Yurttaşlık Yasası"nın temelleri de Türkler tarafından atılmıştır. Kıbrıs Türk Federe Devleti Dönemi'nde (1975-1983) İngiliz dönemindeki bazı yasalar uygulanmaya devam etmiştir. Ancak yargı sistemi, Türkiye Cumhuriyeti hukukundan etkilenen, kendine özgü bir sisteme doğru gitmiş, başka bir ifade ile millileşmiştir.

15 Kasım 1983 tarihinde kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin yargı sistemi, Kıbrıs Türk Federe Devleti zamanındaki yargı sisteminin devamı niteliğindedir. KKTC yargısı sivil yargı ve askeri yargı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. KKTC'de ilk derece mahkemesi olarak idare mahkemeleri olmadığından sivil yargıda adli yargı ve idari yargı ayrımı yapılamamaktadır. KKTC yargı sistemi iki dereceli bir yapıdadır.

Başka bir deyişle; ilk derece mahkemeleri ve sıfatları değişen bir tane üst derece mahkemesi bulunmaktadır. İlk derece mahkemeleri “Alt Mahkemeler” adını almakta ve genel mahkeme olan “Kaza Mahkemeleri” hukuki ve cezai konularda görev yapmaktadır. İhtisas mahkemeleri olarak; Ağır Ceza Mahkemesi, Çocuk Mahkemesi ve Aile Mahkemesi olarak bir tasnif yapılabilse de “Aile Mahkemesi” dışında bir ihtisaslaşma söz konusu değildir. Yani ağır cezalı davalar ile çocukları ve gençleri ilgilendiren davalar genel yetkili kaza mahkemeleri tarafından görülmektedir. Üst derece mahkemelerine bakıldığında ise “Yüksek Mahkeme” adı altında bir tane üst derece mahkemesi bulunmaktadır. Yüksek Mahkeme; Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Yüksek İdare Mahkemesi sıfatlarıyla görev yapmaktadır. İki dereceli yapı sebebiyle ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararlar yalnızca istinaf kanun yolu ile Yüksek Mahkeme’ye götürülebilmektedir. KKTC’de tek kanun yolu “istinaf” olup, başka herhangi bir olağan ya da olağanüstü bir kanun yolu bulunmamaktadır.

Yargılama sırasında ispat faaliyeti ve delil ortaya koyma konusunda da Anglo-Sakson hukukunun etkisi görülmektedir. KKTC mahkemelerinde yargılama yapılırken hakim, tarafları dinler, onların mücadelesini izler ve yönetsel kararlarla, taraflardan birinin diğerine haksızlık yapmasını veya haksız avantaj elde etmesini önler. Duruşmayı da yine tarafsızlığını koruyarak ve tarafların mücadelesini izleyerek yönetir. Başka bir deyişle, dava karar aşamasına gelinceye kadar hakim fazla bir müdahalede bulunmaz. Hukuk davalarında genel olarak davacı davasını ispat etmelidir. İspatın derecesi ise “ihtimaller dengesi”dir. Ceza davalarında ise suçlanan sanık hakkında hakim bir araştırmaya gitmemekte, suçlamanın doğru olup olmadığını savcı ispat etmektedir. Burada ispatın derecesi ise makul şüphenin ötesidir. Hemen şunu da belirtmek gerekir ki KKTC yargı sisteminde hukuka aykırı olan deliller konusunda esnek davranılmakta, katı düzenlemeler bulunmamaktadır. İspat ve delil bakımından son olarak; KKTC’nin hukuk ve ceza mahkemelerinde görülen duruşmalar, yalnızca zabıt katibi vasıtası ile değil, bir kayıt cihazı (stenograf) ile kayıt altına alınmaktadır. Bu duruşma kayıtları arşivlenmekte ve bu sayede tarafların duruşma anına ilişkin sonradan ortaya çıkan itirazları, arşivlenen kayıtlar ile giderilebilmektedir.

KKTC’de Adalet Bakanlığı bulunmamakta, Yüksek Adliye Kurulu ile Yüksek Savcılar Kurulu bulunmaktadır. Yüksek Adliye Kurulu, yargının genel işleyişi, düzenli çalışması, hakimlerin atanması, meslekte ilerlemeleri gibi konularda; Yüksek Savcılar Kurulu ise savcılarının atanması, meslekte ilerlemesi, görev yeri değişiklikleri gibi konularda yetkilidir. Anlaşılabacağı üzere KKTC Yüksek Adliye Kurulu, Türkiye’deki Adalet Bakanlığı ve HSK’nın görevlerini yerine getirmektedir. Yargılamada görev alan kişiler incelendiğinde, hakim ve savcılarının mesleğe başlama şartları ve eğitimlerinin de Türk hukukundan farklı olduğu görülmektedir. KKTC’de hakim veya savcı olarak göreve başlayabilmek için yazılı sınav, sözlü sınav ve meslek öncesi eğitim (staj) yoktur. KKTC’de en az beş yıl avukatlık yapan kişiler, başvurularının ardından Yüksek Adliye Kurulu’nca veya Yüksek Savcılar Kurulu’nca yapılacak değerlendirmenin ardından göreve başlayabilmektedir. Ayrıca savcılıkta, hakimlikten farklı olarak savcı yardımcılığı kurumu bulunmaktadır. Süreye şart ilişkin (beş yıl avukatlık) haricinde diğer şartları taşıyan kişiler Yüksek Savcılar Kurulu tarafından savcı yardımcısı (aday) olarak göreve başlayabilmektedir. KKTC’de avukat olmak için, avukatlık stajını tamamlamak ve yapılacak olan yazılı sınavı geçmek gerekmektedir. Şunu belirtmek gerekir ki; yazılı sınava girebilmek için stajın bitmesi gerekmekte, en az dört aylık staj yapmak kaydıyla staj süresinin içinde de sınava girilebilmektedir.

KKTC ile ülkemiz yargı sistemleri, geçmişten günümüze, tarihsel ve organik bir etkileşim içindedir. Bunun en somut örneği olarak, iki ülke arasında yapılan “Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi”dir. Bu sözleşmeyle birlikte, her iki ülke yargı sistemi arasındaki etkileşim kolaylaşmıştır.

KKTC yargı sistemi, Anglo-Sakson sisteminin baskın etkisine karşın milli ve özgün bir yapıdadır. Ancak KKTC yargı sisteminde, Kıta Avrupası hukuk kurallarının kısmi etkisi de görülebilmektedir.

KAYNAKLAR

- AKBÜLUT, İlhan. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukuk Sistemi”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C.75, S.4 (2001): 1030–46.
- . *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Osmanlı ve Kıbrıs Adalet Düzeni*, Cem Ofset, 1998.
- AKÇAY, Deniz. “‘Cyprus v. Turkey’ Kararı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Uluslararası Hukuk Ve Uluslararası Uyuşmazlık Sınavı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.28, S.121 (2015): 441–72: <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-121-1539>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- AKGÜLEN, Alper Tunga. *İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce Hukuk Sözlüğü*, 2.Baskı, Hatiboğlu Yayınları, 2010.
- AKGÜNDÜZ, Ahmed. *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1994.
- AKIN, Sait. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi ve Bu Sözleşmenin Uygulanmasından Doğan Sorunlar ve Alınması Düşünülen Önlemler”, *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası*, (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları), Ed. Kamil B. RAİF, 83–98. Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 1999.
- AKINCI, Ziya. *Milletlerarası Tahkim*, 4. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016.
- ALASYA, Halil Fikret. *Kıbrıs Tarihi (M.E. 1450 - M.S. 1878) ve Belli Başlı Antikiteleleri*, Lefkoşa: M. Fikri Matbaası, 1939.
- . *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs’ta Türk Eserleri*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1964.

- . “Osmanlı Hükümeti Tarafından Ortodoks Kilisesine Verilen İmtiyazlar”, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1971.
- ALDEMİR, Hüsnü. *Hakimlik ve Savcılık Mesleğinin Temel Esasları*, 2.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- ALGÜL, Hüseyin. “Osmanlı Devrinde Kıbrıs Seferinin Manevi Cephesi ve Ebussuud Efendi’nin Seferle İlgili Fetvası”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.2, S.2 (1987): 37–42: http://isamveri.org/pdfdrg/D00193/1987_2/1987_2_ALGULH.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).
- AN, Ahmet. “Kıbrıs’ta Türk Hukuk Kurumlarının Geçmişine Kısa Bir Bakış”, *Kıbrıs Türk Kültürü Üzerine Yazılar*, 82–90. Lefkoşa: Kıvılcım Yayınları, 1999.
- ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder / TAŞPINAR AYVAZ, Sema / HANAĞASI, Emel. *Medeni Usul Hukuku*, 4.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018.
- ASLAN, Nasi. “Osmanlı Hukuku’nun Oluşumunda Fetva ve Kaza Münasebeti”, *Dini Araştırmalar*, C.2, S.4 (1999): 85–100: http://isamveri.org/pdfdrg/D01949/1999_4/1999_4_ASANN.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).
- AYDIN, Mehmet Akif. “Mahkeme (Osmanlı Devleti’nde Mahkeme)”, *DİA*, C.27 (2003): 341–44: <http://islam-portal.com/ansiklopedi/dia/maddeb.php-MaddeAdi=mahkeme.htm>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- AYDOĞDU, Ahmet. *Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2005.
- AZER, Can. “KKTC İdari Yargısında İstinafa Genel Bir Bakış”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.29, S.128 (2017): 169–86: <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2017-128-1627>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- BARUTÇU, Ecmel. *Hariciye Koridoru*, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1999.
- BAŞLAR, Kemal. “Anayasa Yargısında Yeniden Yapılanma”, *Demokrasi Platformu*, S.2 (2005): 87–112. <http://www.anayasa.gen.tr/baslar-yenidenyapilanma.htm>. (Son E.T.: 02.06.2019).

- BEDEVİ, Vergi H. “Kıbrıs Şer’i Mahkeme Sicilleri Üzerine Araştırmalar”, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri*, 139–48. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1971.
- . *Kıbrıs Tarihi*, 2. Baskı, Lefkoşa: Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1966.
- BENLİ, Erman / EMİN BENLİ, Hande. “Legal and Economic Considerations on the Efficacy of the Civil Law Fiduciary System Compared to the Common Law Trust under the Debates on the Dual Property System”, *Business Law Review*, C.36, S.1 (2015): s.5–9.
- BEYDOLA, Aysun. *Kuzey Kıbrıs Hukukunda Tebligat Yapılamaması ve Hukuki Sonuçları*, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 2016.
- BOSTANCI, Mustafa. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin İlânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.34, S.50 (2015): 317–55: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1986/20795.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- BOZKURT, İsmail. *Evliya Çelebi’nin İzinde Kuzey Kıbrıs Seyahatnamesi*, Bengü Yayınları, 2011.
- BOZLAK, Ayhan. “İngiltere Yargı Sisteminde Mahkeme ve Savcılıkların Denetimi İle Hâkim ve Savcılar Hakkındaki Soruşturmaların Yapılma Usulleri”, *Adalet Dergisi*, S.36 (2010): 1–21: http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/36.sayi/10_23_07.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).
- HAMSON, C. J. “İngiltere’de Avukatlık Mesleği”, çev. Münci KAPANİ, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.6, S.1 (1951): 292–97: <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/6/1/hamson.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- ÇETİN, Beytullah. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yasak Yollarla Edinilmiş Delillerin Değerlendirilmesi”, *Prof. Dr. Nevzat TOROSLU’YA ARMAĞAN*, Cilt 1, 271–90. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015: <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/872.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- ÇEVİKEL, Nuri. *Kıbrıs Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası (1570-1878)*, İstanbul: 47 Numara Yayıncılık, 2006.

- ÇİÇEK, Kemal. “Cemaat Mahkemesinden Kadı Mahkemesine Zimmîlerin Tercihi”, *Pax Ottomana Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç*, Ed. Kemal ÇİÇEK. Haarlem-Ankara: Sota-Yeni Türkiye Yayınları, 2001.
- . “İki Toplumlu Bir Şehirde Adalet Arayışları: Lefkoşa Mahkemesinde Rumlar ve Türkler, (1698-1726)”, *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, Ed. Ahmet AHMETBEYOĞLU ve Erhan AFYONCU, İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, 2001.
- CİN, Halil / AKYILMAZ, Gül. *Türk Hukuk Tarihi*, 4.Baskı, Konya: Sayram Yayınları, 2011.
- ÇAKIN, Akın. *Adalet Erişim*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2016.
- DAYIOĞLU, Salih. “KKTC’de Yargısal Yapı”, *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası*, (Şubat 1999) *TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları*, Ed. Kamil B. RAİF, 59–73. Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu, 1999.
- DAYIOĞLU, Salih S. “K.K.T.C. Anayasasında Yargının Yeri ve Anayasa Yargısı”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C.9 (1992): <https://www.anayasa.gov.tr/media/4788/salih.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- DEMİR, Abdullah. *Medeni Yargılama Hukuku Osmanlı Mahkemesi*, İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2010.
- DİNÇ, Güven. “Kıbrıs’ta İhtidâ Hareketleri (1800-1878)”, *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.84, (2018): 243-71: <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2285-published.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- DOLUNAY, Ayhan. *Türk Hukukunda ve Kıbrıs Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2015.
- EKİNCİ, Bezar Eylem. *Anayasa Hukuku Açısından Yüksek Yargı Kurulları*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2019.
- EKİNCİ, Ekrem Buğra. *Osmanlı Hukuku (Adalet ve Mülk)*, 5.Baskı, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2017.
- . *Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri*, İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2004.

- EMİN BENLİ, Hande. *Yargı Sisteminin Etkin İşleyişi ve Ekonomik Büyüme*, Ankara: Hukuk Yayınları, 2017.
- ERDOĞAN, Ersin, “Anglo-Sakson Hukukunda ‘Maddi Hukuk Kuralı-USul Hukuku Kuralı’ Ayrımı”, Prof. Dr. Ejder YILMAZ’a Armağan, 1.Cilt, s.841–865, Ankara: Yetkin Yayınları, 2014.
- ERDOĞRU, M. Akif. “Kıbrıs Yeniçerileri Üzerine Notlar (1593-1640)”, *Pax Ottomana Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç*, Ed. Kemal ÇİÇEK, 309–24. Ankara, 2001.
- ERGİNEL, Taner. *Kusursuz Yargı Oluşturma Çabaları*, Okman Matbaası, 2017: <http://www.tanererginel.com/kitap.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- . “TC/KKTC Ceza Hukuku Mukayesesi”, *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası, (Şubat 1999) TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları*, Ed. Kamil B. RAİF, 142–56. Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 1999.
- . *Uluslararası Hukuk ve Kıbrıs Türkleri*, Dünya Kıbrıs Türkleri Kongresi Yayını-1, (tarihsiz).
- ERHÜRMAN, Tufan. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku*, Lefkoşa: Işık Yayınevi, 2012.
- ERİM, Nihat. *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C.1. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1953.
- EROĞLU, Hamza. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni Yaratın Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.18, S.54 (2002): 735–93: <http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Hamza-ERO%C4%9ELU-Kuzey-K%C4%B1br%C4%B1s-T%C3%BCrk-Cumhuriyetini-Yaratın-Tarihi-S%C3%BCre%C3%A7-ve-Son-Geli%C5%9Fmeler.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- ERZEN, Arif. “Kıbrıs Meselesi”, *Sosyoloji Konferansları*, S.4 (1963): 161–68: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/100920>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- FEHİM, Teoman. *Yavru Vatan Kıbrıs’ı Tanıyalım*, Ankara: Hakikat Yayınları, 1964.

- FEHMİ, Hasan. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin El Kitabı*, Lefkoşa: Gelişim Ofset, 1987.
- GAZİOĞLU, Ahmet C. *Enosis Çemberinde Türkler*, 2.Baskı, Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (Cyrep), 2000.
- . *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878-1960) - Statü ve Anayasa Meseleleri*, Cilt 1, İstanbul: Ekin Basımevi, 1960.
- . *Kıbrıs'ta Cumhuriyet Yılları ve Ortaklığın Sonu 1906-1964, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı (4)*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (Cyrep), 2003.
- . *Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878*, İkinci Baskı, Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (Cyrep), 2000.
- GEDİKLİ, Fethi. “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer‘iyye Sicilleri”, *T.A.L.İ.D.* C.3, S.5 (2005): 187–213: http://isamveri.org/pdfdrg/D02512/2005_5/2005_5_GEDIKLIF.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).
- . “Osmanlı Mahkemesinde Fetva Kullanımı ve Fetva-Kaza İlişkisi”, *Osmanlı Hukukunda Fetva*, Ed. Süleyman KAYA, Yunus UĞUR ve Mustafa DEMİRAY, 201–26. Klasik Yayınları, 2018.
- GERBER, Haim. “Hukuk Sisteminde Fetva”, *Osmanlı Hukukunda Fetva*, Ed. Süleyman KAYA, Yunus UĞUR ve Mustafa DEMİRAY, 243–80. Klasik Yayınları, 2018.
- GÖKÇE, Teoman. “Karşılaştırmalı Hukukta Savcılık”, *Adalet Dergisi*, S.13 (2002): <http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/13.sayi/4teoman.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- GÖNENÇ, Levent. “Dünyada ve Türkiye’de Yüksek Yargı Kurulları”, *Anayasa Çalışma Metinleri-4*, TEPAV, 2011: https://www.tepav.org.tr/upload/files/1299852383-2.Dunyada_ve_Turkiye_de_Yukse_Yargi_Kurullari.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).
- . “Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, *Anayasa Çalışma Metinleri-3*. TEPAV, 2011: https://www.tepav.org.tr/upload/files/1299851562-0.Yarginin_Bagimsizligi_ve_Tarafsizligi.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).
- GÖZLER, Kemal. *Genel Hukuk Bilgisi*, 18. Baskı, Ekin Yayınevi, 2018.

GÜLENER, Serdar. *Yargıya Güven*, İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2018.

GÜLER, Ümit. “17. ve 18. Yüzyıl Kıbrıs’ındaki Müslüman-Gayri Müslim (Zimmî) Hukukî İlişkileri Üzerine İslâm Medenî Hukuku Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Uluslararası Sempozyum Bildiriler*, Ed. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ, İbrahim ÇAPAK ve Halil ORTAKÇI, 230–49. İstanbul: Bağcılar Belediyesi, 2016.

———. “17. ve 18. Yüzyıl Kıbrıs Şer‘î Mahkemeleri Ve Şer‘îyye Sicillerine Bir Bakış”, *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi*, C.1, S.2 (2017): 136–49: http://earsiv.batman.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12402/1624/17.%20VE%2018.%20Y__ZYIL%20KIBRIS%20__ER____%20MAHKEMELER__%200VE%20__ER____YYE%20S__C__LLER__NE%20B__R%20BAKI__%5b%203384282%5d-411752.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (Son E.T.: 02.06.2019).

GÜLŞEN, Recep. “Yargıtay Kararları Işığında Hukuka Aykırı Aramada Elde Edilen Delillerin Ceza Muhakemesinde Değerlendirilmesi”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 3, S.2 (2015): 227–52: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/331515>. (Son E.T.: 02.06.2019).

GÜNEŞ, Şişman. “Noter ve Noterlik Nedir”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, S.110 (2001). <https://portal.tnb.org.tr/Sayfalar/HukukDergileri.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

GÜRGEN, İlknur. “M.Ö. 2. Binyılda Kıbrıs”, *Tarihte Kıbrıs*, Ed. Osman KÖSE, 1. Cilt., 12–28. Akdeniz Karpaz Üniversitesi, 2017: <http://www.historystudies.net/source/Tarihte-Kibris-c-1.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

HAKERİ, Bener Hakkı. *Başlangıcından 1878’e Dek Kıbrıs Tarihi*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.

HAKKI, Murat Metin. *Yargıtay Kararları Işığında Kıbrıs Hukuku (1966-2017)*, Cilt 1. Lefkoşa: Işık Kitabevi, 2018.

HALAÇOĞLU, Yusuf. “Osmanlı Döneminde Kıbrıs’ta İskan Politikası”, *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, Ed. Ahmet AHMETBEYOĞLU ve Erhan AFYONCU, 39–46. İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, 2001.

- . *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, 4. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.
- HILL, George. *Kıbrıs Tarihi (Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948)*, Ed. Nazım Can SERBEST. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- HOCALAR, Arif S. “Kıbrıs’ta Tanzim, Tasdik, Tescil İşleri, Noterlik Hizmetleri”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, S.49 (1986): 24–36.
- İNALCIK, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Ruşen SEZEN,16. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- . *Ottoman Policy and Admistiatiion in Cyprus After the Conquest (Ayrı Basım)*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1969.
- İSMAİL, Sabahattin. *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Doğuşu-Çöküşü ve KKTC’nin Kuruluşu (1960-1983)*, İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 1992.
- JENKS, Edward. “İngiliz Hukuku Hakkında Genel Bilgiler”, çev. Mukbil ÖZYÖRÜK, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.7, S.1 (1950): 1301–8: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/245/2175.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- JENNİNGS, Ronald C. *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World 1571-1640*, New York: New York University Press, 1993.
- KALABALIK, Halil. *Temel Hukuk Bilgisi*, 9.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2018.
- KARAYALÇIN, Yaşar, “İngiliz Hukukunda ‘Trust’ ve Avrupa Hukuku”, Prof. Dr. Ali BOZER’e Armağan, s.651–687, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1998.
- KKTC Adalet Sistemi (Yuvarlak Masa Toplantı Tutanakları)*, Ed. Kamil B. RAİF, KKTC Barolar Birliği, DEKAP, DAÜ-SAM Ortak Yayını, 2007.
- KENANOĞLU, M. Macit. “Osmanlı Devleti’nde Kanun-Fetva İlişkisi ve Örfi Fetva Kavramı”, *Osmanlı Hukukunda Fetva*, Ed. Süleyman KAYA, Yunus UĞUR ve Mustafa DEMİRAY, 111–48. Klasik Yayınları, 2018.
- “KKTC’de Yasa Hazırlama ve Yasa Yapma Süreci Kurumsal ve Fonksiyonel Analizi”, TEPAV: http://www.tepav.org.tr/upload/files/1455007468-9.KKTC___de_Yasa_

- Hazirlama_ve_Yasa_Yapma_Sureci_Kurumsal_ve_Fonksiyonel_Analizi.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).
- “KKTC Devleti Fonksiyonel - Kurumsal Gözden Geçirme Çalışması”, TEPAV, 2013.
https://www.tepav.org.tr/upload/files/1455090622-3.KKTC_Devleti_Fonksiyonel___Kurumsal_Gozden_Gecirme_Calismasi___ANA_RAPOR.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).
- KÖKSAL, Mehmet. *Yargı Örgütü Hukuku Ders Kitabı*, İstanbul: Legal Yayınları, 2018.
- KONUR, İsmet. *Kıbrıs Türkleri*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1938.
- KONURALP, Haluk. “Medeni Usul Hukukunda Duruşma Safhası ve Delillerin Değerlendirilmesi”, *TC-KKTC Karşılaştırmalı Hukuk Sempozyumu (Kasım 2000)*, Ed. Rabia BALKANLI, 115–34. Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 2001.
- KÜÇÜKGÜNGÖR, Erkan, “Anglo-Amerikan Hukukunda Trust Kavramı, Trust’ın Tarihi Gelişimi ve Roma Hukukuna Dayanan Kıta Avrupası Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, C.23, S.2 (2005): s.3–28.
- KÜLAHÇI, Şölen. “KKTC Aile Yasası’nda Yasal Mal Rejimi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.60, S.3 (2011): 571–91: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1626/17438.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- MAIMONE, Claudio, *Trust Hukuku (İngiliz Hukuku Kaynaklı Trust Hukukunun Temel İlkeleri)*, İstanbul: Legal Yayınları, 2013.
- MUMCU, Ahmet. “Tanzimat Döneminde Türk Hukuku”, *Adalet Kitabı*, Ed. Halil İNALCIK, Bülent ARI ve Selim ASLANTAŞ, 207–28. Ankara: Kadim Yayınları, 2012.
- NECATİGİL, Zaim. “KKTC’de Hukuk Sistemi”, *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası, (Şubat 1999) TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları*, Ed. Kamil B. RAİF, 114–41. Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu, 1999.
- . *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, Lefkoşa: Işık Kitabevi, 2015.
- NEOCLEOUS, Andreas. *Introduction to Cyprus Law*, Limassol: Yorkhill Law

Publishing, 2000: <http://www.iracm.com/wp-content/uploads/2013/01/introduction-%C3%A0-la-loi-chyprienne-anglais-2059.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

ODGERS, William Blake. *The Principles of Odgers on Pleading and Practice in Civil Actions in the High Court of Justice*, Eighth Edition, London: Stevens and Sons Ltd., 1918: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=osu.32437122341932;view=1up;seq=13>. (Son E.T.: 02.06.2019).

OĞUZ, Arzu. “Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52, S.4 (2003): 1–40: <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1100/1680.pdf?show>. (Son E.T.: 02.06.2019).

———. *Karşılaştırmalı Hukuk*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2003.

ÖNEN, Hakkı C. “KKTC’de Evrak Tasdik İşlemleri”, *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası*, (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları), Ed. Kamil B. RAİF, 238–42. Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 1999.

ORTAYLI, İlber. *Osmanlı Devleti’nde Kadı*. 3. Baskı. İstanbul: Kronik Kitap, 2017.

Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu- Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları). Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2000.

ÖZBAY, İbrahim / KORUCU, Yavuz. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.

ÖZBEK, Mustafa. “Sosyal Devletin Gereği: Adalete Erişim”, *Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, S.4 (2006/2): s.907–927.

ÖZBEK, Mustafa Serdar. *Noter Senetlerinde Sahtelik*, 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018.

ÖZCOŞAR, İbrahim. “Osmanlı Mahkemelerinde Muhzır Kavramı”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, S.4 (2004): s.235–41.

- ÖZEN, Muharrem. “Yargı Bağımsızlığını Zedeleyen Düzenleme, Uygulamalar ve Bağımsızlığı Sağlamaya Yönelik Çözüm Önerileri”, *Ankara Barosu Dergisi*, S.1 (2010): 31–65: <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2010-1/2010-1-ozen.pdf>. (Son E.T.: 25.06.2019)
- ÖZKUL, Ali Efdal. *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi (1726-1750)*, Ankara: Dipnot Yayınları, 2010.
- ÖZKUL, Fatih. “Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, *Ankara Barosu Dergisi*, S.3 (2016): 201–263: <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2016-3/3.pdf>. (Son E.T.: 25.06.2019).
- . “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu”, *Uyusmazlık Mahkemesi Dergisi*, S.9 (2017): 397–425: <http://www.uyusmazlik.gov.tr/Resimler/Pdfler/Makaleler/22-11-20179ozkul.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- ÖZRAŞIT, Ticen. *Türk, İngiliz ve KKTC Medeni Usul Hukuklarında Deliller ve Delillerin Toplanmasına İlişkin Temel Kavramlar ile Güncel Sorunlar*, İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2017.
- PARRY, B. Clive. “İngiliz Hukuk Sistemi”, çev. Fadıl H. SUR, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.1, S.3 (1943): 442–58: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/218/1831.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- PEKCANITEZ, Hakan / ATALAY, Oğuz / ÖZEKES, Muhammet. *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 6. Baskı. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2018.
- PENNER, J. E., *The Law of Trusts*, 11th Edition, Oxford University Press, 2019.
- POLAT, Oğuz / GÜVEN, A. Taner. “İngiliz, Amerikan ve Türk Hukukunda Bilirkişilik Uygulamalarının Karşılaştırılması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.28, S.119 (2015): 97–114: <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-119-1490>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- SABAHATTİN, İsmail. *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1998.

- SAĞLAM, Fazıl. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri*. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 2016.
- SAKMAR, Ata. “Kıbrıs Türk Federe Devleti Vatandaşlığı Üzerine Genel Düşünceler”, *Kıbrıs Türk Federe Devletinin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları Sempozyum, 6-7 Mayıs 1982*, 63–68. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1983.
- SARICA, Murat / TEZİÇ, Erdoğan / ESKİYURT, Özer. *Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975.
- SCHWARZ, Andreas B. “İngiliz Hukuku ve Kontinental Hukuk”, çev. Hıfzı VELDET, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.3 (1937): 215–236: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/97081>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- ŞEFİK, Narin Ferdi. “KKTC Ceza Hukukunda Duruşma Safhası ve Delillerin Değerlendirilmesi”, *Türkiye Cumhuriyeti-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Karşılaştırmalı Hukuk Sempozyumu (Kasım 2000)*, Ed. Rabia BALKANLI, 87–101. Anlara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 2001.
- SEHA, Meray L. *Lozan Barış Konferansı- Tutanaklar, Belgeler*, T.2, C.2, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1973.
- SERTER, Vehbi Zeki. “Osmanlılar Döneminde Kıbrıs’ta Türk Adaleti”, *XIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, 217–36. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002.
- SÖZMENER, Hasan. *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.1, 2. Baskı, Lefkoşa: Tipograf Art Basım Yayın, 2014.
- . *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku*, C.2, Lefkoşa: Okman Printing, 2016.
- . *Medeni Usul-1 (Hukuk Usulü Tüzüğü Dava Celpnameleri)*, C.1, Lefkoşa, 2008.
- . *Medeni Usul-1 (Hukuk Usulü Tüzüğü Dava Celpnameleri)*, C.2, Lefkoşa, 2008.
- TANRIVER, Süha. *Hukukumuzda Bilirkişilik*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.
- TAŞ, Hülya. “Osmanlı Kadı Mahkemesindeki ‘Şühûdü’l-Hâl’ Nasıl Değerlendirilebilir?” *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.44 (2008): 25–44, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/234364>. (Son E.T.: 02.06.2019).

- TOLUNER, Sevin. *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977.
- TOPUZ, Gökçen. *Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2012.
- TUNCER TUTAMAN, Ferda. “1489-1570 Kıbrıs’ta Venedik Hâkimiyeti”, *Tarihte Kıbrıs*, Ed. Osman KÖSE, 1. Cilt, 97–114. Akdeniz Karpaz Üniversitesi, 2017: <http://www.historystudies.net/source/Tarihte-Kibris-c-1.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- TURHAN, Turgut. *Ada Yazıları (2007-2009)*, Ankara: Yetkin Basımevi, 2010.
- . *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlık Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2002.
- . “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.57, S.2 (2008): 253–86: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/262/2353.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi. *Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, C.3, 3.Kıs., Ankara: Gnkur. Basımevi, 1971.
- ULUNAY, Ergin Adnan. “KKTC Hukuk Sisteminde Ortak Hukuk”, *Journal of Cyprus Studies*, C.5, S.1–2 (1999): 81–87.
- ULUOCAK, Nihal. “Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Kanunu’na İlişkin Kritik Bir İnceleme”, *Kıbrıs Türk Federe Devletinin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları Sempozyum, 6-7 Mayıs 1982*, 69–108. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1983.
- ÜNAL, Ayhan Afşin. “XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Cezayir-i Bahr-i Sefid (Akdeniz-Ege Adaları) ya da Kapdan Paşa Eyaleti”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.12 (2002): 251–61: http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_12/sayi_12_16_a_a_unal_251_261.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).
- ÜNAL ÖZKORKUT, Nevin. “Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti’ne Girişi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.52, S.4 (2003):

- 147–54: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/280/2548.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- ÜNAL, Şeref. “TC ile KKTC Arasındaki Adli Yardım Sözleşmesinin Uygulanması”, *Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası, (Şubat 1999), (TC/KKTC Hukuk Formu Tutanakları)*, Ed. Kamil R. RAİF, 172–81. Ankara: Kıbrıs Türk Kalkınma Platformu Derneği, 1999.
- VATANSEVER, Müge. “Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.12, Özel Sayı (2010): 1487–1530: <http://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz-12-ozel/3-kamu/9-mugevatansever.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- Venice Comission. “Judicial Appointments”, 2007: <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282007%29028-e>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- VEZİROĞLU, Çetin / GÜMÜŞ, Aysun. *KKTC Ceza Usul Hukuku*, 2012.
- WADE, S. William / FORSYTH, Christopher. *Administrative Law*, Eleventh Edition. Oxford University Press, 2014.
- WORTHINGTON, Sarah. *Equity (Clarendon Law Series)*, 2nd Edition, Oxford University Press, 2006.
- YANIK, Murat, Yargının Yönetimi ve Denetimi, İstanbul: Der Yayınları, 2014.
- YAVUZ, Cevdet. “Türk Hukukunda Tahkim Sözleşmesi ve Tabi Olduğu Hükümler”, *II. Uluslararası Özel Hukuk Sempozyumu: “Tahkim”, 14 Şubat 2009, Konuşmalar-Tartışmalar-Bildiriler*, Ed. Erol Ulusoy ve Aslı Yıldırım, 133–78. İstanbul: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2009.
- YILMAZ, Ejder. “Bir Meslek Olarak Dünden Yarına Doğru Avukatlık”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.44, S.1 (1995): 193–208: <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1178/1767.pdf?show>. (Son E.T.: 02.06.2019).
- YOLCU, Serkan. *İngiltere’de Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Bağımsızlığı Alanındaki Gelişmeler*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2011.

YÜCEL, Mustafa Tören. *Yargı Sistemi Üzerine Denemeler*, Ed. Yener ÜNVER, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.

YURDAKUL, İlhami. “Kıbrıs (Lefkoşa) Kadılığı ve Kadıları (1571-1878)”, *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Uluslararası Sempozyum Bildiriler*, Ed. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ, İbrahim ÇAPAK ve Halil ORTAKÇI, 381–408. İstanbul: Bağcılar Belediyesi, 2016.

ZEKA, Mehmet. “Kıbrıs’ın Sivil ve Ağır Ceza Mahkemeleri’nde Osmanlı Devri’nde (1571-1878) Tatbik Edilen Kanunlara ve Bu Mahkemelerin Yapısı ve Tarihçesine Kısa Bir Bakış”, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri*, 175–83. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1971.

İTERNET KAYNAKLARI

<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1100/1680.pdf?show>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1178/1767.pdf?show>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2285-published.pdf>. (Son E.T. 02.06.2019).

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/262/2353.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/218/1831.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1986/20795.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1626/17438.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/245/2175.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/280/2548.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://fdslive.oup.com/www.oup.com/academic/pdf/13/9780199683703_chapter1.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz-12-ozel/3-kamu/9-mugevatansever.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://isamveri.org/pdfdrg/D00193/1987_2/1987_2_ALGULH.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://isamveri.org/pdfdrg/D01949/1999_4/1999_4_AS_LANN.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://isamveri.org/pdfdrg/D02512/2005_5/2005_5_GEDIKLIF.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://islam-portal.com/ansiklopedi/dia/maddeb.php-MaddeAdi=mahkeme.htm>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/872.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://reports.weforum.org/pdf/gci-2017-2018-scorecard/WEF_GCI_2017_2018_Scorecard_EOSQ144.pdf. (Son E.T.: 25.06.2019)

http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_12/sayi_12_16_a_a_unal_251_261.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://sozluk.gov.tr/>.(Son E.T.: 02.06.2019).

<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-119-1490>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-121-1539>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2017-128-1627>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.anayasa.gen.tr/baslar-yenidenyapilanma.htm>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2010-1/2010-1-ozen.pdf>
(Son E.T.: 25.06.2019)

<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2016-3/3.pdf>. (Son E.T.: 25.06.2019).

<http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Hamza-ERO%C4%9ELU-Kuzey-K%C4%B1br%C4%B1s-T%C3%BCrk-Cumhuriyetini-Yaratan-Tarihi-S%C3%BCre%C3%A7-ve-Son-Geli%C5%9Fmeler.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.cm.gov.nc.tr>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.historystudies.net/source/Tarihte-Kibris-c-1.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.iracm.com/wp-content/uploads/2013/01/introduction-%C3%A0-la-loi-chyprienne-anglais-2059.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.kibrisnoter.pro/kibris-noterler-hakkinda.html>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.kibristurkbarolarbirligi.org/site/sayfa.aspx?pkey=29>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=yh&yile=2005>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/cevap3.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/faaliyet.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/teskilat.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=am&yile=1994>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararsonuc.aspx?nerde=ya&yile=1981>. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://www.parliament.cy/images/media/assetfile/Syntagma_TU.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/6/1/hamson.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.sgb.adalet.gov.tr/stratejikplan.pdf>. (Son E.T.: 25.06.2019)

<http://www.tanererginel.com/kitap.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=297110. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ccfe82a7697b5.81342531. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TAHK%C4%B0M. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TAHK%C4%B0M. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://www.tepav.org.tr/upload/files/14550074689.KKTC___de_Yasa_Hazirlama_ve_Yasa_Yapma_Sureci_Kurumsal_ve_Fonksiyonel_Analizi.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.uyusmazlik.gov.tr/Resimler/Pdfler/Makaleler/22-11-20179ozkul.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/13.sayi/4teoman.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/36.sayi/10_23_07.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

https://www.adalet.gov.tr/Bakanlik/Stratejik_Plan/Stratejik-Plan-2015-2019.pdf. (Son E.T.: 25.06.2019)

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=osu.32437122341932;view=1up;seq=13>. (Son E.T. 02.06.2019).

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/100920>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/234364>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/331515>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/411752>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/97081>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/asesbasi>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kethuda>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/subasi>. (Son E.T.: 22.06.2019).

<https://justiceindex.org/> (Son E.T.: 25.06.2019)

https://tcdata360.worldbank.org/indicators/heba05a57?country=BRA&indicator=669&viz=line_chart&years=2007,2017. (Son E.T.: 25.06.2019)

<https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/global-insights-access-justice> (Son E.T.: 25.06.2019)

<https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-law-index-2019/methodology>. (Son E.T.: 25.06.2019)

https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2019-Single%20Page%20View-Reduced_0.pdf. (Son E.T.: 25.06.2019)

<https://www.anayasa.gov.tr/media/4788/salih.pdf>. (Son E.T.: 02.06.2019).

<https://www.oecd.org/gov/access-to-justice.htm> (Son E.T.: 25.06.2019)

https://www.tepav.org.tr/upload/files/1299851562-0.Yarginin_Bagimsizligi_ve_Taraf_sizligi.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

https://www.tepav.org.tr/upload/files/1299852383-2.Dunyada_ve_Turkiye_de_Yuksek_Yargi_Kurullari.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

https://www.tepav.org.tr/upload/files/14550906223.KKTC_Devleti_Fonksiyonel_Kurumsal_Gozden_Gecirme_Calismasi__ANA_RAPOR.pdf. (Son E.T.: 02.06.2019).

<https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282007%29028-e>. (Son E.T.: 02.06.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler;

Adı, Soyadı : Abdullah KAYA
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri : 14.01.1992, Üsküdar
Medeni Hali : Evli
E-mail : abduallah.kaya.992@gmail.com

Eğitim Bilgileri;

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet
Yüksek Lisans (Tezli)	ASBÜ/Özel Hukuk	2019
Yüksek Lisans (Tezsiz)	Gazi Üniversitesi/Adli Bilişim	2018
Lisans	Marmara Üniversitesi/Hukuk Fakültesi	2015
Lise	Halil Gürel Anadolu Lisesi	2010

İş Deneyimi;

Yıl	Yer	Görev
2019- ----	Adalet Bakanlığı	Hakim
2017-2019	Adalet Bakanlığı	Hakimlik Stajı
2015-2016	İstanbul Barosu	Avukatlık Stajı

Yabancı Dil;

İngilizce

Yayınlar;

--

Hobiler;

Okçuluk, Tüplü Dalış (SCUBA), Binicilik